

G. hr. Gymnasia v Jičíně

A 560

P. 560.

ÚKOLY

K PŘEKLADŮM

Z JAZYKA ČESKÉHO NA JAZYK LATINSKÝ.

ZE OVIČEBNICE DR. J. HAULERA

PRO PÁTOU A ŠESTOU TŘÍDU GYMNASIJNÍ

PŘELOŽIL A UPRAVIL

TIMOTHEJ HRUBÝ,

gymnasia učitel v Opavě.

Druhé přepracované vydání.

P. 560.

PRAHA-MLADÁ BOLESLAV 1890.

NAKLADATEL KAREL VAČLENA, KNIHKUPEC.

Cena 88 kr.

ÚKOLY

K PŘEKLADŮM

A. 560.

Z JAZYKA ČESKÉHO NA JAZYK LATINSKÝ.

ZE CVIČEBNICE DR. J. HAULERA

PRO PÁTOU A ŠESTOU TŘÍDU GYMNASIJNÍ

PŘELOŽIL A UPRAVIL

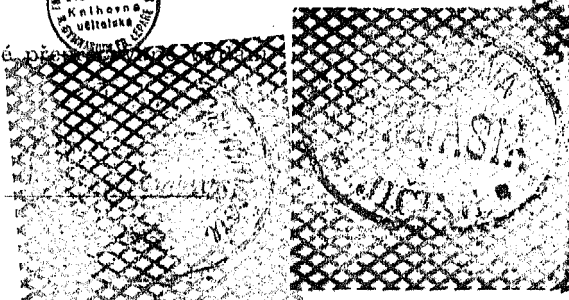
TIMOTHEJ HRUBÝ,

gymnasiijní učitel v Opavě.

A 560

Druhá pře

PRAHA-MLADÁ BOLESLAV.

NAKLADATEL KAREL VAČLENA, KNIHKUPEC.

1890.

Předmluva k vydání prvému.

Instrukce pro gymnasia naše (vydání z c. k. knihoskladu na str. 45.) vymezují grammatice quinty a sexty nauku o pádech, způsobech a časech. Pokud se týče úkolů, stanoví jako *podstatný* požadavek, aby se užilo látky a frází z klasiků ve škole probraných, tedy především Livia, Sallustia a Ciceróna. Co do stilistiky předpisují instrukce (str. 47.) pro quintu nauku o částech řeči, pokud se různí užívání jich v mateřštině a latině a pro sextu o zvláštích ve slovosledu a pořádku vět. Poněvadž nemáme cvičebnice, ve které by zmíněných požadavků šetřeno bylo, doufám, že skromný můj pokus bude laskavě omluven. Ježto není naděje na dílo původní, sáhl jsem k dílu, jehož se na německých gymnasiích u nás užívá *) a které instrukcím značnou měrou vyhovuje. Hauler má dvě části od sebe úplně oddělené, totiž *pouhý* text a pak *pouhé* přípravy (Vorübungen), ve kterých je vše k jednotlivým cvičením potřebné důmyslně sestaveno. Poněvadž u nás na dvě knihy pomýšleti nelze a poněvadž jsem se obával, že bych dada zvlášť text a zvlášť poznámky i v jedné knize u žáků nechtěl vzbudit pro obtížné hledání v zapletených poznámkách Haulerových, vykonal jsem obtížnou část sám a po příkladě Frantově a Rissově spojil jsem obě. Rovněž nepřeložil jsem knihy celé, nýbrž jen něco málo přes třetinu, totiž ze 70 cvičení dle počtu Haulerova pouze 25, což, doufám, prozatím postačí. Ale za to bylo mi žel vy-

*) Lateinische Stilübungen für die obern Classen der Gymnasien und verwandter Lehranstalten nach den Grammatiken von K. Schmidt und Ellendt-Seyffert von Dr. J. Hauler. I. Abtheilung Vorübungen und Text für die fünfte und sechste Classe. Vierte Auflage. Wien, 1887. Alfred Hölder.

nechatí pěkné poznámky stilistické a synonymické, zvláště když ani jediné stilistiky dosud nemáme, a proto odehýlil jsem se od Haulera, jenž poznámky své podává při jednotlivých cvičeních. Doufám, že jsem praktičtěji věc zařídil sestaviv poznámky ty v abecedním pořádku na konci knihy. Jest to přehledné a učitel, pokud za dobré uzná, může po odstavcích žákům k učení se z paměti ukládati.

Překlad bude se zdátí asi mnohým příliš volným a moderním, ale prosím, aby uvážili, že při nesmírné frasovitosti němčiny jsem se velice umírnil. Prvým pravidlem při překládání budiž *držeti se stále autora*, pokud není v poznámce jinak. Při frasích a slovech neobvyklých budiž užito frásí a slov známých a synonymních. Tím myslím, že nebude třeba slovníku a že i mnohé poznámky, poněvadž jsou z autorů čerpány, lepším žákům zbytečny budou.

Mnohá cvičení jsou příliš dlouhá, a zvláště při komposicích bude je třeba zkracovati.

O nedokonalosti dílka na základě cizím spracovaného a tudíž jednostranného jsem hluboce přesvědčen, ale doufám, že, bude-li spisek zaveden a dočká-li se druhého vydání, pp. kollégové starší a zkušenější laskavé podpory a rady mu neodeprou.

Přes veškeru opatrnost neopraveno několik chyb, jež pp. kollégové zajisté laskavě omluví.

O dílko to získal si největší zásluhy kolléga *Václav Hauer*, jenž po stránce jazykové spisek přehlédl a na hojně jeho vady mne upomenul. Kollégovi *Frant. Nováčkovi* děkuji, že některá hotová cvičení k použití mi dal, a *Ant. Kořínkovi*, kand. gymn. učitelství, a *Frant. Drtinovi*, professoru při akademickém gymnasii v Praze, že za mne nemocného obtížnou korrékturu obstarávají neváhalí.

V Opavě, v lednu 1889.

Tim. Hrubý.

Předmluva k vydání druhému.

Prvé vydání schváleno nebylo, ač jeden z obou úředních pp. referentů po úvaze neobyčejně důkladné za schválení se přimlouval. Rozmýšlel jsem se, mám-li se pustiti do vydání nového. Ale přízeň některých odborníkův a to i vynikajících k prvnímu a ochota pana nakladatele i vysokého c. k. ministerstva ke druhému vydání přiměly mne dokončiti dílo počaté se zvláštní chutí.

Především bylo třeba vyhověti oběma pp. referentům. Stalo se tak co nejsvědomitěji všude. Jenom tam, kde se oba rozcházejí, hleděl jsem zachovati zlatou střední cestu. Libovolně nevedl jsem si nikde. Grammatické a tiskové poklésky odstraněny, slovosled i větosled opraven i v češtině i pro latinu dle Haulera upraven. Na mluvnici Kořínkovu a na slovníček vzadu poukazují v každém téměř cvičení. Dle souhlasného přání přibráno mnoho nových cvičení. Nevhodný dříve poměr číselný cvičiva o jméně ku cvičivu o slovese (63 : 50) náležitě změněn (nyní je 58 : 82). Životopisy hlavně Ovidiův a Líviův a pak část o Homérovi zkráceny přiměřeně a vše nesnadné z nich vymýšleno.

Nemohl jsem se odhodlati, abych dle přání jednoho p. referenta úplně změnil sdružování partií, jak je podal Hauler. Vážno a mnohými pp. kollygy uznané toho důvody vyložil jsem na svém místě.

Spracovati Líviovu knihu XXI. jsem prozatím nemohl. Ale již ve příštím vydání, bude-li třeba, podám spracování její a též některých partií ze Sállustiova Katiliny.

Když jsem dokončoval druhé vydání, uslyšel jsem, že p. řed. Riss hodlá vydati cvičebnici původní. Na můj dotaz odpověděl mi

p. řed., že v nejbližší přístí době se tak nestane, a že přeje Úkolům těmto mnoho zdaru a šťastné pouti.

Prosím tedy, aby přihlížejíc k tomu, že Haulerova cvičebnice u Němců, školskou literaturou přebohatých, za výbornou se pokládá, a že u nás dle souhlasného svědectví všech filologů i obou pp. recenzentů bezodkladné nápravy třeba, vydání toto, jemuž jsem věnoval mnoho péle i času, laskavě přijato bylo.

Co nejvřeleji jest mi poděkovati všem pp. kolegům filologům opavského gymnasia za účinnou a obětivou pomoc. Pan řed. *Vinc. Prasek* opravil mnohá menší nedopatření jazyková v prvném vydání. Páni kolegové spracovali mi celkem 20 článků a sice: p. koll. *Fr. Čáň* čl. 45., 53., 54., *Václ. Hauer* čl. 59., 69., *Ant. Karásek* čl. 107., *Vinc. Kopr* čl. 118., 119. a 122., *Jos. Krejčí* čl. 95., 97., 121. a 131., a *Rob. Parma* čl. 84., 85., 86.—88. a 92. Všechny články ty byly arci jednotně upraveny. Největší dík vzdáti třeba p. *Janu Šulcovi*, prof. v Novém Bydžově, který jest takřka druhým dílka přítomného původcem. Prohlédlt se vzácnou laskavostí rukopis a upozornil mne na mnohá nedopatření a mimo to sám veleobtěžnou korekturu obstarávatí neváhal.

Všeho uznání hodna jest úprava, o kterou se postaral pan nakladatel, ač mu první vydání způsobilo citelnou škodu.

V Opavě, v březnu 1890.

Tim Hrubý.

O B S A H.

Shoda.

1—3. Původ města Říma	1
---------------------------------	---

Akkusátiv.

4—10. Xenofón	3
11—14. Vláda Romulova dle Lívia	9

Datív.

15—18. O životě Líviově	11
19—22. Vláda Numy Pompilia a počátek vlády Tulla Hostilia dle Lívia	14

Genetív.

23—25. Homér	17
26—30. O jiných událostech za vlády krále Tulla Hostilia a Anka Márcia dle Lívia	19

Ablátiv.

31—32. P. Ovidius Násó	22
33—37. Konec vlády Tarquinia Priska a vláda Servia Tullia dle Lívia	24

Jména měst a předložky.

38—39. Hérodót	28
40—44. Vláda Tarquinia Superba dle Lívia	29

Zvláštnosti substantív, adjektiv a číslovek.

45. Lidumilnost Alexandra Velikého	33
46—49. Zlům nepovol, nýbrž jim udatněji naproti vyjdi! (Chrie)	34
50—52. Královská rodina numidská dle Sállustia	37

Zájmena.

53. Není dokonalosti bez námahy	40
54. Vděčnost jest povinností poctiveovou	41
55—58. Události až po obléhání Cirty Jugurthou dle Sállustia	41

Genera verbi, tempora, consecutio temporum.

59. Jak Ciceró sama sebe znal	45
60—63. C. Sállustius Krispus	45
64—68. Zavraždění Adherbala a jeho nejbližší následky	48

Indikátív, kónjunktív, věty podmínovací.

69. Q. Ciceró pozdravuje svého Tíróna	52
70—71. Řeč Samnita Pontia za příchodu kónsulů Římany vydaných	52
72—78. Strannické spory v Římě a Metellovo válčení v Numidii	53

Věty účelné, výsledné, srovnávací.

79—80. Moc zpěvu	58
81—83. Události prvých měsíců r. 108. př. Kr.	59

Věty připouštěcí a časové.

84. Kterak si Amásis Aegyptany naklonil	60
85. Moc náhody	62
86—92. Boj Mariův s Cimbrý a Teutony	63
93—94. Další události r. 108. př. Kr.	68

Kónjunktív ve větách vztažných, nepřímá závislost a nepřímé představování.

95—97. Nic nesluší se proti vůli Minervině	70
98—106. Válečné události v Numidii až ku příchodu Sallova	72

Pouhý imperátív a infinitív.

107. Jak těžké podmínky Římané stanovili přemoženým	79
108—109. Skutek třeba posuzovati dle smýšlení	80
110—113. Malíř Apellés	81
114. Nédůtklivost učenečův	81
115—117. Rozhodné boje Mariovy	85

Accusativus cum infinitivo a oratio obliqua.

118—119. Opatrné vystupování Perikleovo a Démosthenovo	87
120. List	89
121. Spartské vlasteneectví	89
122. Pojem slova filosof	90
123—127. Cicerónova první řeč proti Katilínovi	91
128. Úvod Sállustiův k válce jugurthské	95
129—130. Vyjednávání o mír s Bokchem	95

Participium, gerundium a supinum.

131. Filoktétés	97
132—134. Konec války s Jugurthou	98
135—140. Caesarova a Katónova řeč v senátě o potrestání Katilínoveů	100
Z fraseologie, stilistiky a synonymiky	105

Vysvětlení značek.

1. Slovy ve hranaté závorce netřeba překládati.
2. Spojky v kulaté závorce značí, že se má věta zkrátiti.
3. ^a u hlavní věty naznačuje, že se má věta proměnit ve vedlejší a podříditi následující větě hlavní.

Helvétiové utvořili vozovou hradbu,^a sestavili se v hustém šiku a postupovali proti první řadě římské: *Helvetii pro vallo castris obiectis confertissima acie instructa sub primam Romanorum aciem successerunt.*

4. ^A a ^a (nebo naopak ^a ^A), z nichž každé stojí na konci samostatné věty, dává na srozuměnou, že třeba tyto věty sdružiti v periodu, v níž věta s ^A zůstane větou hlavní, věta s ^a se změní ve větu vedlejší.

Aeduové nemohli se Helvétiům ubrániti.^a Poslali [tedy] poslance k Caesarovi: ^A *Aedu, cum se ab Helvetiis defendere non possent, ad Caesarem legatos miserunt.* — Athéňané upadli při tomto blízkém a násilném přepadení u veliké rozčilení^a; [přes to] žádali jenom Sparťanů za pomoc: *Hoc tumultu Athenienses tam propinquo tamque magno permoti auxilium nusquam nisi a Lacedaemoniis petiverunt.*

5. Věty označené ^A nebo ^{A1}, ^{A2} mají se státi aneb zůstati hlavními větami periody.

Sextus Tarquinius pochopil,^a co jeho otec chce. Použil své moci,^a aby všechny zámožné muže v Gubích, kteří mu mohli přikázeti, odstranil ^{A1} nebo do vyhnanství zapudil ^A: *Sextus Tarquinius, cum quid pater vellet intellexisset, potentia sua usus omnes Gubiorum principes, qui ei adversari poterant, aut interemit aut in exsilium eiecit.*

6. Řecká písmena ^α ^β značí, že slovo označené ^α má zaujati první místo ve větě a slovo s ^β má státi za ním.

7. Římské číslice I., II., III., IV. na konci vět v jedné periodě udávají pořadí míst v latině.

Themistoklés uslyšev to^I odešel do Korkyry,^{II.} poněvadž se v Argu za dosti bezpečna nepokládal^I: *Id ut audivit Th., quod non satis tutum se Argis videbat, Coreyram demigravit*

Shoda.

(Koř. § 194—210.)

I. Původ města Říma.¹⁾

(Livius I. c. 1—2.)

Dějepiseci římstí odvozují založení Říma od onoho slavného Aenéé takto: Při záhubě Troie podařilo se Aenéovi, synu ²⁾ Veneřinu a Auchisovu, uniknouti s rodinou a velikým množstvím Troianů. Po rozličných dobrodružstvích ³⁾ přistal potom „ na jakémsi místě úrodné krajiny italské, jež později nazvána Latiem, aby se tam usadil. ⁴⁾ Tehdy vládl nad těmi krajinami Latínus, král aboriginský. Poněvadž cizinci, nuceni jsouce nouzí a nedostatkem, kořistili, přichvátal Latínus se svými k obraně. Když však uslyšel, že cizinci jsou uprchlí Troiané a vůdcem jich slavný Aenéás, vešel s tímto v mír a přátelství a dal mu dceru svou Lávínii za manželku. Brzy potom založil Aenéás se svými Troiany v příhodném kraji ⁵⁾ město, jež po své choti nazval Lávínium. Ale král rutulský Turnus, jemuž Lávínie již dříve zaslíbená byla, jsa tím rozhořčen, jal se Aenéu i Latína válkou stíhati.

¹⁾ Nápis vyjadřuje se nómínatívem jenom, když článok náleží některému druhu stilistickému (oratio, epistula). Naznačuje-li se nápisem látka a obsah, vyjadřuje se ablátívem s *de*: Válka Caesarova s Helvétii, *De Caesaris bello cum Helvetiis gesto* (narratur). Velečasto se však vytýká nápis celou větou závislou na slovesech *narratur, quaeritur, exponitur* atd., jež mnohdy domysliti jest: Propuknutí války římskotarentské = *quibus rebus bellum inter Romanos et Tarentinos exarsit, ortum sit*. Vyhnanství Aristeidovo = *quae de causa Arist. in exilium eiectus (missus) sit*; Caesarova řeč dle Sállustia = *quae Caesaris orationis Sallustianae (apud Sall.) summa sit*. Zkáza Troie dle Vergilia = *quid (quae) Vergilius de Troiae excidio (de Troia excisa, deleta) scripserit*. Též větou samostatnou: Troiae excidium narratur, Troia deletur (evertitur). ²⁾ v. přívlastek. ³⁾ casus perpetior. ⁴⁾ consido. ⁵⁾ opportunus.

Došlo k bitvě,⁶⁾ ve které byl Turnus poražen, [ale] vítězný⁷⁾ Aenéás tehána svého ztratil. Poněvadž se pak Turnus a Rutulové utekli ke kvetoucí moci Etrusků, byl Aenéás nucen moc svou tím sesílit, že Trojany a Aboriginy v jediný národ sloučil,⁸⁾ ježž po jméně Latinově nazval Latíny. A tak⁹⁾ Latínové pod vůdcovstvím Aenéovým zvítězili v bitvě s Etruský a, jakkoliv Aenéás statečně bojuje byl padl, v Latii se udrželi.¹⁰⁾ On pochován jest u řeky Numíka, ježž nedaleko Ardeje do moře vtéká. Pak jej etili jako Jova indigeta.

6) v. bitva. 7) v. substantíva verbálná. 8) confundo. 9) ita factum est. 10) sedes obtineo.

2. Pokračování.

(Liv. I. 3—5.)

V míru s Etruský smluveném ustanoveno bylo, že oběma národům bude hranicí řeka Albula, jež později nazvána Tiberou. Zatím vzrostla moc Latínů tou měrou, že se jich napadnutí neodvážili ani jiní sousedé ani Etruskové a to ani¹⁾ za poručnictví Lávíniina.^{1b)} Ascanius, syn Aenéův, dorost založil²⁾ nové město Albu Longu. Zde prý vládli potomci jeho 400 let. Posléze panoval Numitor, ježž byl svržen od svého mladšího bratra Amúlia. Ten, aby zbavil³⁾ Numitora potomstva, zahubil rod bratrův po meči⁴⁾ a deeru jeho učinil vestálkou. Ale ta porodila z Márta dvojčata Rómula a Rema. Když to oznámili Amúliovi, dal odvésti kněžku do žaláře, nemluvnata [pak] vhoditi do Tiberu, ježž byla právě rozvodněna.⁵⁾ Poněvadž však proto nemohli necek v proud sám uvreči, brzy je opadlá⁶⁾ voda zůstavila⁷⁾ na suchu. Tam, kde stál ficus Ruminalis zvaný,⁸⁾ kojila prý nemluvnátka vlčice. Faustulus, králův pastýř, našel a dal je vychovati své ženě Lárentii. Rostli mezi pastevci onoho kraje a zastiňovali všechny druhy důmyslem a odvahou. Pobíhali na lovu pohorskými hvozdy nebo přepadávali lupiče plnem obtížené. Ale ti lapili Rema kdysi o Luperkáliích — to byl veselý svátek pastýřův — a přivedli ho k Amúliovi. Poněvadž tvrdili, že nejvíc plnil majetek⁹⁾ Numitorův, byl tomuto odevzdán k potrestání. Ale Rómulus, jemuž zatím Faustulus jeho původ¹⁰⁾ zjevil, spěchal se zprávou tou¹¹⁾ k Numitorovi, ježž téměř již dříve v Removi svého vnuka poznal. Bratří dobyli po té s druhy svými hradu Amúlioiva (a) jej samého usmrtili.

1) Toto ani liší se od předešlých! 1b) Za poručnictví strýcova = *patruo tutelam gerente*. 2) celou větu vyjádřiti passivem. 3) progenie privo. 4) virilis.

5) extra ripas difflo neb super ripas effundor. 6) tenuis. 7) v. opustiti.

8) v. *participia*. 9) agri. 10) genus, stirps. 11) v. *adverbia*.

3. Dokončení.

(Liv. I. 6—8.)

Potom dal Numitor vnukům svým, od nichž opět na trůn dosazen byl,¹⁾ veliký kus země,²⁾ aby tam založili nové město. To vystavěli na místě zvláště příznivém³⁾ blíže řeky Tibery, kde byli pohozeni. Při tom pomáhalo jim množství Albanův a pastýřův. Dle italského zvyku vyorali brázdu⁴⁾ tam, kde městské zdi státi měly, pluhem, do něhož zapražěn⁵⁾ byl býk a kráva. Poněvadž byli bliženci, bylo nejisto, kdo dá novému městu jméno a jím vládnouti bude. Konečně se rozhodli učiniti bohy rozhodčími sporu. Rómulem bylo Palatium, Aventín byl Remem⁶⁾ vyvolen na pozorování letu ptactva.⁷⁾ Removi se prý zjevilo dříve šest supův, ale Rómulovi po oznámení tohoto auguria dvanáct. Proto byl každý svou družinou pozdraven králem. V hádce, jež potom propukla, byl prý Remus zavražděn⁸⁾. Dle jiného podání⁹⁾ přskočil na posměch bratrovi nízké zdi města. Tu prý jej Rómulus zavraždil zaveden byv hněvem, nejhorším rádcem, [na výstrahu], aby nikdo bez trestu později neučinil něco podobného. Tak se Rómulus zmocnil sám vlády. Nejdříve opevnil¹⁰⁾ vrch palatinský, který leží uprostřed¹¹⁾ sedmi pahorků. Potom ustanovil bohům oběti dle albského, Hérakleovi však dle řeckého obřadu. Ale poněvadž se městu nedostávalo obyvatel, otevřel útulnu. Tam hrnulo se po té od sousedních národů mnoho vyhnancův a lidí novotektivých. Novému národu dal Rómulus právní zásady,¹²⁾ zvoliv sto senátorův, a vzal si jako králové etrúrstí dvanáct liktorův.

¹⁾ v trůn. ²⁾ kus země *ager*. ³⁾ v. I. pozn. 5. ⁴⁾ *sulcum duco*. ⁵⁾ *iungo s abl.* ⁶⁾ v. *chiasmus*. ⁷⁾ *ad inaugurandum*. ⁸⁾ v. zavražditi. ⁹⁾ *alia fama est s acc. c. inf.* ¹⁰⁾ přelož *pass.* ¹¹⁾ *medius*. ¹²⁾ *iura*.

Akkúsátív.

(Koř. §§ 216—235.)

4. Xenofón.

Xenofón z Athén, syn Gryllův, narodil se dle mínění mnohých kolem r. 444., dle jiných r. 431. Mládí své prožil¹⁾ ve svém rodišti a Sókrata měl²⁾ přítelem a učitelem. Seznámil³⁾ se s ním takto: Só-

¹⁾ *pueritiam atque adolescentiam agere*. ²⁾ Koř. 275 pozn. 2. ³⁾ *in alieuius notitiam venire*.

kratés potkal ⁴⁾ ho kdysi v úzké uličce. ⁵⁾ Poněvadž se mu zalíbil ⁶⁾ jinoch skromný a krásného vzrůstu, ⁷⁾ ptal se ho, zatarasuje cestu ⁸⁾ nastavenou holí, ⁹⁾ kde by mohl nakoupiti potravin. Když dal Xenofón odpověď, ¹⁰⁾ ptal se ho opět, kde se z jinochů činí dobří a šlechetní muži. Když pak onen odpověděl, ^{I.} že neví, ^{II.} kde se tak děje, ^{III.} vece Sókratés: „Pojď za mnou, doviš se toho.“ A od té doby byl Xenofón nejvěrnější přívrženec a žák Sókratův. ¹¹⁾

Prvou službu válečnou konal ¹²⁾ ve válce peloponnésské. ve které mu prý jeho učitel v bitvě u Délia život zachránil. ¹³⁾ Po ukončení této války účastnil se ¹⁴⁾ slavné ¹⁵⁾ výpravy mladšího Kýra proti jeho bratru Artaxerxovi, králi perskému. Výpravu tu popisuje sám obšírně ve své „Anabasi“. ¹⁶⁾ Kýra mladšího, syna Dareia druhého, podezřívával Tissafernés u jeho bratra ¹⁷⁾ Artaxerxa, jenž po otcí na trůn dosedl, ¹⁸⁾ jakoby toužil po koruně. ¹⁹⁾ Proto uvrhl jej tento do vězení a propustil jen na prosby ²⁰⁾ své matky Parysátidy. Jakmile se však Kýros vrátil do Malé Asie, ²¹⁾ své provincie, strojí se tajně k válce proti Artaxerxovi.

⁴⁾ Koř. 238; též obviam habeo s acc. ⁵⁾ angiportus, us. ⁶⁾ Koř. 270. ⁷⁾ formosus. ⁸⁾ zastavuji cestu *practerire veto*. ⁹⁾ baculum porrigo. ¹⁰⁾ viz absolutně. ¹¹⁾ deditissimus discipulus; v. též přívrženec. ¹²⁾ Koř. 144, 2, pod čarou. ¹³⁾ alieui vitam servo aneb aliquem e mortis periculo eripio. ¹⁴⁾ Koř. 243. ¹⁵⁾ v. slavný. ¹⁶⁾ obšírně popisují v Laeliovi *perscribo libro, qui inscribitur Laelius*. ¹⁷⁾ podezřívám tě u otec *in suspitionem patri te adduco*. ¹⁸⁾ v. trůn. ¹⁹⁾ Koř. 219, 4., k tomu viz trůn. ²⁰⁾ v. *participia*. ²¹⁾ Malá Asie vždy jen *Asia*.

5. Pokračování.

Sebral vojsko 70.000 mužův a mimo to najal ¹⁾ námezdníky ²⁾ z Řecka, které mu sebrali mimo jiné ³⁾ spartský psanec Klearchos a Boiótan Proxenos. ⁴⁾ Tento přiměl svého přítele Xenofóna, aby šel za vojskem Kýrovým. Ze Sard, kde ⁵⁾ se vojsko sešlo na jaře r. 401., vytáhl Kýros předstíraje, ⁶⁾ že chce táhnouti polem proti Pisidům. Na pochodě ⁷⁾ Lýdií a Frygií přidaly se ⁸⁾ k němu nové zástupy vojska. ⁹⁾ V Tarsu pobyl jsa nucen dvacet dní, poněvadž Řekové, jakmile jeho záměr prohlédli, vypověděli mu poslušnost. ¹⁰⁾ Stěží ukojil

¹⁾ Koř. 261; též *conquiro*. ²⁾ *mercennarius*. ³⁾ mimo jiné postav za *Proxenos* a přelož *alii duces*. ⁴⁾ v. přívlastek; spartský v. *Spartanés*; boiótský *Bocotius*. ⁵⁾ Koř. 287, 2. ⁶⁾ Koř. 228, pozn. 4. ⁷⁾ v. *participia*. ⁸⁾ *adiungo me alieui*. ⁹⁾ v. vojsko. ¹⁰⁾ *imperium detrecto*.

bouři ¹¹⁾ Klearchos chytrou řečí a Kýros sliby. Z Kilikie k Eufratu došel, táhl, přepraviv se přes tento veletok, ¹²⁾ po ¹³⁾ levém břehu do Babylónie. Když bylo zde oznámeno, že král s velikým vojskem ⁹⁾ stojí na blízku, ¹⁴⁾ přehlížel ¹⁵⁾ Kýros zástupy a roznítil bojechtivost ¹⁶⁾ Řeků tím, že jim [pro případ], zvítězil-li by, ¹⁷⁾ slíbil nesmírné odměny. U městečka Kúnax, které ¹⁸⁾ bylo od Babylóna vzdáleno asi 50.000 kroků, došlo k bitvě. ¹⁹⁾ Artaxerxés měl 400.000 mužův, ale Kýros vedl 100.000 Asiatův ²⁰⁾ a 13.000 Řeků do boje. Co ²¹⁾ přemáhalo řecké vojsko šiky královny, srazil se Kýros s Artaxerxem a padl, zraniv jej, se svými nejvěrnějšími přívrženci. ²²⁾ Král, napad tábor ²³⁾ Kýrův, byl zahánán Řeky, kteří se vraceli jako vítězové.

¹¹⁾ seditionem sedo. ¹²⁾ Koř. 223, pozn. 2. ¹³⁾ Koř. 288, 26, 1. ¹⁴⁾ prope sum neb adsum. ¹⁵⁾ recenseo (lustrum). ¹⁶⁾ militum pugnandi cupiditate oratione inflammo. ¹⁷⁾ Koř. 360, 2. ¹⁸⁾ přelož: U Kúnax, kteréžto městečko (oppidulum). ¹⁹⁾ v. bitva. ²⁰⁾ barbari. ²¹⁾ Koř. 345. ²²⁾ superl. slova *fidelis*. ²³⁾ castra invado.

6. Pokračování.

Tito, dostavše zprávy o smrti Kýrově, nabídli perskou korunu ¹⁾ Ariaiovi, jenž velel barbarským vojskům Kýrovým. Ale poslancům krále perského, kteří žádali za vydání zbraní, odpověděl Klearchos, že nikde na světě ²⁾ není zvykem, ³⁾ aby vítězové přemoženým zbraně vydali. Když Ariaios odmítl ⁴⁾ nabízenou korunu a Řekům radil, aby se s ním vrátili domů, přidali se k němu. ⁵⁾ Ale umluvili se a vrátili se jinou cestou, než ⁶⁾ přišli. Na pochodů tom setkali se s králem Artaxerxem, který je dal dovésti do vsí bohatě opatřených všemi životními potřebami. ⁷⁾ Co se zdržovali v těchto vsích, přišel Tissafernés, jemuž svěřeno bylo ⁸⁾ místodržitelství Kýrovo, jakoby byl přítelem Řekův, aby jim slíbil, že poprosí krále, by je směl ⁹⁾ bez úrazu ¹⁰⁾ dovésti do jich vlasti. Ale Řekové čekali jeho návratu ¹¹⁾ přes dvacet dní. Vrátil se konečně provázel Řeky s vojskem Médů a objeviv se podezřívám, ¹²⁾ působil časté hádky ¹³⁾ mezi Řeky a Peršany. Proto Klearchos, nabaživ se stálého podezřívání, ¹⁴⁾

¹⁾ v. trůn. ²⁾ v. svět. ³⁾ není mým zvykem, abych *non soleo s inf.* ⁴⁾ v. trůn. ⁵⁾ Koř. 219, 4, 5. ⁶⁾ Koř. 324. ⁷⁾ abundo rebus, quae ad victum necessariae sunt. ⁸⁾ provinciam (satrapeam) committo. ⁹⁾ v. *verba*. ¹⁰⁾ v. neporušen. ¹¹⁾ reditum exspecto. ¹²⁾ Koř. 228 f; podezřívám *suspiciosus*. ¹³⁾ crebras controversias moveo. ¹⁴⁾ taedio perpetuae suspicionis capior

přišel s ním pohovořit.¹⁵⁾ Když příštího dne, okouzlen byv jeho přívětivostí,¹⁶⁾ s 5 náčelníky, 20 setníky a 200 vojíny k němu přišel, byli vůdceové zajati a ostatní¹⁷⁾ pobiti, jen jediný¹⁸⁾ vojin ušel krvavé seči.¹⁹⁾ Brzy potom odpraveni²⁰⁾ také vůdceové v královském sídle²¹⁾.

¹⁵⁾ venio ad colloquium. ¹⁶⁾ comitate capior. ¹⁷⁾ v. *ceteri*. ¹⁸⁾ v. již.
¹⁹⁾ e caede evado. ²⁰⁾ v. zavražditi. ²¹⁾ regia.

7. Pokračování.

Peršané sklamali se v naději,¹⁾ že touto nevěrností Řeky snadno přemohou; neboť když poslali Ariaia do tábora Řekův, aby žádal jejich zbraně, dali tito vzdorovitou odpověď.²⁾ Xenofón, jenž výpravy se účastnil³⁾ nezastáváje nijakého úřadu,⁴⁾ byl prvý, jenž⁵⁾ vyzval krajany, aby zvolili nové vůdce⁶⁾ (a) hledali spásy ve zbraní. Tito potom jmenovali jej a čtyři jiné vojevůdce. Tu osvědčil Xenofón takovou statečnost, vytrvalost a věhlas v nebezpečnosti, jakož i⁷⁾ takovou povolnost a přívětivost⁸⁾ ke svým spoluúředníkům, že se mu potomstvo právem podivuje.⁹⁾ Řekové, co je Peršané bez přestání¹⁰⁾ pronásledovali, pod jeho výtečným velením¹¹⁾ pokračovali v pochodě¹²⁾ až do země bojovných Kardúchů. Peršané, neosmělivše se tam vniknouti, ustali od pronásledování;¹³⁾ ale 10.000 Řeků táhlo nehostinnou, skalnatou¹⁴⁾ zemí Kardúchův (a) přišlo, ačkoli je obyvatelé stále¹⁵⁾ napadali, v sedmi dnech do Arménie. I zde bylo jim¹⁶⁾ přemáhati menší kmeny, a nad to zakoušeli mnoho¹⁷⁾ zimy a mrazu.¹⁸⁾ Ne bez četných velikých¹⁹⁾ nebezpečností dospěli územím mnoha cizích²⁰⁾ velebojovných kmenů Černého moře,¹⁹⁾ které pozdravili bouřným jáсотem,²⁰⁾ a Trapezúnta, řeckého města, kde byli pohostinsky přijati²¹⁾ (a) slavili příchod tělocvičnými zápasy²²⁾ a obětní.

¹⁾ fallit me spes. ²⁾ v. absolutně. ³⁾ Koř. 243. ⁴⁾ privatus. ⁵⁾ prvý, jenž *primus*. ⁶⁾ duccem sufficio. ⁷⁾ v. i. ⁸⁾ osvědčení povolnost a přívětivost uter officio et obsequio. ⁹⁾ Koř. 247, 1; též *habeo* (moveo) admirationem alienius. ¹⁰⁾ v. *adverbia*. ¹¹⁾ pod tvým výtečným velením *te optimo duce*. ¹²⁾ desisto insequi. ¹³⁾ regio ineulta atque aspera rupibus. ¹⁴⁾ v. *verba*. ¹⁵⁾ zakusiti mnoho něčeho *vehementer vexari* s abl. ¹⁶⁾ Koř. 295. ¹⁷⁾ v. a d j e k t í v a. ¹⁸⁾ *barbarus*; v. též předešlou poznámku. ¹⁹⁾ pervenio ad; u jmen měst akkús. na př. do Trapezúnta (nom. Trapezus, fem.) Trapezuntem; Černé moře *Pontus Euxinus*. ²⁰⁾ summa lactitia et magno clamore conspicio. ²¹⁾ liberaliter excipior. ²²⁾ lidí gymnici.

8. Pokračování.

Cesta, ¹⁾ kterou se dali z Kúnax a již vykonali ²⁾ za osm měsíců, byla asi 2320 mil. ³⁾ Celý pochod z Efésa přes Kúnaxa do Trapezúnta trval ⁴⁾ patnáct měsíců. Z Trapezúnta šla jedna část domů ⁵⁾ po souši, druhá po moři. Dobyvše a vyplenivše mnoho vsí a pevností, přišli Bithýnií do Byzantia a odtud do Thrákie, kde je král Senthés za námezdníky najal. ⁶⁾ Potom odvedl Xenofón ještě zbývajících 6000 mužů do Malé Asie a odevzdal je Thibrónovi, vojevůdci Spartanů, ⁷⁾ kteří tehdy s Peršany válčili. To nebylo dlouho tajno ⁸⁾ jeho spoluobčanů, kteří jej vybočovali. K Agésiláovi příšlému do Asie přidal se Xenofón a podporoval jej, jak ⁹⁾ mohl, proti Peršanům. Ale když byl onen zpět povolán, aby pomohl své vlasti tísněně ¹⁰⁾ Korintany, Argejskými a Athéňany, provázal jej ¹¹⁾ Xenofón a bojoval v bitvě u Koróneje i proti svým krajanům. Potom darovali mu Lakedaimoňané statek ležící u Skillúnta nedaleko Olympie ¹²⁾ v území odňatém ¹³⁾ Élejským. Zde žil všecken čas ¹⁴⁾ rolnictví, houbě a skládání svých spisův. Ale když Élejšti dobyli Skillúnta zpět, Xenofón byl nucen před nimi utéci a odebral se do Korintha.

¹⁾ v. cesta. ²⁾ facio. ³⁾ mille *mille passuum*. ⁴⁾ trval přelož konali; v. pozn. 2. ⁵⁾ spějí domů *domum contendere pergo*. ⁶⁾ Koř. 261; za námezdníky přelož za mzdu. ⁷⁾ v. Spartané. ⁸⁾ jest mno dlouho tajno *diu celari possum*. ⁹⁾ quantum. ¹⁰⁾ opprimo. ¹¹⁾ když byl onen — provázal jej skrať part. ¹²⁾ apud Seilunta hand procul Olympia. ¹³⁾ eripio. ¹⁴⁾ omni tempora litteris tribuo (vivo neb in litteris ago).

9. Pokračování.

R. 369. byl usnesením lidu do Athén nazpět povolán. ¹⁾ Poněvadž při ²⁾ svém velikém stáří nechtěl bydliště změnit, snažil se jinak vlastní prospěti. Když totiž Athéňané z bázně ³⁾ před rostoucí mocí ⁴⁾ Thébanův od spolku s nimi odpadli a s Lakedaimoňany se spojili, ⁵⁾ poslal syny své k vojsku athénskému. Z těchto padl jeden bojuje statečně v jízdném zápase. Když jeho smrt oznámena byla otcí, jenž právě obětoval, odložil tento sice věnec, ⁶⁾ ale pokračoval v oběti. ⁷⁾ Ale jak posel dodal, ⁸⁾ že padl bojuje statečně, nasadil ⁹⁾ si Xenofón opět věnec a řekl jenom, že ví, že zplodil smrtelníka.

¹⁾ populi scito restitutor. ²⁾ Koř. 288, 20; veliké stáří *summa senectus*. ³⁾ veritus. ⁴⁾ opes. ⁵⁾ Koř. 224. ⁶⁾ corona. ⁷⁾ v. *adverbia*. ⁸⁾ addo s acc. e. inf. ⁹⁾ repono.

Xenofón zemřel, jak se zdá,¹⁰⁾ r. 354. u velikém stáří.¹¹⁾ Většina jeho spisů Paměti, Oikonomikos a Hostina vypravují¹²⁾ o Sókratovi. Z těchto jsou nejdůležitější¹³⁾ Paměti, ježto v nich¹⁴⁾ hledí Xenofón nastíniti pravý obraz¹⁵⁾ svého učitele. Jeho *Κύρου παιδεία* bere sice staršího Kýra za vzor,¹⁶⁾ ale nelíčí ho historicky věrně,¹⁷⁾ poněvadž chtěl Xenofón znázorniti vychování a povahu dokonalého panovníka dle zásad¹⁸⁾ Sókratových. Svě nejvýtečnější dílo, jehož obsah jsme svrchu obšírněji podali,¹⁹⁾ nazval „Anabasis“. Sepsal též dějiny Řecka v sedmi knihách a snad též chvalořeč na Agésilaa.²⁰⁾

¹⁰⁾ Koř. 214, 2. ¹¹⁾ grandis natu. ¹²⁾ Convivium (memorabilia neb commentarii) est (sunt) de neb in Convivio (memorabilibus) Xenophon dissertit (agit) de Soerate. ¹³⁾ maximi momenti. ¹⁴⁾ abl. ¹⁵⁾ v. verba. ¹⁶⁾ propono a imitari Koř. 447. ¹⁷⁾ ad historiae fidem. ¹⁸⁾ expono de aliqua re Socratis secutus rationem et praecepta. ¹⁹⁾ reddo; v. též m ůj. ²⁰⁾ laus Agesilai.

10. Dokončení.

Ve všech spisech Xenofóntových jest¹⁾ jakási lahoda a prostota jak co do řeči²⁾ tak co do obsahu. Proto staří soudili³⁾ stěží čestněji o jiném spisovateli než o něm. Oni totižto⁴⁾ zvali jej pro lahodu jeho řeči⁵⁾ attickou Músou neb attickou včelou. Tak na př.⁶⁾ dí Ciceró, že řeč Xenofóntova je među sladší, a že téměř Músy mluvily jeho ústy.⁷⁾ Scípió Áfrický měl Kýrúpaidii Xenofóntovu vždy v rukou, a Ciceró sám nestydí se vyznati, že celou tu knihu čtením sedral.⁸⁾ Jak velice si ho Quíntilián⁹⁾ vážil, patrnó z toho, an píše, kterak jeho líbeznoř jest tak nestrojena,¹⁰⁾ že žádné strojené nápodobení¹¹⁾ jí nemůže dostihnouti, a kterak se zdá, jakoby samy Grácie utvořily jeho řeč.¹²⁾ Týž se také nerozmýšlel přenésti na něho, co se chvalně vytýkalo¹³⁾ o Perikleovi, že na jeho rtech bohyně přemluvy trůnila.¹⁴⁾ Ale jákkoli mnozí jeho spisy chválili, tož přece přísně kárali,¹⁵⁾ že rodiště svého nedbal a státu spartskému se podíval. A zajisté právem se mu vytýká,¹⁶⁾ že bojoval proti své vlasti. Ačkoli pak Xenofón v této příčině nemůže býti omluven,¹⁷⁾ lze

¹⁾ Koř. 243 P. 1. ²⁾ venustus (lahoda) orationis (co do řeči). ³⁾ iudicium facere. ⁴⁾ enim; v. totiž. ⁵⁾ sermo. ⁶⁾ v. jako. ⁷⁾ vox. ⁸⁾ legendo contero. ⁹⁾ slovo Quíntilián postav před jak velice. ¹⁰⁾ incunditas in affectata. ¹¹⁾ affectatio. ¹²⁾ sermonem fingo. ¹³⁾ praedico 1. ¹⁴⁾ persuadendi dea in labris sedet. ¹⁵⁾ v. han ěti. ¹⁶⁾ Koř. 247, 2. ¹⁷⁾ mohu v té příčině býti omluven huius rei excusationem habeo.

přece čin jeho vysvětliti tehdejšími časy.¹⁸⁾ Xenofóntovi zhnusily se nepořádky a zmatky,¹⁹⁾ jež tehdy v Athénách řádily.²⁰⁾ Mimo to rozhněval se Xenofón na Athéňany, kteří zavraždili jeho učitele, onoho tak moudrého a poctivého Sókrata.²¹⁾

¹⁸⁾ ad tempora illa revocari potest. ¹⁹⁾ res mixtae et turbatae. ²⁰⁾ sum-

²¹⁾ Koř. 312 P. 1; v. též adjektiva.

11. Vláda Rómulova dle Lívia.

(Liv. I. 9—10.)

Poněvadž¹⁾ ani Rómulus ani většina Římanů manželek neměli, poslal Rómulus vyslance po okolních obcích, aby jich žádali za spolek právo sňatkův. Avšak poslanců jeho nikde nebylo laskavě slyšeno, nýbrž dostalo se jim dokonce výsměchu.²⁾ Užil³⁾ tedy Rómulus lsti;⁴⁾ zařídív hry dal to oznámiti sousedům.⁵⁾ Velmi mnozí hrnuli se do Říma, zvědaví jsouce viděti nové město, mnozí se svými ženami⁶⁾ a dcerami, obzvláště Sabíni. Mezi hrou jinoši římstí unesli panny na dané znamení. Smutni a rozhněvaní prechali rodičové jejich z města přísahajíce, že se pomstí na zrádcích.⁷⁾ Spolu i unesené dívky samy chovaly z počátku nemenší nevoli než rodičové, ale Rómulus, obcházeje jednotlivé, neopominul jich⁸⁾ těšiti ve smutku a poučovati, že se to stalo zpuštěností jejich otců, kteří [prý] jim odepřeli sňatku. Tak je brzy utišil. Než rodičové obrátili se na T. Tatia, krále sabínského, by jim pomohl⁹⁾ pomstiti učiněných bezpráví. Ale obyvatelé Caeníny, Antemen a Krústumeria nečekali, až by¹⁰⁾ se Sabíni sami k válce připravili, ale vpadli pustošíce¹¹⁾ do území římského. Protože však nesvornost jich nebyla Rómula tajna, pykali brzy za svou nerozvážlivost; vytáhli ihned na Caenínské, porazil je, pronásledoval vojsko jich a zabil¹²⁾ krále jejich vlastní rukou. Stkvělé ukořistěné odění¹³⁾ obětoval Jovovi a zasvětil mu oltář.

¹⁾ Koř. 388, I. 1. ²⁾ Koř. 340 P. 3 (derideo). ³⁾ Koř. 275, 2. ⁴⁾ v. paní. ⁵⁾ Koř. 223, 2. ⁶⁾ těšim otce ve smutku *consolor luctum patris*. ⁷⁾ pomáhám ti pomstiti nepřitele *adiuvo te ad hostem ulciscendum* (in hoste ulciscendo, ut hostem ulciscaris). ⁸⁾ Koř. 386, II. 2. ⁹⁾ progredior depopulans (praedabundus). ¹⁰⁾ v. zavražditi. ¹¹⁾ v. kořist.

12. Pokračování.

(Liv. I. 11—12.)

Brzo byli též Antemňané přepadeni,¹⁾ pak byli potřeni Krustumijští, jimž scházela odvaha, do jejich měst pak posláni římstí osad-

¹⁾ opprimo.

níci. Na to se strany Sabínů povstala válka, v níž se Sabínové osvědčili velmi nebezpečnými odpůrci Římanů, neboť vynikali chytrostí, statečností a počtem daleko nad ostatní.²⁾ Vnikli rychle s králem T. Tatiem až do Říma. Tarpéja, dcera velitele tvrze, pustila je^a dovnitř a vymínila si za odměnu to, co Sabíni na levém rameni nosí, míníc³⁾ zlaté náramky. Ale Sabíni nabázeli na ni štítů, jež nosili rovněž na levém rameni, a potrestali ji za zradu.⁴⁾ Tu počali Římané boj na místě, kde bylo později velké tržiště římské. Při prvním útoku padl Hostius Hostilius, jež byl považován za nejudatnějšího z Římanů: jeho pádem poděšení jsouce dali se Římané na útek. I křičeli Sabínové, že přemohli zrádné hostitele a nebojovné nepřátele, nyní že tito vědí, kterák unášeti panny je něco zcela jiného než bojovati s muži. Rómulus již skoro nad vítězstvím zoufaje zbraň svou prý pozdvihl k nebi a zaslíbil chrám^{III.} Jovu Zastaviteli,^{I.} pomůže-li Římanům.^{II.} Když takto^a se pomodlil, vojsko římské buď náhodou neb řízením božím⁵⁾ postavilo se statečně Sabínům na odpor.⁶⁾

²⁾ v. *ceteri*. ³⁾ *peto*. ⁴⁾ *trestám tě za zradu repeto a te poenus proditiōnis*.
⁵⁾ *sive casu sive consilio deorum immortalium*. ⁶⁾ *acriter resisto*.

13. Pokračování.

(Liv. I. 12—15.)

Boj byl obnoven¹⁾ a Mettius Kurtius, nejstatečnější ze Sabínův, utíkáje před Rómulem, který jej pronásledoval, byl v nebezpečení, že se utopí ve hlubokém močále²⁾, jež později nazván jezerem Kurtiovým. Co Římané v boji vítězili, ženy sabínské odvážily se^a mezi chřestící³⁾ střely, zapřísahaly otce, aby jich sirotky, zapřísahaly muže, aby jich vdovami nečinili, a dovedly toho, že vůdcové učinili smlouvu.⁴⁾ I vzniklo tak^a dvojí⁵⁾ město tím, že se Sabíni pod T. Tatiem usadili na Kapitóliu a Quirínále. Všemu občanstvu, které se jmenovalo *populus Romanus Quiritium*, kralovali⁶⁾ společně Rómulus a T. Tatius. Ale společná vláda trvala jen několik let. Neboť, poněvadž brzy potom byl T. Tatius zabit⁷⁾ od Laurentských, kraloval opět Rómulus sám. Ale vraždy T. Tatia netrestal asi⁸⁾ proto, že byl na spoluvládaře žárliv. Potom prý vedl ještě velmi šťastně válku s Fidénskými. Později též Vójští zbraně prý se chopili, aby se pomstili za Fidénské, své krevní soukmenovce.⁹⁾ Jakmile Rómulus zprávy o tom dostal, přepravil vojsko přes Tiberu¹⁰⁾ a blížil se k městu. Když se mu postavili na odpor, porazil je^a a pronásledoval.

¹⁾ v. *bitva 2.* ²⁾ *haurior profunda palude*. ³⁾ Koř. 129, 4., v. též *arma*.
⁴⁾ v. *smlouva*. ⁵⁾ *geminatus*. ⁶⁾ v. *kralovati*. ⁷⁾ v. *zavražditi*.
⁸⁾ *nescio an* Koř. 364 P. 1. ⁹⁾ v. *příbuzný 5.* ¹⁰⁾ Koř. 223 P. 2.

14. Dokončení.

(Liv. I. 15—17.)

Protože však β Rómulus α města jejich, jež velmi pevno bylo, nemohl tak snadno dobytí jako Fidén, pustošil jejich polnosti. Proto poslali k němu Vójští vyslanec prosit za mír. Shodli se, ¹⁾ aby Římanům byla odstoupena ²⁾ část véjského území, a příměří ujednáno na 100 let. Rómulus, vykonav to a jiné toho druhu a panovav šťastně 37 let, sešel prý se světa ³⁾ podivuhodným způsobem. Když totiž přehlížel vojsko, ⁴⁾ tu povstala bouře, a když se opět vrátilo denní světlo, nebylo ⁵⁾ ho již viděti. ⁶⁾ Když byli Římané, kteří měli krále velice rádi, touto věcí α skličeni, Proenlus Július předstoupiv před shromáždění oznamoval, že se mu Rómulus zjevil ⁷⁾ a oznámil, že Řím má býti ⁸⁾ hlavou světa; ⁹⁾ pročež aby lid římský pěstoval statečnost a vojenství, a potom že žádná moc lidská mu neodolá. Od té doby vzdával národ římský Rómulovi božskou poctu a nazval jej Quirínem. Po smrti Rómulově chtěli dílem Římané, dílem přistěhovalí ¹⁰⁾ Sabíni, aby z nich byl volen nový král. Pro tento spor nezvolili otcové po celý rok žádného krále, nýbrž po desíti senátorech, kteří vedli správu ¹¹⁾ dle řádu po pěti dnech. Poněvadž však mezivládi brzy lid omrzelo, senátoři splnili přání lidu a usnesli se na volbě nového krále.

¹⁾ Koř. 224. ²⁾ concedo. ³⁾ v. svět. ⁴⁾ není mne viděti *desideror.* ⁵⁾ v. *apparere.* ⁶⁾ Koř. 444, 1, b. ⁷⁾ v. *participia.* ⁸⁾ suo quisque tempore per quinos dies rem publicam administrant.

Datív.

(Koř. 237—248.)

15. O životě Líviově.

Titus Lívius narodil se za kónsulátu C. Júlia Caesara a M. Kalpurnia Bibula, t. j. r. 59. př. Kr. Jeho vlastní všeobecně jmenují ¹⁾ Paduu. Dle pověsti ²⁾ bylo to město založeno od trojského Anténora ³⁾ v území Venetů. Leželo u řeky, jež slula Medoacus minor a nyní Brenta se jmenuje, a silnice, jež vedla ⁴⁾ z Mutiny do Altína. Poněvadž občané toho α města β v době, kdy se Gallové zmocnili vši hořejší Italie ⁵⁾, vynikli statečností nade všechny ostatní, odporovali Gallům udatně a zbavili se jich nadvlády. To město bylo velice lidnato ⁶⁾ pro příznivou polohu ⁷⁾ svou, ježto neleželo daleko ani od Padu

¹⁾ vulgo dicunt. ²⁾ fama est s acc. e. inf. ³⁾ v. přívlastek. ⁴⁾ fero. ⁵⁾ Gallia citerior. ⁶⁾ incolis frequentissimus (celeberrimus). ⁷⁾ v. příhodný.

ani od zářlivu ⁷⁾ venetského, pro teplá zřídla svá, věštírnu a obchodní spojení ⁸⁾. Ale okolnost ⁹⁾ ta nevalila Patavijským, aby nepředčili ¹⁰⁾ starou přísností a čistotou mravů nad jiná ¹¹⁾ města říše římské. Ve válce občanské byli nejprve při ¹²⁾ Pompéjovi, později při Brútovi a Kassiovi. — V tomto městě tedy dospíval Lívius v jinocha ¹³⁾ v době, kdy Caesar podmanil národu římskému Gallii a přívrženci Pompéjovi a Caesarovi ¹²⁾ zbrání spor svůj rozhodovali. ^{13b)} Zdá se, že pocházel z vážené rodiny; ¹⁴⁾ ale o tom, jakož i o ¹⁵⁾ jeho mládí došlo nás málo spolehlivých zpráv. Avšak nelze mítí nejmenší pochyby, ¹⁶⁾ že byl vnučen předmětům, ¹⁷⁾ které tehdy jako jinde ¹⁸⁾ tak i ¹⁵⁾ ve velikých městech hořejší Italie mládež pěstovala, ¹⁹⁾ totiž ²⁰⁾ grammatice, rétorice ²¹⁾ a ²²⁾ filosofii.

⁷⁾ sinus ⁸⁾ commercium. ⁹⁾ v. *res.* ¹⁰⁾ pozor na vazbu. ¹¹⁾ v. *celer.* ¹²⁾ viz přívrženci. ¹³⁾ omnem pueritiam altus sum. ^{13b)} armis discepto. ¹⁴⁾ honesto (summo) loco, genere nobili. ¹⁵⁾ et-et. ¹⁶⁾ v. absolutně. ¹⁷⁾ Koř. 229 P. 2; předmět *disciplina*. ¹⁸⁾ et aliis locis. ¹⁹⁾ operam do (pěstují). ²⁰⁾ v. totiž 3. ²¹⁾ rhetorica, orum. ²²⁾ v. *asyndeton*.

16. Pokračování.

V Padui zůstal, jak se zdá, do 30. roku. Pro tento dlouhý pobyt byla mu vytýkána ¹⁾ patavinitas, čímž se asi míní, ²⁾ že ve svém dějepise zachoval ³⁾ obyčeje mluvy ⁴⁾ patavijské. Ale již brzy po roce 31. př. Kr. byl snad ⁵⁾ v Římě; neboť o zavření chrámu ⁶⁾ Jánova brzy po bitvě u Aktia vyjadřuje se ⁷⁾ tak, že se smíme domnívatí, že se to stalo za jeho pobytu ⁸⁾ v Římě. Neomylně ⁹⁾ nalézáme ho v Římě kolem r. 27., kdy mu šlo na 32. rok a kdy byl vřaděn do stavu rytířského. ¹⁰⁾ Poněvadž mnohá místa římská popisuje tak názorně, ¹¹⁾ že nelze pochybovatí [o tom], zda je viděl ¹²⁾ vlastní oči, ¹²⁾ mínili mnozí, že přišel do Říma mnohem dříve. Než tomu odporují jak jiné udaje ¹³⁾ tak zvláště ¹⁴⁾ ona výtká patavštiny. ¹⁵⁾ Ačkoli on jako jeho krajané nebyl nakloněn straně Caesarově, ctil ho Augustus nieméně přece všelikým způsobem. ¹⁶⁾ Neboť dle svědectví dějepisce Tacita trpěl ¹⁷⁾ Augustus příznivý ¹⁸⁾ úsudek Líviův o Pom-

¹⁾ Koř. 247, 2. ²⁾ asi se míní přelož míní se (significo), jak se zdá. ³⁾ retineo. ⁴⁾ sermonis consuetudo. ⁵⁾ v. *adverbia*. ⁶⁾ Koř. 439; chrám Jánův *Janus* neb *Jani sacellum*. ⁷⁾ scribo. ⁸⁾ v. *participia*. ⁹⁾ hand dubie. ¹⁰⁾ equestri ordini ascribor. ¹¹⁾ v. *verba*; zde možno též položiti *cum perspicuitate scribo*. ¹²⁾ v. *pronomina*. ¹³⁾ testimonium. ¹⁴⁾ Koř. 388. ¹⁵⁾ patavinitatis crimen. ¹⁶⁾ omni (quovis) modo. ¹⁷⁾ fero. ¹⁸⁾ honorificus.

péjovi. A přátelství jich obou nevadilo ¹⁹⁾ ani to, ani, že opět a opět ²⁰⁾ Áfránia, Brúta a Kassia za výtečníky ²¹⁾ prohlásil. Ano Seneka udává, kterak to, co se všeobecně ²²⁾ říkalo o Júliovi, tvrdil i T. Lívius, [totiž] jak jest nejisto, je-li státu výhodnějším, ²³⁾ že se narodil, či nie. ²⁴⁾

¹⁹⁾ Koř. 237, 1. ²⁰⁾ identidem. ²¹⁾ vir insignis. ²²⁾ v. cv. 15 pozn. 1. ²³⁾ plus prodest. ²⁴⁾ *an non* a sloveso se opakuje.

17. Pokračování.

Až do smrti Augustovy stýkal se ¹⁾ T. Lívius s jeho rodinou. ²⁾ že mu Augustus, jenž sám se oddal ³⁾ na studium starožitností, zjevil *reccos* o starých památkách, ⁴⁾ patrně ⁵⁾ z toho, co vypravuje Lívius ve 20. hlavě 4. knihy o Iněném brnění ⁶⁾ krále véjského Tolumnia, ^{6b)} že [totiž] Augustus sám na něm psáno četl, jak Kossus vzal toto stkvělé odění válečné jsa kónsulem. Dle svědectví dějepisce Suétónia přiměl Lívius potomního ⁷⁾ císaře Klaudia, aby se oddal dějepisectví; zdá se, že onu radu dal ⁸⁾ mu asi v roce smrti Augustovy, ve kterém onomu bylo teprve ⁹⁾ 24 let. Z oněch slov nelze arci činiti závěrku, že Augustus svěřil Líviovi vychování Klaudia, ¹⁰⁾ ale [ona] dokazují, že až do stáří byl spřátelen ¹¹⁾ s císařským domem. Přes to ¹²⁾ nezastával ani v Padui ani v Římě čestných úřadův ¹³⁾ a nemíchal se do věci míru ani války, ¹⁴⁾ nýbrž prodléval mezi učenci ¹⁵⁾ a žil jenom vědě. Posledních let svého života netrával v Římě, nýbrž v Pataviu. Tam zemřel v 76. roce života ¹⁶⁾ r. 17. po Kr., [tedy] téhož roku jako Ovidius, ale jsa o 16 let starší než tento.

¹⁾ *coniungor.* ²⁾ v. rodina. ³⁾ Koř. 243 P. 1. ⁴⁾ *monumenta.* ⁵⁾ *patet* (*apparet*). ⁶⁾ *linteus thorax.* ^{6b)} v. přístavek. ⁷⁾ v. *participia.* ⁸⁾ Koř. 218, 3. ⁹⁾ *non amplius.* ¹⁰⁾ svěřím ti vychování syna *filio erudiendo praeficietis (filii educandi cura tibi mandabitur)*; v. též Koř. 447. ¹¹⁾ *perpetua amicitia* a k tomu pozn. 1. ¹²⁾ *nililo minus (secius), tamen.* ¹³⁾ Koř. 275; též *honores gerō.* ¹⁴⁾ *intersum rebus domesticis aut bellicis.* ¹⁵⁾ *in eruditorum circulis versor.* ¹⁶⁾ v. vzadu.

18. Dokončení.

Velikou píli věnoval ¹⁾ již ²⁾ v mládí filosofii a nemenší řečnictví ³⁾ a studium rhétorským ⁴⁾, tak že Seneka jenom dvěma slavným řečníkům, Cicerónovi a Asiiniu Póliónovi, před ním přednost dává. Mimo to se vypravuje, ⁵⁾ že měl syna a dceru. Tato se provdala za rhétora Lúcia

¹⁾ *studium navare, dare s dat.; impendere in s acc.; consumere in s abl.* ²⁾ v. již. ³⁾ *ars dicendi, ars oratoria.* ⁴⁾ *rhetorica, orum.* ⁵⁾ *memoriae proditur.*

Magia, o němž Seneka praví, že ho poslouchali a chválili spíše k vůli ⁶⁾ tehánovi než k vůli němu samému. Z toho lze souditi, jak velice již vrstevníci Lívia si ⁷⁾ vážili, ^{v.} ani ty, již s ním spříznění ⁸⁾ byli, ^{ii.} k vůli němu ctíli, ^{iv.} ačkoli tito neměli ničeho, co by je učinilo hodnými ⁹⁾ úcty oné. ^{iii.} A neodporuje tedy ¹⁰⁾ pravdě, ¹¹⁾ co psal Plinius mladší svému příteli: „Nečetl jsi, že kdosi z Gád,¹²⁾ přiváben byv jménem a slávou T. Lívia, ze své tak vzdálené ¹³⁾ vlasti do Říma přišel, aby jej viděl, a^{i.} ihned odešel, ^{iii.} jakmile jej uviděl?“ ^{ii.} A neméně ctí jej potomstvo; ¹⁴⁾ neboť v jeho rodišti zřídilo mu r. 1548. po Kr. stkvělé mausóleum, ¹⁵⁾ ve kterém jeho domnělé ¹⁶⁾ kosti pochovány jsou. ¹⁷⁾

- ⁶⁾ Koř. 253, 1. ⁷⁾ Koř. 260 P. 2 ⁸⁾ v. příbuzný 4. ⁹⁾ celá věť se vyjádří slovem *insigne*. ¹⁰⁾ varuj se užití *neque igitur*, přelož *nec ideo*. ¹¹⁾ Koř. 237, 1 a 282, B, 4. ¹²⁾ Gaditanus. ¹³⁾ v. adjektiva. ¹⁴⁾ posterii. ¹⁵⁾ sepulcrum magnificentum. ¹⁶⁾ v. *participia*. ¹⁷⁾ *condo* s abl.

19. Vláda Numa Pompilia a počátek vlády Tulla Hostilia dle Lívia.¹⁾

(Liv. I. 18—20.)

V Kurech, starém to městě sabínském, bydlil ²⁾ Numa, jenž vynikal nade všechny daleko moudrostí, spravedlností a zbožností. Moudrostí jeho se podívovali tak velice, že bylo později o něm vypravováno, ^{iv.} že byl ^{iii.} žákem Pýthagorovým, ^{i.} ačkoli tento žil v Krotoně skoro dvě stě let později. ^{ii.} Také se povídalo, že nymfa Égerie s ním^e tajně zasnoubena byla a vše mu oznámila, ³⁾ co moudrého ⁴⁾ v Římě zařídil. Proto ustanovil senát a národ římský nabídnouti mu korunu královskou. ⁵⁾ Byl pak předehůdci ⁶⁾ svému Rómulovi docela nepodoben; nevedl totiž válek, nýbrž prospíval státu římskému jiným způsobem. Především usiloval o to, aby vstúpil surovým a nevzdělaným Římanům bázeň ^{6b)} před bohy a uměním míru zjemnil mravy národa pouze válce zvyklého. Nejprve zasvětil Jánovi svatyni na úpatí pahorku Kapitólia a stanovil, aby byla za války otevřena, v míru [však] zavřena. I byla zavřena po celou tu dobu, co Numa vládl. To stalo se potom [jenom ještě] dvakráte, [totiž] po ukončení první války púnské a po vítězství u Aktia. Dále uspořádal kalendář, ⁷⁾ rozděliv ⁸⁾ rok ve 12 měsícův a způsobil, vloživ jisté přestupné měsíce, že se shodoval rok měsíční ⁹⁾ s rokem slunečním. ¹⁰⁾ Ačkoli největší část

- ¹⁾ Quae de . . . incunte Tulli Hostilii regno Livius scripsérít. ²⁾ v. bydliiti. ³⁾ Koř. 243 P. 1. ⁴⁾ sapienter. ⁵⁾ v. trún. ⁶⁾ v. substantiva verbálná ^{6b)} v. bázeň. ⁷⁾ *corrigo fastos*. ⁸⁾ *discribo in*. ⁹⁾ *ad cursum lunae discribo*. ¹⁰⁾ *annus, qui solstitiali circumagitur orbe*.

obětí osobně¹¹⁾ vykonával, přece, poněvadž tušil,¹¹⁾ že po něm nastoupí⁵⁾ více králů podobných Rómulovi než jemu,¹⁾ zvolil¹¹¹⁾ jednoho kněze Jovovi a připojil k němu ještě jednoho Mártovi a jednoho Quirínovi.

¹¹⁾ Koř. 318.

20. Pokračování.

(Liv. I. 20—22.)

Dále zvolil čtyři vestálky, jimž bylo starati se¹⁾ o svatý oheň Vestin, a dvanáct Saliů, kteří měli opatrovati t. zv. ancile,²⁾ totiž štít s nebe spadlý.³⁾ Též zavedl kollégium tří pontifiků, jimž světil dozor nad veškerým náboženstvím.⁴⁾ Aby pojistil⁵⁾ věrnost a víru⁶⁾ mezi lidem, založil každoroční⁷⁾ slavnost bohyně Fidee a stanovil, že jí fláminové mají přinášeti oběť⁸⁾ rukou zastřenou.⁹⁾ Těmito zařízeními dosáhl Numa, po čem toužil, že totiž odvrátil Římány od násilnictví¹⁰⁾ a ducha jich úkony míru zaměstnával.¹¹⁾ A za jeho vlády¹²⁾ byl prý lid tak nábožný, že se báli sousední národové učiniti naň útok. Numa zemřel po 43letém kralování.¹²⁾ Po něm následoval Tullus Hostilius, jehož děd se byl ve válce se Sabíny osvědčil statečným mužem.^{12b)} Lívius tvrdí o něm, že netoliko Rómulovi podobnějším byl než Numovi, nýbrž že byl ještě bojovnějším¹³⁾ onoho. Brzy naskytla se mu příležitost k válce s Albany. Tito jakož i Římané stěžovali si na učiněná příkoří. Kdežto¹⁴⁾ však vyslanci albští dali si příležitost ujíti,¹⁵⁾ žádali římsští poslanci, jak Tullus jim poručil, dostičinění hned, a když jim odepřeno, vypověděli Albanům válku.

¹⁾ mám se starati o *censeo meum esse* . . . ²⁾ Koř. 320; v. též *participia*.
³⁾ caelo delabi. ⁴⁾ svěřuji ti dozor nad . . . *constituo, ut praesidi rei*; náboženství *res divinae*. ⁵⁾ tutor I. ⁶⁾ *fides et insiurandum*. ⁷⁾ *sollemnis*. ⁸⁾ *sacra facere*. ⁹⁾ *involuta* polož před subst. ¹⁰⁾ *a vi atque armis avertio* (avoco).
¹¹⁾ *animum pacis artibus occupo*. ¹²⁾ v. substantiva verbálná. ^{12b)} Koř. 228 P. I. ¹³⁾ v. udatnost. ¹⁴⁾ Koř. 387, I. 3. ¹⁵⁾ *tempus terere* (*praetermittere*).

21. Pokračování.

(Liv. I. 23—25.)

Než přece vnikli Albané nejdříve do území římského, tak že se zdálo, jakoby oni byli válku způsobili. Položili se táborem nedaleko Ríma a obehnali¹⁾ jej příkopem. Tullus však táhna mimo jich ležení a vtrhnuv do země albské přinutil je, aby táhli za ním. Když obě dvě vojska ležela²⁾ proti sobě, žádal Mettius Fufetius, albský

¹⁾ v. obléhati. ²⁾ *alter exercitus contra alterum considerant*.

diktátor, za rozmluvu ³⁾ s Tullem a pravil asi toto: „Povedeme-li tuto válku, která se podobá boji občanskému, ještě dále, bojím se o sebe a svůj lid, neboť jsem se přesvědčil, že boj náš bude na prospěch Etruskům. Proto radím, aby β sil národů našich šetřeno bylo a boj aby se rozhodl soubojem.“ ⁴⁾ Tento návrh zalíbil se také Tullovi. Náhodou byla v obojím vojsku trojčata, která stáří ⁵⁾ a silami vespolek ⁶⁾ se rovnala a spolu ⁶⁾ prý v blízkém příbuzenství ⁷⁾ byla. Dle všeho ⁸⁾ sluli Římané Horátiové, Albané Kuriátiové. Vůdceové otázali se jich, zdali chtějí za svou vlast bojovati proti sobě. Když se tito vyslovili, že si to budou pokládati za největší čest, zjednána mezi oběma národy slavná smlouva ⁹⁾ [s tou podmínkou], aby ten národ, jehož občané vítězství dobudou, vládl druhému. Tu chopila se trojčata zbraní a, majíce jenom blaho otčiny své na mysli, ¹⁰⁾ vstoupila do prostřed obou šiků.

³⁾ *copia a colloquor* dle Koř. 451; *žádám peto*. ⁴⁾ *singulorum certamine bellum decerno* (*conficio*). ⁵⁾ v. život. ⁶⁾ *idemque*. ⁷⁾ v. příbuzný. ⁸⁾ viz *adverbia*. ⁹⁾ v. smlouva. ¹⁰⁾ *animo (oculis) mihi obversatur*.

22. Dokončení.

(Liv. I. 25—26.)

Tyto [šiky] v rozčilení a napjetí ¹⁾ čekaly na boj nastávající. Při první srážce byli dva Římané zabiti, [ale] všichni Albané poraněni. Jen jediný Říman, který bratry své přečkal, byl náhodou neporaněn. ²⁾ Poněvadž věděl, že každého Albana o sobě převyšuje, všem dohromady však že se nerovná, oddělil je od sebe líčeným útekem. Potom se obrátil ³⁾ proti Albanům, kteří jej pronásledovali ve velikých mezérách, zabil toho, který mu byl nejbliže ⁴⁾, a brzy potom i jeho bratry. Potom svlek jim odění ⁵⁾ vrátil se hrd jsa vítězstvím ⁶⁾ nazpět do Říma. U brány kapénské potkala ho sestra, která byla zasnoubena jednomu z Kuriátů. Vidouc, že bratr má na sobě plášť ženicha jejího, který zhotovivši mu dala, rvala si vlasy ⁷⁾ a oplakávala smrti Kuriátiovy. ⁸⁾ Tu jinoch, nemoha hněvu svého utlumiti, probodl sestru. Proto byl od dnůvirův odsouzen k smrti, (ale) když otec, který za jediný den tři děti byl ztratil, národa za svého syna prosil, [byl] osvobozen. ⁹⁾ Byl však přece na smír za svůj zločin s hlavou zahanou poslán pode jho, jež slulo od té doby sesterským trámem, a otei bylo obětovati oběť smírnou.

¹⁾ *erectus et suspensus sum*. ²⁾ v. neporušen. ³⁾ *converter ad*. ⁴⁾ jsem nejbliže *proximus asto*. ⁵⁾ Koř. 244; též *detraho spolia*. ⁶⁾ *elatus s abl*. ⁷⁾ *crines scindo* (*solvo, pando*). ⁸⁾ *illaerimo morti alieuius*. ⁹⁾ Koř. 267 P. 3.

Genetiv.

(Koř. 251—267.)

23. Homér.

Téměř vše, co staří zůstavili o době, životě a osudech¹⁾ Homérových, jest báji podobno²⁾ a neuvěřitelné. I doba, kdy kvetl, jest nejista; ale nejvíce pravděpodobno jest mínění³⁾ Hérodotovo, že ona [doba] spadá 400 let před jeho dobu,⁴⁾ tedy asi na r. 880. př. Kr. aneb něco^{4b)} dříve. Taktéž se hádali⁵⁾ již ve starověku o jeho rodiště; uváděno⁶⁾ totiž sedm měst, která si jej osobovala jako krájanu.⁷⁾ Pročež jest v jednom nápise⁸⁾ tato myšlénka:

Sedmero měst o vlast slavného Homéra se hádá: ⁹⁾

Smyrna, Rhodos, Kolofón, Salamís, Chios, Argos, Athény.

Ale jiní kladou místo¹⁰⁾ Chia též Ios, jiní uvádějí⁶⁾ Kýmu. Ve starověku se téměř všeobecně pokládala Smyrna za rodiště Homérovo, kdežto v novější době jsou mnozí mínění Simónidova, který jej zval Chianem.¹¹⁾ Na Chiu měli totiž sídlo své Homérovcí, kteřížto básníci¹²⁾ rod svůj přímo od Homéra odvozovali,¹³⁾ a na ostrově tom rovněž¹⁴⁾ bylo homéreion, t. j. svatyně¹⁵⁾ Homérova. Ostatní, co se nám o životě jeho povídá, jsou patrně¹⁶⁾ báje. Bloudil prý¹⁷⁾ slep a chud v¹⁸⁾ různých zemích. Ale již rozumnější ve starověku tušili, že není možno, aby¹⁹⁾ také básník byl slepým od narození.

1) fortuna. 2) Koř. 239 P. 4.; báje *fabula*. 3) *coniectura, sententia*. 4) doba před dobou Hérodotovu *aetas, quae Herodoti aetati antecessit*. 4b) Koř. 235.

5) *concerto*. 6) uvádím = jmenuji. 7) *dej pass. dico (vindico) civem meum*.

8) in epigrammate quodam. 9) utvoř hexametru s dvěma *álísema* (a dej pozor na h. z těchto slov) *Septem urbes de insignis Homeri stirpe certant*. 10) *substitutio in locum s gen.* 11) Chius. 12) Koř. 319, 2.; Homérovcí (*Ὁμηρίδαι*).

13) *ab ipso Homero gentis originem repeto*. 14) s *idem*. 15) v. echrám 4.

16) v. *adverbia*. 17) *traditum est*. 18) *circa*. 19) Koř. 332, 2.

24. Pokračování.

Tak praví Ciceró v jednom ze svých děl:¹⁾ „Pověstí dí, že Homér byl slepý; ale jeho malby,²⁾ ne básně³⁾ vidíme.“ A s tímto úsudkem⁴⁾ Cicerónovým shodují se úplně⁵⁾ úsudky novějších⁶⁾ spisovatelův a učenců. — Jeho nesmrtelná díla¹⁾ jsou Ílias a Odysseia, jichž látku si vybral z kruhu pověstí trojských. 7) Že však již před Homérem básníci byli, vysvítá⁸⁾ předně z písní, jež byly zpívány

1) v. dílo. 2) *pictura*. 3) *poësis*. 4) *iudicium*. 5) *congruo eum*. 6) v. starý 2.

7) *sumo argumentum ex orbe fabularum Troicarum*. 8) *patet*.

jak při hostinách Faiáků tak při kvasech ženichů,⁹⁾ podruhé [z toho], že epos tak dokonale nepovstalo rázem.¹⁰⁾ Jako pěvec vystupuje¹¹⁾ Démodikos u Faiákův [a] Fémios u Ithačanů. Tito pěvci předhomérští¹²⁾ pějíce při závodech nebo hostinách vybrali si menší událost z pověsti a přednášeli ji s průvodem formingy.¹³⁾ Tak se pěstoval epický zpěv ve veliké části Řecka a zvláště u kmene iónského. — Poněvadž z básníků dřívějších nic [nám] nedochováno,¹⁴⁾ dlužno považovati díla Homérova za počátek řecké literatury.¹⁵⁾ Byla přinesena do Řecka Lykúrgem [a] brzy všem Řekům na pevnině¹⁶⁾ známa. — Ježto Řekové v době, kdy básně ty skládány byly, psáti sice uměli,¹⁷⁾ ale málo¹⁸⁾ toho užívali, pěstovaly se [zpěvy ty] ústním podáním.¹⁹⁾

⁹⁾ epulae procorum. ¹⁰⁾ přelož náhle se nevyskytlo (exsisto). ¹¹⁾ cantans inducitur. ¹²⁾ v. *participia*. ¹³⁾ cum fidium cantu recito. ¹⁴⁾ omnino nihil exstat. ¹⁵⁾ principium litterarum. ¹⁶⁾ dej větu relat. s *incolo a terra continens*. ¹⁷⁾ přelož psaní (ars scribendi) z kušeni byli. ¹⁸⁾ Koř. 235. ¹⁹⁾ memoria propagor.

25. Dokončení.

Homéra ctili potomci nejvíce¹⁾ ze všech básníkův. A tomu není se diviti, uvážíme-li,^{1b)} jak velice napomáhala jeho díla ku vzdělání Řeků. ²⁾ Bylať první knihou, již³⁾ řečtí hoši ve škole četli a na paměť se učili. Homér působil znamenitě i v náboženství a umění. ⁴⁾ Což neutvořil Feidiás svého olympijského Dia dle líčení Homérova v *Íliadě*?⁵⁾ — Alexander Veliký byl, jak známo, tak duchaplným posuzovatelem⁶⁾ Homéra, že jeho básně častým čtením zcela z paměti uměl a přesvědčen byl, že Homér pojal⁷⁾ všechny předpisy, jimiž se má kníže řídit⁸⁾ v míru i ve válce. — Nejmocněji jeví se veliký vliv⁹⁾ básní Homérových u Římanů. Všichni vzdělanci čerpali z tohoto pramene pravého básnictví.¹⁰⁾ Lívius Andronikus přeložil *Odysseiu* na latinu, z kteréžto knihy se učila římská mládež; Ennius zavedl hexametr z eposu Homérova do římské literatury. Nejpatrněji však jeví se jeho účinek⁹⁾ při Vergiliově *Aenéidě*, ve které si Vergilius vzal Homéra za vzor v rozvrhu i provedení.¹¹⁾ A ještě dnes¹²⁾

¹⁾ Koř. 235. ^{1b)} *reputo, considero*. ²⁾ *multum confero ad populum humanitate erudiendum*. ³⁾ *vynech relativum a uprav větu; první primus, princeps*. ⁴⁾ *magnam vim habeo ad cultum populi et artes elegantes*. ⁵⁾ *dej pass.; tvořím dle líčení effingo ad Homeri in Iliade exemplar*. ⁶⁾ *intellegens existimator*. ⁷⁾ *complector*. ⁸⁾ *mám se řídit předpisy praecepta mihi observanda sunt*. ⁹⁾ v. *substantiva verbálná (věta vedlejší); jeví se perspicitur, cognoscitur s abl. neb cernitur in*. ¹⁰⁾ *ex puro poësis fonte haurio*. ¹¹⁾ *tamquam exemplar propositus sum ad Aeneidem instituendam et persequendam* ¹²⁾ v. ještě.

mají jeho díla velikou platnost pro vzdělanost;¹³⁾ zůstávajíť pro všechny časy základem a vzorem hrdinského eposu.¹⁴⁾

¹³⁾ magni sunt momenti ad humanitatem. ¹⁴⁾ principium quasi et exemplar carminis heroici.

26. O jiných událostech za vlády krále Tulla Hostilia a Anka Márcia dle Lívia.

(Liv. I. 27—28.)

Vítězstvím Horátiův uvedli Římané Albany ve své poddanství. Proto α jařmo²⁾ však α nesl lid albský s nevolí.³⁾ Mettius Fufetius, diktátor^β jejich, α jemuž mnoho na tom záleželo, aby si získal přízeň krajanů, myslil, že jemu náleží učiniti Albany opět účastnými svobody. Vida však, že má jeho lid málo moci,⁵⁾ aby válku s Římem⁴⁾ veřejně vedl, ponoukal Fídénské a Vėjany¹ k válce s Římem^v, an¹¹ jim sliboval,^{1v} že k nim v boji přejde.¹¹¹ Za Aniénem došlo k bitvě.⁵⁾ Mettius neodvážil se ze strachu před Římany přejíti veřejně, nýbrž nečtyřil se na počátku boje na blízké kopce vyčkat, kam se nakloní válečné štěstí.⁶⁾ Protože odchodem spojenců se římské vojsko ocitlo u velkém nebezpečství a Římanů, kteří to pozorovali, se zmocnilo zděšení,⁷⁾ volal Tullus, jakož byl muž veliké duchapřítomnosti⁸⁾ a chytrosti, hlasitě na své [lidi], že Mettius vpadne na jeho rozkaz Fídénčanům do zad.⁹⁾ To slyšeli nepřátelé, z nichž velká část rozuměla latinsky,¹⁰⁾ (a) utekli, jakmile počal Tullus na ně opravdověji dotírat. Neméně rychle zahnáni byli Vėjané stojící na pravém křídle na útěk, na kterém mnozí z nich zahynuli, jednak proudy Tibery byvše pohlceni, jednak mečem Římanů zahubeni.¹¹⁾ Mettius však ve svém pokrytectví tak daleko, že blahopřál králi k vítězství.

¹⁾ Přelož: Co napsal Lívius o ostatních králi Tullem a Ankem vykonaných věcech. ²⁾ dicio. ³⁾ aegre. ⁴⁾ v. jména země. ⁵⁾ v. vzadu. ⁶⁾ quo fortuna inclinatura sit (či jiný čas?). ⁷⁾ dej pass.: *pavore percussus*. ⁸⁾ Koř. 319, 3. ⁹⁾ a tergo circumvenio. ¹⁰⁾ Koř. 229 P. 2 a 3; též latine scio. ¹¹⁾ viz zavražditi.

27. Pokračování.

(Liv. I. 28—31.)

Nazejtří povolal Tullus bezbranné Albany ke smírné oběti (a) obklíčil [je] ozbrojenou legií římskou. Potom pravil asi toto: „Mnozí z vás,

Římané, nevědí asi, ¹⁾ že vám bylo včera bojovati netoliko se dvěma nepřátely, nýbrž i se zradou vašich spojencův. Avšak vina toho nepadá na všechny Albany, nýbrž toliko na Mettia, jenž si tak málo vážil naší slavné smlouvy, ²⁾ že se neostýchal vejíti ve spolek ani s našimi nepřátely. Proto odsuzují ho ke smrti jako vinníka patrné zrady. ³⁾ Potom jsem se rozhodl převéstí Albany do Říma a sloučiti je s Římany v jeden národ. ⁴⁾ Po té byl Mettius přivázán ke dvojí čtverospřeží a roztrhán. Hned také předsevzali boření ⁵⁾ Alby římské vojnové, jimž Tullus zjevil, který jest jeho úmysl. A tak v jediné takořka ⁶⁾ hodině srovnáno se zemí toto staré město, dílo téměř 400 let. Přijetím Albanů, ⁷⁾ jimž se vykázkaly byty ⁸⁾ na Caeliu, zdvojnásobil se ⁹⁾ římský národ a sesílilo se vojsko. Dále rozšířen počet rytířův o deset turm, a nejváženější z Albanů přijati do senátu. ¹⁰⁾ Spoléhaje na tuto α moc, vypověděl Tullus válku Sabinům. Ti, nezapomněvše nedávných vítězství Římanů, najali si ¹¹⁾ mnoho Etruskův. Ale proti vojevůdci tak zkušenému ¹²⁾ a proti vojsku tak veliké statečnosti nemohli ničeho poříditi; také oni byli poraženi, a mnoho jich porubáno. ¹³⁾ Když po té α na chlumei albském kamení přišlo a mor stát stihl, ¹⁴⁾ uspořádali Římané devítidenní oběť smírnou domnívajíce se, že se bohové na ně hněvají. Ač u všech propukla nechuť ke službě vojenské, nedal válkychtivý král pokoje, až sám těžce onemocněl. Tu obrátil se ¹⁵⁾ muž jindy ¹⁶⁾ tak málo ¹⁷⁾ bohabojný s úzkostlivou pečlivostí k zanedbaným povinnostem náboženským. ¹⁸⁾ Zasažen byv bleskem, shořel prý s celým domem.

¹⁾ v. snad. ²⁾ v. smlouva. ³⁾ v. substantíva verbálná. ⁴⁾ in unius populi corpus redigere. ⁵⁾ ut ita dicam. ⁶⁾ Koř. 439; v. též subst. verbálná.

⁷⁾ domicilia adsignare, sedes dare. ⁸⁾ duplicor. ⁹⁾ Koř. 227 P. 3. ¹⁰⁾ Koř. 261.

¹¹⁾ v. adjektíva. ¹²⁾ v. zavražditi. ¹³⁾ pestilentia tentat. ¹⁴⁾ dedo me.

¹⁵⁾ alias. ¹⁶⁾ Koř. 471 P. ¹⁷⁾ diu neglectis sacris.

28. Pokračování.

(Liv. I. 32—33.)

Pak zvolil národ krále původu sabínského, Anka Márcia, vnuka Numy Pompilia. Ten, pamětliv jsa slávy dědovy, obnovil všecka náboženská zařízení jeho, ¹⁾ z nichž většiny za vlády předešlého krále nedbáno. On α nařídil ²⁾ též, α aby, zaval-li by některý kmen podnět k válce, ³⁾ před počtetím jejím ⁴⁾ žádal jeden z 20 fétíálů k tomu

¹⁾ sacra publica a priore rege instituta restituo. ²⁾ Přelož On též nařídil; on též v. Koř. 317. ³⁾ bellum movere. ⁴⁾ v. subst. verbálná.

ustanovených dostiučinění⁵⁾ nejdříve na hranici, potom na každém, koho by potkal, dále při vstupu do města⁴⁾, konečně na náměstí. Odepřeli-li by však dostiučinění, ⁶⁾ aby po 33 dnech volal bohy za svědky, že dostiučinění nedáno, (a) pak se vrátil do Říma. Usnesli-li by se potom senát na válce, aby fétíál šel opět na hranici a vypovědě válku aspoň před třemi svědky⁷⁾ hodil dřevce železem pobité nebo krvavé opálené do země nepřátelské. Ačkoli byl Ankus velice mírumilovný a římstí občané toužili po klidu, nebylo mu přece přáno⁸⁾ zachovávat stále mír, neboť Latínové, doufajíce v beztrestnost⁴⁾ a vpadše do římského území, odepřeli králi dostiučinění žádaného dle svého práva fétíálského.⁹⁾ Ankus však dokázal,¹⁰⁾ že, vymáhá-li toho prospěch obecného blaha,¹¹⁾ má do sebe ne méně odvahy a statečnosti než zbožnosti a bohabojnosti. Když totiž Latínové dostiučinění nedávali, dobyl rychle za sebou většiny jich měst, přivedl jich obyvatelé do Říma a vykázal prý jim k pobytu Aventin.¹²⁾

⁵⁾ v. *res.* ⁶⁾ non dare, non solvere res repetitas. ⁷⁾ v. *participia* 2. ⁸⁾ Koř. 379, 4. ⁹⁾ *ius fetiale.* ¹⁰⁾ ostendo. ¹¹⁾ Koř. 262. ¹²⁾ v. *eviř.* 27., pozn. 7.

29. Pokračování.

(Lív. I. 33—34.)

Potom dobyl nad nimi ještě jednoho velikého vítězství u Medullie a poskytl zase mnohá tisícům Latínů v Římě obydlí u oltáře Venery Murcie¹⁾. Latíni byli potom přijati do Říma nikoli jako svěřenci, ale [jako] občané bez práva hlasovacího,²⁾ a β z α nich β vyvinul se obecný lid římský, který později, jak známo, tak veliké platnosti³⁾ v římském státě nabyt³⁾. Véje⁴⁾ utrpěli rovněž α porážku. (a) bylo jim vydati všechny kraj až po ústí⁵⁾ Tibery, při kterémž ústí založena Óstia, zastav města Říma. Mimo to spojil král s městem Jánikulum za Tiberou nikoli pro nedostatek místa, ale aby se jednou nedostalo do rukou Etruskům.⁶⁾ Obehnal je α netoliko příkopem, ale pro obecní pohodlí⁷⁾ připojil je k městu kolovým mostem. Protože však při tak veliké lidnatosti bylo pácháno množstvím zločinů, dal Ankus Március vystavěti na úpatí vrchu kapitólského vězení na postrach vzrůstající se smělosti. Za jeho panování⁸⁾ přišel dle pověsti z Tarquinij, města Etruskův, do Říma Lúcius Tarquinius, muž slávychtivý a ctižádostivý.

¹⁾ v. *ellipse.* ²⁾ *suffragium.* ³⁾ *dej inter omnes constat* a větu nepřímou *tázací s quanta vis.* ⁴⁾ v. jména z *zemí.* ⁵⁾ *quidquid agri est usque ad os fluminis.* ⁶⁾ Koř. 252. ⁷⁾ Koř. 288, 20; *pohodlí commoditas.* ⁸⁾ v. *kralovati.*

Byl syn Démaráta korinthského, který ze strachu ⁹⁾ před samovládce Hyspélem tam se utekl. Za jeho syna Lúcia provdala se Tanaquil, jedna z nejvznešenějších žen v Tarquiniích. Přes ¹⁰⁾ toto manželství ^{I.} a jakkoli byl bohat, ^{II} neměl přece v Tarquiniích přístupu ¹¹⁾ k velikým důstojnostem, ^{IV.} poněvadž [ještě] byl považován za cizozemce. ^{III.}

⁹⁾ v. subst. verbálná. ¹⁰⁾ dej větu s *quamquam a uxorem duco*. ¹¹⁾ aditus ad dignitatem mihi patet.

30. Dokončení.

(Liv. I. 34—35.)

Proto si umínil odstěhovati se do Říma s manželkou, která z pomněla na vrozenou lásku k vlasti, aby jen ¹⁾ muže viděla váženým. Na cestě orl sletěv dolů odnesl mu klobouk a nad vozem s ním lítaje, zase jej posadil Tarquiniovi řádně na hlavu. Manželka jeho, znalá jsouc nebeských znamení, činila mu „nejsmělejší naději.“ ²⁾ Byv v Římě dobře uvítán, byl pro svou štědrost, laskavost [a] chytrost u velké vážnosti u všechněch. Tak získal si přízeň královu tou měrou, že byl od něho ustanoven poručníkem jeho [nezletilých] synů. Když Ankus Március po 24leté vládě ³⁾ zemřel, Tarquinius měl ve shromáždění řeč, ⁴⁾ ve které přemlouval lid, aby ho zvolil králem, připomínaje, že nežádá ničeho nového, že [už] před ním byli dva cizí králové, že prožil větší část života ⁵⁾ svého v Římě, že se naučil římským právním a zřízením. Na to zvolil ho lid za krále s nesmírným souhlasem, zapomenuv synův Ankových. Věda, že ze všech prostředků ⁶⁾ k zabezpečení a udržení moci není nic vhodnějšího ⁷⁾ než obliby nabyti, ⁸⁾ sesílil senát volbou sta sobě oddaných členů, ⁹⁾ kteří zváni byli senátory mladších rodů. Založil závodistiště největším zvané ¹⁰⁾ mezi vrchem palátinským a pahorkem aventinským (a) dal zde ročně slaviti hry slavnostní.

¹⁾ Koř. 389. ²⁾ iubeo excelsa et alta sperare. ³⁾ v. *participia* 4. ⁴⁾ v. řeč. ⁵⁾ v. život. ⁶⁾ v. *res*. ⁷⁾ aptus. ⁸⁾ diligor. ⁹⁾ sibi deditis hominibus in senatum lectis maiorem patrum numerum fecit (reddidit). ¹⁰⁾ Koř. 320; v. též *participia*.

Ablátív.

(Koř. 269—286.)

31. P. Ovidius Násó.

Z mnohých učenců, kteří v ¹⁾ posledních ²⁾ stoletích o životě P. Ovidia Násóna psali, jmenuje ho jeden ne neprávem nejducha-
¹⁾ Koř. 288, 22. ²⁾ Koř. 312.

plnějším³⁾ básníkem římským. Seznati život tohoto [básníka], ježto jsme počali čísti jeho básně, je snad⁴⁾ vhodno a příjemno zároveň. Polohu a půvab⁵⁾ rodiště⁶⁾ svého vyličuje⁶⁾ básník sám. V básni, ve které vypsál dosti obšírně⁷⁾ vše, co se k životu jeho vztahuje, praví:

Sulmo je mou vlastí, toky jenž je bohat studenými.⁸⁾ Rovněž tak zřejmě udává⁹⁾ v též básni rok a den svého narození.¹⁰⁾ Narodil se 20. března r. 43. př. Kr. Básník praví:

Jsem narozen

když stejným osudem klesli dva kónsulové.¹¹⁾

Ale kónsulové r. 43. př. Kr. Aulus Hirtius a Gáius Vibius Pánsa zemřeli, jak známo, měsíc po jeho narození. Když u Mutiny proti M. Antóniovi bojovali, padl jeden již v bitvě, druhý podlehl brzy svým ranám.¹²⁾ — Již po svých předcích byl rytířem.¹³⁾ Otec jeho, muž velice zámožný, přivedl¹⁴⁾ jej záhy i s bratrem o rok starším¹⁵⁾ do Říma, aby oba,¹⁶⁾ vzdělávajíc se naukami znamenitých mužů, připravili se ke státním úřadům.¹⁷⁾ Starší bratr oddal se s velikou horlivostí výmluvnosti.¹⁸⁾ I Públius měl učiteli slavné rhétory¹⁾. (a) cvičil se pilně v přednášení,¹¹⁾ jakkoli byl od přirozenosti váben¹⁹⁾ k básnictví.¹¹⁾ Ovidius, oblek se svým bratrem, jenž brzy potom zemřel, mužskou togu r. 28. př. Kr., podnikl, jak to římstí mladíci konávali, cestu do Athén, aby se vzdělal v řecké literátúře. Odtud cestoval v průvodě²⁰⁾ básníka Aemilia Makra do Malé Asie (a) vrátil se [pak] přes Sicilii do Říma. K vůli otcí²¹⁾ ucházel se o hodnosti a zastával některé úřady.

³⁾ ingeniosus. ⁴⁾ videtur aptum atque (zároveň) iucundum. ⁵⁾ situs et amoenitas. ⁶⁾ expono de . . . ⁷⁾ fusius. ⁸⁾ utvoř hexametr ze slov: patria mihi est Sulmo uberrimus gelidis undis. ⁹⁾ indicare. ¹⁰⁾ dej větu relativnou *quo anno et die*. ¹¹⁾ utvoř pentametr ze slov: cum consul uterque fato pari cecidit. ¹²⁾ ex vulneribus morior. ¹³⁾ a proavis nobilis. ¹⁴⁾ traduco. ¹⁵⁾ annum amplius natus. ¹⁶⁾ v. oba. ¹⁷⁾ ad magistratus maiores praeparor. ¹⁸⁾ ars dicendi. ¹⁹⁾ natura ducor ad . . . ²⁰⁾ Koř. 273 P. ²¹⁾ ut patris voluntati obsequar.

32. Dokončení.

Ale nabaživ se úřadů těch, vzdal se jich¹⁾ a obíral se jen studiemi básnictví.²⁾ K tomu byl asi³⁾ též přiváben styky s básníky⁴⁾

¹⁾ munera publica abicio aneb procul a re publica aetatem ago. ²⁾ totum me dedo arti poeticae. ³⁾ v. adverbia. ⁴⁾ consuetudine poetarum adducor.

oné doby Horátiem, Propertiem, Pontikem a Bassem, kteří všichni, jak se zdá, prosti jsouce státních úřadů, jenom Músám se oddali.⁵⁾ Ovidius ženil se⁶⁾ třikrát; obě prvá manželství brzy zrušil, a teprve mezi třetí chotí⁷⁾ a mezi ním byla největší svornost.⁷⁾ Tak dožil se za okolností blahých a po jeho chuti se dařících plných⁹⁾ padesátí let, když koncem roku 8. po Kr. byl náhle Augustem vypověděn¹⁰⁾ do Tom na břeh černého moře. Příčinu zamlčuje¹¹⁾ jak on tak¹¹⁾ ostatní spisovatelé jeho doby, tak že nelze s bezpečností udati, proč s ním Augustus tak přísně naložil. Ač mu právo občanské a jmění odňato nebylo,¹³⁾ přece to nejdražší, co měl,¹⁴⁾ choť a dceru bylo mu zůstaviti¹⁵⁾ v Římě. Obyvatelé oné drsné a nehostinné země počtili sice nešťastného vypověďence osvobozením¹⁶⁾ ode všech poplatkův,¹⁷⁾ ale přes to Ovidius všeho zkusil,¹⁸⁾ aby si vymohl od Augusta aspoň¹⁹⁾ lepšího pobytu.²⁰⁾ Ale všechny jeho prosby a nářky byly neplatny, všechny přímluvy²¹⁾ jeho přátel neprospěšny; ani Augustus ani Tiberius nedovolili mu vrátiti se domů nebo zvoliti si jiné bydliště. Jenom ustavičnou plí, s jakou se obíral básnictvím, byl tak dlouho silen;¹²⁾ umřel teprve v devátém roce²³⁾ svého vypovědění r. 17. p Kr. u věku 59 let v Tomech.

⁵⁾ ad Musas me refero. ⁶⁾ uxorem duco. ⁷⁾ v. paní. ⁸⁾ concordia intercedit inter. ⁹⁾ in rebus prosperis et ad meam voluntatem fluentibus compleo annos. ¹⁰⁾ relego I. ¹¹⁾ reticeo. ¹²⁾ et-et. ¹³⁾ patrimonium non est ablatum. ¹⁴⁾ Koř. 319, 4. ¹⁵⁾ v. opustiti. ¹⁶⁾ v. subst. verbálná. ¹⁷⁾ dej pass. celé věty *donor immunitate omnium rerum.* ¹⁸⁾ omnia tento. ¹⁹⁾ saltem. ²⁰⁾ dej větu s podměttem *Augustus* a výrokem *sedem concedo*; v. též subst. verbálná. ²¹⁾ deprecatio. ²²⁾ assidua opera, quam in arte poetica pono, sustentor. ²³⁾ post . . . demum annum.

33. Konec vlády¹⁾ Tarquinia Priska a vláda Servia Tullia dle Lívia.

(Liv. I. 36—37.)

Došlo k válce se Sabíny.²⁾ Tarquinius bojoval s pochybným vítězstvím, a jen stěží byli nepřátelé zdrženi od města. Tarquinius domnívaje se, že mu chybí hlavně jízda, chtěl k posavadním³⁾ rytířským centuriím Ramnů, Titiův a Lucerů připojiti tři nové s jinými jmény. Tomu odporoval však Attus Návinus, augur tehdy nejslavnější, řka, že se nic nedá měniti, nesouhlasí-li ptáci. Ze zlosti na to ptal se král, vysmívaje se jeho umění, může-li se státi to, nač právě myslí.

¹⁾ Koř. 300; vláda imperium. ²⁾ v bitva. ³⁾ vetus.

Když onen, α vykonav augurium,⁴⁾ odpověděl, že se to státi může, poručil mu α král rozseknouti brus břitvou. To prý učinil augur bez odkladu,⁵⁾ a na památku⁶⁾ té události postavena socha jeho na místě, kde se to přihodilo. Tím byl král nucen upustiti od svého předsevzetí, ale toho přece dosáhl, čeho bylo třeba k válce, že [totiž] posavadní centurie byly zdvojnásobněny připojením stejného počtu. Seslíiv tak římské vojsko jízdou, obnovil se Sabíny válku (a) dobyl nad nimi útokem jezdců stkvělého vítězství,⁷⁾ jež bylo i pro ně tím záhubnější, že král dal mezi bitvou ohněm zničití most za jejich zády. Mnozí Sabíni zahynuli na útěku mečem nebo v řece. Nemaje na tom dosti, pronikl Tarquinius rovnou cestou⁸⁾ v území nepřátel a porazil je ještě v jedné bitvě. Pak prosili o mír;⁹⁾ α v tom bylo jim odstoupiti⁹⁾ město Kollátii s okolím.⁹⁾

⁴⁾ inaugurato. ⁵⁾ haud cunctanter. ⁶⁾ ad memoriam s gen. ⁷⁾ Koř. 219, 6, a.

⁸⁾ v. ellipse. ⁹⁾ agrum cedere, concedere.

34. Pokračování.

(Liv. I. 38—41.)

Stejnému štěstí se těšil¹⁾ ve válce s Latíny; mimo nadání zmocnil se několika jejich měst. Ale ne méně velikolepé než jeho válečné činy byly jeho stavby v míru.²⁾ Jal se opásati město kamennou zdí a zřídil³⁾ stoky, jimiž vysušena údolí mezi pahorky. Touž dobou prý se stal ve hradě královském div.⁴⁾ Spícímu chlapci, synu vznešené Latínky, která žila v královském hradě jsouc otrokyní, hořela prý hlava u přítomnosti mnohých. Královna tušila, že toto zázračné znamení α jest důkazem⁵⁾ budoucí důstojnosti⁶⁾ chlapce, jemuž říkali Servius Tullius. I dal ho král vychovati s vlastními syny a vyučiti⁷⁾ je užitčným vědomostem.⁷⁾ Když dospěl v jinocha, nemohl se s ním nikdo z jeho vrstevníků v ničem měřiti, a Tarquinius tak si jej α oblíbil, že mu zaslíbil dceru svou Tarquinií. Král zahynul po 30leté vládě⁸⁾ úkladnou vraždou.⁹⁾ Synové Anka Márcia, kteří byli zbaveni otcovského trůnu,¹⁰⁾ najali totiž dva zákeřníky,⁹⁾ doufajíce, že se tak dostanou k panství.¹⁰⁾ Po něm však nenastoupili¹⁰⁾ ani původci jeho vraždy, kteří uprchli z Říma, ani jeho synové Lúcius

¹⁾ Koř. 275; štěstí *felicitas*. ²⁾ magnificae aedificationes (opera) pacis.

³⁾ duco. ⁴⁾ prodigium (signum) visum est. ⁵⁾ documento sum. ⁶⁾ dignitas.

⁷⁾ bonae artes. ⁸⁾ v. subst. verbálná ⁹⁾ a sicario (percussore, insidiatore)

¹⁰⁾ v. trůn.

a Arrúns Tarquinius, nýbrž Servius Tullius. Neboť Tanaquil tajila zprvu zavraždění krále, davši sehnati, čeho mu bylo třeba k léčení rány, a lidu oznámivši, aby byl dobré mysli, že král jsa [jenom] těžce raněn prosí, než se pozdraví,¹¹⁾ aby na slovo poslouchali Servia Tullia. Tak byla Serviovi dána příležitost upevniti vlastní moc, an zastával na oko úřad jiného.

¹¹⁾ ex vulnere; v. též zdravý.

35. Pokračování.

(Liv. I. 42—43.)

Zprvu vládl s přivolením otcův, ale bez rozkazu národa. Brzy osvědčil se výborným králem ve válce i v míru. Poraziv totiž velké vojsko Véjanův a Etrusků, donutil je obnoviti příměří. Zvláštní péči věnoval opravě ústavy,¹⁾ požehnanému [to] skutku²⁾ pro říši později tak velikou,³⁾ jímž toho dokázal, že se utvořil z patriciův a plébejů jediný veliký a mocný národ.⁴⁾ Po zásadě,⁵⁾ že, čím kdo je bohatším, tím více má přispívati ke státním břemenům,⁶⁾ rozdělil Servius všechny občany dle jich jmění⁷⁾ v pět tříd. Prvou třídu tvořili ti, kdo měli 100.000 assů jmění nebo více, druhou ti, kteří měli nejméně 75.000 assů, třetí bylo určeno⁸⁾ nejméně 50.000, čtvrté 25.000, páté 11.000 aneb dle jiné zprávy⁹⁾ 12.500 assův. Ti, jichž jmění bylo menší tohoto, sluli *capite censi* neb proletarii a byli prosti služby vojenské. Z první třídy utvořil 80 centurií; po dvaceti [centuriích] z druhé, třetí a čtvrté a třicet z páté třídy, kteří vesměs nosili zbraně ochranné i útočné.¹⁰⁾ K tomu se družily ještě dvě centurie řemeslníků, dvě hudecův¹¹⁾ a jedna proletářů jakož i rytíři, které sesílil král na 18 centurií,¹²⁾ tak že celkem¹³⁾ 193 centurie byly. V každé třídě byla polovička¹⁴⁾ centurií mladších [lidí], [totiž] těch, jimž bylo 17—45 let,¹⁵⁾ druhá starších, [totiž] těch, jimž bylo 46—60 let, aby tito slabší jsoucě počtem, mocí oněm se rovnali. Mladší byli určeni¹⁶⁾ ke službě polní, starší k záloze¹⁷⁾ a k ochraně města.

¹⁾ *curam omnem impendo in rem publicam constituendam.* ²⁾ *in rem saluberrimam.* ³⁾ v. adjektiva. ⁴⁾ *effectus est unus populus ex.* ⁵⁾ po zásadě Serviově *Servius statuit acc. c. inf.* ⁶⁾ *confero multum (plus, plurimum) ad onera publica sustentanda.* ⁷⁾ *pro habitu pecuniarum.* ⁸⁾ *quarta classis non minus viginti quinque milibus aeris censebatur.* ⁹⁾ *ut alii tradunt (seribunt), aliis auctoribus.* ¹⁰⁾ v. *arma.* ¹¹⁾ *tibicines cornicinesque.* ¹²⁾ *augeo ad.* ¹³⁾ *omnino ad.* ¹⁴⁾ *dimidia pars.* ¹⁵⁾ *qui intra XVII et XLV annum nati erant.* ¹⁶⁾ *praesto esse debeo ad.* ¹⁷⁾ *ad subsidium.*

36. Pokračování.

(Liv. I. 43—46.)

Zároveň α byly tyto α centurie základem ¹⁾ nových volebních sborů, ²⁾ t. z. komitíí centuriálních. V nich hlasováno bylo po centuriích, ³⁾ a rytíři a prvá třída měli největší vliv ⁴⁾ většinou centurií. Potom prý Servius, svolav veškero vojsko na Mártovo pole, očistil je smírnou obětí. ⁵⁾ To se po té konávalo každých pět let, kdykoliv se zkoumalo jmění občanů. Tehdy bylo prý odhadnuto jmění 80.000 občanů. ⁶⁾ Ježto se mu zdálo město malým pro takové množství lidu, rozšířil je, přibrav ⁷⁾ pahorek Viminál a Ěsquilín, a vedl kolem sedmi pahorků zeď, ⁸⁾ násep a příkop. Ujednav spolek s Latíny, přiměl šlechtice latinské, aby založili zároveň s Římany společnou svatyni Diáninu v Římě na Aventíně, čímž uznali svrchovanost Říma. ⁹⁾ Teď se teprve odvážil Servius národu navrhnouti, zdali schvaluje vládu jeho. ¹⁰⁾ Ač si skutky svými dobytí lásky národa, zneprátelel si přece zároveň mnohé patricie. Ale ne títo, nýbrž jeho vlastní příbuzní ¹¹⁾ oloupili jej o život a vládu. Provdal ¹²⁾ své dcery, povahou [vespolec] sobě nerovné za syny Prískovy, a to dal z opatrnosti zpupnému Lúciu Tarquiniovi starší něžnou, něžnému ¹³⁾ Árrúntovi však vášnivou ¹⁴⁾ mladší Tullii. Tato však vidouc, že její muž nemá vloh ke ctižádostivým záměrům ¹⁵⁾ a smělým činům, naproti tomu že má Lúcius vlohy veliké, odstranila ¹⁶⁾ s tímto mužem, jenž jí zcela hoden byl, starší sestru i Árrúnta Tarquinia.

¹⁾ vychování mládeže jest základem zákonů Lykúrgových *disciplina puerili leges continentur Lycurgi*. ²⁾ comitia. ³⁾ suffragium centuriatum forebatur. ⁴⁾ mám největší vliv *omnis vis penes me est*. ⁵⁾ lustrum aliquem suovetaurilibus. ⁶⁾ censum habere nebo *cives censere*. ⁷⁾ part. perf. pass. ⁸⁾ v. zeď. ⁹⁾ confiteor Romam caput rerum esse. ¹⁰⁾ regnare iubeo. ¹¹⁾ v. příbuzný. ¹²⁾ in matrimonium colloco. ¹³⁾ Arruns, mitis ingenii iuvenis. ¹⁴⁾ ferox. ¹⁵⁾ multum materiae ad cupiditatem habeo. ¹⁶⁾ v. zavražditi.

37. Dokončení.

(Liv. I. 46—48.)

Když ji Lúcius za chof pojal, popuzovala ¹⁾ ho ve dne v noci, aby jejího otce svrhl s trůnu. ²⁾ A neustala mu připomínati, že jest potomkem královským a že se posud nezmočil trůnu jen ze zbabělosti, až se odhodlal koruny ³⁾ dobytí. Nakloniv si mladé muže dary, hleděl sliby k sobě přivábiti ³⁾ patricie s vládou Serviovou nespoko-

¹⁾ frase dle Koř. 243 P. 3 při *admoveo* (první frase druhého sloupce). ²⁾ v. trůn. ³⁾ allicio ad me.

jené. ⁴⁾ Zařídív vše potřebné, přišel Tarquinius na radnici provázen jsa davem ozbrojenců. Zde dav svolati senátory, obviňoval ⁵⁾ a tupil ⁶⁾ Servia všemožně. Když pak tento přichvátav ⁷⁾ hlasitě naň volal, jak se opovážil za jeho živobyčí svolati senátory a zasednouti na stolec ⁸⁾ královském, odvece onen, že jako syn královský je mnohem spíše dědicem trůnu než Servius, syn otrokyně. Konečně svrhl vetehého starce se schodů radnice a poslal [za ním] ozbrojence, kteří jej zabili na útěku k domovu. Tullia, přichvátavši ⁷⁾ zatím v povoze na forum, nejprve králem pozdravila svého muže, kterého si dala z radnice zavolati. ⁸⁾ Na zpáteční cestě přijevši na místo, kde ležela otcova mrtvola, ⁹⁾ dala ji přejeti povozem, v němž jela, tak že přišla domů jsouce potřísněna krví otcovou. Proto nazvána jest ona čtvrt města „prokletou“. Servius Tullius vládl 44 léta tak, že by bylo i dobrému a mírnému králi obtížným bývalo po něm nastoupiti.

⁴⁾ přelož: kteří pykali vlády dle Koř. 226. ⁵⁾ crimina in aliquem iacio (congere, confero) ⁶⁾ v. haněti. ⁷⁾ v. chvátati. ⁸⁾ v. verba. ⁹⁾ corpus.

Jména měst a předložky.

(Koř. 232, 288—290.)

38. Hérodot.

O životě slavného dějepisce Hérodota dochovaly se nám řídké zprávy. ¹⁾ Narodil se v Halikarnáse, dórském městě kárském. ²⁾ asi r. 484. př. Kr. (a) pocházel ze vznešené a zámožné rodiny. ³⁾ Otec jeho slul Lyxés; jeho strýcem byl epický básník Pányasis, jenž, jak se zdá, značně působil v jeho vzdělání. ⁴⁾ Jsa ještě ⁵⁾ jinochem, podnikl asi ⁶⁾ cesty ⁷⁾ po sousedních zemích a ostrovech a usadil se ⁸⁾ na Samě. Zdá se, že se nepřiučil iónskému dialektu ⁹⁾ teprve zde, nýbrž dříve již ze spisů logografů. Že se vrátil ze Sama do Halikarnása, aby pomohl zahnati ¹⁰⁾ tyranna Lygdamida, jest dosti jisto. Buď jak buď, ¹¹⁾ rodiště své opustil ¹²⁾ brzy, aby cestoval mnoho po suchu a po moři. Přišel na těchto cestách do Athén, byl mezi těmi, kdož se z Athén r. 444. př. Kr. vypravili ¹³⁾ do Itálie založit Thúrij. V tomto městě zemřel kolem r. 424. asi u věku 60 let. — Ač se nám od starých

¹⁾ Koř. 423, 2 a str. 178. pod čarou. ²⁾ Halicarnasi, in Dorum colonia Asiae. ³⁾ originem gentis traxit a nobili atque opulenta domo. ⁴⁾ multum confero ad. ⁵⁾ v. ještě l. b. ⁶⁾ v. *adverbia*. ⁷⁾ v. *cesta*. ⁸⁾ domicilium mihi constituo. ⁹⁾ Koř. 220. ¹⁰⁾ adsum in Lygdami tyranno exigendo. ¹¹⁾ id quidem constat. ¹²⁾ v. opustiti. ¹³⁾ vypravuji se *abeo*.

spisovatelů nedochovalo zpráv¹⁴⁾ o jeho cestách, lze přec poznati z jeho děl,¹⁵⁾ do kterých krajin osobně¹⁶⁾ zavítal. Zdá se,¹⁷⁾ že procestoval nejdříve α Malou Asii¹⁸⁾ a ostrovy, pak hlouběji do vnitra¹⁹⁾ Asie se dal. Na této cestě přišel až do Babylóna a Ekbatan; neboť o t. zv. královské silnici, jež vedla z Efesa do Sús, poznamenává,¹⁰⁾ že celá cesta vede obydlenými a bezpečnými krajinami.

¹⁴⁾ certi quidquam; v. též pozn. 1. ¹⁵⁾ v. dílo ¹⁶⁾ Koř. 318. ¹⁷⁾ verisimile est. ¹⁸⁾ v. eviě. 4. pozn. 21. ¹⁹⁾ media Asia. ²⁰⁾ commemoro.

39. Pokračování a dokončení.

Kolem r. 450. př. Kr. dlel Hérodot v Aegyptě, který obšírně popisuje ve svém díle.¹⁾ V této zemi navštívil Saïdu, Memfidu, Théby, Héliopoli,²⁾ oboval s kněžími těchto měst velice přátelsky³⁾ (a) došel až do Elefantíny. Pečlivě prohlížel všechny slavné stavební památky³⁾ aegyptské,⁴⁾ důkladně zkoumal o Nile⁴⁾ a šel přes Gázu do Tyra. Plaviv se odtud nejspíše na pobřeží černého moře, přišel k ústím Dunaje.⁵⁾ To patrně z toho,⁶⁾ že jmenuje Dunaj největším veletokem, jež viděl. Ano,⁷⁾ on došel až ústí Dněstra a Dněpra⁸⁾ a zdržel se delší čas v Olbii při výtoku Buha,⁹⁾ aby dostal spolehlivých zpráv¹⁰⁾ o kmenech skythských. Řecko, zdá se, že procestoval vícekrát. Tak navštívil bojiště¹¹⁾ u Marathóna, Thermopyl a Plataj, dále věštírny v Delfech a Dodóně a zdržel se¹²⁾ v Thrákii, Makedonii, Épeiru, Thébách, Spartě, ale zvláště delší dobu v Athénách. Zde poznal Periklea, jehož si sverhovaně vážil.¹³⁾ Též vešel v důvěrné přátelství se Sofokleem asi o deset let starším. Plodem těchto velikých a obtížných cest bylo dějepisné dílo,¹⁴⁾ v němž¹⁵⁾ chce, jak sám praví, vyložití příčiny a průběh¹⁶⁾ bojů řeckých proti barbarům.

¹⁾ in historia uberrime tracto. ²⁾ Koř. 275 P. 2. ³⁾ viso (perlustro) identidem monumenta atque aedificia ⁴⁾ multos percontor de. ⁵⁾ Ponti Euxini orae, Histria ora. ⁶⁾ apparatus (intellegitur, cognoscitur.) ⁷⁾ v. a. n. o. ⁸⁾ Tyras, Borysthenes. ⁹⁾ Olbia, quod oppidum ad Hypanim situm est. ¹⁰⁾ v. absolutně ¹¹⁾ locus, ubi pugna apud Marathona commissa est. ¹²⁾ commoror ¹³⁾ Koř. 235, 1. ¹⁴⁾ v. dílo. ¹⁵⁾ abl. ¹⁶⁾ discrimina certaminum.

40. Vláda Tarquinia Superba dle Livia.

(Liv. I. 49—52.)

Lúcius Tarquinius vládl od počátku krutě a svévolně¹⁾ doma, ale činně a zdárně na venek.²⁾ Opatřil se tělesnou stráží,³⁾ odstranil⁴⁾

¹⁾ libidinose. ²⁾ foris fortiter atque feliciter (prosperere). ³⁾ v. *synekdocha*.

⁴⁾ zavražditi.

všechny, kteří se mu zdáli nebezpečnými neb od nichž se mohl nadíti veliké kořisti, konal vše sám o sobě,⁵⁾ neptaje se nikdy na žádnou věc senátu ani lidu, zmenšil senát vražděním a vypovídáním, aby jej uvedl v neúctu již slabým počtem senátorů. Zasloužil⁶⁾ tedy svou povahou přijmí Pyšný, ale osvědčil velikou chytrost proti latínským městům,⁴⁾ jež přiváděl⁵⁾ více a více⁶⁾ v poddanství Říma. Tím, že dal dceru svou za manželku Mámiliovu Oktáviovu z Tuskula, muži v Latii daleko nejmočnějšímu, naklonil si⁷⁾ velice nejvznešenější Latiny. A čeho nedovedl mírnou cestou,⁸⁾ toho domáhal se lstí a násilím. Tak kdysi ohlásil schůzi⁹⁾ vznešeným Latínům. Úmyslně¹⁰⁾ však přišel až večer určeného dne. Turnus Herdónius z Aricie, starého [to] města latínského, vyjel si¹¹⁾ prudce na nepřítomného krále, že z celého latínského národa posměch si tropí;¹²⁾ odvolal [prý] je z daleké vlasti, naproti tomu sám, ač hromadu svolal, přítomen není; aby Latini netrpěli zpupné jeho vlády a nečekali ho déle, nýbrž rozešli se po vlasti. Tarquinius přišed večer odložil poradu na zítřek. Ale ještě pozdě v noci¹³⁾ dal úskočně několika Herdóniovými protivníky nanést do bytu Herdóniova mečův a obviňoval jej, jakoby chtěl jej a nejváženější Latiny zavraždit.⁴⁾ Proto byl tento hned k smrti odsouzen, když ze všech koutů jeho domu byly meče přineseny. Tarquinius nalnav pak Latínům stejné hrůzy jako doma Římanům, ježto se s ním nejváženější dorozuměli, dodělal se s nimi smlouvy,¹⁴⁾ dle níž přivedena latínská města pod vrchní vládu Říma a voje jich se sloučily¹⁵⁾ s římskými.

⁵⁾ v. podmaniti a *synekdocha*. ⁶⁾ magis magisque. ⁷⁾ mihi devinco. ⁸⁾ v. cesta. ⁹⁾ v. subst. verbálná. ¹⁰⁾ consulto. ¹¹⁾ viz haněti ¹²⁾ Koř. 247, 3. ¹³⁾ v. *multus*. ¹⁴⁾ v. smlouva. ¹⁵⁾ copias confundo.

41. Pokračování.

(Liv. I. 53—54.)

Po té bojoval šťastně s Volsky a dobyl Suessy Pómétie. Zde se zmocnil bohaté kořisti, jejíž výtežek¹⁾ uložil²⁾ na stavbu chrámu³⁾ Jovova. Za nedlouho zabavil se válkou⁴⁾ s Gabiemi, mocným [to] městem latínským. Tarquinius, učiniv nezdařený útok a byv dokonce od městských hradeb⁵⁾ odražen, užil lsti místo násilí. Stavěl se, jakoby⁶⁾ války nechal,⁷⁾ a vrátil se domů. Dle úmluvy utekl však

¹⁾ v kořist ²⁾ sepono. ³⁾ v. chrám. ⁴⁾ bellum me excipit aneb in bello occupatus sum. ⁵⁾ v. zeď. ⁶⁾ Koř. 228 P. 4. ⁷⁾ bellum pono.

nejmladší z jeho tří synů do města Gabij a pravil ve shromáždění lidu, že se k nim uchýlil, nemoha snést doma týrání otcova;⁸⁾ aby i oni se Tarquinia střehli, neboť že je zamýšlí příležitě přepadnouti. Gabijští přijali jej laskavě v naději,⁹⁾ že s jeho pomocí posunou válku od bran gabijských ke hradbám římským. Chytrostí a výpravami šťastně podniknutými dovedl [toho] pomalu, že mu Gabijští svěřili vrchní velení. Tak byl Sextus Tarquinius v Gabiích, nepřátelském městě, neméně mocen než otec jeho v Římě samém. K tomuto poslal brzy potom posla, aby se otázal, co má činiti. Tarquinius^β nedůvěřuje tomuto, zavedl ho^α do zahrady a srazil při procházce⁹⁾ nejvyšší manovice. Onen, nedostav domněle¹⁰⁾ žádné odpovědi, vrátil se k Sextovi do Gabij. Tento však pochopil,^α co otec míní. Použil své moci,^α [aby] všechny vážené muže, kteří mu překážeti mohli, odstranil⁴¹⁾ neb do vyhnanství vypudil.⁴²⁾ Tak se mu snadno podařilo město, jež bylo bez rady a pomoci, vydati otcí beze všeho boje.

⁸⁾ vexationem ferre. ⁹⁾ v. *participia*. ¹⁰⁾ větou vloženou: *ut videbatur*.

42. Pokračování.

(Liv. I. 55—56.)

Smluviv mír s Aequy a smlouvy¹⁾ s Etrúsky obnoviv, obrátil pozornost svoji na městské stavby.²⁾ Svého dílu z kořisti³⁾ v Pómétii dobyté užil k vystavění chrámu⁴⁾ kapitólského a doplnění stavby⁵⁾ stok pod zemí. K tomu povolal řemeslníky z Etrúrie do Říma, ale nižší práce bylo vykonávati lidu. Tento suesl ještě práce při stavbě chrámu, ale s nevolí tím větší snášel otrockou službu⁶⁾ při stokách. Veliké množství nespokojenců⁷⁾ poslal král jako osadníky do Sígnie Circéj. Při početi stavby chrámu udály se dva zázraky. Když se mělo odniti posvěcení⁸⁾ mnohým menším svatyním,⁴⁾ aby se získalo místo pro chrám Jovův, dali bohové při všech své svolení, ale odmítli je⁹⁾ při svatyni boha pozemního [na znamení], že¹⁰⁾ hranice říše římské budou pevné a trvalé. Kopající pak^α půdu k základní zdi,¹¹⁾ dokopali se zachované¹²⁾ lidské hlavy. To vyloženo od věštců tak, že Řím jest určen státi se hlavou světa.¹³⁾ Ale nové znamení naplnilo krále velkou starostí. Hlad vylezlý z dřevěného sloupu nahnal

¹⁾ v. smlouva. ²⁾ *animus convertito ad opera* (*exaedificationes*) urbana. ³⁾ v. kořist. ⁴⁾ v. chrám. ⁵⁾ doplniti stavbu *peragera*. ⁶⁾ *graviter fero* (*gravor ferre*) *servilia opera*. ⁷⁾ *quos operum pacnitatebat*. ⁸⁾ *exaugurare*. ⁹⁾ *non assentior*. ¹⁰⁾ *quod* ¹¹⁾ *fundamenta aperio*. ¹²⁾ v. neporušen. ¹³⁾ v. svět.

v celém paláci královském hrůzy a strachu.¹⁴⁾ Tarquinius poslal proto syny své Tita i Árrúnta do Delf, proslulé¹⁵⁾ věštinny řecké, aby se otázal Apollóna.

¹⁴⁾ v. bázeň. ¹⁵⁾ v. slavný.

43. Pokračování.

(Liv. I. 56—57.)

Provázal je L. Június Brútus, sestřenec králův, jenž, aby krutosti jeho se uchránil,¹⁾ blbým se stavěl.²⁾ Důkaz zastřené chytrosti podal³⁾ tehdy v Delfech; přinesl darem⁴⁾ bobu, jemuž Lúcius i Árrúns Tarquinius drahocenných darů poskytli, hůl dřínovou, která [však] duta (a) zlatem naplněna byla. Jinoši vyřídívše rozkazy otcovy, ptali se, kdo z nich bude v Římě vládnouti. Na to prý jim bylo z hloubky dutiny dáno za odpověď, ten že bude králem, jenž nejdříve políbí matku. Kdežto⁵⁾ oni jinak to vykládali, Brútus zdánlivě upadl⁶⁾ a dotekl se polibkem země, poněvadž tato je společnou matkou všech lidí. — Tarquinius^α touž dobou^β učinil útok i^β na Ardeu, město rutulské, vzdálené nedaleko od mořského břehu. Poněvadž se mu však^α nepovedlo ztéci jí^α prvním útokem,⁷⁾ byl nucen ji obléhati. Když jednou, aby v táboře nudu zaplašili, hodovali⁸⁾ synové královi a jiní vznešení mladíci, mezi nimiž byl [též] Tarquinius Kollátinus, jejich příbuzný,⁹⁾ propukl spor [o to], kdo z nich má nejctnostnější chof.¹⁰⁾ Usnesli se navštívití paní mimo nadání a spěchali hned přes Řím do Kollátie. Kdežto v Římě paní synů Tarquiniových za příchodu mladých mužů trávil čas u bohaté hostiny, našli v Kollátii chof Kollátinovu Lukrétii ještě v pozdní¹¹⁾ noci, ana sedí¹²⁾ mezi služkami zaměstnána jsouc při práci s vlnou. Proto náležela odměna ctnosti bez odporu Lukrétii.

¹⁾ tutor ab aliqua re. ²⁾ Koř. 228 P. 4; stultitia. ³⁾ specimen alicuius rei edere. ⁴⁾ baculum corneum offero. ⁵⁾ Koř. 345. ⁶⁾ velut prolapsus cecidit. ⁷⁾ v. obléhati. ⁸⁾ convivium apparare, concelebrare. ⁹⁾ v. příbuzný. ¹⁰⁾ v. paní. ¹¹⁾ v. multus. ¹²⁾ Koř. 437.

44. Dokončení.

(Liv. I. 58—60.)

Ale to právě bylo pohnutkou k poslední hanebnosti Tarquiniů; neboť Sextus Tarquinius, týž, který Gabie zradil, vrátil se za několik dní tajně do Kollátie a učinil Lukrétii násilí. Ona zavolala pak^α k sobě

otce svého Spúria Lukrétia a svého manžela. Ti přišli v průvodě¹⁾ P. Valéria a L. Júnia Brúta.²⁾ Ona pověděla,³⁾ co se událo, vyzvala⁴⁾ přítomné k pomstě,⁵⁾ vrazila si [pak] meč, jež pod rouchem byla ukryla, do srdce⁶⁾ a klesla umírajíc na zemi. Ale Brútus, vytáh z rány meč krví zbrocený,⁷⁾ přísahal při něm, že všemi prostředky⁸⁾ Tarquinia i s jeho kletou ženou a jeho rodem zažene a již žádného krále v Římě nestrpí.⁹⁾ Totéž přísahali všichni. Pak dopravili mrtvolu Lukrétiiinu z domu na forum v Kollátii. Tím způsoben takový ruch v národě,¹⁰⁾ že mladí muži¹¹⁾ zbraní se chopivše pod velením Brútovým přímo¹²⁾ do Říma chvátali.¹³⁾ Zde uvědomil¹⁴⁾ Brútus ve shromáždění lid o tom, co se stalo, obžaloval krále z ukrutnosti a věrolomnosti a poukázal na to, že ten ve své zpupnosti a zatvrzelosti tak daleko šel, že snížil Římany na nádenníky a lamače¹⁵⁾ kamene. Takovými slovy dokázal [toho], že lid ustanovil krále zapuditi a království odstraniti.¹⁶⁾ Brútus dal se potom¹⁷⁾ s mnohými ozbrojenci do Ardee podráždit vojska proti králi. Vojsko přijalo jej vesele jako osvoboditele¹⁸⁾ města a zabnalo syny královny. Král sám pospíšil¹⁹⁾ hned do Říma; ale našed brány zavřeny, odešel do Caere v Etrúrii do vyhnanství, kam ho následovala též rodina.²⁰⁾ Jen Sextus odebral se do Gabij, kde byl zabit pro spáchanou zradu. V komitích centuriátních zvoleni byli potom dva kónsulové L. Június Brútus a²¹⁾ L. Tarquinius Kollátinus.

- 1) v. *participia*. 2) *excitare ad persequendam ultionem*. 3) větou relativnou. 4) v. *substant. verbálná*. 5) *populus adeo commovetur*. 6) v. muž. 7) *ellípse*. 8) v. *chvátati*. 9) Koř. 229 P. 4. 10) *lapididas facere ausus est*. 11) *populus decernit tollendam esse potestatem regiam*. 12) v. *cesta*. 13) *substant. verbálná*. 14) v. *rodina*. 15) v. *asyndeton*.

Zvláštnosti substantív, adjektív a číslovek.

(Koř. 291—306, 83—91.)

45. Lidumilnost Alexandra Velikého

R. 328 př. Kr. dal se Alexander na pochod ze zimního tábora¹⁾ v území Dáhův,²⁾ chtě doraziti do krajiny zvané Gabaza. Prvý den dovoloval [mu] táhnouti bez překážky,³⁾ druhý den byl již smutnější,

- 1) *castra hiberna moveo*. 2) v. *jména zemí*. 3) *dies quietum iter praebet*.

třetího dne počaly blesky šlehati ⁴⁾ a lekati zrak i mysl vojinů. Kromě toho vedla cesta lesnatými a hornatými krajinami. ⁵⁾ Jelikož pak neustálé bouře, lijavce, krupobíjí a vánice ⁶⁾ vojinům v pochodě překážely, táhlo vojsko celým pohořím ⁷⁾ v četách uvolněných. ⁸⁾ Záhy nemohlo dále ⁹⁾ mnoho vojinův, unavených zimou a lopotou. Mnohé z velikého vojska našli potom opřené o kmeny, ¹⁰⁾ podobné nejen živým, ale i vespolek rozmlouvajícím, ¹¹⁾ každého v té poloze, ¹²⁾ ve které jej překvapila smrt. ¹³⁾ Jediný král snášel tuto tak velikou nesnázi ¹⁴⁾ klidně, obcházal vojiny, sbíral roztroušené, zvedal skleslé ¹⁵⁾ a vybízel, aby sekerami stromy káceli a hranice dříví podpalovali. ¹⁶⁾ Tu ponenáhlu konečně rozehrálo ¹⁷⁾ teplo stuhlé údy. ¹⁸⁾ Když pa vojinové rozbili tábor, shromáždili se v něm ¹⁹⁾ mnozí z unavených a roztroušených vojinův. Náhodou přišel do tábora prostý vojin ²⁰⁾ makedonský, jenž se sotva na nohou držel a zbraň nesl ^{20b)}. Jak ho spatřil král, který se ohříval ²¹⁾ u ohně, vyskočil se svého sedadla, sňal mu téměř ²²⁾ stuhlému zbraň (a) kázal, aby se posadil na jeho místo. ¹⁹⁾ Vojin dlouho nevěděl, kdo jej uvítal. Když konečně opět nabyl ²³⁾ životního tepla, I. vyskočil poděšen, ¹¹⁾ poznav sedadlo královo i krále samého. ¹¹⁾ Tu pohlédl naň král (a) řekl: „Zdaž ²³⁾ pozoruješ, muži, ²⁴⁾ oč šťastněji žijete vy pod svým králem než Peršané? Jim bylo by hrdelním zločinem ²⁵⁾ posaditi se na sedadlo královo, ²⁶⁾ tobě [však] bylo to na spásu. ²⁷⁾

4) fulgura emicant. 5) loca montuosa et silvestria. 6) v. bouře. 7) saltus
8) agmen solutis ordinibus fertur. 9) iter persequor. 10) ad truncum applicatus. 11) colloquor. 12) habitus. 13) mors deprehendit. 14) mali patiens sum.
15) prostratum allevo. 16) dolabra arborem caedo, acervum lignorum accendo.
17) commoveo. 18) rigentia membra. 19) Koř. 287, 1 a 2. 20) gregarius miles.
20b) přelož: jenž sebe a zbraň sotva nesl. 21) v. *synekdocha*. 22) v. téměř.
23) aequid. 24) v. muž. 25) capital. 26) sella regis a Koř. 287, 1. 27) Koř. 247, 1.

46. Zlám nepovol, nýbrž jim udatněji naproti vyjdí ¹⁾

Chrie.*

Exordium. Když Aenéas, vůdce Trojanův osudem pronásledovaný, ²⁾ ztratit vlast, pozbyv ³⁾ části svého loďstva, [marně] blouzniv, ⁴⁾

1) utvoř hexametru s jednou élízí ze slov: Tu malis ne cede, sed contra ito audentior. 2) v. *participia*. 3) deperdo. 4) přelož z baven naděje dle Koř. 282, 1.

* Příklad athonské chrie. Afthonios, rhétor z Antiochie kolem r. 320. po Kr. vzdělal tuto starobylou formu, která byla u Řekův a Římanův přípravou k řeči.

že najde novou vlast u Dídóny v Karthágině, nucen jsa vůlí boží toto město opustil⁵⁾ a u Kúm v Itálii s loďstvem přistal,⁶⁾ odhodlal se⁷⁾ otázení se kúmské Sibylly, ocitne-li se brzy u cíle⁸⁾ všech strastí a nebezpečností, dojde-li⁹⁾ brzy Latia, a co vše ho ještě čeká.¹⁰⁾ Tu mu kněžka zvěstovala málo potěšitelného;¹¹⁾ přijde prý sice do Latia, bude tam kralovati,¹²⁾ ale bude mu přestáti války, hrozné¹³⁾ války; „ale“ vece „zlům nepovol, nýbrž jim udatněji naproti vyjdi.“ A nám se zdá, že se to sluší nejen rekům a králům, nýbrž i všem lidem a všem stavům. — *Expositio*. Věru¹⁴⁾ nikdo nesmí při svých podnikách nadáti se jenom zdaru;¹⁵⁾ neboť štěstí jest proměnlivé a nestálé. Nemáme tedy¹⁶⁾ od něho čekati všeho, nýbrž většiny nabýti vlastní činností.¹⁷⁾ Zkus¹⁸⁾ tedy napjetím všech sil svých¹⁹⁾ dosíci²⁰⁾ toho; čeho ti, jak se zdá, protivný osud²¹⁾ odpírá.

5) v. opustiti. 6) Koř. 243 P. 1. 7) instituo. 8) pervenio ad finem. 9) attingo. 10) v. hroziti 2. 11) parvum solacium affero. 12) v. kralovati. 13) horribilis. 14) profecto. 15) adj. prosper. 16) nec ideo (non ideo). 17) nabývám vlastní činností expromo ex me ipso. 18) conor. 19) omnium virium contentione. 20) v. dosíci. 21) adversa fortuna.

47. Pokračování.

Causa (argumentatio). Jeť povinností¹⁾ moudrého jíti za²⁾ pevným cílem³⁾ v životě. Abychom však nějakého žádoucího cíle došli,⁴⁾ třeba nám brzy zřici se svého pohodlí,⁵⁾ brzy všech sil nasaditi,⁶⁾ brzy přemáhati největší překážky chytrostí. A činí-li to⁷⁾ každý

1) Koř. 252; moudrý *prudens*. 2) Koř. 219, 4, 5. 3) v. subst. verb. 4) pervenio ad exoptatum aliquid (cíl). 5) commoditates vito. 6) omnes nervos contendo. 7) quod sí.

Podáváme rozbor chrie latinsky. Chriae (*χρηίαις*) Aphthonianae primus est locus (*τόπος*, bod) *exordium* (*τὸ ἐγχομιραστικόν* úvod), ubi mentio fit de eo, cuius dictum vel factum proponitur (za úkol se dává); alter *expositio* (*τὸ παραφραστικόν* vysvětlení), qua ipsa rei vis (vlastní platnost úkolu) explanatur; tertius *causa* (odůvodnění) vel *argumentatio* (*τὸ τῆς αἰτίας*), in qua cur, quod allatum est, verum sit, exponitur; quartus *contrarium* (*τὸ ἐν τοῖς ἐναντίοις* opak neb *refutatio* vyvrácení), quod, si esset, in absurdum deducturum esse demonstramus; quintus *simile* (*παραβολή* podobnost), quod exemplo ex vita communi aut rerum natura petito ad rem illustrandam (ke znázornění) pertinet; sextus *exemplum* (*παραδείγματα* příklad) ex historia petitur; septimus *testimonium* (*μαρτυρία παλαιῶν* svědectví), quo graves scriptorum (prósaiků) vel počtarum sententiae proponuntur; octavus et ultimus *conclusio* (*ἐπίλογος* závěr), qua, quae gravissima sunt, summamim (jen v hlavní věci) repetuntur cum adhortatione.

muž pevné povahy ⁸⁾ v maličkostech, ⁹⁾ sluší to [ještě] více při věcech výborných a vznešených. ¹⁰⁾ Nad to má každá mimořádná a ojedinelá snaha ¹¹⁾ takou moc roznítiti ducha, že právě na nesnáze ¹²⁾ rodí se síly neobyčejné. Kdo tedy [něčeho] výborného se domáhá, ¹³⁾ ten, uchvácen jsa nadšením ¹⁴⁾ a věren svému předsevzetí, ¹⁵⁾ pokračuje ¹⁶⁾ i proti vůli osudu tím, že používá náhody příznivě se naskytující, ¹⁷⁾ zvláště však tím, že bojuje proti [náhodě] nepříznivé ¹⁸⁾ a ji přemáhá. Jeť vždy opatřen prostředky, ¹⁹⁾ jež ho udržují, že z prvního postavení vytištěn býti ²⁰⁾ nemůže.

⁸⁾ sibi constans. ⁹⁾ res viliores. ¹⁰⁾ praestans et excelsus ¹¹⁾ oximum et singulare studium. ¹²⁾ ad difficultates superandas. ¹³⁾ praeclara expeto. ¹⁴⁾ opus s animus incenditur (ardore inflammatur). ¹⁵⁾ propositum tenens. ¹⁶⁾ proficio (progressus facio) ¹⁷⁾ utor fortuna opportune oblata ¹⁸⁾ adversus. ¹⁹⁾ subsidiis instructus. ²⁰⁾ Koř. 282, 1 *deicio*; též *gradu depellor*.

48. Pokračování.

Contrarium (refutatio). A neumíme se přidati k mínění ¹⁾ těch, kdo tvrdí, že třeba vždy prohlédati k okolnostem. ²⁾ Kdybychom totiž chtěli opominouti ³⁾ všeho, co nám způsobuje mnoho práce a nesnázi, ztuhl by život náš rychle v líné pohodlnosti, ⁴⁾ a nebylo by pokroku. Kdo vydává všechny své prospěchy na pospas svým protivníkům, ⁵⁾ jakmile nastává neštěstí, ⁶⁾ ten bývá nejčastěji nenadále tak daleko vržen nazpět, ⁷⁾ jak ⁸⁾ pokročil. — *Simile*. Neukončíť nikdy lodník veliké plavby a nedospěje ⁹⁾ daleké země, čeká-li ¹⁰⁾ stále nečinně ¹¹⁾ ve přístavě větrů příznivých, protože již ¹²⁾ tak mnozí v neštěstí upadli ¹³⁾ na této cestě. Třeba někdy odvážit se na moře ¹⁴⁾ v naději ¹⁵⁾ na šťastné povětrí. — *Exempla*. Nevidíme-li, jak hrdinové pravěku ¹⁶⁾ Héraklés a Odysseus aneb státníci ¹⁷⁾ jako ¹⁸⁾ Démosthenés neb válečníci, na př. ¹⁹⁾ Q. Fabius Máximus neb umělci a učenci podali vzory podivuhodné důslednosti a veliké vytrvalosti ²¹⁾ v útrapách a nebezpečnostech? Což ²²⁾ nejsou Římané proto tak velcí, ²³⁾ že, abychom užili slov Líviových, ve všech důležitých válkách [napřed] poraženi byli (a) [pak teprve] zvítězili?

¹⁾ Koř. 219, 4, 5. ²⁾ temporibus cedo. ³⁾ opustiti. ⁴⁾ inertio torpeo. ⁵⁾ meas res adversariis committo. ⁶⁾ si quid accidit. ⁷⁾ referor. ⁸⁾ tantum — quantum. ⁹⁾ attingo; daleký *remotus*. ¹⁰⁾ v. čekati. ¹¹⁾ deses. ¹²⁾ quoniam. ¹³⁾ naufragium facere. ¹⁴⁾ mare tento (mari me committo). ¹⁵⁾ v. participia. ¹⁶⁾ v. starý. ¹⁷⁾ v. politika. ¹⁸⁾ v. jako. ¹⁹⁾ belli dux. ²⁰⁾ propono ad imitandum exempla. ²¹⁾ patientia ²²⁾ quid... v. otázka ²³⁾ admirabilis existo.

49. Dokončení.

Testimonia (constantiae). Že nesmíme, abychom vysokého cíle došli,¹⁾ štítiti se²⁾ žádných lopot a žádných nebezpečností a v nich ochabovati,³⁾ dokazují⁴⁾ prósaikové⁵⁾ a básníci všech časů. Tak praví Caesar líče válku s Vercingetorigem, že máme, když veliké nesnáze nastávají,⁶⁾ hledati pomoci v duševní síle⁷⁾ své. A básník Ovidius napomíná nás:

Snášej a tuž se! časem tato námaha prospěje tobě.⁸⁾

Vergilius konečně uvádí Aenéu, kterého Sibylla naší průpovědi zmužila, an kdysi ke spolubojovníkům takto mluví:

Svou mysl zmužte nyní, druhové, té bázně žalostné nechte, časem snad vás potěší upomínka na tohle.⁹⁾

Conclusio (peroratio). Na všecken způsob¹⁰⁾ poznala Sibylla, když se obrátila¹¹⁾ na Aenéu veršem: „Zlům nepovol, nýbrž jim udatněji naproti vyjdi“, že jeho říše a jeho sláva jenom tehdy¹²⁾ stálá a dlouhotrvající býti může, vyjde-li jeho etnost vítězně¹³⁾ z válek, jsouc jimi vzpružována.¹⁴⁾ Abychom tedy sami jednou byli shledáni statečnými, držme se příkladu jeho a těch mužů, kteří viděli v neštěstí dobrou¹⁵⁾ příležitost vyznamenati se, již se všichni stateční chopiti¹⁶⁾ mají.

¹⁾ magnum aliquid a v. dosíci. ²⁾ Koř. 219, 6, b, 1. ³⁾ defatigor aliqua re. ⁴⁾ doceo. ⁵⁾ scriptor. ⁶⁾ abl. abs. difficultates obieuntur. ⁷⁾ ab animi virtute. ⁸⁾ utvoř hexametr ze slov: perfer et obdura, hic tibi lăbôr olim prôderit. ⁹⁾ utvoř dva hexametry ze slov: Rěvôcatě, ō socii ânimôs maestumque tímorem | Mittitě, et haec forsan iuvabit mēminisse. ¹⁰⁾ certe (haud dubie). ¹¹⁾ appello I. aliquem. ¹²⁾ změň v nec stabile nec divinum nisi... ¹³⁾ victor (victrix) discedo. ¹⁴⁾ accendor. ¹⁵⁾ v. magnus. ¹⁶⁾ utor occasione.

50. Královská rodina¹⁾ numidská dle Sállustia.

(Sallust. Jug. e. 5—6.)

Sállustius vytknuv chvalně v úvodě²⁾ války jugurthské nejdříve cenu studií dějepisných,³⁾ jme se popisovati znamenitou a krutou válku římského národa proti⁴⁾ Jugurthovi. Aby bylo lze všemu jasněji porozuměti, připomíná starších událostí.⁵⁾ V druhé válce púnské Masinissa, král numidský, vykonav mnoho slavných činů válečných⁶⁾ a přijat byv ve přátelství národa římského, obdržel⁷⁾ při jednání

¹⁾ v. rodina. ²⁾ collaudo in exordio (prooemio). ³⁾ historiae virtus. ⁴⁾ eum. ⁵⁾ altius (longius) repeto. ⁶⁾ res bellicas edo; v. těž adjektiva. ⁷⁾ v. dosíci.

o mír⁸⁾ pro svou statečnost větší říši. Po něm dosedl na trůn⁹⁾ syn jeho Micipsa. Ten měl dva syny, Adherbala a Hiempsala. Zároveň s nimi choval na dvoře svém¹⁰⁾ Jugurthu, po přeslici rodem nerovného¹¹⁾ syna jednoho z bratří. Jugurtha, kypě silou tělesnou, jsa zajímavého zevnějšku, hlavně však jsa vzácně nadán, vynikal již od mládí nad svými vrstevníky. Proto milovali ho mladí staří, vznešení nízcí.¹²⁾ Ale toto nadšení Numidů pro¹³⁾ mladého muže¹⁴⁾ nelíbilo se Micipsovi, poněvadž byl starostliv o své vlastní syny. Aby jej tedy odstranil, rozhodl se vydávati ho v nebezpečenství co největší. Když pak r. 134. př. Kr. Římané pod velením P. Kornélia Scipióna mladšího obléhali Numantii, poslal jim Micipsa pomocná vojska a odevzdal velení nad nimi Jugurthovi.¹⁵⁾ Ale statný Jugurtha významenal se ve válce oné tak, že se stal Římanům nadobýčejně milým. Na té výpravě poznal jejich přednosti, [totiž] odvalu a přisnou kázeň, ale i chyby šlechty jejich, [totiž] lakotu a ctižádost.¹⁶⁾

⁸⁾ pacem facere; v. Koř. 454, 2, P. (ablátív). ⁹⁾ v. trůn. ¹⁰⁾ domi habeo.

¹¹⁾ materno genere impar. ¹²⁾ Koř. 297. ¹³⁾ studia accendo in. ¹⁴⁾ v. muž.

¹⁵⁾ praeficio. ¹⁶⁾ ambitio.

51. Pokračování.

(Jug. c. 7—10.)

Vešel totiž v důvěrné přátelství se mnohými vznešenými¹⁾ Římany, kteří spolu s ním ve vojště P. Scipióna sloužili. Tito podivovali se spanilomyslností a vynalézavostí ducha králevice numidského takou měrou, že jej kojili nadějí²⁾ na dosažení numidského trůnu.³⁾ Po ukončení války chválil a odměnil ho P. Scipió před tváří vojska, napomenul ho [však] mezi čtyřma očima,⁴⁾ aby nejednal ukvapeně;⁵⁾ dbá-li přátelství národa římského a setrvá-li při svých dosavadních vlastnostech,⁵⁾ případně mu sláva i panství samo sebou. Potom spěchal⁶⁾ Jugurtha propuštěn byv s pochvalným listem římského vojevůdce k Micipsovi a obsypán slávou⁸⁾ do vlasti. Král se tehdy rozhodl, že si nakloní Jugurthu projevy přízně. Přijal jej ihned za svého a ustanovil ho v závěti dědicem spolu s oběma svými syny. Když brzy potom Micipsa cítil, že se blíží konec jeho života, dav svolati přátele a příbuzné⁹⁾ mluvil asi takto: „Jako něžný, naděje

¹⁾ v. adjektíva. ²⁾ compleo (afficio) aliquem summa spe adipiscendi . . .

³⁾ v. trůn. ⁴⁾ secreto. ⁵⁾ permaneo in meis artibus. ⁶⁾ v. chvátati. ⁷⁾ viz participia. ⁸⁾ v. *melafóra*. ⁹⁾ v. příbuzný.

prostý a chudý [sirotek] byl jsi, Jugurtho, přijat na můj královský dvůr.¹⁰⁾ A naděje, že si mne zamiluješ za má dobrodiní, mne nezklamala; neboť, ať pomlčím o tvých ostatních výtečných vlastnostech, oslavil jsi mne a říší moji činy svými⁷⁾ u pevnosti¹¹⁾ Numantie a Římany jsi nám ještě více sprátelil, ano,¹²⁾ co jest nade vše obtížno, tys umlčel¹³⁾ závist svou slávou. Za jedno však tě prosím. Jest-li ti milovati mne pro má dobrodiní, měj tyto mé syny za své bratry¹⁴⁾ a miluj je. Já vám říší odevzdávám. Tobě, Jugurtho, jenž jsi nejstarším a nejchytřejším, jest se starati, aby zůstala pevnou a netrpěla nikdy ztrát¹⁵⁾ vaší nesvorností; vy však, Adherbale a Hiempsale, čtete tohoto tak znamenitého muže a přičiňte se, aby se nezdálo, že moje vlastní děti nejsou hodny trůnu svých předků.“

¹⁰⁾ in regnum accipio. ¹¹⁾ v. měst. o. ¹²⁾ v. ano. ¹³⁾ vinco. ¹⁴⁾ v. Koř. 227, c. P. (případ druhý). ¹⁵⁾ známo jest usnesení senátu: Videant consules, ne quid res publica detrimenti capiat.

52. Dokončení.

(Jug. c. 11—13.)

Na to odpověděl Jugurtha, jakkoli prozíral neupřímnost slov králových, dosti laskavě. Brzy potom Micipsa zemřel. Solva byl [starý král] pochován, urazil při poradě¹⁾ o správě státní Hiempsal, nejmladší syn Micipsův, jenž byl od přirozenosti vzdorovit, téžce²⁾ Jugurthu. Od této chvíle pomýšlel tento jenom na to,³⁾ aby co nejrychleji pomstil prostořekých slov⁴⁾ onoho drzou vraždou. Nejlepší příležitost k tomu^a naskytla se mu, když se králové^{I.} sešli^{III.} rozdělit pokladův a určit každému říšských hranic.^{II.} Hiempsal bydlil⁵⁾ totiž v domě, jehož majitel byl u Jugurthy veleoblíben.⁶⁾ Do toho domu jeli v noci Jugurthovi vojáci,^a zavraždili Hiempsala a donesli hlavu jeho Jugurthovi. Zpráva o tomto hrozném skutku rozšířila se velmi rychle.^a [Potom] přidali se Numidové na větším díle k Adherbalovi, ale bojovnější k Jugurthovi.^A Co^B tento^a sháněl⁷⁾ udatné vojíny, aby se zmocnil celé Numidie, vypravil Adherbal do Říma vyslanectvo senátu oznámit, co se událo. Zatím však chystal se též k válce, ale s větší rychlostí než opatrností; neb, jak sehnal co možno největší počet mužstva, pokusil se, důvěřuje množství vojákův, o štěstí ve zbrani.⁸⁾ Ale, jak se s Jugurthou potkal,⁹⁾ zmocnila se taková hrůza

¹⁾ colloquium. ²⁾ graviter laedo (offendo). ³⁾ id solum ago, ut... ⁴⁾ v. adjektiv. ⁵⁾ v. bydliti. ⁶⁾ v. *hendiadys*. ⁷⁾ conquirō. ⁸⁾ belli fortunam experior. ⁹⁾ Koř. 243 P. 2.

jeho vojnů, málo cvičených, že pomátla rozum i odvalu všech. Tak Adherbal, byv od svého soka snadno přemožen, utekl se do Říma. Zde se obrátil k senátu¹⁰⁾ [s prosbou] o pomoc. Ale i¹¹⁾ vítězný Jugurtha¹²⁾ poslal tam¹³⁾ vyslance, které nejen senátory prosbami unavovali,¹⁴⁾ aby nenakládali s Jugurthou příliš krutě, nýbrž zjednávali mu též velikými dary příznivce mezi šlechtou.

10) Koř. 224. 11) Koř. 318. 12) v. subst. verbálná. 13) eodem. 14) viz *metafora*.

Zájmena.

(Koř. 307—336.)

53. Není dokonalosti bez námahy.

Když Héraklés¹⁾ dokonal¹⁾ život^{III.} na hranici,²⁾ kterou si sám postavil na hoře Oitě,^{II.} a ve mraku k nebi vznesen³⁾ byv přišel na Olymp, nepozdravil⁴⁾ napřed Dia, — jak přece činivali všichni bohové i sama Héra, — nýbrž Héru, jež mu ode dne, kdy se narodil, nepůsobila nic leč bolesti a útrapy.⁵⁾ Nad tím⁶⁾ užasli⁷⁾ všichni bohové i sama Héra. ^a Byv otázan, proč právě⁸⁾ tu bohyni^{I.} tak pozorně⁹⁾ ctí,^{III.} která mu vždy tou měrou nepřála,^{II.} Héraklés odpověděl: ^a „Právě nepřítel této bohyně jsem povinen svou nesmrtelností. Kdyby mne totiž nebyla vehnala v šílenost,¹⁰⁾ nebyl bych zabil¹¹⁾ ani své choti Megary a svých tří dětí, ani dvou synů svého bratra Ífiklea, a nebyl bych býval přinucen káti se za tyto vraždy službou¹²⁾ u krále Eurysthea. On by mi též nebyl uložil dvanácte prací, za něž mi Pýthia slíbila nesmrtelnost.¹³⁾ Nebýti tedy příčinění Hérina, nikdy bych se nebyl ocitl mezi nesmrtelnými bohy.“¹⁴⁾ Tato řeč Hérakleova přijata se všeobecným¹⁵⁾ souhlasem bohův, a Héra upustila od nepřátelství,⁶⁾ ba¹⁷⁾ dovolila,¹⁸⁾ aby mu za chof dána byla¹⁹⁾ Hébé, dcera její a Diova, u Římanů zvaná Iuventas. Proto vštípme si²⁰⁾ dobře v mysl následující verš:

„Snášej a tuž se, časem tato námaha prospěje tobě.“²¹⁾

1) v. smrt. 2) *rogum exstruo*. 3) *sublime feror*. 4) *saluto* (*salute impertio*). 5) *mala et labores affero*. 6) v. *res*. 7) *obstupesco*. 8) *potissimum*. 9) *observantiā colo*. 10) *efficio, ut aliquis in insaniam incidat*. 11) v. *zavražditi* 3. 12) *ad caedem expiandam servio alicui*. 13) *promitto praemium laborum fore, ut...* 14) *colloco in concilio decorum*. 15) v. *adjektiva*. 16) *depono inimicitias (simultatem)*. 17) v. *ano*. 18) Koř. 377. 3. 19) *in matrimonium colloco*. 20) *memoria teneo*. 21) v. *cvič.* 49. pozn. 8.

54. Vděčnost je povinností poctivcovou.¹⁾

Žádný národ nevážil si vděčnosti více než Peršané. Dle vypravování Xenofóntova²⁾ odsuzovali pro přečin,^{2b)} pro který občané jiných státův se [sic] obyčejně nenávidějí a sobě výčitky činí,³⁾ na soud však se nepohánějí: ⁴⁾ [odsuzovali] totiž pro nevděčnost.⁵⁾ Každému, o kom se dověděli, že se neodvděčil,⁶⁾ moha tak učiniti,⁷⁾ ukládali přísný trest.⁸⁾ Myslíti, že lidé nevděční nedbají na ⁹⁾ bohy, na rodiče, na vlast ani na přátely. Že pak také Řekové a Římané velmi si vážili vděčnosti¹⁰⁾ ke všem, jimž lidé bývají díkem povinni, obzvláště k učitelům, dosvědčuje velmi mnoho pádných důkazův.¹¹⁾ Chválu vzdávají především Alexandrovi Velikému, jenž vyznal nejednou,¹²⁾ že svému učiteli Aristotelovi k větším díkům zavázán jest nežli samému otci svému Filippovi; neboť [prý] tomuto děkuje za to, že žije, onomu, že pečlivě žije. Daleko by nás vedlo uváděti¹³⁾ všecky, již podobně buď slovem nebo skutkem vděčnost svou na jevo dali.¹⁴⁾ Staří soudili totiž,¹⁵⁾ že utajovati pocity¹⁵⁾ vděčnosti a lásky, III. jež bezděky vznikají¹⁶⁾ vzpomínkou na¹⁷⁾ dobrodiní od učitelů zažitá,¹⁴⁾ nesluší ani slavným filosofům ani velikým státníkům.¹⁸⁾ „Komu z nás“, míní plným právem¹⁹⁾ Ciceró, „dostalo se dobrého vychování,²⁰⁾ aby mu²¹⁾ jeho vychovatelé a učitelé,²²⁾ aby mu¹⁾ ve vděčné upomínce na mysl²³⁾ netanulo^{III.} ono tiché místečko, kde vyrostl a se vzdělával?^{II.}

1) vděčnost *gratus animus* neb *grato animo esse*; poctivec *honestus homo*; o spojení Koř. 252. 2) v. participia. 2b) přelož *crimine*. 3) v. haněti 4 e; též Koř. 247, 2. 4) in ius voco. 5) opiš *ingrati animi reus*. 6) co znamená *alicui gratias agere* (*χάρων λέγειν*), *alicui gratiam* (-as) *habere* (*χάρων εἰδέσθαι, ἔχειν*), *alicui gratiam referre* neb *reddere* (*χάρων ἀποδιδόναι*) a *gratiam debere* (*χάρωντας ἀπελθεῖν*)? 7) přelož buď moha se odvděčiti aneb jen moha Koř. 387, I. 2. 8) *gravis poena* dle Koř. 274. 9) neglego. 10) *deus pass.* 11) *exemplum*; v. též *magnus* a adjektivá. 12) etiam atque etiam *profiteor*. 13) Koř. 362, 2. 14) *gratum animum comprobare*. 15) *gratae voluntatis motus reprimo*. 16) *qui nescio quo pacto* (bezděky) a *concoritor*; o způsobu v. Koř. 393 P. 2. 17) *memoria alicuius rei*. 18) v. politika. 19) *verissime iudico*. 20) *liberaliter educatus sum*. 21) *relat.* 22) *paedagogus et praeceptor*. 23) *in animo cum grata recordatione versatur*.

55. Události až po obléhání Cirty Jugurthou dle Sállustia.

(Sall. Jug. c. 14.)

Když oběma stranám slyšení v senátě dáuo, mluvil prý Adherbal takto: „Otcové shromáždění, otec můj Micipsa uložil mi na smrtelné

posteli,¹⁾ abych římskému národu prospíval co nejvíce; tak prý budu mít ve vašem přátelství největší oporu své vlády. Co jsem dle toho *α* jednal,²⁾ vyhnal mne, vnuka Masinissova, Jugurtha, domnělý ¹⁾ přítel národa římského, z říše mé. Byl nedávno mocným a bohatým králem, jsem nyní bez moci a potřebuji cizí pomoci.³⁾ Ó kéž jsem vám mohl osobně⁴⁾ tolik prokázat, co vám prokázali moji předkové! Bohužel⁵⁾ jest mi dříve způsobiti vám obtíž než prospěch. Ale přece bezpečně se naději,⁶⁾ že jako vnuk Masinissův neprosím vás za pomoc marně. Neboť on ⁷⁾ vyhledával vašeho přátelství v době, kdy byl stav váš velmi bídný;⁸⁾ byl zároveň nejuvěrnějším spojencem, kterého jste měli. Ale z té říše, které jste kdysi s jeho pomocí dobyli a jemu dali, vyhnal mne nyní Jugurtha. Tímto činem dostalo se vám výsměchu.⁹⁾ Tyž muž,¹⁰⁾ jenž právě milostí otce mého se stal spoluvladařem, zavraždil¹¹⁾ jediného bratra mého a zapuzoval všemožně mne samého, aby sám uchránil¹²⁾ trůn numidský. Ježto jedny z mých přátel tak, druhé jinak zahubil,¹¹⁾ co bych byl mohl učiniti lepšího¹³⁾ než hledati pomoci u vás? Což nesmyslejí se mnou nepřátelsky všechny obce pro nezrušitelné¹⁴⁾ přátelství, které jest mezi¹⁵⁾ rodinou¹⁶⁾ mou a římským národem? Vám, otcové shromáždění, jest lehké mně pomoci; je-li vůbec kdo, pak zajisté vy jste povoláni k tomu,¹⁷⁾ abyste zabránili, by onen nečinil, čeho se mu zachce.“

¹⁾ v. *participia*. ²⁾ jednáme dle toho *id (ea) ago*. ³⁾ Koř. 283 P. 2. ⁴⁾ Koř. 318. ⁵⁾ v. *adverbia*. ⁶⁾ *maximam fiduciam habeo* neb *maxime confido*. ⁷⁾ v. *totiž*. ⁸⁾ *res dubiae*. ⁹⁾ Koř. 340 P. ¹⁰⁾ v. muž. ¹¹⁾ v. zavražditi. ¹²⁾ trůn. ¹³⁾ co bych lepšího mohl učiniti než *quid melius faciam quam s inf.* ¹⁴⁾ *constans*. ¹⁵⁾ *intercedit inter*. ¹⁶⁾ v. rodina. ¹⁷⁾ Koř. 252. P.; kdo *quisquam* v příslušném pádě.

56. Pokračování.

(Jug. c. 14—16.)

„Ale nyní ani smrt¹⁾ není důstojným zakončením mého osudu. Či nemám při první příležitosti²⁾ pomstíti krve svého bratra? Nemám starati se o říši svou? Podlehnu-li útrapám, nebudu právem hoden opovržení³⁾ Otcové shromáždění, vy při své lidumilnosti⁴⁾ nedopustíte, aby trůn⁵⁾ numidský byl majetkem muže,⁶⁾ který ho urval zločinně a krví naší rodiny.“⁷⁾ — Když *β* Adherbal *α* domluvil, vytýkali⁸⁾

¹⁾ v. *subst. verb* ²⁾ *primo quoque tempore*. ³⁾ *contemptus videor*. ⁴⁾ Koř. 289, 5, 4 a 319, 3. ⁵⁾ v. trůn. ⁶⁾ v. muž. ⁷⁾ v. rodina. ⁸⁾ v. haněti.

mu^a poslanci Jugurthovi, důvěřující spíše podplacení než dobré věci⁹⁾ své, že zcela jinak mluví, nežli¹⁰⁾ jednal; neboť on prý sám Jugurthu válkou přepadl, na něho tedy ať padnou následky jeho opovázlivosti.¹⁾ Jugurtha však že je týž, jakým se osvědčil u Numantie. — Přece hlasovali právě nejlepší a nejrozvážnější¹¹⁾ senátoři, aby Adherbal byl podporován; mezi nimi¹²⁾ ctižádostivý Aemilius Skaurus, jemuž nebylo lhostejno,¹³⁾ jak svět o něm smýšlí.¹⁴⁾ Tento, prohlédaje k nestydatému podplacení a boje se všeobecného⁹⁾ pohoršení, hlasoval pro potrestání¹⁾ Jugurthy. A ten by byl zajisté neušel trestu, kdyby ho nebylo tolik porušených senátorů podporovalo. Ale tak prorazila většina senátu návrhem,¹⁵⁾ aby deset poslanců do Numidie bylo vypraveno rozdělit říše Jugurthovi a Adherbalovi. Opímius, náčelník tohoto vyslanectva,¹⁶⁾ a jeho spoluúředníci však dávše se podplatiti přikázali Jugurthovi lepší část.

⁹⁾ v. adjektiva. ¹⁰⁾ Koř. 324. ¹¹⁾ prudens; vazba s *quisque*. ¹²⁾ v. jako. ¹³⁾ *non neglego*; vazba osobná. ¹⁴⁾ v. svět. ¹⁵⁾ v. absolutně. ¹⁶⁾ *legationis princeps*.

57. Pokračování.

(Jug. c. 17—19.)

Vyloživ tyto události,¹⁾ které spadají²⁾ před r. 112. př. Kr., vykládá dějepisec zeměpisné poměry³⁾ severní Afriky a mluví stručně⁴⁾ o národech tam bydlících;⁵⁾ ale Sállustius, pokud se týče krajin a národů, k nimž pro parno a neschůdné cesty³⁾ staří zřídka přicházeli, může jen málo spolehlivého vyprávěti.⁶⁾ Dle jeho popisu jest Afrika bohata plodinami a příhodná chovu dobytka, ale neplodná a vodou neobyčejně chuda.⁷⁾ Je tam mnoho druhů zvířat a to hlavně^{7b)} kodlivých. Plémě lidí jest zdravé⁸⁾ a otužilé. V zemi obývali⁵⁾ prý zprvu Gaetulové a Libyové, kteréžto kmeny byly velice hrubé a nevzdělané. K těm prý se přidružily⁹⁾ části vojska, které pod¹⁰⁾ Hé-rakleem do Španěl táhlo a po jeho smrti se rozptýlilo. Onino z nich, kteří se spojili s Gaetuly, sluli prý Numidy, ti pak, kteří se spojili s kmenem libyckým, Maury. Tito zakládali záhy města a vedli obchod¹¹⁾ s blízkými Španěly. Mauři a Numidové podporovali se vzájemně a podmanili si¹²⁾ snadno každý sousední národ. Později zalo-

¹⁾ v. *res*. ²⁾ perf. pass. od *gero*. ³⁾ v. adjektiva. ⁴⁾ *atingo nationes* ⁵⁾ v. bydliti. ⁶⁾ *nilhil fere habeo, quod compertum narrem*. ⁷⁾ *maxima aquarum penuria est in . . .* ^{7b)} v. jmenovitě. ⁸⁾ *genus hominum salubri corpore*. ⁹⁾ *iungo me cum*. ¹⁰⁾ *eum*. ¹¹⁾ *mercaturam facio*. ¹²⁾ v. *podmaniti*.

žili Foiníkové mnohé velké osady na př.¹³⁾ Hippó, Hadrumétum, Leptis a Kartháginu. Za doby, β kdy α panoval¹⁴⁾ Jugurtha, vládli¹⁴⁾ severní Áfrice Římané, Numidové a Mauři. Nad těmito, kteří obývali⁵⁾ v části severozápadní, vládl později často jmenovaný¹⁵⁾ Bokchus. Po tomto odbočení¹⁵⁾ přejímá spisovatel opětně pásmo vypravování.¹⁶⁾

¹³⁾ v. jako. ¹⁴⁾ v. kralovati. ¹⁵⁾ v. *participia*. ¹⁶⁾ ad inceptum redeo.

58. Dokončení.

(Jug. c. 20—23)

Jugurtha, jenž věděl nyní bezpečně, že je v Římě vše na prodej neměl dosti svého údělu, [nýbrž] obrátil pozornost svou k říši Adherbalově. Beze vsí příčiny vpadl tedy α do jeho území,^{IV.} poněvadž^{I.} věděl,^{III.} že on spíše vše strpí, než by se pustil¹⁾ do boje.^{II.} Onen, když Jugurtha velikou část jeho území pustošil a plnil, poslal k němu vyslance, kteří [však] jen urážky vyřizovali. Když po té Jugurtha s velikým vojskem do jeho území vpadl, nezbyvalo mu nic²⁾ nežli chystati se³⁾ také k boji. Co obě vojska u Cirty, hlavního města Numidie, táborem ležela, Jugurtha přepadl v noci ležení Adherbalovo; a tento byl by od Jugurthy samého beze vsí pochyby^{3b)} zabit⁴⁾ býval, kdyby ho nebyli ochránili římsíi občané. Stěží utekl se s malým zbytkem⁵⁾ svého vojska do onoho velepevného města.⁶⁾ Na to hned Jugurtha velmi prudce útočil,⁷⁾ aby předešel poslance, o nichž slyšel, že je⁸⁾ Adherbal poslal před srážkou do Říma. Jak římský senát o té válce zprávy obdržel,¹⁰⁾ vzkázal po třech mladých mužích¹¹⁾ oběma králům, že římský senát i římský národ si přeje, aby spory své rozřešili¹²⁾ spíše právní cestou¹³⁾ než zbraní. Ale Jugurtha oklamal vyslance předstíráním,¹⁴⁾ že je týmž, který si dobyl přízně výtečného P. Scípióna; že Adherbal válku způsobil,¹⁾ stoje o jeho bezživotí. Ano,¹⁵⁾ když vyslanci římského senátu chtěli mluvit s Adherbalem, nebyl jim Jugurtha po vůli,¹⁶⁾ tak že se vrátili do Říma s nepořízenou. Tu¹⁷⁾ usiloval Jugurtha všemi prostředky¹⁸⁾ o dobytí Cirty. Ale Adherbal, stísněn jsa urputným obléháním, poslal dva sobě oddané a statečné muže s listem k římskému senátu.

¹⁾ v. bitva. ²⁾ Koř. 257 P. 2. ³⁾ quam ut... ^{3b)} v. *adverbia*. ⁴⁾ v. zavražditi. ⁵⁾ reliquiae. ⁶⁾ v. město. ⁷⁾ v. obléhati. ⁸⁾ celeritate supero, tempus antecapio, antecedo, antevenio, praevenio. ⁹⁾ zkrak! ¹⁰⁾ v. absolutně. ¹¹⁾ v. muž. ¹²⁾ armis discepto de controversiis. ¹³⁾ v. cesta. ¹⁴⁾ falsis verbis decipio. ¹⁵⁾ v. a no. ¹⁶⁾ morem gero alicui. ¹⁷⁾ tum. ¹⁸⁾ omnia experior nebul nulli rei parco.

Genera verbi, tempora, consecutio temporum.

(Koř. 337—360.)

59. Jak ¹⁾ Ciceró sama sebe znal.

Když byl Pompéjus sevřen ²⁾ Caesarem v Brundisiu, chtěl Attikus, hořkým ³⁾ žalem skličěn jsa, aby se učinilo něco k jeho vysvobození. ⁴⁾ V této snaze, aby mu pomohl, šel tak daleko, že žádal svého přítele Ciceróna před jeho odchodem ⁵⁾ za něco velikého. Potřebuje prý [jen] prapor vztýčiti, ⁶⁾ a vše se mu pohne na pomoc. Ciceró dal se nadchnouti tímto povzbuzováním svého přítele, a byly chvíle, ⁷⁾ kdy se chtěl odvážiti smělého činu ⁸⁾ a jenom příhodné doby čekal. ⁹⁾ Ta se naskytla brzy, (a) on využítkoval jí, jak sám vypravuje, takto: Když jsem přišel na svůj statek u Pompéj, ⁶⁾ oznámil mi přítel, že setníci tří kohort, které v Pompéjích tábořily, přejí si druhého ⁹⁾ dne se mnou mluvit, aby mi vydali město. Víš-li, co jsem učinil? Odecestoval jsem před východem slunce, abych jich vůbec ¹⁰⁾ nespatriil. Neboť co jsou tři kohorty? A kdyby jich bylo ještě více, co bych byl s nimi počal? ⁶⁾ — Nemluví-li tak rozumný muž, který sama sebe zná? Ciceró věděl, že tak málo ¹²⁾ může býti vůdcem politické strany ¹³⁾ jako přítel jeho Attikus, že vyniká v theorii, ne v praxi. ¹⁴⁾

¹⁾ quantopere ²⁾ v. obléhati. ³⁾ magnus. ⁴⁾ facio ad aliquem conservandum. ⁵⁾ v. *participia*. ⁶⁾ v. ellipse. ⁷⁾ nonnumquam in eo est, ut... ⁸⁾ magnum aliquid (čin). ⁹⁾ postero die. ¹⁰⁾ omnino non. ¹¹⁾ itane loquitur? ¹²⁾ non magis, quam. ¹³⁾ v. politika. ¹⁴⁾ *valeo* v. adjektiva.

60. C. Sállustius Kríspus.

Gáius Sállustius Kríspus narodil se v Amiternu v Sabínsku ¹⁾ 1. října 87. neb 86. př. Kr. z rodu plébejského. ²⁾ O jeho mládí nedošlo nás zpráv, ³⁾ leč že přišed záhy do Říma umínil sobě věnovati se dějepisectví. ⁴⁾ Ale, jak sám praví, byl později stržen velikou horlivostí, s jakou, jsa poháněn etížádostí, ⁵⁾ veřejnému životu se oddal. ⁶⁾ Quaestorem byl asi ⁷⁾ r. 59. R. 52. stav se tribúnem α lidu, osvědčil se prudkým odpůrcem Milóna, jenž byl obžalován z násilí, a rovněž Ciceróna, který ho hájil. R. 50. př. Kr. byl s mnohými jinými vyloučen ze senátu, ⁸⁾ snad proto, že byl přívržencem ⁹⁾ Caesa-

¹⁾ v. jména zemí. ²⁾ gens plebeia. ³⁾ Koř. 423, 2. ⁴⁾ me ad historiam applicandi consilium capio. ⁵⁾ honorum cupiditate ad rem publicam feror. ⁶⁾ v. život. ⁷⁾ v. *adverbia*. ⁸⁾ Koř. 282 A. 1. ⁹⁾ přívržencec.

rovým. Tento oblíbil si ho ¹⁰⁾ pro věrnost, obratnost a duševní bystrost ¹¹⁾ tak, že, když vznikla za nedlouho válka občanská, značnou měrou ho používal ¹²⁾ a vysokými hodnostmi ho vyznamenal. Neboť r. 49. byl opětně quaestorem a [proto] zase přijat. ¹³⁾ Pak byl plukovníkem a bojoval v Illyrii několikrát nešťastně ¹⁴⁾ s Pompéjany. ⁹⁾

¹⁰⁾ oblíbil jsem si tě = líbíš se mi (*perf.*) Koř. 240 P. 2. ¹¹⁾ ingenii sollertia. ¹²⁾ viz *synekdocha*. ¹³⁾ restitutor. ¹⁴⁾ v. bitva.

61. Pokračování.

R. 47. př. Kr. byl poslán do Kampánie jako désígnovaný praetor, aby pluky, které se zdráhaly ¹⁾ následovati Caesara do Afriky, sliby k poslušnosti přiměl. ²⁾ Ale ty zamítly kladené [jim] podmínky ³⁾ (a) byly by ho málem ⁴⁾ zavraždily, kdyby se byl nezachránil rychlým útekem. ⁵⁾ Později Caesar, trpě v Africe nedostatek potravin, rozkázal Sállustiovi, aby s částí loďstva zaujal ⁶⁾ ostrov Cercínu, kde protivníci nakupili velikých zásob ⁷⁾ obilných. S rovnou zručností i štěstím ⁸⁾ rozkaz vyplnil, zůstaven ⁹⁾ byl po bitvě u Thapsu prókónsulem nové próvince Numidie. Ztrávil zde celý rok, vrátil se roku 45. před Kr. do Říma s velikým bohatstvím, jehož lehce nabyl ¹⁰⁾ v zemi nedávno pokořené. ¹¹⁾ Tak mu bylo umožněno ¹²⁾ koupiti rozsáhlý a neobyčejně cenný sad ¹³⁾ na Quirínále, jakož i villu ¹⁴⁾ Caesarovu v Tibuře. Po smrti Caesarově vzdávil se úplně veřejného života, ⁵⁾ ztrávil ostatní dobu života ⁵⁾ svého dějepiscectvím. ¹⁵⁾ Zemřel¹ asi 13. května r. 35. př. Kr., přijav sestřence ¹⁶⁾ za svého.¹

¹⁾ Koř. 381 P. 2. ²⁾ ad officium reduco... ³⁾ condicionem latas repudio. ⁴⁾ v. *adverbia* a Koř. 382, 2. ⁵⁾ v. život. ⁶⁾ occupo. ⁷⁾ copiae. ⁸⁾ pari prudentia ac fortuna. ⁹⁾ v. opustiti. ¹⁰⁾ colligo. ¹¹⁾ v. podmaniti. ¹²⁾ facere possum. ¹³⁾ amplissimos in Quirinali hortos emo. ¹⁴⁾ v. villa. ¹⁵⁾ tribuo otium memoriae rerum gestarum anebo historiae scribendae. ¹⁶⁾ *adopto* (přijímám za svého) *nepotem*.

62. Pokračování.

Co jiného ¹⁾ nám o životě a zvláště o nevázanosti ²⁾ jeho uchováno jest, ³⁾ není buď s dostatek dokázáno, nebo křiklavě odporuje ⁴⁾ názorům obsaženým v jeho spisech. ⁵⁾ Jistojistě vyšlo toto očerňování ^{5b)} z nekalého zřídla; neboť propuštěnec ⁶⁾ Pompéjův Lénaeus pronesl ⁷⁾ je poprvé, snad aby se pomstil na Sállustiovi, nejdůvěrnějším příteli Caesarově. — Sállustius je první umělecký dějepisec ⁸⁾ římský,

¹⁾ quae alia. ²⁾ morum licentia. ³⁾ Koř. 423, 2. ⁴⁾ v. *hendiadys*. ⁵⁾ sententiae, quae in ipsius libris insunt. ^{5b)} v. obžalovati. ⁶⁾ libertus. ⁷⁾ commemoro. ⁸⁾ primus historiam Romanam ad artem atque praecepta revocavit.

poněvadž on prý vzal si za vzor Řeky. Z nich napodobil zvláště onoho tak slavného⁹⁾ Thukýdida. Proto obral si úkolem¹⁰⁾ vyvážit velikost činů [přiměřeným] výrazem.¹¹⁾ Jest bystrý a bohat myšlenkami, stručný a úsečný co do výrazu¹²⁾ a miluje zastaralá slova.¹³⁾ Již starým byl jeho těsný sloh divný;¹⁴⁾ o něm praví totiž Seneka, že je taký, že z nížádné věty nelze vzít ničeho bez porušení¹⁵⁾ [smyslu]. I Quintilián diví se rychlému chodu jeho popisu.¹⁶⁾ který vždy slaven bude. — Sállustius sepsal tři dějepisná díla¹⁷⁾ nadepsaná:¹⁸⁾ Spiknutí Katilínovo, Válka jugurthská a¹⁹⁾ *Historiae*. Z těchto došla nás jen prvá dvě úplná,²⁰⁾ z posledního zbyly jen zlomky.²¹⁾ Jiné spisy, jež mu přičítány bývají,²²⁾ jsou podvrženy.²³⁾

⁹⁾ v. adjektiva. ¹⁰⁾ id maxime ago, ut . . . ¹¹⁾ magnitudinem dictis aequo. ¹²⁾ frequens et acutus sententiis, verbis brevis et abruptus est. ¹³⁾ prae seis vocabulis uti solet. ¹⁴⁾ *brevitas conspicitur* aneb dle Koř. 247; 1 P. 2. ¹⁵⁾ sine detrimento nihil ex hac sententia demi potest. ¹⁶⁾ admiror velocitatem narrationis. ¹⁷⁾ v. dílo. ¹⁸⁾ v. *participia*. ¹⁹⁾ v. *asyndeton*. ²⁰⁾ integer exsto. ²¹⁾ reliquiae. ²²⁾ quae alia ab hoc profecta esse veteres tradiderunt. ²³⁾ suppositus sum.

63. Dokončení.

Vše, co popisoval, buď sám viděl, třeba z daleka, nebo čerpal z nejlepších pramenů.¹⁾ Neboť za spiknutí Katilínova, které líčí ve svém prvném spise,²⁾ vydaném³⁾ asi kolem r. 42., bylo mu již 23 let a ke zpracování války jugurthské nabyt jako⁴⁾ prókónsul v Áfrice důkladné znalosti⁵⁾ míst a okolností. I jako senátor měl přístup ke státním archivům⁶⁾ a jako boháč měl prostředky⁷⁾ k výzkumům⁸⁾ anebo k zakoupení spisů, jichž látkou byl týž předmět. Těchto dvou ještě slavnější⁹⁾ a pro pravdivost od starých všeobecně vychvalovány byly¹⁰⁾ jeho ztracené¹¹⁾ *Historiae* o pěti knihách. V tyto pojal¹²⁾ události, které šly¹³⁾ bezprostředně před spiknutím Katilínovým od r. 78.—67. — Pozoruhodno jest, že Sállustius bývá od některých vrstevníků prudce haněn¹⁴⁾ jednak pro svůj život a mravy, jednak pro své smýšlení a snahy, jednak pro svůj sloh a volbu své látky,¹⁵⁾ naproti tomu však od mnohých jiných skoro z týchž důvodů nad-

¹⁾ ex auctoribus novi. ²⁾ v. dílo. ³⁾ v. *participia*; vydati *edo*. ⁴⁾ v. jako. ⁵⁾ ad hoc bellum scribendum (ke zpracování) diligenter cognosco, quales tum fuerint . . . ⁶⁾ tabularium publicum. ⁷⁾ v. moc 4. ⁸⁾ seiscitor. ⁹⁾ viz slavný. ¹⁰⁾ propter rerum fidem vulgo collaudor. ¹¹⁾ v. *participia*. ¹²⁾ comprehendo s abl. ¹³⁾ proxime antecedo. ¹⁴⁾ v. haněti. ¹⁵⁾ se sumo argumentum.

obyčejně chválen byl, tak že spisům jeho teprve po jeho smrti se dostalo zaslouženého uznání.¹⁶⁾ Ano¹⁷⁾ jeho historie byly i do řečtiny přeloženy, všechny jeho spisy vysvětlovány od římských grammatiků. Mnozí pozdní spisovatelé snažili se dosáhnouti¹⁸⁾ jeho úsečnosti a těsnosti mluvy.¹⁹⁾ Nehledíme-li k jiným méně důležitým,²⁰⁾ Tacitus právem se nazývá Sállustiovcem.²¹⁾

¹⁶⁾ *iustam laudem* a v. dosíci. ¹⁷⁾ v. ano. ¹⁸⁾ Koř. 219, 4, 5. ¹⁹⁾ *acumen et parsimonia sermonis*. ²⁰⁾ *deterior*. ²¹⁾ v. přívrženec.

64. Zavraždění Adherbala a jeho nejbližší následky¹⁾ dle Sállustia.

(Sall. Jug. 24—26.)

Adherbalův list k senátu²⁾ měl asi tento obsah: „Jugurtha, největší ničema, jež svět³⁾ nosí, drží mne již pátý měsíc v branném zajetí. Vašich nálezův a vašich poselství dbá tak málo, že nyní říši vaši v moci má a po mém životě prahne. Při zásluhách předků svých⁴⁾ o národ římský prosím vás, abyste mne vytrhli z rukou nepřítelů, který jest zároveň vaším nepřitelem.“ Po přečtení tohoto dopisu⁴⁾ usilovali šlechticové Jugurthou podplacení, aby nebylo proti němu užito přísných prostředků;⁵⁾ skutečně dosáhli, že odesláno bylo poselstvo. V tom byl svrchu uvedený²⁾ M. Aemilius Skaurus. Přistavše do Afriky vzkázali Jugurthovi, aby přišel co nejrychleji do římské provincie. Poněvadž tento přese vše úsilí⁶⁾ Cirty dobyti nemohl, přišel skutečně. Ale i tito poslanci, nemohše ho od předsevzetí odvrátiti,⁷⁾ vrátili se po dlouhém planém vyjednávání s nepořízenou. Jak zpráva o tom⁸⁾ došla do Cirty, radili Italikové, kteří města hájili, aby Adherbal, ježto potraviny docházely, Jugurthovi¹⁾ město vydal, v. slíbil^{IV}-li^{III} mu tento, že jeho a jich ušetří. Adherbal dal se pohnouti. Jakmile však^β Jugurtha^α města se zmocnil, nedbaje ani trochu daného slova,⁸⁾ dal Adherbala za hrozných muk⁹⁾ odpravit¹⁰⁾ a všechny Numidy mužského pohlaví se světa sprovoditi;¹⁰⁾ ano¹¹⁾ neušetřeno ani Římanů.

¹⁾ v. subst. verbálná. ²⁾ v. *participia*. ³⁾ svět. ⁴⁾ v. dopis. ⁵⁾ prostě dle Koř. 242, 1, 3. ⁶⁾ *summīs laboribus consumptis*. ⁷⁾ Koř. 282 A 1; předsevzetí *inceptum*. ⁸⁾ *non euro fidem datam esse*. ⁹⁾ *exeruciatas*, a, um neb *cum summīs cruciatibus*. ¹⁰⁾ v. zavraždit. ¹¹⁾ v. ano.

65. Pokračování.

(Jug. c. 27—30.)

Jak se toho v Římě dověděl (a) v senátě o tom jednáno, protahovali přívrženci¹⁾ Jugurthovi čas a vyličovali ukrutný čin²⁾ ve

¹⁾ v. přívrženec. ²⁾ v. adjektiva.

světle příznivém.³⁾ Když však tribún lidu C. Memmius⁴⁾ proti podplacené straně senátu povstal, vypověděl senát Jugurthovi válku. Jugurtha, zvěděv o usnesení senátu, odeslal vyslanectvo, aby zmařilo usnesení úplatky.⁵⁾ Ale tomu bylo odejítí⁶⁾ s nepořízenou. Kónsulovi r. 111. L. Kalpurniovi Béstiovi bylo svěřeno vedení války. Ten vedl ji zprvu se zdarem.⁷⁾ Vniknuv do území⁸⁾ Jugurthova, dobyl několika měst⁹⁾ tak rychle, že nikdo nepochyboval, že lehce podrobí¹⁰⁾ Římanům celou Numidii. Ale Jugurtha přesvědčiv se, že jest Béstia k lakotě nakloněn,¹¹⁾ začal tajně vyjednávatí¹²⁾ s ním a M. Aemiliem Skaurem, který provázal kónsula jako légát. Brzy mluven mír, dle něhož Jugurtha, dav několik slonů, skotu a koní, podržel říši¹³⁾ nezmenšenu.¹⁴⁾ Jakmile se však zpráva o tom donesla do Říma, Memmius, jenž byl od šlechty právě tak nenáviděn, jako jí sám nenáviděl, pobuřoval¹⁵⁾ lid všemožně. Neustával napomínati ho, aby neopouštěl správy státu,¹⁶⁾ a vyličovatí¹⁷⁾ zpupné jednání šlechticů. Ježto však tehdy se velice podívovali jeho výmluvnosti, podám stručně¹⁷⁾ řeč, již promluvil, když L. Kalpurnius Béstia osobně¹⁸⁾ do Říma přišel.

³⁾ vyličuji ve světle příznivém *lenio*. ⁴⁾ v. přístavek. ⁵⁾ *decreta dirimo*.

⁶⁾ v. *verba*. ⁷⁾ v. bitva. ⁸⁾ *ingredior*; vazba dle Koř. 224. ⁹⁾ v. město.

¹⁰⁾ v. podmaniti. ¹¹⁾ *aeger sum*; v. Koř. 270. ¹²⁾ *secreta agere coepisse*.

¹³⁾ *regnum habeo*. ¹⁴⁾ v. neporušen. ¹⁵⁾ *concito plebem*. ¹⁶⁾ v. politika.

¹⁷⁾ *paucis expono*. ¹⁸⁾ Koř. 318.

66. Pokračování.

(Jug. c. 31.)

„Přese všechna nebezpečství,¹⁾ vece tribún lidu „nedám se odstrašiti, abych nehájil svobody národa a neodporoval zpupnosti šlechty. Především vytýkám²⁾ vám zbabělost, Quirítové, že příliš lhostejně nesete pýchu urozených; neboť, ač oni teprve nedávno mnohé [lidí] vašeho stavu v žaláři odpravili,³⁾ zastávají přece stále nejvyšší úřady⁴⁾ a mají největší bohatství. Honosí se svými hodnostmi kněžskými a kónsuláty, někteří též triumfy, jakoby jich byli neuloupili. I otroci zpěčují se příliš krutého jednání⁵⁾ svých pánů; vy, Quirítové, rození vládcové, snesete tuto porobu? Kéž tak pečujete o svou svobodu jako oni o své panství! Pak by se dostalo výhod vašich vždy [lidem] nejlepším, nenejdržejším. Vaši předkové usilovali

¹⁾ s *licet* a *impedio*; Koř. 384. ²⁾ v. haněti. ³⁾ v. zavraždití. ⁴⁾ *summi honores*; Koř. 275. ⁵⁾ *inimis dura imperia*; Koř. 219, 6, b, 4.

vší mocí, aby svým právem prorazili⁶⁾ a vznešenost národa založili; vy [však] jste [již tím] spokojeni, že jste živi. Teď se naskytá příležitost pomstít se na nich; neboť vy přece, jak doufám, ne necháte bez trestu ohromného přečinu,⁷⁾ jež právě v Áfrice spáchali. Střezte se, ať vás neoklamou! Vám jest i Jugurthu do Říma povolati,⁸⁾ aby jeho vlastní výpovědi oni lidé ze svého zločinu usvědčeni byli. Nepochybujte, že onen tak zvaný mír⁹⁾ je zradou ze všech nejhanebnější; Jugurthy, vašeho největšího nepřítele,¹⁰⁾ totiž nejen ušetřeno, nýbrž bylo mu vyzraženo i usnesení senátu, a doma i v poli prodáváno blaho státu. Proti škůdcům třeba zavést přísné soudní řízení,¹¹⁾ každý soucít byl by zajisté jen vaší zhoubou.¹²⁾ Neboť ve státě daleko lépe jest zasloužilých¹³⁾ mužů nechati bez odměny než špatných bez trestu.“

⁶⁾ *ius meum ipse paro.* ⁷⁾ *v. opustiti.* ⁸⁾ *v. volati.* ⁹⁾ *v. participia.* ¹⁰⁾ viz nepřítel. ¹¹⁾ *v. adjektivá.* ¹²⁾ Koř. 247, 1; zhouba *pernicies.* ¹³⁾ Koř. 144, 2 pod čarou.

67. Pokračování.

(Jug. c. 32—35.)

Řečmi Memmiovými dal se lid pohnouti, že poslal Kassia do Áfriky, aby přivedl¹⁾ Jugurthu se zaručením státní ochrany do Říma. Tak veliká byla pověst o spravedlnosti tohoto muže, že Jugurtha, důvěruje jeho slovu, do Říma s ním šel. Přišel tam a byl ve schůzi lidu vyzván Memmiem, aby se zodpovídal z toho, nač bude tázán. Zároveň mu slíbeno, že ho římský národ ušetří,²⁾ vyjmenuje-li své druhy a pomocníky. Ale tu zapověděl mu mluvití tribún lidu C. Baebius, kterého byl podplatil. Nestoudný tribún,³⁾ ač ho lid pokřikem strašil, přece zvítězil. Tak zmařen⁴⁾ úmysl Memmiův, a¹⁾ hanebný mír byl by v platnosti⁵⁾ trval,¹¹⁾ kdyby se byl Jugurtha nedopustil svého zločinu.¹¹⁾ Tehdy žil totiž v Římě Massiva, vnuk Masinissův. Tomu namluvil Spúrius Albínus, kónsul potomního roku,⁶⁾ aby se ucházel u senátu o trůn⁷⁾ numidský, poněvadž Jugurtha je pro své zločiny ode všech nenáviděn. Jakmile to Massiva začal prováděti, povolá Jugurtha Bomilkara, svého nejvěrnějšího [sluhu], vyloží mu, co chce vykonati, a poručí mu, aby najal úkladné vrahy. Ale při vraždě samé jeden z těchto byv zatčen vyzradil vše. Na Bomilkara vzne-

¹⁾ *venire inbeo.* ²⁾ *veniam do.* ³⁾ *v. adjektivá.* ⁴⁾ *consilium discussum (peremptum est).* ⁵⁾ *pactum sancitur anebo publice comprobatur.* ⁶⁾ *v. participia.* ⁷⁾ *v. trůn.*

sena ⁸⁾ obžaloba.^a Ale Jugurtha pomohl mu k útěku.⁹⁾ Po několika dnech byl Jugurtha nucen odejít do Afriky, poněvadž ho senát z Itálie vypověděl. Na odchodě ⁶⁾ z Říma zvolal prý známá ona slova:¹⁰⁾ „Ó město prodajné, k brzkému pádu určené, kdyby se kupec nahodil!“

⁸⁾ reus fio. ⁹⁾ fugam sublevo. ¹⁰⁾ illud magna voce edidit.

68. Dokončení.

(Jug. c. 36—39.)

Tak obnovena válka, jejíž vedení odevzdáno kónsulovi Spúriu Postnmiu Albínovi.¹⁾ Ten odešel hned do Afriky, aby válku co nejdříve ukončil. Ale Jugurtha válku protahoval, sliboval, že se vzdá, [a] znova činil útok. Tak, ať již nezpůsobilostí římského vojevůdce, aneb že byl tento Jugurthou podplacen, válka nebyla ukončena, když se přiblížila doba sněmů, k jichž řízení bylo kónsulovi odejít do Říma. Proto odevzdal vrchní velení ²⁾ bratru svému Aulovi. Ten byl tak nerozumný, že jenom na to pomýšlel, jak by se zmocnil města Suthulu, kde královy poklady [chovány] byly. Ač tohoto města nemohlo býti dobyto pro příznivou polohu a nepříhodnou dobu roční,³⁾ konal přece všechny přípravy ⁴⁾ k obléhání.⁵⁾ Jugurtha, seznav brzy jalovost légátovu, prosil ho na oko za mír nepochybuje, že za ním [Aulus] všudy ⁶⁾ půjde. A skutečně dal se tento v lednu r. 109. svěsti, že odtáhl od města marně obléhaného a pustil se za Jugurthou do odlehlých krajin. Král, podplativ část jeho vojsk, přepadl jeho tábor, sevřel jej s přehajícím vojskem na topci a přinutil k nejhanebnější smlouvě, ve kterou kdy Římané vešli.⁷⁾ Aulus uznával potřebu svoliti k požadavku,⁸⁾ aby celé římské vojsko šlo pode jeho a z Numidie v desíti dnech se vyklidilo. Kónsul, přichvátav ⁹⁾ na zprávu β o tom α do Áfriky, zastal vojsko v takové nekázni,¹⁰⁾ že již z té příčiny¹¹⁾ nijakého podniku se nemohl odvážiti.

¹⁾ *praeficio a administrandum bellum* dle Koř. 243. ²⁾ *imperium defero*.
³⁾ *per durum anni tempus*. ⁴⁾ *omnia paro*. ⁵⁾ v. obléhati. ⁶⁾ jdu všudy za tebou *sequor te, quocumque vis*. ⁷⁾ *pax* (smlouva); vejítí dle Koř. 224, sloveso 3. ⁸⁾ *postulata facio*. ⁹⁾ v. chvátati. ¹⁰⁾ *exercitus summa licentia corruptus est*. ¹¹⁾ *ex hac ipsa causa*.

Indikátív, kónjunktív ve větách hlavních, věty podmiňovací.

(Koř. 361—375.)

69. O. Ciceró pozdravuje svého Tíróna.¹⁾

Tvé zdraví nás, bratra Márka i mne, velmi znepokojuje;²⁾ neboť ačkoli přichází oznamují, že tvá nemoc není tak nebezpečná jako zdlouhava, přece jest v této veliké útěše nemalá obava,³⁾ že ještě dlouho⁴⁾ vzdálen nás bude ten, jehož milé společnosti⁵⁾ bolně postrádáme.⁶⁾ Třeba však celým srdcem toužím s tebou se shledati,⁷⁾ přece prosím snažně,⁸⁾ abys nevydával se na tak dlouhou plavbu⁹⁾ a pouť v zimě, leda bys byl zcela zotaven,⁵⁾ a abys cestoval¹⁰⁾ jen za spolehlivého počasí.¹¹⁾ Stěží se lze ubrániti nastuzení¹²⁾ v domech a městech, neřku-li¹³⁾ abychom se škodlivého působení povětrí zhostili na plavbě mořem. *Ψῶχος δὲ λεπτῷ χρωτὶ πολεμιάτατον* praví Eurípidés. Na kolik tomu věříš, nevím. Já aspoň mám každý jeho verš za neomylný.¹⁴⁾ Hleď, máš-li mne rád,¹⁵⁾ abys se pozdravil¹⁶⁾ a co nejdříve [možno] silen a zdrav ke mně¹⁷⁾ přišel. Miluj nás a žij blaze! Syn můj Quíntus tě pozdravuje.¹⁾

¹⁾ v. nápis. ²⁾ est mihi sollicitudini. ³⁾ v. bázeň. ⁴⁾ komparátív. ⁵⁾ viz *hendiadys*. ⁶⁾ desiderando sentio. ⁷⁾ tota cogitatione cupio videre. ⁸⁾ penitus (vehementer, etiam atque etiam). ⁹⁾ committo me longae navigationi. ¹⁰⁾ navigo. ¹¹⁾ explorate (za spolehlivého počasí). ¹²⁾ frigus. ¹³⁾ Koř. 390. ¹⁴⁾ singulos versus singula testimonia puto. ¹⁵⁾ diligo. ¹⁶⁾ valeo. ¹⁷⁾ v. můj.

70. Řeč¹⁾ Samnita Pontia za příchodu kónsulů Římany vydaných.

Kónsulové Titus Vetúrius Kalvínus a²⁾ Spúrius Postumius byli i se svými pluky r. 321. př. Kr. samnitským vojevůdcem Pontiem sevřeni v soutěských kaudijských³⁾ (a na to) poslání podě jho. Sotva přišli kónsulové do Říma, vzdavše se úřadu^{3b)} byli, jak toho Postumius sám žádal, usnesením senátu pro potupný onen mír Samnítům vydáni. Když přišli do samnitského tábora, promluvil k nim⁴⁾ prý Pontius asi těmito slovy: „Nepřijmu vydání vašich osob,⁵⁾ a Samnité ho nepotvrdí.⁶⁾ Nesvoluje-li⁷⁾ římský národ ke smlouvě⁸⁾ ujednané v soutěských kaudijských, ať pošle pluky nazpět do průsmyku, kde sevřeny

¹⁾ verba facere. ²⁾ asyndeton. ³⁾ fureulae caudinae. ^{3b)} v. Koř. 219, 6, b, 4. ⁴⁾ v. slovosled. ⁵⁾ corpus; vydání *deditio*. ⁶⁾ ratum habeo aliquid. ⁷⁾ pacnitet me. ⁸⁾ v. smlouva; k tomu Koř. 224.

byly. Jeden nesmí obelstítí druhého,⁹⁾ vše ať platí, jakoby se bylo nestalo.¹⁰⁾ Ať Římané dostanou zbraně, jež vydali dle úmluvy, a vrátí se do tábora; vše, co měli toho dne, než¹¹⁾ jsme k rozmluvě přišli, ať mají; pak ať se rozhodnou k válce¹²⁾ a zamítnou¹³⁾ mír. V tom stavu,¹⁵⁾ v tom postavení, které jsme měli vzájemně¹⁵⁾ před smlouvou, dejme se do boje! Ať nestýská si¹⁶⁾ národ římský na smlouvu kónsulů ujednanou, my pak na nevěrnost¹⁷⁾ římského národa.

9) neuter, neutrum. 10) celá věta *pro infectis sunt*. 11) pridie quam. 12) rozhodují se k válce *bellum mihi placet*. 13) repudio. 14) fortuna. 15) inter loca, quae utriusque (vzájemně) 16) accuso. 17) fides.

71. Dokončení.

Zdá se, že vám Římanům, jste-li poraženi,¹⁾ nikdy nechybí důvod²⁾ nedostátí smlouvě.³⁾ Rukojmí dali jste Porsennovi, (ale) krádeží jste [je] odcizili.⁴⁾ Zlatem jste vykoupili⁵⁾ svůj stát od Gallův, ale [oni] přijímající⁶⁾ zlato byli vámi pobiti.⁷⁾ S námi jste mír umluvili,⁸⁾ ten nyní za neplatný vyhlašujete.⁹⁾ A vždy obestíráte svůj klam nějakou rouškou práva.¹⁰⁾ Nelíbí-li¹¹⁾ se římskému národu, že jeho pluky jsou zachráněny hanebným mírem, ať vrátí přijaté pluky vítězi nazpět; to by bylo přiměřeno¹²⁾ danému slovu, smlouvě a obřadům¹³⁾ fétialův. Ale abys smlouvou měl, po čem jsi toužil, [totiž] tolik neporušených¹⁴⁾ občanů, já [naproti tomu] abych neměl míru, který jsem s tebou ujednal⁸⁾ přenechav ti je,¹⁵⁾ to by bylo neslušné, Římané! A věru¹⁶⁾ nepřijímám těch, které jste pokrytecky vydali.¹⁷⁾ Jdi, liktore, sejmi pouta¹⁸⁾ Římanům; ať jich nikdo nezdržuje,¹⁹⁾ ať odejdou, jak se jim uzdá.“ — A kónsulové vrátili se bez úhony¹⁴⁾ od Kaudia zpět do římského tábora.

1) zkrak participiem. 2) *causa a delictio* dle Koř. 220. 3) v. smlouva. 4) *furto subduco*. 5) *redimo*. 6) *inter a gerundium*. 7) v. zavraždití. 8) *pepigi (fecit, pactus sum)* 9) *irritum facio*. 10) *iuris speciem fraudi impono*. 11) *improbo*. 12) *dignus* 13) *caerimoniae*. 14) v. neporušen. 15) *remittendo*. 16) *vero*. 17) pokrytecky vydávám *simulo* dle Koř. 228, P. 4. 18) *vincula demo*. 19) *moror*.

72. Strannické spory¹⁾ v Římě a Metellovo válčení v Numidii dle Sállustia.

(Jug. c. 40—41.)

Nikdo by si by nepomyslíl, že veškeren národ římský s takou svorností se pozvedne proti řádění šlechty za celé války.²⁾ Neboť

1) *partium contentio*. 2) *obviam eo delictis, quae nobilitas per bellum commisit*.

s horlivostí přijal návrh tribúna lidu ³⁾ C. Mámilia Limetána, aby jmenováni byli tři vyšetřující soudcové ⁴⁾ k potrestání všech, kdož se dali Jugurthou podplatiti. Tu bylo viděti, jak se vinníci ulekli. ⁵⁾ Správně by bylo bývalo, kdyby největší vinník, Skaurus, trestu nebyl ušel; ale ten, ať již byla příčinou toho vlastní jeho chytrost aneb [ať bylo jí] horečné rozčilení ⁶⁾ lidu, dovedl se vyhnouti ⁷⁾ zaslouženému trestu tím, že prorazil volbou do vyšetřovací kommisíse. ⁸⁾ Pak prováděl vyšetřování s největší přísností. Ale lid trochu zpyšněl zdárným výsledkem; neboť vyšetřování konáno tak přísně dle jeho libovůle. „Kdo by se domníval“, tak praví asi ⁹⁾ Sállustius, „že tyto pletichy a boje mezi senátem a lidem dávno již byly, mýlil by se; propuklyť teprve po zboření Kartháginu. Oč β lépe by bylo bývalo, kdyby tohoto α [zboření] nikdy nebylo! Měloť býti Římanům neštěstím a záhubou. Odtud však vládla šlechta, mocnější jsouc než lid, libovolně doma i v poli.

³⁾ tribuní plebis rogatio omnium consensu iubetur. ⁴⁾ tres quaesitores creo.

⁵⁾ vides, quanto metu percellantur nocentes; v. Koř. § 364, I. pozn. 2.

⁶⁾ v. bázeň. ⁷⁾ v. verba. ⁸⁾ efficit, ut erectur in numero quaesitorum.

⁹⁾ v. téměř.

73. Pokračování.

(Jug. c. 41—44.)

Šlechtici zmocnili se státní pokladny, provincií, úřadů, slávy a triumfů. Jich lakota vzrůstala tou měrou, že neušetřili ničeho, ať to bylo cokoliv, nic neměli za vznešené a svaté. Tib. a C. Grakchus dobývali opět stíněnému lidu svobody. Byli by zajisté cíle ¹⁾ došli, kdyby byli více umírněnosti osvědčili. Necht se jim této α nedostávalo, jich vůle jest přece chvalitebna, neb kdo by se odvážil haněti ²⁾ je, že podlehlí v boji o dobrou věc? ³⁾ Z vítězství však těžila šlechta dle chuti. Ale nač mám dále vykládati o vášnivém řádění stran? Bylo by rozvláčno, kdybych chtěl mluvit, jak důležitost věci toho vyžaduje. Proto přecházím k věci. ⁴⁾ Smlouva ⁵⁾ Aulem Postumiem ujednaná byla senátem zavržena, a vrchní velení války s Jugurthou svěřeno ⁶⁾ kónsulovi r. 109. Q. Caecilii Metellovi. Tento, nedůvěruje starému vojsku, ⁷⁾ vyzbrojil vojska, kolik mohl. Podvůdci zvolil stařečné muže C. Maria a P. Rutíliá. Sám byl dobrým vojevůdcem

¹⁾ v. subst. verb. ²⁾ v. haněti. ³⁾ podléhám v boji o dobrou věc *bono more vincor*. ⁴⁾ ad inceptum redeo. ⁵⁾ v. smlouva. ⁶⁾ praeficio Koř. 243.

⁷⁾ v. vojsko.

a pyšným, rázným mužem, prost nízké lakoty ⁸⁾ svých předchůdců ¹⁾ a nepřístupen podplacení ⁹⁾ se strany Jugurthovy. Přišel do Afriky nemohl dlouho ničeho podniknouti, poněvadž mu bylo dříve obnoviti kázeň a cvik vojenský ¹⁰⁾ ve vojstě Albinově.

⁸⁾ liber (a) turpi avaritia. ⁹⁾ sum invicto animo adversus largitiones alicuius.

¹⁰⁾ usus ac disciplina.

74. Pokračování.

(Jug. c. 44—47.)

Rozmohlý ¹⁾ se v něm všechny přehmaty ospalosti a zhýřlosti, ²⁾ jaké si jen mysliti můžeme. A Metellus byl by ničeho nesvedl, ³⁾ kdyby byl přestupky vojínů těžce trestal. Uznáváje to zvykal je dobrým příkladem ⁴⁾ nových vojsk poněnáhu obtížím a zamezoval jich výstřednosti. ⁵⁾ A lepší cestou dáti se nemohl, neboť brzy bylo vojsko tak změněno, že by bylo mohlo za jiné považováno býti. Tu vnikl Metellus výbojně, ⁶⁾ ale s největší opatrností do Numidie. Jugurtha dovědév se o jeho α nezištnosti, ⁷⁾ poslal k němu nedůvěřuje svým silám vyslance o mír. Doufal totiž, že může válku beze všeho boje ⁸⁾ ukončiti, a nepochyboval, že, navrhne-li Metellovi podmínky ⁹⁾ míru, tento je přijme. Proč by byl neměl v tomto postavení ¹⁰⁾ pokusiti se o štěstí? Když však β poslanci římskému vojevůdci α přislíbili, že Jugurtha vše učiní, co mu poručí, jen aby ušetřil života jeho a rodiny ¹¹⁾ jeho, nevěřil [jim], (ale) sváděl ¹²⁾ je ke zrazení Jugurthy. A to by se mu bylo málem podařilo. Ať v té věci Metellus jednal nesprávně, přemáhal přece krále jeho vlastní zbraní. Metellus mezi tím pronikl k velikému městu numidskému Vaze, kam pro příznivou polohu ¹³⁾ posádku vložil. Tam poslal král opět poslanca o mír. ¹⁴⁾ Kónsul přivábil také tyto ke zradě, ¹⁵⁾ králi [však] míru ani neslíbil ani neodmítl.

¹⁾ sum. ²⁾ probra ignaviae et luxuriae. ³⁾ proficio. ⁴⁾ v. adjektiva. ⁵⁾ prohibeo Koř. 282 A, 2; výstřednost *delictum*. ⁶⁾ infesto exercitu et summa diligentia. ⁷⁾ innocentia. ⁸⁾ certamen. ⁹⁾ condiciones ferre. ¹⁰⁾ Koř. 285, A, a. ¹¹⁾ v. rodina. ¹²⁾ illicio. ¹³⁾ v. příhodný.

75. Pokračování.

(Jug. c. 48—50.)

Jugurtha vida, že jeho [vojáci a krajané] jsou sváděni k odpadnutí, rozhodl se opět zbraně se chopiti. Byl však přesvědčen, že

kónsula jen tehdy přemůže, podaří-li se mu vlákati jej do zálohy.¹⁾ A záměr ten byl by se mu málem podařil,²⁾ kdyby byl Metellus péče a důmyslu, jeho vojáci pak veliké statečnosti nebyli osvědčili. Jugurtha totiž s tolika zástupy, kolik [jich] sehnati mohl, po tajných pěšinách přešel Římany, kteří se dali pochodem dalekou, vyprahlou rovinou, a obsadil svým vojskem vrch, přes který příčným směrem Římanům jíti³⁾ bylo. Rozestaviv své voje na příhodných místech, obcházel čtyř (a) povzbuzoval k nastávajícímu⁴⁾ boji. „Zkusme“ vece „válečného štěstí,⁵⁾ abychom buď vybojovali, co jsme ztratili, nebo čestně zemřeli; leč snad^{5b)} že se někomu z vás lepším zdá trpěti lakotu a svévoli Římanů než na místě tak příhodném⁶⁾ bojovati s těmi, které jste za mého vůdcovství pod jařmo poslali.“ Na to slíbil jim, zvítězí-li, veliké odměny. Metellus sestupuje s vrchu, ač Jugurtha své lidi pečlivě ukryl mezi stromy a křovinami, zpozoroval přece brzy úklady a chystal,⁷⁾ čeho třeba bylo. Změniv řád pochodový⁸⁾ předeslal légáta Rutilia s kohortami k boji hotovými⁹⁾ a částí jízdy k řece vyvolit příhodného místa pro tábor. Po té znenáhla¹⁰⁾ postupoval.

- ¹⁾ induco in insidias. ²⁾ v. substantiva; dařiti se *contingit, succedit*.
³⁾ transversa via eo per. ⁴⁾ v. hroziti. ⁵⁾ fortuna belli. ^{5b)} Koř. 375. P. 4.
⁶⁾ v. adjektiva. ⁷⁾ Koř. 242, 7; též *paro*. ⁸⁾ ratio ordoque agminis.
⁹⁾ expeditus (k boji hotov). ¹⁰⁾ v. p. nenáhlu.

76. Pokračování.

(Jug. c. 50—52.)

Náhle dá Jugurtha znamení k útoku; se všech stran hrnou¹⁾ se Numidové na vojsko²⁾ římské; s velikým úsilím dotírají numidští jezdci na Římany; všude matou řady. Protivila-li se jim řada římských vojnů s mužnou odvahou,^{2b)} rozstoupili se všemi směry,³⁾ obklíčili je a porubali.⁴⁾ Pakli je Římané zahnali, uklouzli⁵⁾ lehce křovím na svých koních,⁶⁾ kdežto onino na neobvyklé⁶⁾ půdě jich dostihnouti nemohli. Kdo by byl tehdy tíseň Římanů viděl, pokládal by je za přemožené. Ale na večer doráželi konečně^β vysílení Numidové méně prudce. Metellus obnovil bitevní šik²⁾ a napomínal své [vojíny] důrazně.⁷⁾ „Nedejte se,“ vece „těm,⁸⁾ které jste již potřeli. Nemáte tábora ani místa, kam byste se, poražení jsouce, uchýlili

- ¹⁾ inveho in. ²⁾ v. vojsko. ^{2b)} v. udatnost. ³⁾ diversi discurrunt. ⁴⁾ viz zavražditi. ⁵⁾ evado. ⁶⁾ v. *participia*. ⁷⁾ v. *verba*. ⁸⁾ doplně přemoci.

mohli; řídte se předky svými a bojujte odhodlaně za vlast!¹⁴ Rozohnění jsouce těmito slovy a příkladem vojevůdceovým, útočí⁹⁾ římské voje na vrch naproti ležící⁶⁾ a zaženou Numidy. A kdyby Římané nebyli příliš umdleni bývali, byli by mohli potříti celé vojsko Jugurthovo.

⁹⁾ contendo.

77. Pokračování.

(Jug. c. 52—55.)

Zatím byl Rutilius, rozbiv tábor na příhodném místě, napaden Bomilkarem, jemuž odevzdal Jugurtha část pěších a slony. Když slonové téměř do jednoho¹⁾ pobiti byli od Římanů, Numidové zahodivše zbraně²⁾ unikli bez úrazu pod ochranou vzecházející noci.³⁾ Poněvadž Metellus nad očekávání prodlel, šel mu Rutilius se svým vojem vstříc jsa hotov k boji. Když byli již u sebe, bylo by se málem přihodilo politování hodné neštěstí srážkou obou vojsk, kdyby jezdeové s obou stran napřed vyslaní nebyli vyzkoumali, jak se věci mají.⁴⁾ Po bitvě u Muthula prodlel Metellus v táboře čtyři dni;⁵⁾ ošetřuje nemocné, obdaruje nejjudatnější a napomíná⁶⁾ všech, aby nyní o svou kořist⁶⁾ bojovali, zápasivše již dosti o vítězství: že Jugurtha do hor utekl. Od té chvíle neopominul kónsul stíhati Jugurthy, pustošil krajinu,⁷⁾ dobýval měst a pevností,⁸⁾ do nichž, kde třeba bylo, posádky dával. Ale mýlil by se, kdo by myslil, že se Jugurtha zatím oddal klidu;⁹⁾ táhl s vybranými jezdecí tajně za Metellem, přepadával, naskytla-li se příležitost, menší oddíly¹⁰⁾ římské a pobíjel¹¹⁾ je. — Zvěděvše v Římě o šťastných činech Metellových, byli občané velice rozveseleni,¹²⁾ a senát pořádal děkovací slavnosti.¹³⁾ Tím usilovněji toužil Metellus Jugurthu dokona potříti.¹⁴⁾ Od nájezdů jeho¹⁵⁾ nesměly menší oddíly po různu kořistiti,¹⁶⁾ a všechno vojsko pustošilo a plešilo Numidii všemožně.

¹⁾ Koř. 288, 1, 4. ²⁾ v. arma. ³⁾ noc vzehází *nox adest*, dej větou relativnou. ⁴⁾ celá věta slovem *res*. ⁵⁾ v. vzađu. ⁶⁾ v. kořist. ⁷⁾ agri, orum. ⁸⁾ viz město. ⁹⁾ *morans otium ago*. ¹⁰⁾ *pars*. ¹¹⁾ v. zavražditi. ¹²⁾ v. radost. ¹³⁾ *supplicatio*. ¹⁴⁾ v. *verba*. ¹⁵⁾ *post eius insidias*. ¹⁶⁾ *dispersi praedari cetiti sumus* aneb *dissipatis praedari nobis non licuit*.

78. Dokončení.

(Jug. c. 55—59.)

Jugurtha však Římany stíhal, (a) slyšel-li, že se Metellus přibližuje, kazil píci a prameny, jichž nedostatek byl. Hned¹⁾ znepoko-

¹⁾ v. brzy.

joval zadní voj,²⁾ hned, byl-li jím stíhán, ustoupil na vrchy ani nebojuje ani klidu nepoprávaje.³⁾ Metellus doufaje, že Jugurtha, bude-li [Metellus] obléhati⁴⁾ některé velké město⁵⁾ numidské, svým [krajanům] stísněným⁶⁾ na pomoc pospíší a do boje⁷⁾ se dá, postoupil⁸⁾ k bohatému a pevnému městu Zamě. Jugurtha, uslyšev to od zběhlů, roznácoval měšťany ke statečné obraně zdí⁹⁾ (a) slíbil jim pomoc, bude-li třeba. Potom v noci táhl k Sikce, kam byl Marius s několika kohortami poslán pro obilí. U městské brány srazil se s nimi a volal¹⁰⁾ na občany, kteří byli odpadli k Římanům, takto: „Neváhejte vpadnouti Římanům do zad; to-li učiníte, zbavíte se, jak jsem živ, římské vlády, leč že této před mou přednost dáváte.“ Kdyby byl Marius kvapně nebyl udeřil¹¹⁾ na nepřítele, byli by nepochybně¹²⁾ všichni obyvatelé odpadli od Římanův, a ani jediný z nich by byl nezničen záhuby. Zatím útočil Marius se všech stran na město, ale toho hájili obležení co nejstatečněji. Jugurtha však napadl nenadále římský tábor a posádku zahnal. Jenom několik¹³⁾ Římanů hájilo se v boji tom statečně. A ti byli by podlehlí přesile,¹⁴⁾ kdyby byl Metellus nepostřehl přepadení¹⁵⁾ tábora. Poslal tedy všechnu jízdu a spojence pod¹⁶⁾ Mariem, jenž vypudil nepřátely z tábora.

²⁾ v vojsko. ³⁾ otium patí. ⁴⁾ v. vzadu. ⁵⁾ v. město. ⁶⁾ Koř. 270 P. 2 ⁷⁾ v. bitva. ⁸⁾ v. chvátám. ⁹⁾ v. zeď. ¹⁰⁾ magna voce hortor. ¹¹⁾ kvapně neudeřil přelož váhal udeřiti (eunctor). ¹²⁾ v. *adverbia*. ¹³⁾ v. již. ¹⁴⁾ circumvenior multitudina. ¹⁵⁾ v. subst. verbál. ¹⁶⁾ Koř. 289, 8.

Věty účelné, výsledné a srovnávací.

(Koř. 376—383.)

79. Moc¹⁾ zpěvu.

Že Řekové dobře poznali, jak mocné působení¹⁾ spočívá²⁾ ve zpěvu sdruženém³⁾ se hrou na struny,⁴⁾ patrně z jich pověstí,⁵⁾ z nichž některé uvedu. — Tak prý Orfeus, syn krále Oiagra⁶⁾ a Músy Kalliopy, polmul svým zpěvem skály a krotil⁷⁾ šelmy. Ano,⁸⁾ když zemřela choť jeho Eurydiké,⁹⁾ sestoupiv do podsvětí dojal¹⁰⁾ svým uměním manželku Plútónovu tak, že dovolila Eurydice, aby šla za mužem na svět,¹⁰⁾ ale s tou podmínkou, že se on cestou¹¹⁾ ne-

¹⁾ vis. ²⁾ Koř. 243, P. 1. ³⁾ coniunctus sum eum. ⁴⁾ fides (hra na struny). ⁵⁾ fabula. ⁶⁾ v. přístavek. ⁷⁾ Koř. 128, 5. ⁸⁾ v. vzadu. ⁹⁾ v. *synekdocha*. ¹⁰⁾ ad superos; opak jest ad inferos. ¹¹⁾ s předložkou *in*.

ohlédne.¹²⁾ Ježto však α on to α nejsa pamětliv zákazu¹³⁾ přece učinil, bylo se Eurydice vrátiti. — Věc ne méně pamětihodná¹⁴⁾ vypravuje se o jiném pěvci.¹⁵⁾ Když se bratří Zéthos a Amfión zmocnili vlády¹⁶⁾ nad Thébami, chtěli dolní město obemknouti zdí.¹⁷⁾ Kdežto Zéthos mocnou silou a námahou kladl kámen na kámen,¹⁸⁾ hýbal Amfión zpěvem svým a lyrou kameny beze vší tíže, tak že se samovolně pojily v zeď pevně spojenou.¹⁹⁾ — Dále²⁰⁾ přivábil²¹⁾ Arión, nejslavnější²²⁾ citerista²³⁾ své doby, hrou²⁴⁾ svou delfína, který mu, když byl lodníky nucen uvreči se do moře, nabídl²⁵⁾ svá záda a donesl jej bez úrazu²⁶⁾ na pevninu.

¹²⁾ respicio. ¹³⁾ zákaz slovem *vetitus*; aneb též *neglego mandatum*. ¹⁴⁾ memorabilis. ¹⁵⁾ vates. ¹⁶⁾ v. kralovati. ¹⁷⁾ v. zeď. ¹⁸⁾ impono saxa saxis. ¹⁹⁾ eoöo in murum bene instructum. ²⁰⁾ v. nyní. ²¹⁾ invito. ²²⁾ v. slavný. ²³⁾ citharoedus. ²⁴⁾ fidium cantus. ²⁵⁾ praebeo. ²⁶⁾ v. neporušen.

80. Dokončení.

Konečně ve druhé válce messénské ptali se Spartané¹⁾ delfské věštírny o radu strany konce²⁾ války a obdrželi prý za odpověď, aby si vyprosili na Athéňanech náčelníka války. Jak Athéňané zvěděli o [té] odpovědi, poslali do Lakedaimona Spartanům na posměch³⁾ básníka Tyrtaiia, chromého člověka, jenž byl války neznalý. Tím⁴⁾ však nepřítelům svým prospěli více, než kdyby jim byli poslali vojévůdce války znalého. Neboť tento Tyrtaios, muž nejvyšších vloh duševních,⁵⁾ přivedl to močí svých písní tak daleko, že vzpružil⁶⁾ odvahu a vlastenectví Spartanů, zoufajících již nad zdarem⁷⁾ a nad to nesvorností rozervaných.⁸⁾ Brzy potom utkali tyto Messéňany krvavou bitvou.⁹⁾ Konečně náleželo¹⁰⁾ vítězství přes statečný odpor¹¹⁾ Messéňanů Spartanům. Aby α potomky na to⁴⁾ upamatovali, ustanovili tito, α aby se všichni jejich jinoši naučili písním Tyrtaiovým a by, žive než by vojsko boj počalo,¹²⁾ vojáci ke stanu¹³⁾ královu svoláni a tam poslouchající písně onoho pěvce rozohnění byli [k tomu], aby obětovali za vlast život.

¹⁾ v. vzadu. ²⁾ exitus. ³⁾ Koř. 247, 3. ⁴⁾ v. res. ⁵⁾ v. adjektiva. ⁶⁾ incendio. ⁷⁾ despero victoriam. ⁸⁾ distraho. ⁹⁾ v. bitva. ¹⁰⁾ Koř. 252. ¹¹⁾ slovem *resisto*; Koř. 440, 3. ¹²⁾ Koř. 224. ¹³⁾ tentorium.

81. Události¹⁾ prvých měsíců r. 108. př. Kr. dle Sállustia.

(Jug. e. 60—62.)

Ač útoky Jugurthovy byly šťastně odraženy, nepokračovalo²⁾ obléhání³⁾ Zamy pro statečnost obhájcův a příznivou polohu místa.

¹⁾ v. evič. 1. pozn. 1. a subst. verb. ²⁾ profleöo. ³⁾ v. obléhati.

Bylať marna veškera námaha Metellova i jeho légáta Maria unaviti měšťany a zahrnutí je ode hradeb.⁴⁾ Kdysi⁵⁾ bojováno tak dlouho a úsilně, že se zdálo, že římsí vojáci po zehřících⁶⁾ ztekou cimbuří hradební, když [tu] měšťané se sběhli a Římanům do města⁷⁾ nedali.⁸⁾ Metellus boje se, že města nezteče ani se ztratou⁶⁾ [ještě] více vojáků, ustanovil, že odtáhne od Zamy a zavede vojsko do zimního tábora. Tam se odebral nikoli za odpočinkem,⁹⁾ nýbrž aby provedl lsti, čeho zbraní nevybojoval.¹⁰⁾ Osnoval totiž záměr polapiti Jugurthu jeho vlastními přátely. A skutečně dodělal se toho, že nejdůvěrnější přítel Jugurthův Bomilkar¹¹⁾ navštívil¹²⁾ ho k rozmluvě.¹³⁾ Aby to bylo utajeno, přišel Bomilkar tajně v noci do římského tábora. Zde p¹⁴⁾ mluvil Metellus nevěrného Numidu, aby mu vydal Jugurthu živého nebo mrtvého. Bomilkar se nezdráhal tak učiniti a při prvé příležitosti radil Jugurthovi, aby ujednal s Metellem mír; neboť, bude-li otáletí, že se nebudou těžce zkoušení Numidové rozpakovati o sebe se starati.¹⁴⁾

⁴⁾ v. zeď. ⁵⁾ v. jednou. ⁶⁾ v. *participia*. ⁷⁾ v. město. ⁸⁾ *prohibeo* a doplní infinitív. ⁹⁾ odpočinku hledat. ¹⁰⁾ nedosáhl ¹¹⁾ v. přístavek. ¹²⁾ Koř. 224. ¹³⁾ *colloquendi gratia*. ¹⁴⁾ Koř. 242.

82. Pokračování.

(Jug. c. 62—64.)

Tak přiměl krále, že vypravil posly k Metellovi, aby vydal sebe a říši bez podmínky v jeho ochranu. Podmínky, které Metellus Jugurthovi dal, byly tyto: Jugurthovi jest zaplatiti 200.000 liber stříbra, vydati všechny zběhy, slony a určitý počet koní a zbraní.¹⁾ Když už na tom bylo, že se Jugurtha vzdá [jsa] beze zbraně, bez mužstva a bez peněz, začal se strachovati,²⁾ že zakusí trestu, jeho činu důstojného. Otálev dlouho rozhodl se³⁾ s Římany znova boj začíti.⁴⁾ Asi touž dobou prorokoval⁵⁾ haruspex Mariovi, když v Utice obětoval, že se může s důvěrou v bohy pokusiti o to, nač pomýšlí; že vše šťastně dopadne. On však již ode dávna si přál domoci se konsulátu,⁶⁾ a v tom⁷⁾ vadilo mu jen nedávné šlechtictví⁸⁾ jeho rodiny.⁹⁾ Narodil se v Arpínu jako syn rolníkův a vynikl činností, řádností, znalostí vojenství a velkou odvahou¹⁰⁾ nade všechny,¹¹⁾ tak že se stal vojenským tribúnem, r. 119. tribúnem lidu a r. 115. praetorem. Ale dlouho

¹⁾ v. *arma*. ²⁾ v. bázeň. ³⁾ statuo, decerno. ⁴⁾ v. bitva. ⁵⁾ *portendi dico*. ⁶⁾ *consultatum gerō*. ⁷⁾ aby toho dosáhl, vadila (*obsto*; pozor na vazbu!) ⁸⁾ *novitas*. ⁹⁾ v. rodina. ¹⁰⁾ v. udatnost. ¹¹⁾ v. *ceteri*.

se ostýchal²⁾ ucházeti se o kónsulát; neboť ještě ani tehdy¹²⁾ nepokládal se žádný¹³⁾ povýšenec za tak slavného,¹⁴⁾ aby nebyl jmín za nehodna této důstojnosti. Ale Marius, uslyšev ono proroctví, žádal ihned — r. 108. — na Metellovi svého propuštění, aby se ucházel o kónsulát na příští rok.

¹²⁾ etiam tum. ¹³⁾ v. *nemo* ¹⁴⁾ v. slavný.

83. Dokončení.

(Jug. c. 64—66.)

Ale tento napomínal jej, aby nepočínal takových převráceností střežil se vypínati se nad stav; čeho na římském národě žádá, že mu tento právem odepre. Ale on neupouštěl od svého záměru¹⁾ a neustal prositi Metella, aby mu dovolil²⁾ odejiti do Říma. Na to prý mu tento kdysi³⁾ odpověděl, aby tak s odchodem nespíchal,⁴⁾ že se dosti záhy bude ucházeti o kónsulát s jeho synem, jemuž bylo tehdy 20 let. To rozhořčilo⁵⁾ Maria tak, že nešetřil slov ani skutkův, aby⁶⁾ škodil Metellovi. Nakloňoval⁷⁾ si, zmenšuje činy⁸⁾ tohoto a zvětšuje své vlastní, nejprve římské obchodníky v Utice, kteří pozbyli svého jmění dlouhým trváním⁹⁾ války, obviňuje¹⁰⁾ Metella, jakoby úmyslně protahoval válku z přílišné radosti z velitelství.¹¹⁾ Tak dovedl [toho] Marius, že obchodníci a vojáci ostře o Metellovi do Říma psali a Maria za vojevůdce žádali. Nad to povzbudil¹²⁾ Gaudu, vnuka Masinissova, který byl Metellem uražen, aby se s jeho [Mariovou] pomocí pomstil a neváhal slibovati mu vládu nad Numidií [pro případ], stane-li se kónsulem; řekl mu, že se o tu věc tak starati bude, jakoby byla jeho vlastní [věcí]. Tak se Mariovi dařilo vše po chuti, zvláště ježto lid povýšencům přál,¹³⁾ poněvadž pokořil šlechtu zákonem Mámiliovým.

¹⁾ depellor, desisto Koř. 282 A 1, 2. ²⁾ mihi licet. ³⁾ v. jednou. ⁴⁾ viz chvátati. ⁵⁾ accendo v. synekdocha. ⁶⁾ relát. ⁷⁾ studia alicuius capto. ⁸⁾ minuo res gestas. ⁹⁾ diuturnitas. ¹⁰⁾ erimino. ¹¹⁾ větou relát. ¹²⁾ viz napomínati. ¹³⁾ extollo.

Věty připouštěcí a časové.

(Koř. 384—388.)

84. Kterak si Amásis Aegyptany naklonil.¹⁾

Ačkoliv Amásis, který, jak známo, od r. 570. až do r. 526. př. Kr. byl králem aegyptským, řádným mužem se osvědčil, byl nic-

¹⁾ quemadmodum me adversus . . . gero; viz evič. 1. p. 1.

méně z počátku od Aegyptanů tak málo vážen,²⁾ že i na posměch byl, poněvadž nepocházel z rodu vznešeného.³⁾ Proto však přece⁴⁾ po čase naklonil si srdce jejich bez jakéhokoliv nerozumného násilí.⁵⁾ Měl hojnost klenotů⁶⁾ [a] mezi⁷⁾ jinými [téz] zlaté umývadlo,⁸⁾ v němž si sám i všichni jeho hosté, jakož bylo zvykem⁹⁾ u nich, obuvi nenosících,¹⁰⁾ pokaždé¹¹⁾ před hostinou nohy umývali. Umývadlo to dal roztlouci¹²⁾ (a) zhotoviti z něho bůžka,¹³⁾ kterýž byl postaven na místě z celého města nejživějším.¹⁴⁾ Aegyptané docházeli¹⁵⁾ k obrazu¹⁶⁾ tomu a kořili se jemu. Když pak Amásis zvěděl, co občané činí, shromáždiv Aegyptany promluvil k nim¹⁷⁾ takto: „Ačkoli jest bůžek zroben z umývadla, v němž jste si do nedávna koupali nohy, přece se mu nyní koříte. Se mnou pak nejinak se sdělo¹⁸⁾ než s umývadlem; neboť, třeba jsem byl dříve mužem z lidu, jsem nyní proto přece vaším králem. A proto prokazujte mi úctu a pozornost!“¹⁹⁾ Činem tím naklonil si Aegyptany,⁵⁾ i pokořili se jemu.

²⁾ Koř. 260. ³⁾ v. rodina a Koř. 269 P. 1. ⁴⁾ quod (quae) quamquam ita est (sunt). ⁵⁾ v. *hendiadys*. ⁶⁾ res pretiosae. ⁷⁾ v. jako 5, c. ⁸⁾ labrum. ⁹⁾ consuetudo est. ¹⁰⁾ Koř. 275 P. 2. ¹¹⁾ v. *adverbia*. ¹²⁾ discutio. ¹³⁾ simulacrum. ¹⁴⁾ v. slavný. ¹⁵⁾ Koř. 224; adeo. ¹⁶⁾ v. obraz. ¹⁷⁾ v. mluviti. ¹⁸⁾ idem mihi factum est, quod ... alicui. ¹⁹⁾ colo atque observo.

85. Moc náhody.

Když r. 389. př. Kr. Řím od Gallů požárem byl zpustošen,¹⁾ tribúnové lidu vyzývali neustálými řečmi občany, aby zanechajíce²⁾ ssutin přestěhovali se³⁾ do Vėj, kteréhož města r. 396. dobyli. Kamillus, nejznamenitější muž oné doby, opíral se tomu, seč byl⁴⁾, avšak tribúnové naléhali⁵⁾ na občany, aby nepovolili.⁶⁾ Ačkoli Kamillus dlouhou řečí vyložil občanům výhody, jichž poloha města Říma na jině poskytuje,⁷⁾ ač jim pohrozil⁸⁾ hněvem bohů, k jejichž rozkazu bylo kdysi⁹⁾ město založeno, neujímala se¹⁰⁾ přece slova onoho vlastence,¹¹⁾ až teprv, když holá¹²⁾ přispěla mu náhoda. Právě¹³⁾ totiž, když¹⁴⁾ zasedal senát v radnici Hostiliově¹⁵⁾ [k poradě o tom], zda stěhovati se jest do Vėj či zdi¹⁶⁾ a domy města znova zbudovati, ubíraly se v šiku¹⁷⁾ forem¹⁸⁾ kohorty ze stráží¹⁹⁾ se vracející. A tu zvolal

¹⁾ incendiis vasto. ²⁾ v. opustiti. ³⁾ demigro. ⁴⁾ quam maxime, ne id fiat, nitor. ⁵⁾ v. *metafora*. ⁶⁾ cedo. ⁷⁾ situs commoda praebet. ⁸⁾ v. hrozím. ⁹⁾ v. jednou. ¹⁰⁾ neglegor. ¹¹⁾ v. adjektiva. ¹²⁾ v. *agnus*. ¹³⁾ forte eo ipso tempore. ¹⁴⁾ senát zasedal, když se ubíraly. ¹⁵⁾ curia Hostilia. ¹⁶⁾ viz zed. ¹⁷⁾ agmine. ¹⁸⁾ forum transeo. ¹⁹⁾ v. bdíti 5.

centurió na komitiu: „Praporečníku, zaraz prapor!²⁰⁾ Nejlépe bude, zůstaneme-li zde.“²¹⁾ Když senát zaslechl toto [hlasité] slovo,²²⁾ vyšel na forum jedním²³⁾ zvolal hlasem, že návštějí přijímá, čemuž lid, jenž se nahrnul,²⁴⁾ [bouřně] přisvědčil.²⁵⁾ Tu teprv jali se město znova stavěti tužíce se,²⁶⁾ aby co možná využítkovali práva,²⁷⁾ jehož dopřáno, aby [totiž] každý, β odkud α chce, bral kamení a dříví.²⁸⁾ Tak mocnější se ukázala²⁹⁾ slepá náhoda, než největší úsilí³⁰⁾ velikého vojevůdce.

²⁰⁾ signifer signum statuit. ²¹⁾ v *adverbia* (praegnance). ²²⁾ vox. ²³⁾ v. *verba*.
²⁴⁾ circumfundor. ²⁵⁾ approbo aliquid. ²⁶⁾ maturo. ²⁷⁾ *iure facto largiter* (co možná) *utor*. ²⁸⁾ *saxum materiamque caedo*; právo, aby bral přeloží se dle Koř. 451. ²⁹⁾ plus valeo. ³⁰⁾ *adsidua opera*.

86. Boj Mariův s Cimbrý a Teutony.

Touž skoro dobou, co v Římě zvěstována, že Jugurtha jat a válka numidská ukončena jest, stihla též zpráva,¹⁾ že Teutoni, Ambrónové, Tigurští²⁾ a Cimbrové opětně do Italie se hrnou.³⁾ Po prvé ohrožovali⁴⁾ Cimbrové Italii r. 113. př. Kr.^a Tehdy vytrhl proti nim kónsul Cn. Papírius Kurbó, (ale) byl od nich poražen u Nóréje a oloupen⁵⁾ o tábor.⁶⁾ Tu⁶⁾ byl by jim přístup do Italie volným býval,⁷⁾ kdyby proudem potulek na zdařbůh podnikaných⁸⁾ nebyli bývali zase Švýcarskem ke Gallii zahrnání. Na pochodě tom připojili se k nim helvétští Tigurští, pak Ambrónové, jichž původ a dřívější sídla⁹⁾ jsou neznáma,¹⁰⁾ [a] posléze [i] Teutoni, kteří byli zrovna jako Cimbrové najisto kmenem germánským¹¹⁾ a přišli s těmito od moře severního.¹²⁾ V Gallii utkali se národové ti znova s Římany, jimž bylo zde hájiti provincie narbónské, nedávno dobyté, a zatarasiti těmto divým národům vpád¹³⁾ do Italie. Za tím účelem¹⁴⁾ vypravili Římané několikeré vojsko do oné provincie. Ale když r. 109. kónsul M. Június Sílánus porážku utrpěl, byl r. 107. — a o tom zmiňuje se též C. Július Caesar v prvé knize svých Pamětí o válce galské — kónsul L. Kassius Longinus od Tigurských vlákán do léček a na hlavu potřen.¹⁵⁾

¹⁾ *nuntius adfertur* (venit). ²⁾ Tigurini ³⁾ *advento ad*. ⁴⁾ v. *hroziti*.
⁵⁾ Koř. 244; *exuo*. ⁶⁾ v. *nyní*. ⁷⁾ *Italia patet* (přístup do Italie) ⁸⁾ *vi temere leviterque initae migrationis feror*. ⁹⁾ v. *hendiadys*. ¹⁰⁾ *incognitus*. ¹¹⁾ *Teutoni ut Cimbrī sine ulla dubitatione sunt natione Germani a ne b non est dubitandum, quin*. ¹²⁾ *mare septentrionale*. ¹³⁾ Koř. 381. ¹⁴⁾ *consilium*. ¹⁵⁾ v. *verba*.

87. Pokračování.

Nejpotupnější však byla porážka, kterouž roku 105. prókónsul Q. Caepió a kónsul Cn. Mánlius hlavně pro svoji nesvornost¹⁾ utrpěli²⁾ u Arausióna, kdež prý neméně než 80.000 Římanů padlo. Z jaké příčiny ani tentokráte barbaři vítězství nevyužitkovali,³⁾ není známo; táhli opět na západ⁴⁾ (a) plenili nejen celou Gallii, nýbrž udeřili i na Španěly.⁵⁾ Po tolika důkladných⁶⁾ porážkách obraceli se zraky všech na Maria, vítěze⁷⁾ nad Jugurthou a reka zbožňovaného⁸⁾ lidem; a ten zdál se jediným [mužem, jenž by] říše římské obrániti a ze záhuby vytrhnouti⁹⁾ dovedl.^a A nebezpečenství jevílo se tak velikým, a tak velikou byla důvěra v Maria, že, ač nejsa přítomen, proti zákonům¹⁰⁾ kónsulem byl zvolen. Prvého ledna r. 104. př. Kr. v týž den, kdy nad Jugurthou triumf slavil, uvázal se v druhý kónsulát. Na to, odebrav se ihned¹¹⁾ do Gallie, položil se táborem na stoku Rhóny a Isery,¹²⁾ aby dočkal děsného nepřítele.¹³⁾ Pokud tohoto nebylo, nepromeškal ani chvíli,¹⁴⁾ eviče zženštilé¹⁵⁾ vojiny římské ve zbraních a poehodům a na horko i zimu, hlad a žízeň je zvykaje.¹⁶⁾ To se mu lehkou povedlo, protože nikdy ničeho nenařizoval,¹⁷⁾ v čem by sám prvý vzorem nebyl.¹⁸⁾ Ba,¹⁹⁾ vojínům počínala se přísnost a drsnost jeho povahy líbiti,²⁰⁾ poněvadž byla nepřátelům hroznější²¹⁾ než jim.

¹⁾ *maxime, quod inter se dissidebant* (hlavně pro svoji nesvornost). ²⁾ *accipio*.

³⁾ Koř. 275. ⁴⁾ *ad occidentem solem versus*. ⁵⁾ *Hispaniam tento*. ⁶⁾ *tot tantaeque clades*. ⁷⁾ v. subst. verb. ⁸⁾ *idemque (a) plebis heros (deliciae)*.

⁹⁾ *ab interitu retraho*. ¹⁰⁾ *legibus solutus*. ¹¹⁾ *protinus contendo*. ¹²⁾ *ad Rhodani et Isarae confluentem*. ¹³⁾ *terribilis hostis; dočkatí v. čekati*. ¹⁴⁾ *nulum tempus praetermitto*, Koř. 382. ¹⁵⁾ *effeminatus*. ¹⁶⁾ *adsuefacio s. dat.*

¹⁷⁾ Koř. 331. ¹⁸⁾ *exemplum alienius rei prodo*. ¹⁹⁾ v. *a. no.* ²⁰⁾ *asperitatem morum adamo*. ²¹⁾ Koř. 247, 1 (*terror*); neb *terrorem inicio*.

88. Pokračování.

Tak uběhl mu vojsko evičícímu¹⁾ druhý a třetí kónsulát, zatím co Cimbrové ve Španělech od Celtibérův odrazení byli. I pro příští rok [102.] byl Marius zvolen za kónsula s Q. Lutátiem Katulem. Když [ještě] v Římě dlel, bylo zvěstováno, že se blíží nepřátelé ve dvou vojích.²⁾ Barbaři rozdělili voje³⁾ své na dva oddíly proto, aby jedni, Cimbrové, Nórikem přístup do Italie uvolnice, na Římany [tam] dotírali, druzí, Teutoni a Ambrónové, Ligurií⁴⁾ podél⁵⁾ moře do Italie

¹⁾ *consumo tempus in exercitandis militibus*. ²⁾ *bipartito accedo*. ³⁾ v. *voj s k o*.

⁴⁾ v. *j m é n a z e m í*. ⁵⁾ Koř. 288, 26.

vtrhli.⁶⁾ Tito srazili se s Mariem; sotva stihli⁷⁾ před jeho tábor, poskytl mu příležitosti k boji.⁸⁾ Marius však vojíny, jakkoli se durdili, zdržel v táboře. Rozestavil je však po náspech, aby navykli pohledu a pokřiku barbarů. Neboť vše nepředvídané a nové zdá se větším a nebezpečnějším, kdežto návykem i to, co od přírody jest hrozným,⁹⁾ trátí mnoho na hrůze.¹⁰⁾ I stalo se, jak Marius tušil. Otálením¹¹⁾ totiž jednak vštípena vojínům neobyčejná čilost a boječtivost,¹²⁾ jednak učinil předstíraným¹³⁾ strachem¹⁴⁾ nepřátely netečnějšími a neopatrnějšími. Když pak barbari viděli, že nepřátelé přístup k sobě dávají,¹⁵⁾ ubírali se kol tábora¹⁶⁾ Mariova směrem¹⁶⁾ k Itálii, doptávajíce se posměšně¹⁷⁾ vojínů,¹⁸⁾ vzkáží-li něco svým ženám,¹⁹⁾ ježto [jak] říkali, v nejbližších dnech²⁰⁾ u nich budou.

6) invado. 7) v. *appareo*. 8) v. *coe*. 9) *natura terribilis*. 10) *terrendi vim amitto*. 11) větou *cum tardior sum*. 12) *maxima alacritas studiumque pugnandi exercitui injectum est*. 13) Koř. 228. P. 4. 14) v. *bázeň*. 15) *praetereo castra*. 16) Koř. 238, 27. 17) *per ludibrium*. 18) *legionarius*. 19) *vzkážeš něco? coquid mandas?*; žena v. *paní*. 20) *propediem*.

89. Pokračování.

Tu se daly pluky stěží zdržeti, aby na ně jdoucí kolem útoků neučinily. Ale Marius stál na svém,¹⁾ až nekonečný počet nepřátel přešel.²⁾ Kolik jich bylo, jde z toho, že táhli šest dní nepřetržitým proudem,³⁾ často poblíž náspu římského tábora. Jakmile však přešli, sledoval Marius v zápětí⁴⁾ zadní voj⁵⁾ v malých mezerách. Podařilo se⁶⁾ mu v boj zaplésti⁷⁾ nejdříve Ambróny, kteří tvořili zadní voj.⁸⁾ Tábor rozbíjel na bezpečných místech poblíž jich, až dospěl k t. zv.⁹⁾ *Aquae Sextiae* blíž úpatí Alp.⁹⁾ Na tom místě, jež shledal pro své [vojsko] příznivým,¹⁰⁾ pro nepřátely naopak velice nepříznivým, ustavil bojem se utkati.⁷⁾ Tábor rozbil¹¹⁾ toho dne na místě bezpečném sice, ale chudém na vodu.¹²⁾ Zda to¹²⁾ „vojevůdce schválně¹³⁾ učinil, jak mnozí tvrdí, aby [tím] vojíny dráždil, aneb zda chyby chytře využítkoval, jest pochybno. Aspoň, když vojsko žádalo vody, odpověděl, ukazuje rukou na řeku¹⁴⁾ tekoucí poblíž Ambrónů: „Jste-li muži,¹¹⁾ tam ji máte.“¹¹⁾ Když se potom ptali, proč jich nevedl proti nepříteli hned, než prahli žízni,¹⁵⁾ pravil: „Dříve třeba nám opevniti

1) *doplň úmyslu; propositum teneo*. 2) *praetereo s. akk.* 3) *continenti agmine*. 4) *subsequor*. 5) v. *vojsko*. 6) Koř. 379, 4. 7) v. *bitva*. 8) Koř. 320; viz též *participia*. 9) *sub radicibus s. gen.* 10) v. *příhodný*. 11) *castris locum capio*. 12) Koř. 264, 6, 2. 13) *de industria*. 14) *manu monstro aliquid*. 15) *confeior s. abl.*

tábor.⁴ Ježto však ani posluhovači ani pakostníci¹⁶⁾ ani jejich soumaři vody¹⁷⁾ neměli, táhli hustými řadami,¹⁸⁾ opatření jsouce zbrání¹⁹⁾ všeho druhu, dolů k řece, aby sudy²⁰⁾ vody nabírali.

¹⁶⁾ *lixae et calones.* ¹⁷⁾ větou; odkud by pili. ¹⁸⁾ *conferti.* ¹⁹⁾ v. *arma.*
²⁰⁾ *urna.*

90. Pokračování.

S těmito srazilo se jen¹⁾ málo nepřátele, protože největší část se koupala^{1b)} nebo po koupeli²⁾ jedla. Když pak na pokřik³⁾ přichvá-
talo⁴⁾ více Římanů starostlivých o⁵⁾ své sluhy, nemohl Marius vo-
jáků déle držeti. Vyvedl voje⁶⁾ z ležení a utkal se bojem. 7) Z Am-
brónův odešlo jen několik k Teutonům, kteří se položili táborem
trochu dále od toho místa. Ježto byl tábor příliš málo opevněn, ne-
ztrávil římsí vojáci následující noci [tak] vesele jako vítězové; ani spánek
nesílil unavených, ježto slyšeli z tábora Teutonů celou noc divý pokřik⁸⁾
a nepochybovali, že barbaři učiní útok buď ještě⁹⁾ v noci nebo hned za ran-
ního soumraku.¹⁰⁾ Ale ani příštího dne nevytáhli nepřátelé, poněvadž
ztrávil den přípravou a výzbrojem.¹¹⁾ Zatím Marius, zpozorovav nad
hlavami nepřátel srázné hvozdy¹²⁾ a údolí háji chráněná,¹³⁾ poslal
tam M. Klaudia Márcella se 3000 těžkoozbrojenci, aby nejsa pozor-
ován¹⁴⁾ za zády¹⁵⁾ nepřátel ta místa obsadil a [odtamtud] na ně mezi
bojem vyrazil. Třetího dne konečně vedl^{1v.} Marius své^{1.} [vojsko]
z tábora,^{1v.} dav jim hned ráno¹⁶⁾ hlavního jídla¹⁷⁾ požítí,^{11.} aby snesli
těžkou práci denní. Když je před svítáním¹⁸⁾ před táborem sešikoval,
napomenul je, aby hlavně¹⁹⁾ jen mečův užívali, a předeslal jezdece
na rovinu. Teutonů uzřevše je nečekali, až by pluky sestoupily, nýbrž
útočili hned téměř bez velení a řádu²⁰⁾ napřed na jezdece, pak na
horu²¹⁾ v hustém šiku bitevním⁶⁾ na pěší.

¹⁾ v. již ^{1b)} v. *syneklocha.* ²⁾ v. *participia.* ³⁾ ad clamorem. ⁴⁾ v. *chvátati.* ⁵⁾ *metuo* dle Koř. 242, 5. ⁶⁾ v. vojsko. ⁷⁾ v. bitva. ⁸⁾ *horribilis ululatus.* ⁹⁾ v. ještě 2. ¹⁰⁾ *prima luce;* v. těž den. ¹¹⁾ *in apparando et instruendo.* ¹²⁾ *deveni saltus.* ¹³⁾ *convalles nemoribus tectae.* ¹⁴⁾ *clam.* ¹⁵⁾ a *tergis.* ¹⁶⁾ *ipso mane.* ¹⁷⁾ v. den. ¹⁸⁾ *ante lucem.* ¹⁹⁾ v. jmenovitě.
²⁰⁾ *nullo fere imperio neque ordine.* ²¹⁾ *adverso monte.*

91. Pokračování.

Jakmile to Marius zpozoroval, rozeslav na vše strany tribúny a légáty nařídil svým [lidem], aby na místě trvali a vyčkali, až by

neprátele přišli na dostřel; ¹⁾ pak aby na ně kopí svá metali ²⁾ [a pak] mečův užili. Římané plnice ten rozkaz ³⁾ tlačili nazpět nepřátely nahoru útočící. ⁴⁾ Sotva rozvinuli tito na rovině své první řady, když v úplný zmatek upadli. ⁵⁾ Neboť (jak) se válečný pokřik na obou stranách strhl, ⁶⁾ měl to Márcellus za příznivou příležitost ⁷⁾ a úsilně a kvapem vpadnouti nepřátelům do zad ⁸⁾ a bušiti do nich. ⁹⁾ Tak se stalo, že i všechny řady byly zmateny, ¹⁰⁾ ježto nejzazší prudce doléhali na nejpřednější. ¹¹⁾ Bylo jich prý více než 200.000 jednak zabito, ¹²⁾ jednak zajato, mezi ¹³⁾ těmito [i] vojevůdce Teutonů, Teutobodus. Nejstkvělejší kořist ¹⁴⁾ padla do rukou Římanům, kteří ji celou přiklali Mariovi. Z [ukojených] zbraní ¹⁵⁾ vybral on nejkrásnější, ¹⁶⁾ aby bylo ke zvelebení triumfu, ostatek nahromadil na mocný stoh ¹⁷⁾ (a) činil velikolepé přípravy k oběti. ¹⁸⁾ Ověnění stáli všichni vojáci na blízku, kdežto on ve státním rouše ¹⁹⁾ držel v každé ²⁰⁾ ruce hořící pochoděň k nebi. Již zapaloval dřevěnou hranici, když přiválali ²¹⁾ přátelé (a) zvěstovali, že jest po páté kónsulem zvolen. Tu byl Marius vojenskými tribúny, (co) všechno vojsko radostí výskalo, ²²⁾ ozdoben věncem ²³⁾ vavřínovým, a [na to] zapálil hranici (a) konal oběť. ²⁴⁾

¹⁾ intra teli ictum. ²⁾ pila coicio. ³⁾ imperatum facio. ⁴⁾ subeo. ⁵⁾ perturbor. ⁶⁾ clamorem tollo. ⁷⁾ v. adjektiva. ⁸⁾ v. zavražditi 7. ⁹⁾ v. jako 5, c. ¹⁰⁾ v. kořist. ¹¹⁾ optimum quidque lego. ¹²⁾ super rogum congero. ¹³⁾ magnifice sacrificium apparari iubeo. ¹⁴⁾ praetextatus. ¹⁵⁾ v. oba. ¹⁶⁾ equo admissio accuro. ¹⁷⁾ v. radost. ¹⁸⁾ laurea coronato.

92. Dokončení.

Jak veliké bitvou tou a způsobeno krveprolití, z toho nejlépe lze se poznati, že mnozí občané massilští obložili ¹⁾ vinici svou kostmi zhybnulých, a že polnosti toho kraje po dlouhou dobu vynikaly úrodností. S menším štěstím bojoval ²⁾ s Cimbrů druhý kónsul, Q. Lutátius Katulus. On ³⁾ položil se táborem na obou březích Adíže, ⁴⁾ ⁵⁾ an ⁶⁾ si netroufal ⁷⁾ nepříteli postupujícímu ⁸⁾ tridentskými Alpami v horách na odpor se postaviti. ⁹⁾ Avšak ani zde neodolav návalu ¹⁰⁾ Cimbrů, byl nucen ustoupiti před nimi ¹¹⁾ za Pad, tak že jim na pospas dán ¹²⁾ veškeren kraj mezi Padem a Alpami. ¹³⁾ Ale r. 101. přitřhlo ke ¹⁴⁾ Katulovi vítězné vojsko ¹⁵⁾ Mariovo. Spojená vojska překročila ¹⁶⁾

¹⁾ saepio. ²⁾ v. bitva. ³⁾ Athesis, masc. ⁴⁾ progredior per; Tridentinus. ⁵⁾ impetum sustineo. ⁶⁾ v. verba. ⁷⁾ kraj je mi dán na pospas *regionem occupo*. ⁸⁾ omnis inter Padum et Alpes (quae est inter P. et Alpes) regio. ⁹⁾ coniungo me cum. ¹⁰⁾ v. adjektiva a subst. verb. ¹¹⁾ Koř. 223, P. 2.

Pad a setkala se s nepřátely na nivách raudských¹²⁾ nedaleko Vercell. Nepřátelé vytrhli na ně s obvyklou¹³⁾ odvahou. Třicátého července, v den, který na jich žádost sám Marius ustanovil,¹⁴⁾ postavili se v šik¹⁵⁾ téměř čtyry římské míle široký a hluboký, jehož přední řada byla sepjata řetězy,¹⁶⁾ (a) bojovali, jsouce i ženami pobádáni a podporováni, se svrchovanou udatností. Nicméně byli Římany, ježto [tito] válečnictvím je převyšovali¹⁷⁾ a důkladnější zbraně měli,¹⁸⁾ poraženi a potřeni jako Teutoni a Ambrónové, tak že od té doby bylo nadobro po¹⁹⁾ nebezpečí, jež od nepřátel těch hrozilo.²⁰⁾ Marius, jemuž i z tohoto vítězství větší část slávy připadla,²¹⁾ slavil stkvělý triumf a obdržel v odměnu za znamenité zásluhy,²²⁾ jsa třetí po Rómulovi a Kamillovi, čestné příjmi²³⁾ „Zakladatel města“ a na r. 100. př. Kr. po šesté kónsulát.

¹²⁾ campi Raudii. ¹³⁾ v. *participia*. ¹⁴⁾ *postcentibus diem proelio committendi statuo*. ¹⁵⁾ v. bitva. ¹⁶⁾ *primus aciei ordo catenis colligatus atque connexus erat*. ¹⁷⁾ *ars bellica a supero*. ¹⁸⁾ Koř. 275 P. 2; důkladnější *melior*. ¹⁹⁾ *periculum feliciter depulsum est*. ²⁰⁾ v. hroziti. ²¹⁾ *maior pars victoriae laudis obtingit alicui*. ²²⁾ *pro his tantis meritis*. ²³⁾ *praemium tulit, ut conditor urbis honoris causa appellaretur atque sextum consul crearetur*

93. Další události¹⁾ r. 108. př. Kr. dle Sállustia.

(Jug. c. 66--69.)

Jugurtha sebral zatím²⁾ vojsko, pobuřoval³⁾ města, která odpadla k Římanům, sváděl římské otroky, ano⁴⁾ podplácel i posádky. Tak roznítil⁵⁾ občany města Vagy,⁶⁾ aby se zhostili římské posádky. Jak nastal den k tomu určený, pozvali občané setníky, vojenské tribúny a velitele pevnosti⁷⁾ T. Turpilia Sílána k sobě do domův⁸⁾ (a) zavraždili⁹⁾ je vyjma Turpilia. Potom se pustili¹⁰⁾ i do vojáků, kteří, nemajíce velitele ani zbraně,¹¹⁾ zuřivému davu¹²⁾ dlouho odporovati nemohli. Avšak Turpilius, an¹³⁾ jich α brániti měl, opustil^{13b)} je a unikl sám bez úrazu¹⁴⁾ k Metellovi. Tento, uslyšev o pobití,¹⁵⁾ naplněn jsa velikým bolem¹⁶⁾ a hněvem dal se hned pochodem s jednou legií a co nejčtetnějšími numidskými jezdeci, kteří se přidali k Římanům,¹⁷⁾ proti Vaze. Jsa nedaleko města, umístil Numidy v čelo čty¹⁷⁾

¹⁾ v. subst. verb. ²⁾ dej celou větou: *co se toto děje*. ³⁾ *solicitare*. ⁴⁾ v. vzadu. ⁵⁾ v. *synecdocha*. ⁶⁾ *Vagenses*. ⁷⁾ v. město. ⁸⁾ do svých domův. ⁹⁾ v. zavražditi. ¹⁰⁾ Koř. 224. ¹¹⁾ v. *arma*. ¹²⁾ *sacra multitudo*. ¹³⁾ Koř. 387, I. 3. ^{13b)} v. opustiti. ¹⁴⁾ v. neporušen. ¹⁵⁾ *caedes*. ¹⁶⁾ Koř. 274. ¹⁷⁾ *inter principes ire iubeo* neb *in primo agmine colloco*.

a poručil legionářům skryti prapory. Obyvatelé Vagy,⁶⁾ vidouce numidské jezdce, myslili,¹⁸⁾ a že to Jugurtha, otevřeli brány (a) šli mu radostně vstříc. Ale než zpozorovali, že se omýlili, porubali⁹⁾ jezdcevé a pěšáci Metellovi shluklý lid. Pak vnikše do města plenili a krutě se mstili občanům za jich zradu. Zmíněný¹⁹⁾ Turpilius, byv pohnán Metellem k zodpovědnosti,²⁰⁾ nemohl se s dostatek ospravedlniti,²¹⁾ a byl [proto] hrdla odsouzen (a), poněvadž byl občanem z Latia, mrskán a stat.²²⁾

¹⁸⁾ v. mysliti. ¹⁹⁾ v. *participia*. ²⁰⁾ *causam dicere inbeo*. ²¹⁾ *purgo*. ²²⁾ *verbero* a v. zavražditi. 9.

94. Dokončení.

(Jug. c. 69—74.)

Zatím se Bomilkar neosmělil provésti, co byl slíbil Metellovi, (a) [proto] přibral si druha Nabdalsu, muže vznešeného rodu, velmi bohatého a všeobecně u krajanův oblíbeného. Když určili den k provedení záměru, odešel Nabdalsa k vojsku. Již vzešel¹⁾ ustanovený den, když se Nabdalsa nedostavil,²⁾ lekaje se³⁾ velikého zločinu. Tu Bomilkar, úzkostliv jsa jeho otálením³⁾ a ze strachu,⁴⁾ že by mohl [Nabdalsa], zpronevěře se prvému⁵⁾ záměru, uchopiti se⁶⁾ nového, poslal mu list,⁷⁾ ve kterém ho vyzýval ke chvatu a rozhodnosti.⁸⁾ Nabdalsa dostav list položil ho neopatrně⁹⁾ na peřinu. Tak, když usnul, přečetl jej otrok jeho, který s ním pospíšil¹⁰⁾ k Jugurthovi. Jak Nabdalsa to zvěděl, šel sám ke králi, aby ho smířil. Jugurtha dal sice laskavou odpověď,¹¹⁾ ale nevyčkal, až se Bomilkar doví, že spiknutí odhaleno, nýbrž dal ho i jiné účastníky spiknutí ihned odpravití.¹²⁾ Od té doby byl ke všem nedůvěřivým a nerozhodným při všech podnikcích.¹³⁾ Metellus, dostav o tom a zprávy, urychlil přípravy¹⁴⁾ a dovolil Mariovi odejiti do Říma. Týž přišed byl zvolen kónsulem na r. 107., a svěřena mu též válka s Jugurthou, ač zatím Metellus dobyl nad Jugurthou vítězství. Tohoto, an sem tam bloudil, napadl nenadále Metellus a přemohl [jej] po krátkém odporu,¹⁵⁾ ač statečně bojoval a své k boji rozněcoval.¹⁶⁾ Neboť numidská pýchota, která

¹⁾ *dies illucescit, venit*. ²⁾ v. *appareo*. ³⁾ v. bázeň. ⁴⁾ v. *participia*. ⁵⁾ *vetus consilium omitto* ⁶⁾ *capio*. ⁷⁾ v. dopis. ⁸⁾ *propereo* a *sum forti animo* ve větě imperatívě. ⁹⁾ *imprudenter*. ¹⁰⁾ *perferre festino*. ¹¹⁾ v. absolutně. ¹²⁾ v. zavražditi. ¹³⁾ *in omnibus inceptis fluctuo*. ¹⁴⁾ *bellum apparare festino*. ¹⁵⁾ *paulum resisto* ve větě časové. ¹⁶⁾ v. *synekdocha*.

podlehla, kdykoli ¹⁷⁾ s Římany šikem se srazila, ¹⁸⁾ hledala brzy spásy na útěku.

¹⁷⁾ Koř. 387, II. 2. ¹⁸⁾ v. voj.sko.

Kónjunktív ve větách vztažných, nepřímá závislost a nepřímé představování, věty tázací.

(Koř. 391—400.)

95. Nic nesluší ¹⁾ se proti vůli ²⁾ Minervině.*

Exordium. Ciceró, veleslavný řečník a spisovatel římský, učí v jednom ze svých spisův: „Nic nesluší se proti vůli Minervině.“ Dbáme-li ³⁾ vůbec ⁴⁾ všech slov spisovatele tak znamenitého, ⁵⁾ [dbejme jich] zvláště při výroku, který vyskytá se ⁶⁾ ve spise, jež napsal v posledních letech života ⁷⁾ svého, když měl již bohatou zkušenost světa, ⁸⁾ a při jehož spisování bedlivě si všímal ⁹⁾ nauk filosofů stoických, ¹⁰⁾ jakož sám vyznává. — *Expositio.* Než budiž nám dovoleno vyložiti poněkud obšírněji ¹¹⁾ smysl tohoto výroku ¹²⁾ Cicerónova. Ciceró chce [tím] patrně ¹³⁾ říci, že marně vynakládáme čas i práci na věci, jichž jsme neschopni, ¹⁴⁾ že nesmíme ¹⁵⁾ tedy ani vzpírati se ¹⁶⁾ přirozené povaze své ani usilovati o něco, čeho dosíci ¹⁷⁾ nelze, zvláště, ¹⁸⁾ že nesmíme dáti se na dráhu životní anebo podniknouti věci důležité, která není přiměřena povaze naší.

¹⁾ Koř. 225. ²⁾ *invitus*. ³⁾ *specto*. ⁴⁾ knihy vůbec *libri per se ipsi*. ⁵⁾ *hic tantus*. ⁶⁾ *sententia reperitur in aneb continetur libro*. ⁷⁾ v. život. ⁸⁾ viz svět; míti *consequor* neb *habeo*. ⁹⁾ v. *litotés*. ¹⁰⁾ *Stoicorum praecepta*. ¹¹⁾ *fusius exponere*. ¹²⁾ *quo sententia spectare videtur (nezávisle)*. ¹³⁾ viz *adverbia*. ¹⁴⁾ v. příhodný. ¹⁵⁾ *licet*. ¹⁶⁾ *pugnare contra*. ¹⁷⁾ v. dosíci. ¹⁸⁾ v. jmenovitě.

96. Pokračování.

Probatio (argumentatio.) Kdož ¹⁾ by se nesnášel ²⁾ s tímto a výrokem? ³⁾ Není-li vůbec pošetilé toužiti po něčem, o čem můžeme předpovídati, ⁴⁾ že toho vůbec nedosáhneme, aneb jen nedokonale? ⁵⁾ Mnozí dávají se k tomu přece svěsti a myslí, že jest jejich povin-

¹⁾ Koř. 391, 4. ²⁾ *adsentior alicui*. ³⁾ v. *subst.* ⁴⁾ *videre*. ⁵⁾ *non plane* v. též dosíci.

* Chrís; v. čl. 46.

Před odchodem do Numidie Marius svolal lid ke sněmu (a) řečnil, aby jednak důvěru k sobě, novému kónsulu, vzbudil ¹²⁾ a k účastenství na výpravě vzpružil, ¹³⁾ jednak aby ospravedlnil ¹⁴⁾ lid, že nezvolil kónsulem žádného šlechtice, jednak aby oplatil ¹⁵⁾ šlechtě narážky na svůj rod a své venkovské způsoby.

¹²⁾ inicio, facio; Koř. 263. ¹³⁾ impello ad studium belli. ¹⁴⁾ purgo. ¹⁵⁾ splácím ti narážky reddo aeneos, quos adhibuisti mihi de moribus rusticis.

102. Pokračování.

(Jug. c. 85. § 1—24.)

„Vím dobře, ¹⁾ Quiritové, jak těžké břímě mi nésti jest vaší laskavostí. Či není nesnadno chystati se k válce a při tom státního pokladu šetřiti a vše to i jiné obstarávati mezi závistivými šlechtici? Jiným, provinili-li se něčím, jest vedle veliké moci rodinné ²⁾ též staré šlechtictví zástěrou. Več však mohu míti naděje já, leda ve své zásluhy a bezúhonný život? ³⁾ Tak jsem se choval od mládí, že jsem se nelekal ⁴⁾ nižádných lopot ani nebezpečností. Nejsmť ten, který, byv vysoce vyznamenán, nevěrně se zády obrací ⁵⁾ k tomu, co dříve dělal darmo. Tak nechť jednají šlechticové, jimž při moci jich ⁶⁾ obtížno jest býti umírněnými! Ale snad by někdo myslil, ⁷⁾ že by lépe bylo, ⁸⁾ kdybyste k válce s Jugurthou ⁹⁾ poslali některého šlechtice. Nikoli; nemůžet nikdo, nechť si theórii svého umění ¹⁰⁾ sebe lépe pojal, ¹¹⁾ bez praxe ¹⁰⁾ ničeho chvalitebného dokázati. Znáám lidi, kteří teprve na kónsuly povýšení byvše počali čísti činy svých předkův a válečné předpisy řecké. A kdo může mysliti, ⁷⁾ že já, který téměř více válek zažil a vedl, než šlechticové četli nebo slyšeli, nejsem války znalejší než oni? A nezdá se vám, že jen ten, kdo dlouho poslouchal, hoden jest někdy poroučeti? ^{11b)} Mně lze vytýkati ¹²⁾ jen mladé šlechtictví moje, jim však největší hanebnosti. A pochybnujete ¹³⁾ snad, kdyby se optal kdo jejich předků, kteří právě pro své přednosti povýšení byli do stavu šlechtického, koho by raději synem měli, mne či některého ze svých potomků, že by dali přednost mně? Šlechtici se sice při každé příležitosti honosí udatnými činy oněch; ale dodě-

¹⁾ v. *litotés*. ²⁾ v. *příbuzný*. ³⁾ *innocentia*. ⁴⁾ v. *bázeň*. ⁵⁾ v. *opustiti*. ⁶⁾ *potestatem nanciscor* aneb *in potestatibus*. ⁷⁾ v. *vzadu*. ⁸⁾ v. *evič*. 100 P. 9. ⁹⁾ *ad bellum cum Jugurtha gerendum mitto*. ¹⁰⁾ v. *adjektiva*. ¹¹⁾ *edisco* (*perdisco*) ^{11b)} v. *zasloužit*. ¹²⁾ Koř. 247, 2. ¹³⁾ *an vero dubitas, quin*.

lají se tím lesku,¹⁴⁾ vynášejí-li zásluhy předků? Ne, naopak; není jejich otupělost¹⁵⁾ tím ohyznější, čím slavnější¹⁶⁾ byl život oněch?
 14) clarior flo. 15) socordia.

103. Pokračování.

(Jug. c. 85. §§ 25—50.)

Mám teprve nedávné šlechtictví. Ale není daleko lépe¹⁾ dobytí ho než pokáletí²⁾ [šlechtictví] zděděné? Poněvadž nejenom já, ale i nálezý³⁾ vaše, kteří jste mi propůjčili největší hodnosti a největšího působistě,⁴⁾ jimi napadány⁵⁾ jsou, uvažujte ještě,⁶⁾ je-li vám litovati oněch nálezů. Nemobu vám ukázati obrazů předkův ani kónsulátů jejich, ale arci vojenská vyznamenání⁷⁾ svá a jízvy v předu na prsou. Ani nedovedu slov svých uměle kupiti,⁸⁾ ani řecky jsem se nenaučil,⁹⁾ ale není lopot, kterých bych byl nezažil,¹⁰⁾ není nijaké války, ve které bych se byl necvičil. Oněm zůstavili předkové vše možné,¹¹⁾ jenom statečnosti jim neodkázali; či může tato darována nebo přijata býti? Nejsou šlechticové „ pro svoje neřesti a svou pýchu nehodni zastávati nějaký úřad? Ale to není jim se škodou,¹²⁾ ano¹³⁾ oni ohavnostní jsouce znamenání¹⁴⁾ docházejí¹⁵⁾ nejvyšších důstojenství, odměn [to] poctiveů.¹⁶⁾ Zdali zastávající je státu prospívají čili nic, víte vy nejlépe. Abych nyní přešel ke státním potřebám,¹⁶⁾ nemáte proč strachovati se o Numidii, neboť, pokud vím, je tam vojsko více statné¹⁷⁾ nežli šťastné; neboť kdo upře, že veliká část jeho potřena jest lakotou neb opovázlivostí vojevůdců? Proto se vás ptám: Chcete vy, kteří jste na vojně sloužiti povinni,¹⁸⁾ podporovati mne v nesnadném úkole¹⁹⁾ čili nic? Či není povinností všech vlastenců¹⁵⁾ přispěti otčině?²⁰⁾ Já zase slibuji, že vám budu státi po boku v bitvě jako rádce a v nebezpečenství jako druh. Ale nač mluvíti dále?²¹⁾ Statečným, doufám, že s dostatek²²⁾ jsem pověděl.“

1) v. cvič. 100. P. 9. 2) maculo (corrumpo) 3) consilia 4) maximum negotium. 5) accuso 6) etiam atque etiam tecum reputo uvažuj. 7) militaria dona. 8) v. verba. 9) Koř. 229 P. 3. 10) perfero. 11) v. participia. 12) Koř. 247, 1. 13) v. vzadu. 14) v. dosíci. 15) bonus. 16) v. res. 17) v. udatnost. 18) mihi est militaris actas. 19) tantum negotium sustinenti adsum. 20) doplň sloveso putare. 21) v. ellipse. 22) abunde.

104. Pokračování.

(Jug. c. 86—88.)

Ta¹⁾ přihrnulo se Mariovi tolik vojáků, že měl brzy¹⁾ mnohem více doplňovacího mužstva,²⁾ než senát povolil.³⁾ Proti zákonu a zvyku
 1) v. vzadu. 2) v. vojsko. 3) seribo.

přibral do vojska též mnoho schopných⁴⁾ proletářů. Někteří tvrdí, že tak učinil ze snahy po přízni lidu⁵⁾; je-li to pravda čili nie, těžko rozhodnouti. V létě r. 107. přejal vojsko od légáta P. Rutília; lze se domyslití, jak málo⁶⁾ Metellus toužil spatřiti svého soka.⁷⁾ Proto odešel již dříve do Říma, kde mu mimo očekávání triumf a příjmi Numidicus dáno. Marius vedl pak válku, jak toho od něho čekali.¹⁾ Přepadal tvrze a pevnosti⁸⁾ a vcházal brzy¹⁾ zde brzy tam ve mnohé, ale na velkém díle nepatrné bitvy.¹⁾ Bokehus a Jugurtha však sotva zvěděli o příchodě Mariově, když každý jinam⁹⁾ do nepřístupných krajin¹⁰⁾ ucouvli (a očekávali,¹¹⁾ zda by mohli Římany nenadále přepadnouti. Ale Marius předešel jich záměry, dráždě je stále¹²⁾ k boji, nedopouštěl ani u sebe ochablosti, ani jim bezpečnosti. Tak napadaje častěji Gaetuly a Jugurthu, porážel je v nedůležitých¹³⁾ šarvátkách. Poněvadž si však přál rozhodné bitvy,¹⁾ ustanovil se nejprve, že projde nejlidnatější města numidská jedno po druhém, poněvadž doufal, že tak Jugurtha buď podpory¹⁴⁾ zbaven¹⁵⁾ aneb nucen bude otevřeným bojem¹⁶⁾ se utkatí. Zatím Bokchus posílal k němu vyslance oznámit, že si přeje přátelství s Římany, aby ho nepokládal nepřitelem.¹⁾ Zdali se král přetvařoval,¹⁷⁾ aby zkusil, může-li klamati římského vojevůdce, či přál-li si míru opravdově,¹⁸⁾ není s dostatek jasno.

⁴⁾ idoneos, qui mereantur, scribo. ⁵⁾ *per ambitionem* aneb *ad gratiam popularem tractandam*. ⁶⁾ Koř. 471, P. ⁷⁾ v. nepřítel. ⁸⁾ v. město. ⁹⁾ *diversi*. ¹⁰⁾ *loci difficiles*. ¹¹⁾ v. čekati. ¹²⁾ v. *adverbia*. ¹³⁾ *exiguus, levis*. ¹⁴⁾ *praesidium*. ¹⁵⁾ Koř. 283, 4. ¹⁶⁾ v. vojsko. ¹⁷⁾ Koř. 238, P. 4. ¹⁸⁾ *re vera*.

105. Pokračování.

(Jug. c. 89—91.)

Ale kónsul byl právem na rozpacích, má-li mu důvěřovati, a odluzoval nepříteli jednak zbrání, jednak zradou mnohá opevněná města¹⁾ a tvrze. Poněvadž však Jugurtha přes to²⁾ se nepřibližoval a kónsul velikou slávu Metellovu, které nabyl podnikem³⁾ proti Thale, novým, ještě¹⁾ odvážnějším [podnikem] zastíniti⁴⁾ chtěl, rozhodl se táhnouti⁵⁾ na Kapsu, ležící jižně⁶⁾ od Thaly. Toto veliké město bylo věrně oddáno Jugurthovi a chráněno nejen pevnými hradbami⁷⁾ a

¹⁾ v. vzadu. ²⁾ *tamen, nihilo minus*. ³⁾ *conatum* aneb *res aspera sustinenda*. ⁴⁾ v. *synekdocha*. ⁵⁾ Koř. 219, 4, 1, 1. ⁶⁾ město leží jižně od Kartháginy: *urbs Carthagine propius est ardoribus*. ⁷⁾ v. zed.

statečnými⁸⁾ obhájci, ale i neschůdností krajiny. Leželot v široširé samotě, jež byla pusta, vypráhlá a nebezpečna jedovatými hady.⁹⁾ Marius, připraviv vše dle potřeby s velikou opatrností,¹⁰⁾ vytáhl proti městu taje svůj záměr.¹¹⁾ Táhnuv se všemi voji¹²⁾ několik dní a nocí, ocitl se¹³⁾ dlouho před východem slunce u města. Když ráno Numidové, kteří nepostřehli jeho příchodu, davem z města vycházeli, poručil vši jízdě a části pěchoty [evalem] do Kapsy páditi¹⁴⁾ a obsaditi brány. Tak byli občané překvapeni nenadálým útokem (a) donuceni se vzdáti. Přes to²⁾ dal Marius město zapáliti, všechny boje schopné¹⁵⁾ Numidy pobiti¹⁶⁾ a ostatní prodati.¹⁷⁾ Právem pochybujeme, stalo-li se to a ze zlomyslnosti nebo lakoty¹⁸⁾ kónsulovy. Snad¹⁾ nemohl jednati jinak uznávaje,¹⁹⁾ že místo Jugurthovi příhodno, 1) Římanům však nepřístupno jest,²⁰⁾ a obyvatelé že jsou nanejvýš nevěrní jako všichni Numidové.

⁸⁾ v. u datnost ⁹⁾ venatarum serpentium plenus. ¹⁰⁾ pro rei copia omnia diligenter provideo. ¹¹⁾ celo, quid consilii mihi sit. ¹²⁾ v. vojsko. ¹³⁾ viz evič. 98. P. 8. ¹⁴⁾ v. chvátati. ¹⁵⁾ qui arma ferre potest. ¹⁶⁾ v. zavražditi. ¹⁷⁾ v. vaneo. ¹⁸⁾ consul scelere aut quaestu ducitur. ¹⁹⁾ viz mysliti. ²⁰⁾ Koř. 456 (adire).

106. Dokončení.

(Jug. c. 92—94.)

Tímto válečným činem¹⁾ vykonaným beze vsi ztráty svých [vojínů] získal si neobyčejnou slávu. Nebylo Římana, který by ho nevynášel do nebe, nebylo Numida, jenž by se ho z míry²⁾ neobával.³⁾ Zmocniv se potom mnoha pevností⁴⁾ nejčastěji bez krveprolití, jal se dobývatí skalní pevnosti⁵⁾ u řeky Muluchy, kde byly [ukryty] poklady královny. Tato byla [vystavěna] na vysoké, srázné skále⁶⁾ a měla dost a dost⁷⁾ mužstva, zbraní, obilí a vody. Proto nemohl jí Marius dobytí při všech lopotách a ztrátě mnoha statečných vojinů. Když již uvažoval, má-li se vzdáti předsevzetí čili nic, stalo se, že jeden Ligur sbíraje slimáky dostoupil až vrchu skály a, vyzkoumaj tam vše náležitě,⁸⁾ vrátil se touž cestou, kudy přišel. Marius nemaje, proč by mu nevěřil,⁹⁾ poručil pěti velehbitým trubačům¹⁰⁾ a jiným vybraným vylézti¹¹⁾ s ním [Ligurem] na skálu. Než vyrazili,¹²⁾ nadehnul je¹³⁾

¹⁾ tanta res gesta. ²⁾ mirum quantum. ³⁾ v. bázeň. ⁴⁾ v. město. ⁵⁾ castellum, quod in monte saxeo situm est. ⁶⁾ editum, praeceps saxum. ⁷⁾ abunde. ⁸⁾ diligenter exploro. ⁹⁾ diffido. ¹⁰⁾ tubicines cornicinesque. ¹¹⁾ escendo. ¹²⁾ exeo. ¹³⁾ v. *synekdocha*

ohnivou řečí. Potom brali se v lehké zbroji za ¹⁴⁾ Ligurem. Tomuto bylo často připínati provazy na kmeny stromů ¹⁵⁾ nebo na skálu, aby se jich ostatní drželi a tím snáze vyšplhali. Konečně ¹⁶⁾ zcela zemdlení ¹⁷⁾ dospěli tvrze, jež byla s té strany opuštěna. Numidové totiž, poněvadž často rozbili přístřeší Římanů, nebyli ve tvrzi, nýbrž před jejími zdmi na posměch ¹⁸⁾ nepřátelům. ¹⁹⁾ Když však jim ze zad trouby zavzněly, a Marius prudce útočil, mnozí se dali na útěk, ostatní byli snadno přemoženi.

¹⁴⁾ Koř. 219, 4. ¹⁵⁾ vincio laqueis radices. ¹⁶⁾ v. v. zradu. ¹⁷⁾ multum fatigatus. ¹⁸⁾ Koř. 247, 3. ¹⁹⁾ genetiv.

Pouhý imperatív a infinitív.

(Koř. 401—407.)

107. Jak těžké ¹⁾ podmínky míru Římané stanovili přemoženým.

R. 201. př. Kr. byl P. Kornéliem Scípiónem Áfrickým povolen Púnům ²⁾ mír za těchto podmínek: Púnové budou žiti ³⁾ volně dle svých zákonů; jim budou náležeti v Áfrice země a města, která jim náležela před válkou; nesmějí s nikým do boje se dáti ⁴⁾ ani v Áfrice, ani mimo Áfriku; zaplatí ⁵⁾ 10.000 talentů ⁶⁾ rozdělených ⁷⁾ na 50 let rovnými splátkami, ⁸⁾ dají ⁹⁾ 100 rukojmí a vydají všechny slony a vojenské lodi kromě deseti trojveslic. — Za podobných podmínek ujednán r. 100. mír mezi L. Kornéliem Scípiónem a králem Antiochem syrským. Byly asi tyto: Král Antiochos vzdá se Európy ¹⁰⁾ a vyklidí ¹¹⁾ veškerou Asii před ¹²⁾ Taurem; potom zaplatí ¹³⁾ 15000 eubojských ¹⁴⁾ talentů válečných útrat ¹⁵⁾ a to 500 hotově, ¹⁶⁾ 2500, jakmile římský senát a římský národ mír schválí; ¹⁷⁾ pak 1000 talentů po třináct let [bude platiti]; mimo to vrátí Eumenovi, králi pergamskému, 400 talentův a určité množství ¹⁸⁾ obilí. I ¹⁹⁾ všechny své slony vydá ²⁰⁾ Římanům a jiných si neopatří. Dále vydá ²¹⁾ válečné lodi a nebude mítí více než deset lehkých lodí. ²²⁾ Jako záruku míru ²³⁾ má jim konečně ²⁴⁾ vydati jejich nepřátely jmenovitě ²⁵⁾ Hannibala a dáti dvacet rukojmí.

¹⁾ durus. ²⁾ v. Karthágičan. ³⁾ přeloží se, jako by stálo mají žiti (zaplatiti, dáti, vydati). ⁴⁾ v. bitva. ⁵⁾ Koř. 26, 4. ⁶⁾ discriptus in. ⁷⁾ aequis pensionibus. ⁸⁾ abstineo Koř. 282, A, 2. ⁹⁾ decedo; v. pozn. předeslou. ¹⁰⁾ Koř. 288, 10. ¹¹⁾ euboicus. ¹²⁾ pro impensis in bellum factis. ¹³⁾ talentum praesens. ¹⁴⁾ comprobo. ¹⁵⁾ v. m. o. e. ¹⁶⁾ v. v. zradu. ¹⁷⁾ naves actuariae. ¹⁸⁾ haec cum pacta erunt, erit quidem aliquod pignus, si...

108. Skutek třeba posuzovati dle smýšlení.¹⁾

Ve Spartě žil za dávných dob²⁾ jakýsi Glaukos, syn Epikýdeův, jenž ve všech věcech prvé místo zaujímal a zvláště³⁾ rozblášen byl⁴⁾ za nejspravedlivějšího ze všech, kteří obývali^{4b)} tehdy v Lakedaimoně. K němu přišel kdysi⁵⁾ jakýsi Milétan, prosil ho za rozmluvu⁵⁾ a pronesl toto: Jsem Milétan a přicházím⁶⁾ k tobě, Glauku, chtě těžiti⁷⁾ z tvé spravedlnosti. Neboť, ježto po všech řeckých zemích⁸⁾ a též po městech Iónska tolik se mluví⁹⁾ o tvé řádnosti, uvažoval jsem u sebe: Nám, Iónům, vždy hrozí nebezpečnoství¹⁰⁾ a máme zlého souseda,¹¹⁾ Peršany, kdežto Peloponnés, kolem mořem jsa obepjat,¹²⁾ bezpečně jest položen; pak pozoruji, že bohatství nikdy dlouho netrvá u týchž lidí. Když jsem tedy toto přemítal a rozvažoval,¹³⁾ rozhodl jsem se¹⁴⁾ prodati polovici statkův a peníze uložití¹⁵⁾ u tebe, poněvadž dobře vím, že u tebe dobře a bezpečně uschovány budou.¹⁶⁾ Nuže přijmi ode mne ty peníze a tuto známku¹⁷⁾ a uschovej dobře obé! Bude-li na tobě jednou peněz žádáno, a tato druhá stejná známka ukázána,¹⁸⁾ jest ti vše vrátiti.“ Tak mluvil cizinec milétský. A Glaukos přijal¹⁹⁾ podmínku a vzal peníze²⁰⁾ v opatrování. A Po mnohých letech²¹⁾ přišli do Sparty synové toho muže, jenž dal peníze uschovati. Šli hned ke Glaukovi a ukázavše¹⁸⁾ mu známku žádali²²⁾ peněz.

¹⁾ *sentio, cogito* ve větě. ²⁾ v. jednou. ³⁾ v. jmenovitě. ⁴⁾ *existimor*. ^{4b)} v. bydliti. ⁵⁾ *peto colloquium alicuius (ab aliquo)*. ⁶⁾ *vēni*. ⁷⁾ *fructum percipio*. ⁸⁾ *civitas*. ⁹⁾ *in ore omnium est*. ¹⁰⁾ *in periculo versor*. ¹¹⁾ *mala vicinitas*; sloveso dle pozn. předešlé. ¹²⁾ *circumfundor*. ¹³⁾ *dat. part*; přemítati *respicio*. ¹⁴⁾ Koř. 377, 1. ¹⁵⁾ *depono*. ¹⁶⁾ *in tuto condo*. ¹⁷⁾ *tessera*. ¹⁸⁾ *adfero (exhibeo)*. ¹⁹⁾ *ineo* Koř. 224. ²⁰⁾ *depositum accipio*. ²¹⁾ *doplň u p l y n u l ý c h*: *exigo*. ²²⁾ *repeto*.

109. Dokončení.

On však odbyl¹⁾ je touto odpovědí: „Nepamatuji té věci a nepřipomínám²⁾ si nic z toho, co povídáte; budu se však rozpomínati³⁾ (a pak) učiním vše, co jest spravedlivo; přijal-li jsem skutečně⁴⁾ peníze, vrátím je poctivě⁵⁾; nepřijal-li jsem jich však, zjednám si za urážku mně způsobenou od vás dostičinění⁶⁾ dle řeckých zákonů. Přijďte proto ke mně za čtvrt roku¹⁰⁾ ode dneška.“ Milétští vpravili se ve své neštěstí⁷⁾ a myslili,⁸⁾ že jsou připraveni o peníze. Glaukos

¹⁾ *repello*. ²⁾ *memoria teneo*. ³⁾ *memoria repeto*. ⁴⁾ *skutečně-li quod si*. ⁵⁾ *cum fide*. ⁶⁾ v. *res*. ⁷⁾ *calamitati concedo*. ⁸⁾ v. *vzadu*

však šel do věštiny delfské (a) tázal se, má-li pokladů dosíci ⁹⁾ přísahou.¹⁰⁾ Nato odpověděla mu kněžka těmito slovy:

O Epikýdeovče, na čas ti to prospěje, Glauku,
vyhrati, přísáhneš-li, a zrádné peníze si zjednat.
Odprísáhní, čekáť smrt i těch, kdo si přísahy váží.
Prísaha všaktě chová i bezejmenného rozence,
jenžto nemá ni rukou ni nohou, ale ve kvapu mocném
přichvátá a hubí ti celý dům, všecko potomstvo.
Než muže bezvadného i pozdní rozkveté plémě.¹¹⁾

Glaukos uslyšev to prosil boha, aby mu prominul,¹²⁾ co řekl. Kněžka však odvece, že pokoušeti^{12b)} boha je právě tak nečestno jako spáchatí zločin.¹³⁾ Glaukos ihned obeslal cizince¹⁴⁾ milétské a vrátil jim poklady. Sotva uplynul věk lidský, nebylo po Glaukovi ani potomka ani krbu; jeho rod byl ze Sparty z kořene vyhlazen.¹⁵⁾

⁹⁾ obtineo. ¹⁰⁾ *participia*. ¹¹⁾ Srovnej v sedm hexametřů slova:

Glaucé Epicydídē, ad brévě sánē tempus expēdit
viciisse iurando intervertissēquē nummos.

Iurā, quiū mors mēmōrem quoque iurandi tollit.

Verum peritūrō prōlēš est quaedam sīnē nomine,

mānūs trunca et pēdēs trunca; impete (básn. = impetu) tāmēn magno
advēpit atque omnem stirpemque dōmumque vastat.

Sancti vērō hōminis sēra prōpago flōrebit.

¹²⁾ alieni veniam alienius rei do. ^{2b)} Koř. 219, 4, 8. ¹³⁾ nefaria perago.

¹⁴⁾ v. volati; cizince *peregrinus*. ¹⁵⁾ v. *hendiadys*.

110. Malíř Apellés.

Apellés kolofónský byl z^{1a)} největších malířů veškerého starověku malířství vzdělal se^{1b)} zprvu v Kolofóně, později v Efesu a zvláště²⁾ v Sikyóně. Alexander Veliký, který se dal³⁾ jenom jemu⁴⁾ malovati a Lýsippovi v kovu vytvářeti,⁵⁾ vyznamenával ho již v Pelle před výpravou do Asie, později v Efesu tak velice, že často nejváženější osoby z jeho družiny⁶⁾ méně byly uctěny⁷⁾ než on. Králové makedonští přičiňovali se již dávno zmírniti divokost⁸⁾ a vzdor své vlastní šlechty a barbarských sousedů jemností⁹⁾ řeckého umění a poésie.¹⁰⁾ Oč více usilovali¹¹⁾ setřásti se sebe¹⁰⁾ poskrnu polobarbarství¹¹⁾

^{1a)} Koř. 256 P. 2. ^{1b)} Koř. 229 P. 2. ²⁾ v. jmenovitě. ³⁾ patior. ⁴⁾ abl. s ab. ⁵⁾ fingor. ⁶⁾ má družina *qui circa me sunt*. ⁷⁾ posthabeo Koř. 243.

⁸⁾ ferociam mitigo. ⁹⁾ dulcedo. ¹⁰⁾ removeo. ¹¹⁾ nota semibarbarorum.

Filippos a Alexander, kteří se cítili povolányi¹²⁾ [k tomu], aby vstoupili v čelo Hellénův. Poměr Apellův k Alexandrovi byl důvěrnější¹³⁾ než [poměr] k Filippovi. Alexander byl mu totiž věkem bližší; mimo to oblíbil si povahu¹⁴⁾ malíře,¹⁵⁾ ježž staří¹⁶⁾ velebí jako skromného, prostého, ryzího¹⁷⁾ a veselého. Tak Alexander, jenž přicházel do pracovny¹⁸⁾ Apellovy, dal se tam s ním kdysi do hovoru o malířství¹⁹⁾ (a neosvědčil ani vkusu²⁰⁾ ani znalosti²¹⁾ umění.^a Tu prý^A přerušil²²⁾ Apellés rozmluvu a řekl mu: „Mlč, prosím²³⁾ tě, raději; učňové, kteří trou²⁴⁾ barvy, se ti vysmějí.“

12) meum esse credo. 13) alicuius familiaritate utor. 14) mores. 15) v. m u ž
16) v. starý; větu dej do *pass.* 17) candidus. 18) officina. 19) de arte p
gendi dissero. 20) probo (osvědčuji) iudicium. 21) artis peritia. 22) interrompo.
23) Koř. 164. 24) tero.

III. Pokračování.

Když Apellés, který se přestěhoval¹⁾ do Efesa hned, jak makedonské vojsko do Asie táhlo, později maloval krále na koni,²⁾ tu prý — vypravuje kterýsi spisovatel — nepodivoval se Alexander tomu obrazu tak,³⁾ jak toho umělec čekal. Tento dal prý potom přivésti koně, a když [tento] zařechtal na koně na obraze,⁴⁾ jakoby [to] byl kůň skutečný,⁵⁾ řekl⁶⁾ prý [malíř] králi: „Není-li nutno mysliti,⁷⁾ že tento kůň soudí o malířství správněji než ty?“ Ale jiná dvě díla svědčí, že se Apellés ochotně přizpůsobil⁸⁾ vítězně pyše⁹⁾ Alexandra, v jehož prsou se počínala zakořeňovati¹⁰⁾ víra v božské poslání¹¹⁾ rozdmychaná¹²⁾ ochotným kněžstvem¹³⁾ Jova Hammóna. Jeho nejslavnější dílo byl obraz¹⁴⁾ představující krále jako syna božského s bleskem a to tak velikolepě a výtečně,¹⁵⁾ že se říkalo,¹⁶⁾ že Alexander, syn Filippův, je nepřemožitelný,¹⁷⁾ Alexander, dílo Apellovo, nedostižný. Obraz, na kterém dal Apellés všemu světlu vycházeti z blesku,¹⁸⁾ stál ještě²⁰⁾ za doby Cicerónovy ve chrámě Diány efesské. Alexander byl tou malbou¹⁴⁾ tak dojat, že dal vyplatiti malíři dvacet talentů zlata.

1) demigro. 2) v. *participia.* 3) minus admirationis habeo. 4) illi tabulae adhinnio. 5) verus. 6) v. mluvíti. 7) v. mysliti. 8) v. *hendiadys.* 9) animus victoria elatus 10) v prsou se zakořeňuji *valeo apud aliquem* neb *occupo aliquem.* 11) divinitatis opinio. 12) větou vztážnou *quam praebuerat* (attulerat, moverat). 13) v. adjektíva. 14) v. vyzadu. 15) v. adjektíva attributívná. 16) vulgo dicunt. 17) jsem nepřemožitelný *superari non possum* neb *invictus sum* 18) *aequari non possum* neb *nemini imitabilis sum.* 19) dle euro, ut omne lumen tabulae pictae a luna immittam. 20) v. ještě.

Na druhém obraze byl Alexander věnčen²¹⁾ Viktórií snad u přítomnosti dvojčat Tyndareových²²⁾ Kastora a Pollúka. Toto dílo a jiné „Triumpf Alexandrův se spoutaným barbaram“ dal²³⁾ Augustus dopravit²⁴⁾ do Říma neví se ze kterého města. Císař Klaudius²⁵⁾ prohřešil²⁶⁾ se na^α obou obrazech tím, že dal vyříznouti²⁷⁾ hlavu Alexandrovu a místo²⁸⁾ ní vsaditi²⁹⁾ [hlavu] Augustovu.

²¹⁾ corona orno (corono). ²²⁾ Tyndaridae fratres. ²³⁾ v. verba a Koř. 337.

²⁴⁾ defero. ²⁵⁾ v. přístavek. ²⁶⁾ pecco in. ²⁷⁾ excido. ²⁸⁾ in loco. ²⁹⁾ pono.

112. Pokračování.

Apellés měl prý zvyk,¹⁾ ač byl zaměstnán²⁾ četnými jinými pracemi, nepominouti³⁾ ani dne, kterého by se necvičil ve svém umění kreslením jedné čáry.⁴⁾ Odtud prý pochází přísloví: Žádný den bez čárky. Týž^{I.} dal se prý touto cestou,^{IV.} aby^{I.} poznal,^{III.} co je vadného na jeho malbách.^{II.} Vystavil⁵⁾ totiž svá díla ve výkladní skříni⁶⁾ k nahlédnutí okoljojdoucím a poslouchal⁷⁾ jsa za ní schován, co jest vyhlášováno za chybu;⁸⁾ byl⁹⁾ toho mínění,⁹⁾ že jsou jiní důkladnějšími posuzovateli našich děl než my sami. Tak byl prý haněn¹⁰⁾ jakýmsi ševcem, že na jakémsi obraze přičinil¹¹⁾ u jedné trepky¹²⁾ méně kroužků, než slušelo;¹³⁾ když však onen druhého dne pyšen jsa opravěním¹⁴⁾ chyby, již vytkl,¹⁰⁾ začal haněti jinou část obrazu, vyskočil¹⁵⁾ prý Appellés s nevolí a zvolal: „Ševče, zůstaň u svého kopyta!“¹⁶⁾ což také¹⁷⁾ v přísloví vešlo.¹⁸⁾ S dalším postupováním¹⁹⁾ Alexandrovým do Asie a jeho delší nepřítomností²⁾ ve vlasti a zemích řeckého jazyka²⁰⁾ obrátil se Apellés k důstojnějším a vznešenějším látkám.²¹⁾ Zde třeba připomenouti „Tyché“ neb „Fortúna“, kterou maloval snad pro město Smyrnu²²⁾ a již vytvořil sedící, protože, jak s úsměškem tvrdil,²³⁾ přece se nezastaví. Mimo „Charis“,²⁴⁾ kterou maloval pro totéž město, byl nejrozhlášenější²⁵⁾ obraz celého starověku velebená „Afrodité z moře vystupující“.²⁶⁾

¹⁾ ratione utor (rationem inco). ²⁾ abstrahor (distineor). ³⁾ praetermitto.

⁴⁾ lineam duco. ⁵⁾ propono. ⁶⁾ pergula ⁷⁾ ausculto. ⁸⁾ vitium noto. ⁹⁾ viz mysliti. ¹⁰⁾ v. haněti. ¹¹⁾ addo. ¹²⁾ treпка *solea*, kroužek *ansa*. ¹³⁾ instō minus. ¹⁴⁾ correctio. ¹⁵⁾ v. *participia*. ¹⁶⁾ v. evič. 97, pozn. 15. ¹⁷⁾ et ipsum. ¹⁸⁾ abeo in. ¹⁹⁾ quo longius procedo. ²⁰⁾ quo diutius absum; terra, quam homines Graeca lingua loquentes incolunt. ²¹⁾ res pingendae, quibus nihil maius invenitur (látky vznešenější). ²²⁾ Smyrnaeis pingo. ²³⁾ irridentis nego (tvrdím, že ne . . .). ²⁴⁾ Gratia. ²⁵⁾ summis, infimis notissimus. ²⁶⁾ Venus mari emergens.

113. Dokončení.

Proslavený tento obraz byl ve chrámě Asklépiově¹⁾ na ostrově Kóu. Augustus prominul²⁾ Kójským 100 talentů na povinných poplatcích³⁾ a dal si ji^α [Venuši za to] vydati a postaviti v chrámě⁴⁾ Caesarově na foru jako pramáteř⁵⁾ rodu júlského. — Důkaz neobyčejné zručnosti podal Apellés králi Ptolemaiovi.⁶⁾ Když totiž kdysi⁷⁾ konaje cestu zahrán byl bouří⁴⁾ do města Alexandrie, neprokázána mu aegyptskými dvořany⁸⁾ nejen [žádná] pocta,⁹⁾ nýbrž několik prohnanych lidí nalíčilo mu dokonce i paš.¹⁰⁾ Uplatili totiž zlatem služebníka¹¹⁾ králova, aby pozval Apella k hostině¹²⁾ jménem krále Ptolemaia, který mu byl již v Pelle velmi málo nakloněn. Když přišel Apellés do královského zámku, rozhněval se král jeho opovázlivostí tak, že si naň prudce vyjel¹³⁾ a [jeho] se ptal, kým byl pozván. Apellés, neznaje jména onoho člověka, uchopil uhel z krbu¹⁴⁾ a namaloval tahy jeho obličejů tak důkladně na stěnu, že král hned sluhu poznal. Umění Apellovu podivoval se však takou měrou, že se od té doby velmi laskavě k němu choval. Z Aegypta vrátil se Apellés do Efesa (a) tam nebo na Kóu překvapila¹⁵⁾ smrt [příčinlivého mistra] při tvorbě¹⁶⁾ díla, jímž doufal zastíniti svou Afrodítu.¹⁷⁾ Z té namaloval však jen hlavu a vrchní část prsou, ostatní jen načrtl;¹⁸⁾ ale nebylo nikoho, kdo by si troufal obraz dokončiti. I tato malba přišla do Říma a vzbudila všeobecný podiv.

¹⁾ Aeseulapii aedes. ²⁾ remitto. ³⁾ tributum. ⁴⁾ v. v. zadu. ⁵⁾ mater genetrix.

⁶⁾ v. přístavek; specimen sollertiae do apud... (Ptolomaeus). ⁷⁾ v. jednou.

⁸⁾ aulicus (purpuratus). ⁹⁾ honorem habeo. ¹⁰⁾ circumvenire (capere) volo.

¹¹⁾ apparitor. ¹²⁾ ad cenam invito. ¹³⁾ v. haněti. ¹⁴⁾ carbonem de foco sumo. ¹⁵⁾ Koř. 243. ¹⁶⁾ pingo. ¹⁷⁾ Veneri officio (Venerem supero). ¹⁸⁾ inchoo l.

114. Nedůtklivost¹⁾ učenců.

Když měl Pompéjus zasvětit chrám²⁾ Viktorie, a jeho jméno, i jeho čestné úřady v nápis byly přijaty,³⁾ dali se do zkoumání,⁴⁾ má-li se v nápisě říci *consul tertio* neb *consul tertium*. Otázku tu dal Pompéjus rozhodnouti⁵⁾ nejučenějším mužům státu. Ježto však se nemohli shodnouti, ana jedna část houževnatě a rozhodně⁶⁾ tvrdila, že nutno psáti *tertio*, druhá však, že *tertium*, požádal⁷⁾ [Pompéjus] M. Tullia Ciceróna, aby dal napsati, co se mu zdá správnějším.⁸⁾ Tu

¹⁾ má nedůtklivost *facile irritari possum*. ²⁾ v. v. zadu. ³⁾ placet, ut inseribatur. ⁴⁾ quaeritur. ⁵⁾ refero ad aliquem. ⁶⁾ v. *hendiadys*. ⁷⁾ Koř. 230, 3.

⁸⁾ rectus.

prý se Ciceró ostýchal⁹⁾ rozsouditi nad učenci, aby se nezdálo, jakoby těch, jichž mínění neuznával, také osobně¹⁰⁾ neuznával. Domlouval¹¹⁾ proto Pompéjovi, aby se nepsalo¹²⁾ ani *tertium* ani *tertio*, nýbrž jen písmena *tert.*, aby tak věc byla objasněna,¹³⁾ ale obojí možný výraz¹⁴⁾ pro slovo byl ukryt. Když po mnohých letech byla opravována fa-
 čada,¹⁵⁾ jež spadla,¹⁶⁾ neoznačeno číslo¹⁷⁾ třetího konsulátu, jako pů-
 vodně prvými písmeny, nýbrž jen třemi čarami¹⁸⁾ (III).

⁹⁾ v. bázeň. ¹⁰⁾ Koř. 318; neuznávám *improbo*. ¹¹⁾ Koř. 377, 1. ¹²⁾ per-
 scribo. ¹³⁾ res demonstratur. ¹⁴⁾ ambigua dictio lutet. ¹⁵⁾ scaena reficitur.
¹⁶⁾ prociđo. ¹⁷⁾ numerum significo. ¹⁸⁾ lineola.

115. Rozhodné boje¹⁾ Mariovy proti králům Bokchovi a Jugurthovi dle Sállustia.

(Jug. c. 95—98.)

Zatím přišel quaestor L. Kornélius Sulla s velikou řadou²⁾ jezdců, které sebral³⁾ v Itálii, do římského tábora. Tento muž,⁴⁾ pošlý z velmi vznešeného rodu⁵⁾ šlechtického, měl nesmírně velikého⁶⁾ ducha a byl stejně důkladně vzdělán v řecké jako⁷⁾ v římské literatuře.⁸⁾ Měl-li kdy, byl rozmarilem, ale tak, že ho nikdy zábava od práce neod-
 loudila; byl též výmluvný, prohnáný a štědrý až k mrhavosti⁹⁾ Tento muž⁴⁾ tedy, dříve válečnictví neznalý,¹⁰⁾ osvědčil se brzy velezpůso-
 bilým¹¹⁾ a získal si oblibu¹²⁾ u vojáků i u Maria. Tím zmohutněla
 moc⁷⁾ římská v Numidii tak značně, že Jugurtha, pozbyv přemnoha
 měst⁷⁾ i s velikými penězi, naléhal¹³⁾ bez ustání na krále Bokcha,
 aby mu přispíval vydatněji.¹⁴⁾ Psal tudíž Bokchovi více listů,¹⁵⁾ jichž
 obsah byl asi tento: „Věz, že je čas uderiti na Římany; lzeť je snadno
 přemoci, ani se nebojí ničádného nebezpečství; nezapomeň daného
 slibu a čiň se, ať se svými voji¹⁶⁾ brzy k mým přirazíš;¹⁷⁾ rád ti od-
 stoupím třetinu své říše, jen mi pomoz zahnat Římany z Afriky neb
 aspoň z mé říše; vzhůru, chop se zbraně se mnou a pomsti se zpup-
 ným nepřítelům!“ Konečně⁷⁾ ustanovil Bokchus, že Jugurthovi po-
 může. Oba⁷⁾ králové se pokusili přepadnouti za soumraku¹⁸⁾ římský
 tábor. Dříve než Marius vojsko postaviti¹⁶⁾ a nějaký rozkaz dáti¹⁹⁾

¹⁾ v. bitva. ²⁾ manus. ³⁾ eogo. ⁴⁾ v. muž. ⁵⁾ v. rodina. ⁶⁾ ingens. ⁷⁾ viz
 vzadu. ⁸⁾ Koř. 229 P. 3. ⁹⁾ pecuniae largitor. ¹⁰⁾ belli rudis et ignarus.
¹¹⁾ sollertissimus. ¹²⁾ gratus fio. ¹³⁾ v. *metafora*. ¹⁴⁾ maioribus copiis succurro.
¹⁵⁾ v. dopis. ¹⁶⁾ v. vojsko. ¹⁷⁾ *coniungo exercitum tecum* (přirážím k tobě)
 můj vyjádří dle toho a v. vzadu můj. ¹⁸⁾ v. den. ¹⁹⁾ imperium do.

mohl, doráželi ²⁰⁾ již gaetulští a maurští jezdcové na Římany. Z těchto nenadálou hrůzou ²¹⁾ pomatených byli mnozí obstoupeni a porubáni; ²²⁾ staří vojáci však chopili se ruče zbraní (a) odolávali nepřítelům. Marius zatím neopominul se svou tělesnou stráží, ²³⁾ již byl sestavil ²⁴⁾ z nejstatečnějších [jezdců], všude svým stísněným [lidem] přispívati a dotírati na nepřátele, kde byli shluknuti. ²⁵⁾

²⁰⁾ incurro in. ²¹⁾ v. bázeň. ²²⁾ v. zavraždit. ²³⁾ turma. ²⁴⁾ paro.

²⁵⁾ confertus.

116. Pokračování.

(Jug. c. 98—100.)

Když noc již nastala, a nepřítelé přes to ¹⁾ prudce dorážeti neustali, sebrav rozptýlené vojáky, oblehl kvapem ²⁾ dva u sebe ležící ³⁾ vršky. Nepřístupností tohoto místa ⁴⁾ byli králové nuceni^a boje nechati; usnuli se, ⁵⁾ že obstoupíce vršek všemi svými voji ⁶⁾ u něho táborem se položí. Barbaři myslíce, ⁷⁾ že již zvítězili, bavili se, tančili a lomozili celou noc bez ustání. ⁸⁾ Ale Marius ustanovil zachovati klid ⁹⁾ celou noc. Jak se rozbřesko, přepadl rázem rychlým útokem nepřátele, kteří právě teprv ¹⁰⁾ odpočinku se oddali. ¹¹⁾ Všem trubačům bylo [nařizeno] zatroubiti, všem vojínům křičeti na poplach a vyraziti z tábora. Nehorázným rykem jsouce poděšeni, ¹²⁾ nemohli nepřítelé ani utéci ani zbraní se chopiti ani se vůbec brániti. Tak byli na hlavu poraženi, ¹³⁾ a v této bitvě pobito jich více než ve všech ostatních. ¹⁴⁾ Na to pospíšil Marius ¹⁵⁾ do zimního tábora, který si za pohodlnějším dovozem ¹⁶⁾ v mořských městech vyhlídl ¹⁷⁾. Na pochodě měl se právě tak na pozoru jako dříve. ¹⁸⁾ Neméně pílě věnoval opěvnění tábora; sám obcházel hlídky, ¹⁹⁾ aby vojáci lopoty tím ochotněji nesli vidouce, ²⁰⁾ že se vojevůdce s nimi o ně dělí.

¹⁾ v. evič. 105 P. 2. ²⁾ pleno gradu. ³⁾ v. *participia*. ⁴⁾ difficultas loci.

⁵⁾ v. vojsko. ⁶⁾ v. vzadu, ⁷⁾ v. *adverbia*. ⁸⁾ silentium habeo. ⁹⁾ modo.

¹⁰⁾ dedo me quieti. ¹¹⁾ tubicines cornicinesque signa canere iubeo ¹²⁾ strepitu excitus. ¹³⁾ v. *verba*. ¹⁴⁾ v. *ceteri*. ¹⁵⁾ v. ohvátati. ¹⁶⁾ v. adjektiva.

¹⁷⁾ hiberna agere decerno. ¹⁸⁾ omnia contra hostem provideo (praeceveo).

¹⁹⁾ v. bdít. ²⁰⁾ větou vedlejší.

117. Dokončení.

(Jug. c. 101—102.)

Když se čtvrtého dne ocitl ¹⁾ nedaleko Cirty, ukazovali se ²⁾ se všech stran nepřítelští zvědové na koních ³⁾; z toho seznal blízkost ⁴⁾

¹⁾ sum aneb *pervenio*. ²⁾ ostento. ³⁾ citus (na koni). ⁴⁾ v. subst. verb.

neprátel.⁴ Nevěda však, na které straně stojí, nezměnil postavení,⁵ (nýbrž) hotovil se zapuzovati je na všech stranách. Tím přišel na zmar záměr⁶ Jugurthův, jenž rozdělil své voje⁷ na čtyři oddíly, aby aspoň⁸ s jednou nebo dvěma tlupami vpadl Římanům do zad.⁹ Poněvadž mimo to voje obou¹⁰ králů zároveň neútočily, mohl Sulla tím snáze napadnouti maurskou jízdu, jevící se na pravém křídle naproti němu. Za boje jízdy¹¹ přestávaly ostatní voje obou vojsk na obraně.¹² Ale brzy dal se Bokchus se svou pěchotou, jež nebyla předešlé bitvy účastna, do zadního voje římského.⁹ Jak zvěděl Jugurtha, jenž stál dosud v přední řadě proti Mariovi, že tam prudce bojováno, eváhal¹³ tam nepozorovaně¹⁴ a pokusil se ošáliti římské vojáky válečnou lstí;¹⁵ volal na ně¹⁶ latinsky — naučil se u Numantie — nahlas: „Římané, nebojujte dál;¹⁷ odpor¹⁸ váš je marný, neboť před chvílí zabil¹⁹ jsem vojevůdce vašeho Maria vlastní rukou.“ Římští vojáci, hroznou zprávou²⁰ ohromeni²¹ jsouce, dali se již na útěk, když Sulla šťastně se vrátí a Maurům do levého boku vpadne.²² Bokchus ihned uprchne, Jugurtha však hledí udržeti vítězství málem dobytého²³ (a) odolává Římanům ještě poněkud; ale dříve než Marius od vítězného⁴ předního voje přichvátal,¹³ aby zadnímu voji⁷ pomohl, dal se též Jugurtha na útěk.

⁵) ordinem commuto. ⁶) spes me frustra fur. ⁷) v. vojsko. ⁸) una minimum mañu. ⁹) terga circumvenio. ¹⁰) v. oba. ¹¹) větou s *dum* a *proeliari*. ¹²) satis habeo me defendere. ¹³) v. chvátati. ¹⁴) clam. ¹⁵) *do*lo neb *artificio* utor. ¹⁶) volám na vás *ad vos conversus exclamo*. ¹⁷) v. *adverbia*. ¹⁸) resisto. ¹⁹) v. zavražditi. ²⁰) v. adjektiva. ²¹) perterreor. ²²) incurrō in hostes a latere. ²³) cupidus victoriae potiundae (adipiscendae).

Accusativus cum infinitivo a oratio obliqua.

(Koř. 408—428.)

118. Opatrné vystupování Perikleovo a Démostenovo při veřejném přednese.¹)

Periklés užíval² vznešeného druhu řeči,²) který byl tak prost obyčejné a hledané žvatlavosti,³) že obdržel [Periklés] přijmí „Olympský“. On nepředstupoval leč jsa připraven⁴) před shromáždění¹) lidu.⁴ Ba⁵) vypravuje se, že prosil nesmrtelných, aby mu nevyklouzlo⁶)

¹) *actio*; vystupuji *prodeo* (*progredior*, *procedo*); shromáždění lidu *contio*.

²) *sublime dicendi genus*. ³) *purus* a *plebeia* atque *arcessita* (*quacsita*) *garritate*. ⁴) v. *mysliti*. ⁵) v. *ano*. ⁶) *vox excidit*.

žádné slovo, které by mohlo urazití jen ⁷⁾ jednoho z jeho spoluobčanův. On první měl před soudem ⁸⁾ řeč psanou, kdežto jeho předchůdci ⁹⁾ s patra ¹⁰⁾ byli mluvili. — Právě tak opatrný byl ve shromáždění lidu dle doslechu ¹¹⁾ Démostenés. Proto byl od některých považován za méně duchaplného; ¹²⁾ neboť jen po lopotné práci ¹³⁾ prý nabýval ¹⁴⁾ své síly řečnické, ¹⁵⁾ nikdy nemluvil prý ve shromáždění Athéňanů s patra; ba, ¹⁶⁾ když seděl ve shromáždění a lid jej jménem ¹⁶⁾ k řečnění vyzval, ¹⁷⁾ většinou prý vystupoval jen jsa připraven. Jistý Pýtheás řekl prý kdys posměšně, že jeho výklady ¹⁸⁾ zapáchají lampou. ¹⁹⁾ Avšak toho odbyl Démostenés kousavě ²⁰⁾ slovy: „Lampa neví, ²¹⁾ Pýtheo, o mně takových věcí jako ²²⁾ o tobě.“

⁷⁾ vol. ⁸⁾ v. mluviti. ⁹⁾ v. subst. verb. ¹⁰⁾ ex tempore. ¹¹⁾ Koř. 421. ¹²⁾ minus ingeniosus. ¹³⁾ v. multus. ¹⁴⁾ paro. ¹⁵⁾ v. *hendiadys*. ¹⁶⁾ viz jmenovitě. ¹⁷⁾ excio; Koř. 132. ¹⁸⁾ enthymema. ¹⁹⁾ lucerna; Koř. 218, 2. ²⁰⁾ amārē retundo 3. ²¹⁾ conscius Koř. 264, 2. ²²⁾ Koř. 324.

III. Dokončení.

Při jiné příležitosti ¹⁾ pravil Démostenés otevřeně, že mužem lidu ²⁾ je ten, kdo na řečnění se připravuje, ³⁾ že tato příprava souvisí ⁴⁾ s úctou ⁵⁾ k lidu; naproti tomu za nepatrné pokládati, co lid soudí o přednese, ⁶⁾ to prý prozrazuje opovrhování ⁷⁾ jeho vážností. Nesmíme se tedy diviti, že Démostenés, kdykoli mluvil, vzbudil podiv všech posluchačů. ⁸⁾ Že ostatně uměl také s patra mluviti, [toho] budiž důkazem následující událost. ⁹⁾ Když jistý Lamachos z Myriny ¹⁰⁾ ve chvalořeči ¹¹⁾ na krále Filippa a Alexandra, již přednášel ¹²⁾ o slavnosti lidu ¹³⁾ v Olympii, obsypával mnohými urážkami ¹⁴⁾ Thébany a Olynthské, tu prý Démostenés náhle ¹⁵⁾ povstal a uvedl pádné ¹⁶⁾ příklady mnohých Thébánů a Chalkidských, o Řecku velezasloužilých, ¹⁷⁾ dojal posluchače ¹⁸⁾ tak, že sofista, zaražen ¹⁹⁾ byv hlučným potleskem, ²⁰⁾ ze shromáždění se vytratil. ²¹⁾ Nieméně však ²²⁾ vysvítá, že Démostenés, jak onen veliký Periklés, zřídka náhle ¹⁵⁾ a ne o každém předmětu ⁹⁾ na zdařbůh neb náhodou slova se chápal, ²³⁾ že sice nepovrhl ²⁴⁾

¹⁾ locus. ²⁾ vere popularis. ³⁾ *meditor* neb *commentor*. ⁴⁾ *pertineo ad*. ⁵⁾ *observantia*; příprava *meditatio* (*commentatio*). ⁶⁾ v. evič. 118 P. 1. ⁷⁾ Koř. 252; *contemnens*. ⁸⁾ v. subst. verb. ⁹⁾ v. *res*. ¹⁰⁾ Myrinaeus. ¹¹⁾ *laudatio alicuius*. ¹²⁾ *recito*. ¹³⁾ *mercatus Olympiacus*. ¹⁴⁾ *probra congero in*. ¹⁵⁾ *repente*. ¹⁶⁾ v. *magnus*. ¹⁷⁾ Koř. str. 108 (§ 144) pod čarou. ¹⁸⁾ v. *synédocha*. ¹⁹⁾ Koř. 138, 40. ²⁰⁾ v. *hendiadys*. ²¹⁾ *ex conventu me subduco*. ²²⁾ Koř. 464. ²³⁾ v. mluviti. ²⁴⁾ *non repudio*.

slávou, již příznivá příležitost²⁵⁾ poskytovala, ale přece že nechtěl své schopnosti²⁶⁾ svěřiti slepé náhodě.²⁵⁾

²⁵⁾ v. adjektiva. ²⁶⁾ facultas.

120. List.

M. Terentius Varró jsa légátem Pompéjovým r. 49. př. Kr. marně se namáhal hájiti zadních¹⁾ Španěl proti Caesarovi.^a Na to odebral se s Cicerónem jemu věrně oddaným²⁾ do Dyrhachia v Épeiru^A a žil³⁾ tam úplně jenom vědám. Ciceró, vrátiv se do Italie, poslal Varrónovi mimo jiné také tento list: Ciceró M. Varrónovi pozdrav.⁴⁾ Z tvého dopisu⁵⁾ Attikovi⁶⁾ poznávám,⁷⁾ co děláš a kde dlíš; kdy tě však uvidím,⁸⁾ z listu tvého domysliti se⁹⁾ nemohu. Ale kojím se nadějí,¹⁰⁾ že příchod tvůj jest blížek.¹¹⁾ Kéz je mi útěchou.¹²⁾ Neboť, jelikož jsme tísněni tolika těžkými¹³⁾ útrapami, můžeš ty mně neb já tobě v něčem přispěti.¹⁴⁾ Věz totiž,⁵⁾ že jsem po návratě¹⁵⁾ svém do města ve známost vešel¹⁶⁾ se starými přátely, totiž⁵⁾ s knihami, ač jsem se nezbyl jich společnosti,¹⁷⁾ že bych se na ně hněval, nýbrž poněvadž jsem se před nimi trochu styděl.¹⁸⁾ Zdáloť se mi, že jsem jich návodu¹⁹⁾ nedosti byl poslušen. Ony mi odpouštějí, zvou mě k předešlému obcování²⁰⁾ a praví, že jsi ty byl moudřejší než já, poněvadž jsi u nich vytrval. Ježto je mám²¹⁾ usmířeny, doufám, že jest mi nadíti se, že lehce přežiji²²⁾ jak to, co tísní, tak to, co hrozí.⁵⁾ S bohem!

¹⁾ Koř. 75. ²⁾ super. ³⁾ v. život. ⁴⁾ v. nápis. ⁵⁾ v. vzadu. ⁶⁾ relát. větou *quas ad Atticum dedisti* (misisti). ⁷⁾ *cognoscere potui* Koř. 352. ⁸⁾ v. m. új. ⁹⁾ *suspicio*. ¹⁰⁾ *in spem venio*. ¹¹⁾ *appropinquo*. ¹²⁾ Koř. 247; *solacium*. ¹³⁾ *tot tantisque* . . . ¹⁴⁾ Koř. 220. ¹⁵⁾ větou s *postquam*. ¹⁶⁾ *in gratiam redeo*. ¹⁷⁾ *usum dimitto*. ¹⁸⁾ *suppudet* (trochu) *me alicuius rei*. ¹⁹⁾ *praeceptum*. ²⁰⁾ *in consuetudinem pristinam revoco*. ²¹⁾ Koř. 275 P. 2; *usmířen placatus*. ²²⁾ *transeo*.

121. Spartské¹⁾ vlastenectví.²⁾

Poněvadž Spartané hodili do studny³⁾ hlasatele⁴⁾ krále perského Dareia, když přišli žádat Spartanův o vodu a zemi na znamení, že se vzdávají, lpěl⁵⁾ na nich hněv bohů,^A jak Hérodot vypravuje, a znamení byla vždycky nepřiznivá.⁶⁾ ^a Když jsouce tím velice zarmou-

¹⁾ v. Spartané. ²⁾ dle Koř. 263; o postavení v. genetív vzadu. ³⁾ *deicio* *in puteum*. ⁴⁾ *praececo*. ⁵⁾ *persequor*. ⁶⁾ *omen adversum*.

cení v obecní radě opět a opět se radili,⁷⁾ dali hlasatelem rozhlásiti,⁸⁾ chce-li některý Spartan podstoupiti smrt⁹⁾ na očistu¹⁰⁾ vlasti. Tu nabídli se dobrovolně Sperthiás a Búlis, dva mužové spartští rodu¹¹⁾ vznešeného a velmi zámožní; ti chtěli podstoupiti Xerxovi pokutu¹²⁾ za hlasatele Dareiovy, kteří byli usmrceni¹³⁾ ve Spartě, a opustivše¹⁴⁾ ženu, děti i vlast šli do Persie jako na jistou smrt. Když dlouho putovavše¹⁴⁾ přišli do Sús a ocitli se¹⁵⁾ před tváří královnou, chtěli je kopinníci¹⁶⁾ nutiti, aby dle mravu perského padli¹⁷⁾ a vzdali králi božskou poctu.¹⁸⁾ Oni však řekli, že toho nikdy neučiní, [i] kdyby jejich hlavami o zemi tloukli;¹⁹⁾ neboť u nich není prý zvykem klaněti se²⁰⁾ člověku; také nepřišli prý za takovým účelem. Stojíce tedy vyřídili králi svoje posláni: „Médský králi! Spartané nás sem poslali, abychom svými životy odpykali¹²⁾ za hlasatele ve Spartě usmrcené.“ Ale král odpověděl, že neučiní téhož, co²¹⁾ učinili Spartané; oni že pošlapali²²⁾ právo mezinárodní usmrcením vyslancův, on že se nechce prohrěšiti tímž přečinem, který na nich kárá,²³⁾ nýbrž že sprostí Sparty viny bez krvavého smíru,²⁴⁾ který mu nabízejí. Na to propustil oba⁹⁾ muže; ti pak bez pohromy²⁵⁾ vrátili se do Sparty s odpovědí královnou.^a

7) etiam atque etiam in contione consilia habeo. 8) pronuntiare. 9) v. vzadu. 10) expio. 11) viz rodina. 12) poenas persolvere. 13) v. zavraždití. 14) v. cesta. 15) v. appareo. 16) hastati. 17) procumbo. 18) tamquam deum adoro. 19) caput terrae illido. 20) Koř. 220. 21) tale-qualé. 22) omne ius gentium obtero (everto, perverto, conculeo l.). 23) v. haněti. 24) v. *hendi-adsys*. 25) v. neporušen.

122. Pojem slova filosof.¹⁾

Filosof Pýthagorás přišel prý kdysi²⁾ do Fliúnta,³⁾ nepřiliš velikého státu v Peloponnésu, a bavil se⁴⁾ s Leontem, knížetem Fliúntských,³⁾ učeně a obšírně⁵⁾ o mnohých věcech.⁶⁾ León, podivuje se jeho duchu a výmluvnosti, tázal se ho, ve kterém umění se vlastně⁷⁾ cítí nejsilnějším.⁸⁾ Na to prý odpověděl onen: „Neumím žádného umění, nýbrž jsem filosofem.“ León, jenž toho slova ještě⁹⁾ nikdy nebyl slyšel, tázal se ho, co se má filosofy rozuměti¹⁾ a jaký jest rozdíl¹⁰⁾ mezi nimi a ostatními lidmi. Pýthagorás odpověděl, že lidský

1) quid est philosophus (quinam sunt . . . , quosnam intellegimus philosophos)?

2) v. jednou. 3) Phlius, untis; obyvatelé *Phliasii*. 4) dissero. 5) copiose.

6) multa. 7) v. jmenovitě. 8) cítím se nejsilnějším *confido*. 9) v. vzadu.

10) Koř. 243 P. 1.

život, jak se mu zdá, má podobnost s onou slavností lidu,¹¹⁾ jež se slaví velikými hrami¹²⁾ za návalu¹³⁾ celého Řecka. Neboť jako tam část baží dobře vycvičenými těly po slávě a cti věnce vítězného,¹⁴⁾ jiná však ziskem a výdělkem při kupování¹⁵⁾ a prodávání bývá lákána,¹⁶⁾ [mimo to] však [přece ještě] jest jedna třída lidí a sice¹⁷⁾ nejslušnější,¹⁸⁾ jež nejde¹⁹⁾ ani za ziskem ani za potleskem, nýbrž přichází na podívanou²⁰⁾ a důkladně pozor dává, co a jak se koná: tak prý jsme i my do tohoto života postaveni, (a) jedná část slouží slávě, druhá penězům; jen něco málo prý je těch, kteří všechno ostatní za nic pokládajíce²¹⁾ pouze běh světa⁹⁾ horlivě pozorují. „Tito nazývají se“ připojil Pýthagorás „po moudrosti prahnoucí,²²⁾ neboť to znamená výraz filosofové,¹⁾ a jako při olympijských hrách nejslušnější jest dívati se a netoužiti po zisku, tak předstihuje též v životě pozorování a poznávání²³⁾ věci daleko všechny jiné snahy.

11) *mercatus*. 12) *maximus ludorum apparatus*. 13) *celebritas*. 14) *nobilitas coronae* (věnec vítězný) 15) *quaestus*, vazba dle Koř. 451. 16) *ducor*. 17) Koř. 316. 18) *ingenuum (liberale) hominum genus*. 19) *quaero*. 20) Koř. 455. 21) Koř. 260. 22) v. *genetiv.* 23) *contemplatio et cognitio*.

123. Cicerónova první řeč proti Katilínovi.

(Cicer. in Catil. or. I. §§ 1—5)

Na počátku této proslavené řeči, kterou umíte na velkém díle na paměť, projevuje Ciceró svou prudkou nelibost¹⁾ proti Katilínovi, který již od několika let²⁾ zneužívá trpělivosti senátu, na něhož nijak nepůsobí jeho, kónsulovy, ani senátu ochranné prostředky,³⁾ jenž se strážemi⁴⁾ a sběhem všech vlastencův od svých bohaprázdných záměrův odstrašiti nedá, ano,⁵⁾ když všechny jeho úmysly zřejmy jsou, do senátu přijíti se opovází, kde se o něm jedná. Po příkladě předků⁶⁾ byl by [prý] měl Katilína již dávno veden býti na popravu. Tib. Grakchus, který jen nepatrně státní ústavou viklal, byl zavražděn,⁷⁾ Katilína, který chce vše naplniti vraždou a zhářstvím,⁷⁾ má býti trpěn? ⁸⁾ Kónsulům svěřil [prý] senát obranu státního blaha⁹⁾ oním nálezem: Ať dbají kónsulové, by stát neutrpěl žádné ztráty! Tak prý, vece Ciceró, za kónsulátu L. Opimia a Q. Fabia Máxima Allobrožského na týž nález přes noc zabiti byli C. Grakchus a M. Fúlvius i se

1) *graviter invectus sum*. 2) (*aliquot*) *hos annos*; Koř. 428, 4 pozn. 3) větou s *provideo* Koř. 242, 7. 4) v. *bdíti*. 5) v. *vzadu*. 6) *maiorum auctoritate et exemplo*. 7) *incendiis vasto*. 8) *perfero*. 9) *mando curam defendendae rei publicae*.

synem. Podobně prý zahynuli tribún lidu Sátorinus a praetor C. Servilius Glaucia. Právem tedy se lze tázati, proč jest Katilína pořád ještě na živě, když kónsulové již dvacet dní mají onen nález senátu [v rukou]? Ač jeho ohavnosti a záměry jsou zcela patrný, nedal prý ho Ciceró až do té chvíle¹⁰⁾ utratiti¹¹⁾ ne snad, že by se chtěl k vlastizrádci ukázati laskavým,¹²⁾ nýbrž aby mu nikdo nemohl vytýkati¹³⁾ ukrutnosti.

¹⁰⁾ v. ještě. ¹¹⁾ v. zavražditi. ¹²⁾ Koř. 228 f. ¹³⁾ Koř. 247, 2.

124. Pokračování.

(Cicer. in Catil. or. I. §§ 6—12.)

Všechny záměry¹⁾ Katilínovy jsou [prý] mu dobře známy; udal²⁾ [prý] senátu zevrubně napřed den, kterého Katilínův pomocník Mánlius³⁾ v Etrúrii zbraně se chopil. Katilínovy pikle⁴⁾ proti životu⁴⁾ jeho a spoluuchazečů při volbách kónsulských dne 28. října byly [prý] potlačeny přičiněním jeho a přátel. Když potom onen nočním útokem překvapiti chtěl Praeneste, což jest velepevné město⁴⁾ v Latii, bylo to jeho přípravami zmařeno. Katilína nečiní a neosnuje ničeho, čeho by on [Ciceró] nevěděl. „Tak jsi“ mluví⁵⁾ Ciceró ke Katilínovi „byl předevčirem v noci⁶⁾ v domě senátora M. Laezy; a tam byli též [lidé], které vidím mezi přítomnými; ⁷⁾ ty jsi rozdělil úlohy jednotlivcům; tys určil, kdo zůstane v Římě, kdo odejde do tábora Mánlioiva; tys vykládal, že jenom ta okolnost⁸⁾ jest příčinou tvého pobytu⁹⁾ a zabraňuje [ti] město hned opustiti, že já ještě žiji;¹⁰⁾ potom slibili dva rytíři, že mě za svítání zavraždí.⁴⁾ Poněvadž však jsem se toho dověděl hned po rozpuštění vaší schůze,¹¹⁾ ochránil jsem svého domu silnějšími strážemi¹²⁾ a nepředpusťil jsem¹³⁾ oněch, když přišli, jak pravili, na návštěvu.¹⁴⁾ Proto vyklid se, Katilíno, i s družinou svou z tohoto města; jsi se všech stran sevřen.¹⁵⁾ Odchod může ti jenom¹⁶⁾ milým býti, ježto tábor Mánliův již dávno čeká⁴⁾ tebe, svého náčelníka proti vlasti.“

¹⁾ *consilia*; při pikle dodej *suscepta*. ²⁾ *praedico* 3 (napřed). ³⁾ v. přístavek. ⁴⁾ v. v. ⁵⁾ Koř. 159 P. ⁶⁾ *priore nocte*. ⁷⁾ in numero eorum, qui adsunt. ⁸⁾ v. *res*. ⁹⁾ jest příčinou mého pobytu *me remorari videtur*. ¹⁰⁾ můj život. ¹¹⁾ *coetus a dimitto*. ¹²⁾ v. *béditi*. ¹³⁾ *excludo*. ¹⁴⁾ *saluto*; Koř. 455. ¹⁵⁾ *circumsessus teneor*. ¹⁶⁾ v. *Utotés*.

125. Pokračování.

(Cicer. in Catil. or. I. §§ 18—19.)

Nejlepším by [prý] bylo, kdyby se Katilína z města vzdálil.¹⁾ Neboť co ho může nyní v něm baviti? Všichni obyvatelé vyjma spolek zkaženců ho nenávidějí. Neboť kterých zločinů, kterých ohavností nedopustil se Katilína? Za hrůzovlády Sullovy²⁾ byl jím bratr jeho ženy i jeho vlastní bratr zavražděn³⁾ a jiným zločinem vyprázdňen jeho dům pro neřestný sňatek. Dvakrát chtěl [prý] kónsuly L. Mánlia Torquáta a L. Aurélia Kottu zavraždit. A kolikrát se nepokusil zavraždit jeho [Ciceróna] jako jmenovaného,⁴⁾ kolikrát jako skutečného⁵⁾ kónsula? Není se tedy [prý] diviti, že při jeho příchodě⁶⁾ v senátě nejen žádný senátor ho nepozdravil, nýbrž i všichni onu část sedadel prázdnu a neobsazenu⁷⁾ ostavili, kam se posadil.⁸⁾ Koho však vlast i spoluobčané tak nenávidějí, pro toho by bylo mnohem lépe zmizeti jim s očí jich,⁹⁾ i kdyby byl křivě těžce podezírán¹⁰⁾ a urážen; a tím více,¹¹⁾ když, jak Katilínovi nutno jest uznati,¹²⁾ nenávisť a strach spoluobčanů spravedliv a zasloužen jest. Kdyby ho [Ciceróna] jeho rodiče se báli¹³⁾ a nenáviděli, a on jich nemohl nijak usmířiti, odešel by jim jistě s očí někam jinam;¹⁴⁾ [a] vlast, společná matka všech, nemůže téhož dosáhnouti¹⁵⁾ bojíc se¹³⁾ ho a nenávidějíe ho?

¹⁾ exeo ex. ²⁾ Sullanis illis temporibus. ³⁾ v. vzadu. ⁴⁾ designatus. ⁵⁾ viz adjektivá. ⁶⁾ v. *participia*. ⁷⁾ subsellium inane et nudum. ⁸⁾ adsido. ⁹⁾ v. *adverbia*. ¹⁰⁾ graviter suspicior. ¹¹⁾ tanto plus. ¹²⁾ v. mysliti. ¹³⁾ viz bázeň. ¹⁴⁾ aliquo concedo ex oculis. ¹⁵⁾ v. dosíci.

126. Pokračování.

(Cicer. in Catil. or. I. §§ 19—27.)

Katilína sám se [prý] uznává hodným žaláře; byv totiž obžalován z násilí¹⁾ od mladého L. Aemilia Paula, vyjádřil [prý] se, aby se vyhnul všemu podezření, že chce bydliti²⁾ u M. Lepida. Když ho ten odmrštil,³⁾ žádal prý marně jeho [Ciceróna], potom praetora Q. Márcella, aby ho střežli ve svém domě.⁴⁾ Ať neváhá tedy odejiti do cizích zemí, a to tím spíše, an tím zbaví všechny velikého strachu.⁵⁾ Ať tedy vyrazí a sice, chce-li jemu, svému domnělému⁶⁾ nepříteli,²⁾ způsobiti nenávisť, ať jde rovnou⁷⁾ do vyhnanství; že sotva znikne [Ciceró] spousty nenávisti té, půjde-li do vyhnanství na

¹⁾ Koř. 267. P. 1. ²⁾ v. vzadu. ³⁾ non accipio. ⁴⁾ trado me alicui viro domi eius adservandum. ⁵⁾ v. bázeň. ⁶⁾ v. *participia*. ⁷⁾ v. ellípse.

Jeho rozkaz. Chce li však sloužiti jeho slávě, ať odejde do tábora Mánliova a napadne vlast se svou bezbožnou cháskou. Než naě vyzývá [prý] Katilínu k něčemu, o čem ví, že to již s Mánliem umluvil.⁸⁾ Den jeho odchodu byl prý již dávno určen a ustanoven, on prý tam napřed poslal i onoho stříbrného orla, ježž doma jako boha ctí.⁹⁾ Nuže,¹⁰⁾ ať počne Katilina bohaprázdnou válku [spolčen jsa] s [lidmi], mezi nimiž není jedinkého poctivce. Nemá-li sám [Ciceró] nijaké zásluhy o římský národ, má [aspoň] tu, že šťastně překazil volbu¹¹⁾ jeho na kónsula; tím prý se mu podařilo, že Katilina může sice jako vyhnanec obec znepokojevati,¹²⁾ ale nemůže jí zahubiti jako nejvyšší úředník, a že jeho neřestný podnik¹³⁾ bude spíše jmenován lupičstvím než válkou.

⁸⁾ convenit Koř. 224. ⁹⁾ veneror; v. eviě. 120. P. 18. ¹⁰⁾ quam ob rem (quare, proinde). ¹¹⁾ v. subst. verb. ¹²⁾ tento. ¹³⁾ hoc scelestè a me susceptum (můj neřestný podnik).

127. Dokončení.

(Cicer. in Catil. or. I. §§ 27—28.)

Potom ospravedlňuje se Ciceró proti výčitce,¹⁾ již by mu mohla učiniti vlast a všichni dobře smýšlející²⁾ občané, že [totiž] posud nedal Katilínu zavraždití. Jsouť [prý] pořád ještě v senátě [lidé] nebezpečnosti hrozičích³⁾ buď nevidoucí neb toho, co vidí, zapírající.⁴⁾ Tito pak nevěřice sesílili spiknutí teprve vznikající; jich vážného příkladu⁵⁾ následovali mnozí, kteří, kdyby [Ciceró] proti Katilínovi přísněji zakročil, nazvali by to činem krutým a tyranským. Tito [lidé] mohou [prý] nejlépe se přesvědčiti o osnovaných hanebnostech Katilíny⁶⁾ a jeho bohopusté cházky, odejde-li do tábora Mánliova. Tam by za ním šli ne-li všichni, aspoň většina spiklencův, a občané byli by sproštěni veliké péče a nebezpečnosti. Tak by mohlo zhoubné spiknutí⁷⁾ snáze bojem vymýtěno býti,⁸⁾ než kdyby byl sám Katilina odpraven.⁹⁾ Společným úsilím⁵⁾ všech stavů doufá, že válka ne římskému státu, ale Katilínovi a spoluspiklencům bude záhubnou. Konečně¹⁰⁾ uděluje řečník Katilínovi kletbu na cestu¹¹⁾ (a) prosí Jova Zastavitele, v jehož chrámě³⁾ bylo [konáno] sedění senátu, aby

¹⁾ defendo (dissolvo) crimen. ²⁾ probus. ³⁾ v. vzađu. ⁴⁾ Koř. 228. P. 4. ⁵⁾ v. *hendiadys*. ⁶⁾ eum hæc sceclera voluisse committere mihi persuadeo. ⁷⁾ pestis coniurationis. ⁸⁾ exstinguo atque deleo. ⁹⁾ v. zavraždití. ¹⁰⁾ in peroratione. ¹¹⁾ prosequor aliquem funestis ominibus.

ochránil chrámův a domův římských a života i statku ¹²⁾ občanstva a zahubil spiklence hrozným způsobem.

¹²⁾ fortunae.

128. Úvod Sállustiův k válce jugurthské.

(Sállust. Jug. c. 1—11.)

Sállustius počíná ¹⁾ své dějepisné dílo ²⁾ nadepsané „Válka jugurthská“ asi takto: Nic velikolepějšího než je lidská povaha nelze nalézt. Jest [prý] sice tělo lidské slábo a mnohým nehodám podrobeno, ale ředitelem a vládcem života smrtelníků jest duch, jenž, putuje-li po dráze ctnosti, vznešen jest, upadá-li však v nízké vášně, ³⁾ sám se hubí. ⁴⁾ Lidé by se zajisté slávou zvětšili, kdyby o dobro tak pečovali, jako po daremném se pachtí. Neboť všechny pozemské statky krátce mizejí, jenom vznešená díla duševní [prý] jsou nesmrtelná. Proto jest hledati zaměstnání pro ducha, ⁵⁾ jímž by možno bylo dopracovati se ⁶⁾ nejvyšší slávy. Jemu však zdá se [prý] nejméně žádouco zastávati úřady občanské a vojenské v době, ve které se zásluže pocty nedostává a za přičinění každý jen nenávisť trží. Zvláště způsobilé ⁷⁾ ku pěstování ducha jest prý studium dějepisu. Ustanoviv žiti opodál vořejného života, ⁸⁾ sepsal prý dílo, ⁹⁾ jež bude státu, jak doufá, s prospěchem. Ličením slavných činů ⁸⁾ rozněcuje se ⁹⁾ prý velečasto ve hrudi statečných mužů plamen vznešených snah ¹⁰⁾ a činů. Bohužel ¹¹⁾ není prý za jeho doby nikoho, kdoby ze šlechtných důvodů po čestných úřadech bažil, ¹²⁾ nikdo prý se jich poctivě nedomáhá.

¹⁾ počínám *dico prooemio* neb *exordio*. ²⁾ v. v. zřadu. ³⁾ *pravis cupiditatibus capior*. ⁴⁾ *praeceps eo* (*pessum dor*). ⁵⁾ *deligo artem animi*. ⁶⁾ v. dosíci. ⁷⁾ v. příhodný. ⁸⁾ *describo res egregie gestas*. ⁹⁾ *crese*. ¹⁰⁾ v. udatnost. ¹¹⁾ v. *adverbia*. ¹²⁾ *honestis causis honores peto*.

129. Vyjednávání o mír s Bokchem dle Sállustia.

(Sáll. Jug. c. 102—108.)

Když vítězný ¹⁾ kónsul dospěl do Cirty, přišli k němu poslové Bokchovi prosit ho, aby poslal ke králi dva nejspolehlivější [lidí], které má; že chce s nimi (Bokchus) vyjednávat o smlouvu ²⁾ s římským národem. Proto nařizeno L. Sullovi a Aulu Mánliovi, aby šli k Bokchovi. Když tam došli, zdálo se Sullovi místným promluvit ke králi několik slov. Že je jim velmi potěšitelno, že konečně ³⁾ dává

¹⁾ v. subst. verb. ²⁾ *adeo aliquem de foedere faciendo*. ³⁾ v. v. zřadu.

přednost míru před válkou; zároveň [prý] tím, že přerušil styk ⁴⁾ s jich největším nepřítelem ⁵⁾ Jugurthou, zbavil je nepříjemné nutnosti ⁶⁾ naložiti s ním jako s oním. ⁷⁾ Může býti některé přátelství pro něho výhodnějším ⁸⁾ než římské? Národ římský [prý] rád přijme jeho přátelství. Kdyby byl ihned od prvopočátku vyhledával římského přátelství, nikdy by mu toho líto nebylo. Ať uváží, ⁹⁾ že národ římský je stejně veliký ve válce k nepřátelům ¹⁰⁾ jako v dobrodiní k přátelům. Ať tedy volí, chce-li jej míti nepřemožitelným ¹¹⁾ nepřítelem aneb nejděčnějším přítelem. Na to prý přednesl ¹²⁾ Bokchus k ospravedlnění svého přestupku mezi jiným, že je dalek ¹³⁾ smýšleti s Římany nepřátelsky, že jen k obraně země, kterouž mu Jugurtha odstoupil, ¹⁴⁾ zbránil se chopil. Všeho ostatního že pomíjí. Pokud se spolku týče, že, jakmile mu Marius dovolí, poslance do Říma vypraví.

⁴⁾ solvo societatem. ⁵⁾ demo alicui acerbam necessitatem, ut. ⁶⁾ persequor alicquem pariter Koř. 324. ⁷⁾ quanto magis expedit, ut. ⁸⁾ in pectus demitto. ⁹⁾ invictus. ¹⁰⁾ cum alia (mezi jiným) tum haec verba facio. ¹¹⁾ Koř. 379. 1. P. ¹²⁾ concedo.

130. Dokončení.

(Sall. Jug. c. 103—105.)

Když však Římané odešli, dal se Bokchus zprvu přemluvití svými přátely podplacenými Jugurthou, aby nedostal slibu ¹⁾ Římanům danému. Brzy však změniv svůj záměr poručil pěti svým věrným, aby šli jako poslanci k Mariovi, pak do Říma a každým činem ²⁾ válku uklidili. Tito, přepadeni byvše cestou gaetulskými loupežníky, utekli plni strachu ³⁾ k Sullovi, ježž Marius, vytáhnuv za podnikem [někam], zůstavil ⁴⁾ v táboře praetorem. Jak se tiito potěšili, že je Sulla uvítal nikoli jako nevěrné ⁵⁾ nepřátely, ⁶⁾ nýbrž s pozorností a přívětivostí! Slíbil, že jim pomůže ve všem, poučil, jak před ⁷⁾ Mar em a římský senátem mají mluvití. Jak ohlášeno Mariovi, že Bokchus poslance vypravil, dovolil jim odejítí do Říma. Když tam ⁸⁾ za jednání svého krále odprosili ⁹⁾ a požádali o přátelství a spolek, odpověděno jim, ¹⁰⁾ že římský národ pamětliv je zásluhy i viny ¹¹⁾; že bude Bokchovi přestupek odpuštěn, poněvadž se zdá, že ho lituje; spolek i přátelství že mu bude uděleno, až si obojího zaslouží. Bokchus, uslyšev tuto odpověď římského senátu, prosil Maria, aby poslal k němu Sullu

¹⁾ fidem datam praesto. ²⁾ quaecumque ratione possum. ³⁾ v. bázeň. ⁴⁾ viz opustiti. ⁵⁾ vanus, perfidus. ⁶⁾ v. vzađu. ⁷⁾ v. mluvití. ⁸⁾ deprecor factum alicuius. ⁹⁾ beneficium, iniuria

k rozmluvě. Ten odeslán byl s průvodem ¹⁰⁾ lehkooděnců. Na cestě ⁶⁾ potkal ho Volux, syn Bokchův, asi s tisícem ¹¹⁾ jezdců; to naplnilo hrozným strachem ³⁾ Římany přeceňující počet přicházejících. Ale věc brzy vysvětlena ¹²⁾ zvědy napřed vyslanými.

¹⁰⁾ deduco aliquem praesidio. ¹¹⁾ puto ampliozem numerum alieuius. ¹²⁾ res aperta est.

Participium, gerundium a supinum.

(Koř. 429—456.)

131. Filoktétés.

Héraklés, upadnuv vinou manželky Deianeiry do oné strašné nemoci, ¹⁾ ze které jej vysvoboditi mohla jenom smrt, a vystoupiv na hoře Oitě na hranici dříví, ²⁾ aby se na ní upálil, žádal Filoktéta, syna Poiantova, ³⁾ aby si vzal jeho božské šípy, ⁴⁾ (za to) [však] hranici zapálil. Na to z vlastního popudu ⁵⁾ odplul Filoktét, ve střelbě z luku proslulý, s bohatýry achajskými dobývat Troie, ale byl na cestě uštknut hadem (a) nevěrně zanechán ⁷⁾ na ostrově Lémnu. Poněvadž bylo totiž předpověděno Řekům na cestě ⁸⁾ ke Troii, že nebudou moci dobýti města, ⁹⁾ pokud nevyhledají oltáře Chrysina, ¹⁰⁾ jenž zřízen byl na stejnojmenném ¹¹⁾ ostrově, Filoktét jim jej ukázal, ¹²⁾ ale byl do nohy uštknut hadem, jenž ho [oltáře] hlídal, a zanechán ⁷⁾ bez pomoci na Lémnu. Skoro deset let žil na ostrově tom nemaje žádného společníka; nikdo nemocného nepolitoval; bídě živil se ¹³⁾ bylinami a ptáky, které svými šípy zastřelil. Teprve ¹⁴⁾ desátého roku války, když prorokoval ¹⁵⁾ věstec Helenos zajatý Odysseem, že Troie pouze šípy Hérakleovými lze dobýti, vyslán Odysseus se synem Achillovým Neoptolemem ¹⁶⁾ na Lémnos, aby přivezli ke Troii Filoktéta a jeho šípy. Filoktét, přišed do tábora před Troii, vyzval prý na souboj ¹⁷⁾ střelce ¹⁸⁾ Parida, který byl zabil ¹⁹⁾ Achilla, (a) usmrtil ¹⁹⁾ jej. Brzy na to vzata Troia lstí (a) srovnána se zemí. ²⁰⁾ Dle některých ²¹⁾ uzdravil se ²²⁾ potom Filoktét, dle jiných byl prý zbaven své nemoci již před zbořením tohoto města.

¹⁾ v. nemoc ²⁾ rogus, i. ³⁾ Philoctetes, ae; Poes, antis. ⁴⁾ divina arma accipio. ⁵⁾ v. *pronomina*. ⁶⁾ arte sagittas iaciendi nobilitatus. ⁷⁾ v. opustiti. ⁸⁾ = plavícím se. ⁹⁾ v. vřadu. ¹⁰⁾ Chryses ara. ¹¹⁾ jenž totéž měl jméno. ¹²⁾ ostendo. ¹³⁾ misere vivo (vitam aegre tolero). ¹⁴⁾ v. konečně. ¹⁵⁾ respondeo. ¹⁶⁾ v. přístavek. ¹⁷⁾ ad certamen provoco, ¹⁸⁾ sagittarius. ¹⁹⁾ viz zavražditi. ²⁰⁾ comburo. ²¹⁾ nonnulli ferunt. ²²⁾ sanor.

132. Konec války s Jugurthou dle Sállustia.

(Sall. Jug. c. 106—107.)

Spojení jsouce táhli Sulla a Volux dále, ¹⁾ když jim bylo zvěstováno, že jest Jugurtha na blízku. Tu radil Volux Sullovi, aby samotěn s ním v noci tajně unikl. Ale tento pravil vzdorovitě, že se nebojí ²⁾ Numidy, který již tak často ³⁾ byl poražen; a že též nikdy nezradí vojáků svěřených jeho vedení ⁴⁾ [proto], aby sebe zachránil. Ale schválil druhý návrh jeho, [totiž] aby se v noci dále táhlo, a poručil, aby vojáci, až se najedí, tiše vyrazili. ⁵⁾ Když však před slunce východem byli všichni dlouhým pochodem unaveni, a tábor ještě nerozbit, zvěstováno, že se Jugurtha čelem k nim položil. ⁶⁾ To způsobilo u Římanů nesmírnou bázeň ²⁾ a podezření, že je Volux zradil. Ale Sulla je chlácholil, ⁷⁾ že není proč se báti; že jsou s boj proti nepříteli, kterého již tak často potřeli. Volukovi pak poručil, poněvadž [prý] zrádně jednal, opustiti ⁸⁾ římský tábor. Ten ho prosil plačky, aby o něm nemyslíl ⁸⁾ nic takového; že se to stalo jen prohnáním Jugurthy, který vypátral pochod Římanů; že se mu zdá nejlepší, an Jugurtha nemá mnoho bojovníků, táhnouti jeho táborem. ⁹⁾ Návrh schválen, vyrazili ⁵⁾ a táhli — je to neuvěřitelné — bez úrazu ¹⁰⁾ numidským táborem, a Jugurtha si netroufal vrhnouti se na ně. ¹¹⁾ Přestávše šťastně toto nebezpečství, ¹²⁾ došli konce své cesty. ¹³⁾

¹⁾ v. *adverbia*. ²⁾ v. bázeň. ³⁾ totiens ⁴⁾ milites, quorum imperium mihi traditum est. ⁵⁾ proficiscor. ⁶⁾ ante aliquem consido. ⁷⁾ v. *synekdocha*. ⁸⁾ viz vzadu. ⁹⁾ castra transeo. ¹⁰⁾ v. neporušen. ¹¹⁾ v. absolutně. ¹²⁾ Koř. 275; šťastně *facile*. ¹³⁾ v. subst. verb.

133. Pokračování.

(Jug. c. 108—111.)

Tam však poslal též Jugurtha, uslyšev o povolání Sullově, posla. aby lstivě vyzkoumal záměry Bokchovy a Římanů; viděť, že Bokchus stále je rozpačit, ¹⁾ má-li vydati jej Římanům aneb Sullu jemu. Ku provedení onoho radil Bokchovi, jak snadno pochopitelné, strach ²⁾ ze Římanů, k tomuto jeho láska ³⁾ k Jugurthovi. Když Bokchus a Sulla sešli se poprvé u přítomnosti ^{3b)} poslance Jugurthova, řekl Sulla, že ho poslal Marius zeptat se, chce-li Bokchus raději mír či válku. Na to odpověděl král, aby za deset dní ^{3b)} zas přišel, že mu zodpoví onu otázku. V noci však dal Bokchus Sullu tajně k sobě

¹⁾ etiam tum animo fluctuo. ²⁾ v. bázeň. ³⁾ studia accensa in. ^{3b)} v. *participia*.

zavolati.⁴⁾ Oba⁵⁾ přišli provázení jsouce jenom spolehlivými tlumočníky. Tu pravil král, že nikdy nepokládal za možno, aby byl díkem zavázán⁶⁾ soukromníku. Sulla prý mu pohostinným přijetím jeho vyslanců prokázal platnou službu.⁷⁾ Poněvadž pokládá potupným pro krále dáti se štědrostí přemoci, aby si [Sulla] vzal vše potřebné a cenné, čeho si přeje, a žádné jeho přání, pokud on [Bokehus] bude věděti, nebude zbůhdarma. Co se týče veřejných věcí, že nikdy nechtěl vésti války s Římany; bránil se však, když pustošili jeho zemi. Od té chvíle bude prý zachovávatí mír. Žádá-li Sulla ještě něčeho, ať to řekne. Ten odpověděl, že králi za dary⁸⁾ laskavě nabízené vzdává největší díky.⁹⁾ Co se týče ujednání smlouvy, že může nadáti se nejlepšího, vydá-li Jugurthu. Že je mu velice snadno zajmouti ho, kdyby se s ním [Jugurthou] sešel k rozmluvě. Král zprvu dlouho se zdráhav pravil, že jest ochoten tak učiniti, a rozešli se umluvivše lesť.

¹⁾ v. volati. ²⁾ v. vzadu. ³⁾ v. evič. 54. P. 6. ⁴⁾ confero beneficium in aliquem (egregiam operam alicui navo) neb též dle Koř. 144, 1. pod čarou.

134. Dokončení.

(Jug. e. 112—114.)

Potom poslal Bokehus poslance Jugurthova k tomuto oznámit, že zvěděl od Sully, že, přijde-li [Jugurtha] k rozmluvě, může za příznivých podmínek válka býti ukončena. Jugurtha však slibům nedůvěřoval, ano naopak¹⁾ vyzval²⁾ Bokeha, aby nepropásl příznivé příležitosti³⁾ k zajetí Sully; neboť jen [tehdy], zajmou-li jej, dojde jistě ke smlouvě⁴⁾ s Římany. Po dlouhé úvaze přijal Bokehus návrh⁵⁾ a ustanovil čas a místo schůze. Tak naplnil obě⁶⁾ strany veselou nadějí; ⁶⁾ on sám však měl s sebou dlouhý boj⁷⁾ ještě⁸⁾ v noci přede nem k rozmluvě určeným; konečně⁹⁾ rozhodl se pro Římany; ⁸⁾ Jugurthu, jenž doufaje, že [Bokehus] slibu dostojí,⁹⁾ k rozmluvě přišel, dal přepadnouti, svázati (a) Sullovi odevzdati. On pak odevzdal ho Mariovi. Tento, ukončiv válku s Jugurthou, odešel do Říma a slavil 1. ledna r. 104. př. Kr. stkvělý¹⁰⁾ triumf, ve kterém byl veden Jugurtha. Tento, byv lidu na podívanou,¹¹⁾ byl utýrán¹²⁾ hrubými¹³⁾ vojáky Mariovými a pak uvržen do Tulliána, podzemního vězení,¹⁴⁾ kde za šest dní zemřel hladem.¹⁵⁾

¹⁾ v. ano. ²⁾ v. napominati. ³⁾ v. adjektivá. ⁴⁾ v. vzadu. ⁵⁾ v. subst. ⁶⁾ bona spe compleo. ⁷⁾ multum agito. ⁸⁾ sequor partes alicuius aneb applico me ad societatem alicuius. ⁹⁾ facio, quae promisi. ¹⁰⁾ amplissimus. ¹¹⁾ spectaculum Koř. 247, 1. ¹²⁾ male tracto. ¹³⁾ durus. ¹⁴⁾ carcer sub terra. ¹⁵⁾ fame necor.

135. Caesarova a Katónova řeč v senátě o potrestání Katilínovců dle Sállustia.

(Sall. Catil. 50—51, 6.)

Ještě¹⁾ téhož dne, kterého měl Ciceró v senátě prvou řeč proti Katilínovi, odešel tento do Etrúrie k Mánliovi. Ale spiklenci, jichž v Římě zanechal,²⁾ vyjednávali s allobrožskými poslanci, kteří tehdy dleli v Římě. Ti dali si před odjezdem do vlasti napsati pověřovací listiny,³⁾ opatřené podpisy⁴⁾ nejvznešenějších spiklenců. Ciceró však, jsa dorozuměn⁵⁾ s poslanci, dal je na mulvském mostě zatknouti, aby se zmocnil dopisů.¹⁾ Tak byli náčelníci⁶⁾ spiknutí usvědčeni ze svých zločinů. Pak dal je kónsul dle usnesení senátu zatknouti a opatrovati⁷⁾ některým váženým senátorům. Poněvadž však bylo se báti,¹⁾ že lid zajatce vysvobodí, svolal kónsul Ciceró za dva dni, 5. prosince, senát, aby se radil, co počíti se zatčenými. D. Június Silánus, jenž, poněvadž byl určen kónsulem příštího roku, prvý na své mínění otázan byl,⁸⁾ hlasoval, aby byl na spiklencích⁹⁾ vykonán trest smrti.¹⁰⁾ Velmi mnozí senátoři souhlasili¹¹⁾ [s ním]. Ale C. Július Caesar, o němž se mysliło, že byl spiknutí svědom¹²⁾ a je podporoval, po mínění otázan byv, mluvil asi toto: „Každý z vás, otcové shromáždění, ví, že jen ten, který je při důležitém rozhodování prost nenávisť a předsudku, nelituje později učiněného rozhodnutí; kdo však chce ukojiti vášnivost, nemůže nikdy opravdu prospěti. Snadno jest uvéstí několik příkladů předků, jichž nesmíme nikdy nebděti. Ač ve válce, kterou vedli předkové naši s Perseem, osvědčili se k nim Řhodští nepřátelsky, přece, ač měli příznivou příležitost¹³⁾ zmocniti se velikých pokladů, nechali jich po ukončení války beze trestu. A nikdy nedopouštěli se podobných ukrutností jako Karthágiňané ve válkách punských domnívajíce se,¹⁴⁾ že je jich to naprosto nedůstojno.

¹⁾ v. v. 2) v. opustiti. 3) litterae ad fidem faciendam. 4) list je opatřen tvým podpisem *litteris a te subscriptum est*. 5) *conspiro cum aliquo*. 6) *caput*. 7) viz bdíti. 8) Koř. 230 P. 1. 9) *consciis coniurationis*. 10) v. smrti. 11) *accedo ad sententiam*. 12) Koř. 264, 2. 13) v. adjektiva. 14) v. mysliti.

136. Pokračování.

(Catil. 51, 7—24.)

Proto dbejte¹⁾ i vy spíše své důstojnosti a pověsti než hněvu a rozhořčení²⁾ nad tímto nesmírným zločinem. A toho lze snadno

¹⁾ *consulo* Koř. 242, 3. ²⁾ *ira ac studium*.

dosíci,³⁾ přidáte-li se k mému mínění,⁴⁾ abychom totiž užili toho, co jest zákony na snadě. Slyšel jsem, ani řečníci⁵⁾ přede mnou vypočítávají všechny hrůzy války občanské, jež prý hrozí⁶⁾ vypuknouti, ale ptám se, nač jsou ty řeči? Či dá se někdo slovy nadehnouti, kým nesmírná ona ohavnost neotrásla? Spíš měli poukázati na to, že vám, kteří máte v rukou státní správu, vášnivost nejméně přísluší; neboť kdo neví, že to, co slove u soukromníků vašeň, u těch, kdo vládnou,⁷⁾ ukrutnou zpupností⁸⁾ slove? D. Silánus navrhuje, aby byli spiklenci odpraveni.⁹⁾ Vím, že statný a řádný muž nedal se unésti vášnivostí, ani nezdá se mi jeho návrh právě ukrutným,¹⁰⁾ ale odporuje naší ústavě. Nenařizují snad¹¹⁾ zákony Valeriovy a Porciovy, nenařizují jiné zákony, že římskému občanu, byl-li odsouzen, nesmí se vzítí život, nýbrž že mu jest dovoliti vyhnanství? Dále myslím, že trest smrti bez bičování pro lidi usvědčené z takového zločinu jest příliš mírný; chceme-li jej však zostřiti,¹²⁾ upadáme ještě více v odpor se zákony.¹³⁾

²⁾ v. vzadu. ⁴⁾ *approbo sententiam (assentior consilio)*. ⁵⁾ v. subst. verb. a Koř. 437, 1. ⁶⁾ v. hroziti. ⁷⁾ v. *praegnanee*. ⁸⁾ v. *hendiadys*. ⁹⁾ viz zavražditi. ¹⁰⁾ *iracondia commoveor ad istam sententiam ferendam, quae haud ita graviter animadverti iubet*. ¹¹⁾ dej *Quid?* a pak příslušnou tázací částicí; v. též otázka; zákon nařizuje *lege comparatum est (cautum est) ne . . .* ¹²⁾ *maius reddo aliquid*. ¹³⁾ *magis contra leges facio*.

137. Pokračování.

(Catil. 51, 25—konec.)

„Snad se někdo z vás otáže: ¹⁾ Kdo nás pohaní,²⁾ pokutujeme-li vlastizrádce trestem smrti? Ale vykonajíce nezákonný trest, dáte zlý příklad jiným. Tak ustanovili³⁾ Spartané⁴⁾ přemoženým Athéňanům třicet mužů, kteří usmrcovali⁵⁾ zprvu všechny zlé a všeobecně nenáviděné občany beze všeho přelíčení. Tomu se Athéňané těšili;⁶⁾ když však onino vraždili⁵⁾ později dle své chuti dobré i zlé, bylo jim [Athéňanům] těžkým trestem pykati^{6b)} zřestěné radosti. Kdož nechválil podobně Sully, že dal odprávit⁵⁾ [pochopy] svými Damasippa a ostatní špatné občany? Ale brzy⁴⁾ dal i ty, kteří jásal nad smrtí Damasippovou, na smrt⁴⁾ vléci a vraždění nebylo konce, až byli všichni jeho pomocníci zasypáni poklady. Toho arci netřeba se báti⁴⁾ při M. Tulliu Cicerónovi, ale nemůže-li se to státi za jiného

¹⁾ Koř. 364, 1. ²⁾ v. haněti. ³⁾ *impono*. ⁴⁾ v. vzadu. ⁵⁾ v. zavražditi. ⁶⁾ dle Koř. 247, 1. ^{6b)} v. *verba*.

kónsula? Kdo pak vytkne vraždění meze, kdo propůjčí mírnost zbesilosti? Tím více jest nám následovati příkladů předků, kteří právě, aby se vyhnuli tomu zlořádu,⁷⁾ odstranili ukrutný starý zákon trestati občany ranami⁸⁾ a odsouzené pokutovati smrtí.⁴⁾ Já však nehlasuji, aby byli spiklenci propuštěni z vazby, nýbrž aby se zabavilo jejich jmění,⁹⁾ [a] oni sami chováni byli v zajetí v municipiích, a aby senát prohlásil vlastizrádcem¹⁰⁾ každého, kdo by jim na prospěch činil v senátě návrh¹¹⁾ anebo jednal o nich¹²⁾ s lidem.“

7) v. subst. 8) ut verberibus in cives animadvertatur. 9) publico bona. 10) rei publicae parricida. 11) refero ad senatum. 12) ago de.

138. Pokračování.

(Catil. 52, 1—12)

Když Caesar svoji řeč ukončil, přidala se veliká část senátu k jeho návrhu,¹⁾ a výmluvnost Ciceróna, který měl v tomto sedění senátu svou čtvrtou řeč proti Katilinovi, byla by stěží pronikla,²⁾ kdyby pro jeho návrh nebyl vystoupil³⁾ muž, který svým čistě⁴⁾ římským smýšlením velice působil na své krajany.⁵⁾ To⁶⁾ byl M. Porcius Kató mladší, pravnuk⁷⁾ Katóna Cénsória, který, byv po svém mínění tázán, asi toto pravil: „Otcové shromáždění! Myslím,⁸⁾ že nejde o to, abychom se hádali o potrestání oněch mužů,⁸⁾ nýbrž abychom se uvarovali nejhorších zločinců.⁹⁾ Kdežto totiž jiné zločiny [soudně] se stihají, jest to při činu, o němž se dnes radíme, nemožno; neboť kdyby se byly zdařily záměry oněch zvrátiti ústavu,¹⁰⁾ zapáliti město (a) vlastence povraždití,⁸⁾ marně bychom volali o soud. Bohužel¹¹⁾ jsou mezi námi mnozí, kterým jich paláce, letohrady,¹²⁾ malby¹³⁾ a sloupí více na srdci leží¹⁴⁾ než blaho vlasti. Ale i těm tuším,¹⁵⁾ jest uznati,¹⁶⁾ že je čas bdítí,⁸⁾ poněvadž nejenom o svou bodu, ale i o jich život⁸⁾ běží a pak ne o to, jsou-li mravy naší¹⁷⁾ doby dobré či špatné, nýbrž má-li vláda a všecken náš majetek nám zůstatí či spolu s námi nepříteli⁸⁾ připadnouti. A tu mi ještě někdo řekne: „Nemáme s nimi příliš přísně naložiti“. Právě jakoby ochranné prostředky proti oněm bohaprázdným lidem mohly slouti přísnými. Ať si tito, když už [to] jinak nejde,¹⁸⁾ odpouštějí vyděračství

1) ev. 136 P. 4. a 135. P. 11. 2) valeo. 3) pro sententia dico (sententiam defendo). 4) vere. 5) v. *synekdocha*. 6) Koř. 210. 7) pronepos. 8) v. vzađu. 9) superl. od *sceleratus*; varují se čeho Koř. 242, 2. 10) rem publicam evertio. 11) v. *adverbia*. 12) v. *villa*. 13) v. obraz. 14) Koř. 247, 1, P. 15) v. mysliti. 16) v. *verba*. 17) Koř. 312. 18) quoniam ita se mores habent.

a zpronevěření,¹⁹⁾ ať si [je] dokonce²⁰⁾ chválí; jen ať nerozdávají krve naší²¹⁾ a, co několika zlosynů šetří, nejdou za záhubou všech vlastenců.²²⁾

¹⁹⁾ patior socios fortunis spoliari et peculatum aerarii fieri. ²⁰⁾ v. a. n. o.

²¹⁾ largior vitam. ²²⁾ bonus vir.

139. Pokračování.

(Catil. c. 52, 12—25.)

Krásně a uměle mluvil přede mnou C. Július Caesar o životě a smrti pokládaje, jak se mi zdá, za báhorku,¹⁾ čemu věříme o trestech zlých [lidí] v podsvětí. Proto navrhl též, aby byli spiklenci u vazbě držáni po municipiích, z bázně,²⁾ tuším,³⁾ že v Římě zůstanece byli by osvobozeni od svých druhův. Ale snadno uznáme,⁴⁾ že právě největší a nejmocnější město je nejzpůsobilejší⁴⁾ bdíti²⁾ nad nimi; neboť který rozumný [člověk] může tvrditi, že města mající méně prostředků⁵⁾ k obraně jsou způsobilejší? Či snad se domnívá, že na venkově⁶⁾ není lidí, již by ochotni byli je osvoboditi? Proto je rada Caesarova licha, nesmíte jí schváliti, nýbrž jest vám potrestati je co nejpřísněji, poněvadž tím i²⁾ o Katilinovi, jeho vojště a všech jeho přívržencích²⁾ rozsudek vynášíte. Jsemť přesvědčen, že, jenom upustivše od pospolitého rozumu⁷⁾ předků, dovedli jsme⁸⁾ stát do takového nebezpečství. Nezvětšiliť oni malé obce pouze šťastným vedením válek, nýbrž zvláště⁹⁾ tím, že byli doma činní, venku spravedliví, při poradách svobodomyslní a zločinům nepodrobení. Při nynějším duchu¹⁰⁾ časovém není se diviti, že útočeno na stát pána zbavený.¹¹⁾ Ale k věci! Spikli se občané nejurozenější zapáliti rodné město. Nedůvěřujíce svým silám, zavolali k válce Gally, naše úhlavní nepřátely.¹²⁾ A vy ještě²⁾ pořád vábáte, co počítí s nepřátely uvnitř hradeb¹³⁾ lapenými?

¹⁾ falsa (commenta existimo). ²⁾ v. vzadu. ³⁾ v. mysliti. ⁴⁾ příhodný.

⁵⁾ v. moc. ⁶⁾ Koř. 233; též in agris. ⁷⁾ abiciendo communis salutis studio.

⁸⁾ adduco. ⁹⁾ v. jmenovitě. ¹⁰⁾ v. subst.; též Koř. 312. ¹¹⁾ vacuus (pána zbaven). ¹²⁾ infestissimus nomini meo (můj). ¹³⁾ v. zeď.

140. Dokončení.

(Catil. 52, 26—53.)

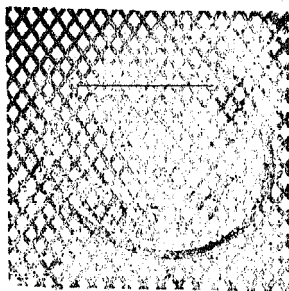
Stav¹⁾ náš věru²⁾ jest hrozný;³⁾ ale vy, jak se zdá, čekáte⁴⁾ jeden na druhého a nemáte strachu,⁵⁾ nýbrž hledíte plni důvěry⁶⁾

¹⁾ v. res. ²⁾ mehercle. ³⁾ asper. ⁴⁾ v. vzadu. ⁵⁾ v. bázeň. ⁶⁾ hledím pln důvěry confido.

k nesmrtelným bohům, kteří stát římský osvobodili již tak často z největší záhuby. Ale nevíte, že pomoci boží se nabývá opatrnými poradami a rázným jednáním? Šetrnost ke spiklencům jest nejen nebezpečna městu našemu, ale odbočuje též úplně od přisnosti předků. Kónsul T. Mánlius Tórquátus dal ve válce s Latíny odpravit⁷⁾ svého syna; tomuto, poněvadž nedbal rozkazu otcova (a) bojoval s nepřátely, bylo nezřízené udatnosti⁸⁾ smrtí pykati.⁸⁾ Jest sice míra ve trestání a mstění, ale tito lidé nezasluhují,⁴⁾ abyste jich šetřili; neboť i ostatní život těchto ukrutných vlastizrádců nerůzní se⁹⁾ od jejich zločinu. Při tomto stavu věci¹⁰⁾ nelze dlouho váhati; mějte za jisto, že jsme obklíčeni se všech stran a nemůžeme na ničem se usnésti ani nijakého opatření učiniti, aby toho nezvěděl Katilína, jenž nám sedí na krku s vojskem.¹¹⁾ Proto jest vám popíliti si a po příkladě předků vynéstí rozsudek smrti⁴⁾ nad bohaprázdnými občany, již ze zločinu usvědčeni byvše se přiznali, že osnovali proti spoluobčanům smrt a žhářství.“ — Neuvěřitelně, jak velice působila řeč ta na posluchače;¹²⁾ na radu Katónovu vyneseno hned rozsudek smrti nad náčelníky spiknutí a ještě⁴⁾ téhož dne na některých vykonán. Poprava jich zdála se některým nejlepším, jiným nejšpatnějším činem.

⁷⁾ v. zavražditi. ⁸⁾ v. *verba*. ⁹⁾ Koř. 282. B. 4. ¹⁰⁾ *cum res ita sint*.

¹¹⁾ *faucibus urgeo aliquem (supra caput sum)*. ¹²⁾ osobní podmět a *commoveor*.

Z fraseologie, stilistiky a synonymiky.

A.

Absolútně užívaná slovesa přechodná překládáme často prae-gnantně. Mons altissimus impendebat, ut facile perpauci **prohibere** possent, *nepřítele zadržeti, cestu zatarasiti*. Ad **impetrandum** nihil causae habeo k *dosažení přání*. Ariovistus dicit, si iterum Galli **experiri** velint, se paratum esse decertare, *zkusiti štěstí válečného*. Tak **adoriri**, **aggredi**, *útok učiniti*, **dimittere** *rozeslati lidi*, **nuntiare** *dáti zprávu*, **respondere** *dáti odpověď*, **decernere** *proraziti návrhem*.

Sem náležejí též transitiva pojící se s *de* místo akkusátivu. Ariovistus dicit Gallos, si pace uti velint, iniquum esse *de* stipendio **accusare**, *co do poplatku obtíže dělati*, *de* adventu **cognoscere** *obdržeti zprávy*, *de* re ad senatum **referre** *podávati zprávy*, *de* re **accipere** *uslyšeti zprávy (neb zprávu)*.

Některá absolútně užívaná slovesa přibírají v latině **adverbium**, v češtině **předmět**. Dumnorix **largiter** poterat měl *veliký vliv*; **bene** respondere *dobrou odpověď dáti*; **bene, male** audire ab aliquo *požívati dobrého, špatného jména*, *pověsti*; **bene** facere *dobro* prokazovati; **bene** sperare *dobré naděje* míti; **bene** polliceri *hory doly* slibovati; **frustra** adoriri, oppugnare *nezdařený útok* učiniti; **sapienter** instituere *moudrá zařízení* zavésti; **contumaciter** respondere *dáti vzdorovitou odpověď*; **non** (*minime*) dubitari licet *nelze míti nejmenší pochyby*. Viz též verba.

Adjektiva. A. Česká adjektiva v latině nepřekládaná.

Mnohá česká přídavná obsažena jsou již v latinském podstatném; *úhlavní nepřítel inimicus*; *skutečný konsul consul*; *mladý muž adulescens, úvenis*; *veliký dav multitudo*; *božná radost laetitia*;

vnitřní radost *gaudium*; veřejná slavnost díky *supplicatio*; podivný zjev *miraculum*; smyslná radost *lubido*; praktický rozum *prudentia*; praktická zkušenost *usus*; teoretické vědění *ars, scientia, ratio*; příznivá příležitost *occasio* (v. též *magnus*); zeměpisné poměry *situs*; na pravém místě *suo loco, in loco*; pohodlnější dovoz *commeatus*; v pravý čas *suo tempore, in tempore*; přiměřený výraz *dictum*; dobrý příklad *exemplum* (také *magnum* v. toto), dobrá pověst *fama*, dobrá věc *causa*, zlé svědomí *conscientia*; soudní vyšetřování, řízení *quaestio*; slepá náhoda *fortuna*, živé účastenství *studium*; duševní vlohy *ingenium*; pevné město *oppidum*, dlouhé trvání *diuturnitas*, rychlá plavba *kursu*

B. Postavení adjektiv v latině.

Adjektiva, pron. possessiva, indefinita, numeralia a participia kladou se 1. za svá substantiva, genus *humanum*, *pater meus*, *homo quidam*, *collegae duo*, *rex moriens*. *Res publica*, *res familiaris*, *civis Romanus*, *senatus populusque Romanus*, *lex agraria*, *aes alienum*, *pontifex maximus*, *Juppiter optimus maximus*, *patres conscripti*. 2. Jsou-li důrazná, kladou se napřed: *meo arbitrato, expulsis* regibus *primi consules fuerunt Brutus et Tarquinius Collatinus*. Tak: *novae res noviny*; *divus Caesar*, *bonus vir*, *bonus civis vlastenece* (*boni cives, boni*, strana senátu), *bona pace* v dobrém dorozumění, *dobrou cestou*, po dobrém.

Před adjektivum přivlastkové klade latiník rád *tam* z pravidla tehdy, předchází-li pron. demonstrativum neb relativum: *Hoc tantum* (= *hoc tam magnum*) *opus toto veliké* dílo. *Quibus pro tantis rebus, Quirites, nullum ego a vobis praemium virtutis postulo za tyto velké* činy. Jsou-li u substantiva dvě adjektiva a je-li u prvního *tam*, druzí se *tam* i ke druhému: *Hoc tumultu Athenienses tam propinquo tamque magno permoti auxilium nusquam nisi a Lacedaemoniis petiverunt při této tak blízké a mocné* hrůze válečné. *Quem res tanta et tam atrox non permovit, eum oratio non accendet tak veliký a příšerný*. Tot (= *tam multae*) *tantaeque clades*. *Reliquae tot et tantae et tam graves civitates tolik, takových a tak znamenitých* obcí.

Často i relátiva se opakují *Qui vir et quantus jak znamenitý* muž! *Qualis quamque gravis causa jak důležitá věc!* *Quam adflictus, quam dissolutus jak zničen a bezúdný!*

C. Spojování adjektiv.

Dvě adjektiva k jednomu substantivu náležející klademe v češtině vedle sebe často beze všeho spojení, v latině často třeba *et, atque, -que*.

Helvetii una ex parte flumine Rheno latissimo atque altissimo continentur velehlubokým, veleširokým. Vir fortis et strenuus, statečný, rázný muž. Tak zvláště po *multus a tot*. Miles *multis gravibusque vulneribus confectus* mnohými těžkými, *multae et magnae contentiones* mnoho velikých bojů; *multa et gravia exempla* mnoho pádných důkazů; *tot tamque graves procellae* tolik tak prudkých vichřic. — Ale spojka nestojí, tvoří-li druhé adjektivum jeden pojem se substantivem, jehož přívlastkem je první adjektivum. Helvetii *vicos ad quadringentos, reliqua privata aedificia incendunt; maximae finitimae gentes; proelium equestre adversum.*

D. Vyjadřování a náhrada českých adjektiv.

1. Naše adjektiva vyjadřují se v latině často genetivem substantiva; v. o tom Koř. 299. Zde stůjtež méně obvyklé případy: *multarum rerum usus* všestranná zkušenost, *praeter omnium expectationem* proti všeobecnému očekávání, *vir maximi consilii* velevěhlasný; *mos rhetorum* rétorický zvyk.

2. Vyjadřují se substantivy slovesnými na *-tor* Aeneas *victor*, Iugurtha *victor*, exercitus *victor* vítězný; v. o tom *subst. verb.*

3. Substantivy abstrakty na *-tas, -tio, -ia*, an latiník český pojem adjektivní mění ve příslušný substantivní. *Vicit impudentia* tribuní *nestoudný* tribún, *opportunitas loci* příznivá poloha, *crudelitas facti* ukrutný čin, *naturae infirmitas* slabá přirozenost, *verborum licentia* prostořeká slova, *asperitas itineris* neschůdná cesta, *atrocitas nuntii* hrozná zpráva, *facilitas sacerdotum* ochotné kněžstvo.

3. Adverbii, stojí-li mezi přívlastkem a substantivem. *Multae circa civitates* okolní; *ipsorum decorum saepe praesentiae* časté; *praecclare facta, dicta* přeslavné.

5. Pádem předložkovým spojeným s participiem, válka samnitská, makedonská, asijská *bellum cum Samnitibus, in Asia gestum*. Viz o tom *participia*.

6. České *tak* s pozitivem překládá latiník pouhým *superlativem*; vůdce *tak zkušený peritissimus, tak moudrý sapientissimus* etc.

7. Adjektiva česká překládají se substantivy ve figúře zvané *hendiadys*; v. toto.

8. Větami relativními, o čemž viz *participia*.

9. Různá česká adjektiva vyjadřují se adjektivy *magnus* a *multus*; v. toto.

Adverbia některá vyjadřují se v latině slovesy: *asi, snad, dle všeho, domněle, na oko spero, credo, verisimile est, probabile est, apparet, videtur, puto, censeo*; byl *snad* v Římě *Romae fuisse censeatur*; *patrně, zřejmě apparet*; *možná, asi puto, censeo, existimo, videor, aequum est, par est.*

Někdy s infinitivem: *obyčejně, pravidelně, často, nezřídka soleo*; *po každé, vždy consuevi* (legere, lavare); *v čas Caesar maturat proficisci*; *rychle, chvatně propero, contendo*; *ukvapeně, zbrkle festino*; *ponenáhlu coepi*; *dále, stále, bez přestání, ustavičně, neustále pergo* (iocari); *pokračuji v pochodě iter facere pergo, pokračuji v oběti de immolare pergo*; *non desisto pugnare, non desisto lacessere studeo*; *dráždím; už ne desino, desisto.*

S větami kónjunktivními: *téměř, málem non multum, paulum abest, quin*; *bez pochyby, nepochybně non est dubitandum, non est dubium, quin*; *náhodou accidit, ut; šťastnou náhodou contingit ut*; *neobyčejně mirum quantum, snad haud scio an, nescio an*; *bohaužel dolendum est quod aneb quod indignissimum neb miserrimum est, quod paeniteat, cum magno meo dolore*; někdy *opisem s queror.*

Praegnantia adverbii. Často stojí v latině adverbia praegnantně místo celé věty. *Melius peribimus, quam sine alteris vestrum viduae aut orbae vivemus* (bude pro nás lépe, když). *Intellegere vos debere puto aspectum praesentiamque hominum bene vitari* (dobře jest lidem s očí jíti). *Periculose a paucis emitur, quod multorum est = periculosum est a paucis emere.* *Sapienter Urbe excessit* moudře učinil, že město opustil. *Facile vos refutabo* bude mi snadno vyvrátiti. *Caute tacuisti* opatrně jsi jednal mlče. *Vel mori strenue quam tarde convalescere mihi melius est* lépe jest, když aneb *abych.* Ale i v latině přicházejí obraty *bene, recte, prudenter facit, agit, quod bene factum est, quod.*

Alius viz ceteri.

Ano, ano i. 1. *Vivit? immo vero in senatum venit.* Ano on i (dokonce, naopak). *Immo, immo vero opravuje* myšlenku předešlou tím, že ji stupňuje nebo zamítá. *Ubi fuit Sulla? Num Romae? Immo longe afuit.* 2. *Germani nullam rem ad se importari desiderant. Quin etiam iumentis importatis non utuntur.* Quin, quin etiam stává po větách *záporných* jako tvrzení *ano i, ano dokonce.* *Credibile non est, quantum scribam die, quin etiam noctibus.* 3. *Tanta militum virtus fuit, ut, cum undique flamma torrentur, paene ne respiceret quidem quisquam ac tum omnes acerrime fortissimeque pugnarent*

Atque, ac pojí věci podobné; v. též Koř. 324; též stupňuje *a k tomu, a nad to, ano i atque etiam, ac potius, atque adeo*.

Apparere značí *do očí býti*, jevíti se. *Caput humanum aperiens* fundamenta templi dicitur *apparuisse*; *periculum, anguis, stella* apparet; *neosobně* apparet *patrno*, zřejmo jest (v. o tom *adverbia*). *Apparuit hoc non sine magna multorum consensione esse factum*. Tedy *chybně* užíváme ve významě: 1. *zdáti se místo viděti*; 2. *přijíti místo accedere, venire, adesse*. *Zjeviti se* na ulici in *publicum prodire*; ve snách *se zjeviti species alicui obversatur in somnis* (*ante oculos, oculis, animo*), *se ostendere in somnis, videri in somnis*.

Arma (*ὄπλα*) *zbraň i zbroj*, ve spojení s *tela* *zbraň ochranná, zbroj* (*capere, sumere, ferre non posse, ab armis discedere, ad arma!*) K tomu náleží *cassis* kovová, *galea* kožená přilbice s chocholem (*crista*); *lorica* náprsní pancíř kožený i kroužkový neb šupinatý (*l. sarta, l. squamata* neb jen *squamae*), *thorax* kovový krunýř; *ocreae* železné holeně; *clipeus* malý, kulatý, kovový štít, *scutum* veliký podlouhle čtverhranný štít prkenný, koží potažený. 2. **Tela** (*βέλη*) *zbraň útočná* zvl. k boji na dálku, *strěly* (*iacere in aliquem, coicere, adicere, mittere, immittere*). Sem náleží: *gladius* rovný, krátký, dvojsměrný meč spíše k bodání a sekání (*ensis básnické*); *pilum* metačí kopí přes dva metry dlouhé s velikým kovovým hrotem (*cuspis*); *verutum* neb *iaculum* menší oštěpy; *hasta, lancea* dlouhá kopí; *sagitta* šíp, *arcus* luk; *funda* prak, *missiles lapides* metačí kameny, *missilia* metačí střely, *glandes* metačí kuličky z olova nebo hlíny; *malleoli* ohnivě šípky. 3. **Ferrum** (*σίδηρος*) železo, meton. každá zbraň železná, meč, oštěp, dýka, sekýra. *Ferrum* (= *securis*) *haud alte in corpus descendit*.

Arci v. *totiž*.

Asi v. *snad a adverbia*.

Asyndeton (*dissolutio*) je vynechání částic spojovacích. Zvláště stojí při živém líčení a) *asyndeton copulativum* při členech, z nichž každý se samostatně vytyká a jeden druhým se stupňuje. *Galli omnes lingua, institutis, moribus inter se differunt*. *Diem ex die ducere Aedui: conferri, comportari, adesse dicere*; b) *adversativné* *asyndeton* při protivách příkrých. *Divico respondit: Ita Helvetios a maioribus institutos esse, ut obsides accipere, non dare consuerint (ale nikoli)*; c) *kausální* neb *konkluzivné* *asyndeton*. *Orgetorix civitati persuasit, ut de finibus . . . exirent; perfacile esse totius Galliae imperio potiri*

(že *totiž*). Ea res est Helvetiis per indicium *enuntiata*. *Moribus* suis Orgetorigem ex vinculis causam dicere coegerunt (*tudiž, tedy* přinutili).

B.

Bázeň, báti se. 1. Dionysius cultros tonsorios *metuens* candente carbone sibi adurebat capillum. Metuere báti se z *opatrnosti*, ze *starostlivosti*; *metus* obava *možného* zla. 2. Romani Cimbros Teutonisque, quos aliquamdiu inermos *timuerant*, postea armatos superaverunt. *Timere* báti se ze *slabosti* neb *zbabělosti*, *timor* obava zla *skutečného*. 3. Appium Claudium metuebant servi, *verebantur* liberi; *vereri* báti se z *úcty* neb *skromnosti*, ostýchati se; *verecundia* stydlivost, neshledost; silnější jest *revereri* úctu míti. 4. Pamatuji *pavere* otáletí, *pavor* otálení, strach; *pavore* captus pln strachu; *trepidare* sem tam pobíhati; *trepidatio* nepokoj, rozčilení; *tremere* třásti se; *formido* hrůza, *horror* zděšení.

Bdítí, stráž. — 1. Nox a militibus consumitur *vigiliis*. Vigilia (vigil bdělý; *vigilare v noci* bdítí) značí *a*) bdění v noci; *b*) jednu ze čtyř tříhodinových hlídek; *c*) malou stráž (4 muži) v noci, *vigilias* circumire obcházeti hlídky. — 2. Caesar veritus, ne hostes ex oppido profugerent, duas legiones in armis *excubare* iubet. *Excubiae* (*excubare* pod širým nebem ležeti, mimo obydlí na strážci býti) značí *a*) stráž ve dne nebo v noci zvl. mimo tábor; *b*) stráž čestnou před táborem neb mimo tábor. — 3. Vix primum impetum Germanorum cohors Romanorum in *statione* sustinuit. *Statio a*) stráž jako místo; *b*) v plur. větší předvoje. — 4. Usipetes et Tencteri propter *custodias* Menapiorum Rhenum transire non potuerunt. *Custodia a*) opatrování, hlídání; *b*) custodes stráže, jimž jest hlídati jediného předmětu (vedetty); *c*) vězení, vazba (in *custodiam* coicere, dare). 5. Praeneste Ciceronis iussu *praesidiis*, *custodiis* *vigiliisque* est munitum. *Praesidium* (vl. sedění před) *a*) ochrana, pomoc (*praesidio* esse); *b*) průvod, eskorta (Admetus Themistocli, quod satis esset *praesidii*, dedit); *c*) posádka, garnisona; *d*) místo vojsky obsazené.

Bílý, černý. — 1. *albus—ater* je základní barva. Democritus luminibus amissis *alba* et *atra* discernere non poterat. *Ater* metaforicky smutný, neblahý (dies *ater* ku př. dies *Alliensis*). — 2. *Nix* est *candida*. *Caelum* pice *nigrus* est. *Candidus* stkvěle bílý, *niger* stkvěle černý, tedy speciálnější než *albus*, *ater*.

Bitva. 1. *Pugna* (pugnus pěst) srážka jednotlivých neb více protivníků od pěstního boje až k řádnému polnímu boji; opak otium, pax. 2. *Proelium* (pro-ilius od *εἰλω* tlačení se ku předu, postup dvou stran) boj promyšlený mezi dvěma voji v umělém postavení (facere, redintegrare, secundum, adversum, anceps); opak obsidio, castra. 3. *Acies* čelo vojska v šiku bitevním, otevřená bitva [aciem instruere (v šik sestaviti), in acie interficere, cadere, (in) acie dimicare, acie (proelio) excedere, exercitum in aciem producere], opak insidiae, castra, agmen, expeditio. Válka je souhrn bitev. Pamatuj: boj svěsti, bojem utkati proelium, *pugnam* committere, inire, facere, edere, *proelio* contendere, dimicare, *pugna* decertare, pugnare; proeliari, (acie) configere; v boj zaplésti manus consero cum aliquo; dochází k bitvě pugna committitur neb concurritur, configitur, res venit ad manus, došlo k válce bellum exstitit, exarsit, ortum est; způsobuji válku auctor belli sum; *šťastně, se zdarem* bojovati proelio *feliciter* decertare, *feliciter* neb *prosperere* pugnare, *rem bene, feliciter gerere*; nešťastně bojovati *male rem gerere*; *zvítěziti* (probráti) superiorem (inferiorem) discedere, acie, in acie, pugna, proelio vincere (vinci), victoriam reportare ex (ab) aliquo (proelio fundi, fugari), proelium secundum facere. *Dimicatio* nebezpečný boj; *ultima* (universae rei) dimicatio rozhodný boj.

Bouře, déšť. 1. *Navis tempestate* maxima Naxum ferebatur. Tempestatas vítr a déšť, počasí; *t. bona et certa, idonea ad navigandum*; secundam, idoneam *t. nancisci*; zvl. *špatné počasí, nepohoda* (magna *t. cooritur, acerrimae tempestates erumpunt*). 2. Continuitate *imbrum* diutius sub pellibus milites contineri non potuerunt. Imber (*δύβρος*) silný déšť, lijavec. 3. Subito coorta tempestatas denso regem operuit *imbo*. Nimbus (sr. *νέφος* nubes, nebula) silný deštový a bouřný mrak, déšť s bouří. — 4. Metuo *pluvias*, si prognostica nostra vera sunt. Pluvia déšť vůbec. — 5. Romulus sublimis raptus esse *procella* credebatur. Procella (procello, *κέλλω* sr. celer) bouřný vítr, orkán. — 6. Imbres, nimbi, procellae, *turbines* dii putabantur. Turbo (turbare, turbidus, *τὸρβη*, hluk) vířivý vítr.

Brána, dveře. 1. Adulscntes aperto *ostio* dormientes reperti sunt. Ostium (sr. *os fluminis, ústí*) každý otvor k vycházení a vcházení, vchod, východ, dveře. 2. Foris (*θύρα*) dveře od světnice, vchod, obyčejně *fores* vřeje, dvojité dveře, větší domovní dveře; *foris* (opak domi) venku. 3. *Janua* obyčejně domovní dveře. 4. *Valvae* dvojité

dveře ke skládání *u chrámův a paláců*. 5. Caesar *portis fores altioresque turres imposuit*. *Porta* brána, brána táborní (p. praetoria hlavní brána v táboře), městská brána (p. Esquilina, Collina).

Brzy. 1. Iussit mihi nuntiarī *mox* se venturum. *Mox* *potom*, *co nejdříve*, *brzy* označuje případ jako *budoucí* proti jinému. 2. Hospites mirantur tam *brevi* rem Romanam crevisse. *Brevi* (též *brevi tempore*) v krátké době, krátce zvl. o *minulých* událostech. 3. Pamatuji *breviter* dicere krátce, stručně, málo slovy mluvit; *brevi* dicere v krátké době mluvit; *mox* dicere *brzy* (mluvil-li jiný) mluvit; *paulo* (non multo) *post* *brzy* na to. *Modo-modo* (nikdy *mox-mox-tum-tum* *brzy-brzy*. *Modo* aít—*modo* negat.

Bydliti, obývati. 1. Xenophanes *in* luna aít *habitari* (měsíc je obydlen). *Habitare* = *domicilium* (sedem) *habere aliquo loco* ukazuje *obydlí* něčí; v dobré próse nepřechodné (*in domo, in aedibus, apud aliquem, sub terra, Capuae, (bene)*). 2. Germani proximi Rhenum *incolunt*. *Incolere* místo *vzdělávati* a na něm *bydliti*; ukazuje byt národa, který jej zároveň *živí* (trans neb cis Rhenum, loca, partem Galliae, regiones). Proto *habitare in foro, in oculis civium* (doma býti, pořád býti), kdežto *incolere*, čehož o. určitém jednotlivci se neužívá, *tropicky* se nevyskytá. 3. Africam *habuere* Gaetuli; *habere* přebývati, *majetek, statek míti* (in Bruttiiis).

C. Č.

Cesta. 1. *Via* [vehere; (ὁδός)] urovnaná cesta, silnice (regia, Appia); *via alta, sacra* *via římské ulice, jíti cestou* (ὁδὸν πορεύεσθαι) *via ire; via Appia ire*. — 2. *Iter* (ire *λέναι; κέλευθος, πόρος*) jíti, chůze někam, *cesta, pochod, proto conficere iter pulverulenta* *via* i *cesta vedoucí k cíli, ať vystavěná či nic* (i. *campestre, i. proximum*); *iter facere* *pochodem jíti, pochodem se dáti, cestu podniknouti iter ingredi, instituere; magnum iter rychlý pochod, longinquum iter daleká, veliká cesta*. 3. *Právní cesta ius; mírnou cestou bona pace* (v. adjektiva, postavení jich).

Ceteri. 1. *Alii* (ἄλλοι) jiní, lišící se od jmenovaného. *Alter* jiný je-li řeč o dvou. 2. *Ceteri* (οἱ ἄλλοι) všichni ostatní *jako protiva* ke jmenovanému; zvl. má-li se označiti *přednost*. Aristides praeter ceteros Iustus appellatus est. 3. *Reliqui* (οἱ λοιποὶ) *zbytek*. Říká se *reliqui omnes, ceteri omnes, alii omnes* jako οἱ ἄλλοι πάντες.

Čekati, očekávati. 1. Labienus monte occupato nostros *exspectabat*. Exspectare (vl. ven hleděti) všeobecně očekávati (aliquem, eventum, exitum rei; ut), čekati (dum, quoad, donec, ut, si) na něco, něčeho čekati (finem laborum, auxilia). 2. Dionysius in Italia classem *opperiebatur* adversariorum. Opperiri na některém místě čekati (zvl. na boj) a *pohotově býti* (tempora sua, hostem; dum). 3. Catilinae ad forum Aurelium *praestolantur* armati. Praestolor pohotově býti, očekávati příchodu *představeného* (tibi; ale akk. věci *adventum*). 4. *Desiderare* (sr. considero pozorovati) toužebně očekávati, žádati, co nám *schází* (honores, gloriam, te imperatorem), pohřešovati (operam, diligentiam). 5. Pamatuj: očekávati = předpokládati, nadíti se *putare*.

Černý v. bílý.

Člověk v. muž.

D.

Dar. 1. *Donum* každý *dobrovolný* dar; donatio doručení jeho. 2. *Munus* úkon, k němuž někdo myslí, že je zavázán svým *politickým postavením*; tak jsou *ludi* a *theatra*, které úředníci lidu strojili, munera. 3. *Largitio* bohatý dar hlavně k účelům politickým, podplacení. 4. *Strenae* novoroční dárky: pečivo, ovoce, později peněžité dárky.

Den a noc. U Římanů byl nejdelsí letní (dies solstitialis) i nejkratší zimní den (dies brumalis) dělen ve dvanáct hodin, počítajíc od východu slunce až do slunce západu; proto hora *octava* asi naše *dvě* hodiny. I noci děleny ve dvanáct hodin nebo čtyři hlídky po třech hodinách, proto prima vigilia od 6—9 hodin, *de tertia* vigilia proficeisci mezi 12—3 hodinou ráno. — Šestá neb sedmá hodina denní (naše od 11—1 hodiny) byla doba snídaně na vidličku (*prandium*, naše snídaně slula *ientaculum*), devátá neb desátá (3—5 hod.) hlavního jídla (*cena*). Pamatuj: svtání *diluculum* neb *prima lux*; dopoledne tempus *antemeridianum*, odpoledne tempus *postmeridianum*; večer *vesper* (sub *vesperum* na večer, *vesperi* večer), soumrak *crepusculum*; když noc nastává *prima nocte*, *sub noctem*, *luminibus accensis*; v prvním tuhém spánku *concupia nocte* (když vše odpočívá).

Děšť v. bouře.

Dík v. cvič. 54. P. 6.

Dílo, práce. 1. *Labor* namáhání. 2. *Res est multae operae ac laboris* (stojí mnoho práce a námahy). *Opera vydatná* činnost, přičinění, námaha z *vlastního popudu*; *dare* (navare) operam alicui rei; *studiose, enixe, maxime operam dare* (méně častěji omnem, egregiam operam dare); *multum operae* (omnem o.) *ponere in re*, dáti si mnoho práce; *operae pretium est* stojí za to, za práci. 3. Caesar milites ab opere revocavit. Opus činnost někomu *vykázaná*, pak výsledek její, hotové *dílo* jednak o *rolnictví* (in agro o facere) jednak o *pevnostní práci* (milites opere prohibere) jednak o práci žen (vestis sororum o. est) jednak o *umění* jako architektúře, malířství, sochařství (*opera caelata* díla vypuklinami zdobená). 4. Dílo spisovatelovo sluje *liber* (de re rustica), *scriptum* (Platonis), *volumen* (Livii), *historia* (Herodoti), *carmen* (Homeri, Vergilii), ale metaforicky též *opera*; dílko *libellus, opusculum*.

Dissimulo v. stavěti se.

Dopis, list. 1. Argilius quidam, cum *epistulam* a Pausania ad Artabazum accepisset, vincula (epistulae) laxavit signoque detracto cognovit, si pertulisset, sibi esse pereundum. *Epistula* (*ἐπιστολή*) list, jenž *zvnějškem* již od jiných listů se liší (*epistulam* signare, obsignare, consignare pečeti, solvere, aperire, resignare otevřítí, rozlomití). 2. *Litterae* vůbec list, psaní, zpráva, při které *nemyslněna* vnější formu (*per litteras* neb *litteris* aliquem certiozem facere de aliqua re písemně; *respondere ad litteras, litteris, epistulae* zodpovídati list; *litteras, epistulam dare tabellario* poslovi list dáti; *litteras, epistulam scribere, dare, mittere ad aliquem* dopsati někomu; *litteras, epistulam deferre ad aliquem, reddere, tradere alicui* doručiti).

Dosici, dostati, obdržeti. 1. Ariovistus naviculam deligatam ad ripam Rheni nactus ea profugit. Nancisci něčeho *náhodou* dosici (morbum, idoneam tempestatem, ventum). 2. *Consequi, assequi* (sequi jíti za někým, dohoniti) s *práci* a námahou něčeho dosici; *assequi vlastní* činností (immortalitatem, magistratum), *consequi* s přičiněním vlastním aneb *i bez něho* (quaestum, potentiam, honores, dignitatem). 3. Hostes hanc *adepti* victoriam in perpetuum se fore victores confidebant. Adipisci *vlastním* přičiněním něco *velikého, příjemného* vybojovati (libertatem, laudem, ius suum). 4. *Impetrare* (patrare provéstí, uskutečniti) něčeho se domoci *prosbami* (aliquid ab aliquo; *ab animo, ut* . . přes srdce přenéstí); *de salute alicuius* vymoci pro někoho šetrnosti. 5. *Accipere* něco *dávaného, nabízeného*

přijmouti (litteras, pecunias). 6. *Obtinere* vedle *práva* obdržeti (principatum, causam, rem.)

Dům v. *chrám*.

Dveře v. *brána*.

E.

Ellipse je vynechání jednoho nebo několika slov, ze souvislosti snadno doplnitelných. Zvláště jeví se v příslovích a při živé řeči, na př. jaký pán, taký krám. V latině schází často 1. *copula* Summum ius summa saepe iniuria (sc. *est*); quot capita, tot sententiae; často při nec mirum, minime mirum, mirum quantum, incredibile quantum, 2. Jiné *sloveso*: *tum* neb *at ille* (sc. *inquit, ait, dixit*); cui ego (*dixi, respondi*). Vexillo opus est potřebuji *jen* prapor *vztýčiti*. Zvláště v řečnických otázkách: Quid multa? quid plura (*dicam*)? Quid est in quinque cohortibus? *Quid si plures? A kdyby jich bylo více, co bych si s nimi počal?* I v jiných rčeních: Marcus Quinto fratri salutem (*dicit*). Hoc nihil ad me (*attinet*). Ne quid nimis (*fiat, μηδὲν ἄγαν*)! Dii meliora (*dent*)! 3. Někdy chybí substantíva v přístavku: Durocortorum Remorum (*oppidum*). Habitabat Tarquinius Priscus *ad* Iovis Statoris (*templum*). Latinis *ad* Murciae (*aram*) datae sedes. 4. Substantíva u adjektiv: Tertia (*pars*) třetina; calida, frigida (*aqua*); aestiva, stativa, hiberna (*castra*); Circenses (*ludi*); Tusculanum, Pompeianum (*praedium*); Falernum (*vinum*); dextra, laeva (*manus*); paucis (*verbis*); recta (*via*) rovnou, přímo.

F.

Familia v. *rodina*.

G.

Genetiv přívlastkový stojí 1. obyčejně *za* řídícím substantívem: Amor patriae, spes impunitatis. Z pravidla: Magister equitum, tribunus plebis neb militum, praefectus fabrum (představený řemeslníků), praefectus castrorum, urbis (urbi). 2. *Napřed*, má-li *důraz* neb tvoří-li se *subst. jeden pojem*: Pythagoras sapientiae studiosos appellat philosophos; animi morbus (duševní choroba), belli fortuna štěstí válečné, hostium castra. Z pravidla: Senatus consultum, populi (plebis) scitum; obyč. též alicuius filius (Themistocles Neocli filius). 3. Visí-li *subjekt*. a *objekt*. genetiv na subst., stojí objekt. obyč. *za* subjektivním

a sice buď mezi subjekt. a subst. neb za subst.: *Helvetiorum populi Romani iniuriae* neb *Helvetiorum iniuriae populi Romani*.

H.

Haněti. 1. *Consilium tuum vituperare non audeo.* Vituperare (vitium—parare něco jako chybu vytykáti) chybou vyhlásiti k *zahanbení* nebo *poučení*. Caesar temeritate cupiditatemque militum *reprehendit*. Reprehendere (chybujícího zadržeti) vytykáti, přáti si, aby něco *nebylo* aneb *jinak* se mělo (aliquem in re). Caesar, quae in Dumnorige *reprehendat*, ostendit 3. Dux utrumque consilium *improbavit*. Improbare neschvalovati, odmítnouti jako nevhodné (studia adolescentium); opak approbare. 4. Zevnější formu hany označují slova a) *increpare* *hlasitě* výčitky činiti, spílati (equitem clara voce); b) *invehi* in aliquem vyjeti si na někoho výčitkami (multa in Thebanos; orationes *invectivae*); c) *exagitare* (honiti jako zvěr) *vádnivým tonem* se pustiti do někoho, bičovati; d) *perstringere* probati, kritisovati; e) *obiurgare* s *laskavým úmyslem* výčitky činiti (filium in re, aneb quod); proto *benevoli obiurgatores*, ale *invidi vituperatores*. — O *vytykáti* v. též Koř. 247, 2.

Hendiadys. Figúrou *Ἐν δὲ δύοῖν* aneb hendiadys rozkládá se složený pojem ve dvě své části a ty se přiřadí s *et* neb *atque*, kdežto by měl býti jeden přívlastkem druhého. 1. U substantiv. *Pateris libamus et auro* (m. *aureis pateris*) zlatými miskami, *crista conspicuus et auro* zlatým chocholem znatelný. Tak natura *prudorque* přirozená stydlivost, (Persarum) *dominatio et periculum* záhubná vláda, *superbia atque crudelitas* ukrutná zpupnost, *auctoritas et consilium* vážný příklad, *studium et opera* společné úsilí, *plausus et tumultus* hlučný potlesk, *patria ac sedes* dřívější sídla, *gloria belli atque fortitudinis* sláva vojenské udatnosti, *religio et fides* svědomitá věrnost, *labor atque iter* namáhání na pochodě; bez nerozumného násilí *nulla amentia et vi adhibita*; *usus et suavitas* milá společnost, *vis et facultas* síla řečnická, *sanguis et poena* krvavý smír. 2. U adjektiv a adverbii: *carus acceptusque* *veleoblíben*, *firmus ac valens* *zcela* zotaven, *par atque idem* *periculum* úplně rovné; *severe et acerbe* s *neúprosnou* přísností. 3. U sloves: *totum me fingo et accommodo* *ochotně* se přizpůsobuji, *stirps exstincta atque deleta est* z kořen vyhlazen, *discrepare atque abhorreere* *křiklavě* odporovati, *adfirmare atque contendere* *houževnatě* a rozhodně tvrditi, *fundi fugarique*

úplně potřebu býti, *imitari atque exprimere* věrně napodobiti, *orare atque obsecrare* úpěnlivě prositi (též *etiam atque etiam orare*); *interdico atque impero* co nejprísněji zapovídám; *anulus fractus et comminutus est* na malé kusy rozlámán; *senatus commotus perturbatusque* discedit rozchází se v největším rozčilení.

Hlavně v. jmenovitě.

Hlídká v. bdíti.

Hradby v. zeď.

Hroziti, nastávati. 1. *Minari* slovy neb posuňky [alicui aliquid udáváme-li předmět (mortem, crucem), ale alicui aliqua re, udáváme-li prostředek nebo nástroj (gladio, bello, ferro ignique)]. 2. *Imminere* (vyčínivati nad něco) blízkostí ohrožovati, na krku někomu seděti, čekati někoho; *hostes Italiae imminent.* 3. *Impendere* (viseti nad) hrozivě viseti, vznášeti se nad hlavou něčí (gladius cervicibus alicuius, tempestas). 4. Pamatuj: hrozí válka *imminet, impendet, instat*; válka hrozí vypuknouti *oriturum est*. Již vojáci hrozí ztéci hradby *in eo est, ut milites in muros evadant* neb *milites i. m. evasuri sunt*. Naší státní lodi hrozí tolik loďstva napadením *in hanc rei publicae navem* tot *classes incursurae videntur*; hrozí srícením *corruere videtur*. Někomu trestem hroziti *poenam* (mortem) *alicui proponere*.

Hyperbola v. synekdocha.

Ch.

Chiasmus. Mají-li se dvě a dvě (nebo tři a tři) slova k sobě náležející poměrem protivy k sobě tak, že odpovídá prvé prvému, druhé druhému atd. (na př. ¹*mala praesentia*, ²*voluptates praeteritae*), tehdy ráda slova protivu nejsilnější vyjadřující kladou se vedle sebe, ostatní pak, čím slaběji sobě odporují, tím od sebe se kladou dále. Takovéto kladení slov nazývá se *chiasmus* (od slovesa *χιάζειν*, *decussare* činiti podobu písmene *χ*, v latině podobu číslovky X, klásti na příč, křížem. Non video, quomodo sedare possint ¹*mala praesentia*, ²*praeteritae voluptates*. ¹*Palatium Romulus*, ²*Remus Aventinum* templa capiunt.*

* Dle mluvnice Kosinovy.

Chrám, svatyně, dům. 1. Pausanias in *aedem* Minervae confugit. Aedis -is (*ναός*) spojeno se *sacra* neb *genet.* boha *menší chrám* zasvěcený, též *vnitřní prostor* chrámový se sochou boží; aedes sacrae opak domů profánních (aedes -ium). 2. Palatium Romulus, Remus Aventinum ad inaugurandum *templa* capiunt. Templum (*τέμενος*) každé *zasvěcené místo*, okres chrámový, potom *větší chrám* na něm vystavěný (Iovis Capitolini). 3. Eumeni dum *fanum* Athenis erat, fanum (fari) místo *slovy* svatyní učiněné, zdí obehnané; hlavuě o *ner římských* chrámech. 4. Smyrnaei *delubrum* Homero in oppido dedicaverunt. Delubrum (de -luere) místo *k oběti smírné*, tiché místo k *úctě podřízeného božstva* neb *héroa*; kaple (Musarum delubra). 5. Atheniensium muri ex *sacellis* sepulcrisque constabant. Sacellum (demin. od *sacrum*) *malé obezděné místo s oltářem*, kaple; rovněž tak *sacrarium*. 6. Athény, *chrám* Mús a moudrosti *domicilium* neb *sedes*.

Chvátati. 1. *Accelerat* Caesar, ut proelio intersit. Accelerare všeob. *chvátati*, rychle se pohybovati (*iter* urychlití). 2. *Properare* pospíšiti si více *než obyčejně*, zpravidla *chvalně*. 3. *Festina lente* (*σπεῦδε βραδέως*)! *Festinare* kvapným býti, ukvapiti se, obyčejně s *přihanou* (fugere festinat). 4. Caesar *maturat* ab Urbe proficisci. Maturare pospíšiti si, abychom něco *v čas* vykonali (*exercitum flumen* traducere); proficisci maturo pospíchám s odchodem. 5. *Contendere* s napětím všech sil postupovati (per loca deserta; contenderunt in naves transcendere). — Spojeno jsou s *infinitivem* překládá se *properare* kvapně, *ručě*, *rychle*, *spěšně*, *festinare* ukvapeně, *maturare* v *pravý čas*, *chvatně*, *contendere* co *nejspěšněji*, co *nejrychleji*. V. též *adverbia*.

I. J.

I. 1. Iustitiam qui tollunt, *etiam* adversus deos impii iudicandi sunt. *Etiam* (et -iam) také, rovněž, i, *stupňuje* nebo *stvrzuje*; u komparativů = *ještě* (Turpis vita etiam peior est quam mors). Stupňující význam má též *vel* (od velle) asi = *těž*, ba i, *vel ex hoc* intellegi potest; stojí u zájmen a zvláště u superlativů; *vel maximus* *dokonce* největší, *vel principes* asi, *rozhodně* první. 2. Superatis Belgis, expulsis Germanis Caesar in Illyricum profectus est, quod eas *quoque* nationes adire volebat. Quoque (quo-que k tomu i) *taktéz*, *tolikéz*, *připojuje* něco *podobně znícího*; stojí *za* slovem, *etiam* napřed. 3. Romulus

augur cum fratre *item* augure de caelo observant. Item (*is* a suffix *tem*) rovněž, *i*, přidává *novému* podmětu *týž* praedikát. 4. Themistocelis consilio triplex Piraei portus constitutus est; *idem* muros Atheniensium restituit. Idem on spolu, on též, on *i*, přidává *témuž* podmětu *nový* praedikát; quidquid honestum, *idem* est utile. 5. Plures sunt inventi, qui in Crustaminum nomina darent. *Et* Romam frequenter migratum est. Et stojí zhusta [před vlastními jmény a zájmeny, zvl. *et ipse*. 6. *Nec, neque ani*, vztahuje-li se zápor na *celou větu*. Ale stojí za to též a) *et non* neb *ac non*, když jen *k jednomu slovu* důrazný zápor se vztahuje a opravujeme-li výrok zvl. ve větách hypotetických; difficile est omnia persequi *et non* necessarium a *donec*. Pluribus verbis ad te scriberem, si res verba desideraret *ac non* pro se ipsa loqueretur; b) *nequidem*. Epaminondas *ne ioco quidem* mentitus est.

Já v. můj.

Jako, jak. 1. Srovnáváme-li *sicut, quemadmodum* v. Koř. 383 a 462. *Ut* quondam populi Romani honores fuerunt rari ac tenues, *sic* apud Athenienses fuisse reperimus. Interfectores *ut* parricidae necandi sunt. Achivi equum montis *instar* aedificaverunt. Virorum *more*, pecudum *ritu* pugnare. 2. Kópulativně jako, jakož *i et-et, atque ac* zvl. po slovech rovnosti a nerovnosti, v. Koř. 324. 3. Časově *jak, jakmile*. Themistocles, *ut* Lacedaemonem venit, adire ad magistratus noluit. Koř. 34). 4. Parentheticky: Gaius je, *jak* se domnívám, vlastenec Gaium bonum civem esse *puto* (též *ut*: *neque adest suspicio, ut* Helvetii arbitrantur, quin ipse sibi mortem consciverit). 5. Explikativně *totiž, na př.*, v přístavce: vyjadřuje se a) *asyndeticky*: Imitemur viros fortissimos Brutos, Camillos, Decios, Curios, Fabricios. b) *ut, velut, sicut*: Eadem mente res dissimillimas comprehendimus, *ut* colorem, saporem, calorem, sonum; též *quidem* [Themistoclem *quidem* (na př.) omnes cives nomine appellare solitum esse accepimus], a ve spojení se slovesem *exempli causa* (adfero, profero, nomino, pono). c) *in his, in iis*. Caesar magnam copiam Aeduarum in castris habebat, *in his* Divitiacum et Liscum. 6. *Jako* se nepřekládá při jménech výrokově kladených Cato *senex jako* stařec, *jsa* starcem. V. též *již*.

Jednou, kdysi. 1. **Aliquando** (= aliquo tempore; opak numquam) o minulosti, přítomnosti, budoucnosti; často *přece* jednou, *konečně* jednou (Caesar milites cohortatus est, *ut aliquando* pro tantis labo-

boribus fructum victoriae perciperent); *kdyby ... někdy, si ... quando*, v záporných větách *si umquam*. 2. Cantare tibiis in Graecia olim magnae laudi fuit. Olim (adv. k *olle* = ille = illo tempore) v dřívějších, dávných dobách, druhdy; také někdy o budoucnosti: Non, si male nunc, et olim sic erit. 3. Quondam (adv. ke *quidam* v jakési době) jenom o minulosti.

Jenom, jen v. již.

Ještě. 1. Časově a) o přítomnosti = až dosud, do dneška, až do té chvíle *adhuc, ad hoc (id) tempus*: Qua pugna nihil adhuc est nobilius; = *i nyní ještě etiam nunc*: Dormire etiam nunc videtur; b) o minulosti *etiam, etiam tum, tum* (tunc): Ad multam noctem *etiam* pugnauerunt. Pausanias sperans se *etiam tum* posse depellere domum rediit; c) o budoucnosti *tandem*: Quo usque *tandem* (jak dlouho ještě) abutere, Catilina, patientia nostra? 2. Sesiluje a) s *ipse* Ex *ipsa* acie nuntium domum misit (*ještě* s bojiště); eo *ipso* die *ještě* téhož dne; b) s *etiam* zvl. u komparativů: Turpis vita *etiam* peior est quam mors. 3. Fraseologicky *ještě* býti *extare, ještě* zbývati *superesse, reliquum esse, restare, ještě* na živě býti *vivere; ještě* k tomu *insuper, ještě* jednou *iterum, denuo, de integro, ještě* jednou tolik *alterum tantum, ještě* jednou tak veliký *altero tanto maior, ještě* dnes *hodie, ještě* dlouho *din, ještě* často *saepe, ještě* nikdo *nemo*.

Již. Často se v latině nevyjadřují částice *již, ještě, jenom, opět* *teprve, v pravdě, příliš* a to zvláště při udáních časových a číselných. *Captam urbem videmus, že města již* dobyto; *multi anni sunt, cum již* mnoho let uplynulo; *saepe diximus de hac re již* často; *ut supra diximus již* svrchu; *Cato senex již*. Ale *iam primum, iam diu, nunc, tum, pridem; ipso aspectu* inicere admirationem sui *již* nebo *pouhým* pohledem; *ii Helvetiorum, qui flumen transierant (již* přešli) *suis, qui in altera ripa erant (ještě* byli), *auxilium ferre non potuerunt. — Jen* u číslovek, zájmen, příslovek a přídavných značících něco máleho a nepatrného; *una via jen* jedna cesta, *unum queri na to* jediné naříkati, *pauci effugerunt jen* málokterí vyvázli, *aliquot jenom* několik; *mediocris jenom* prostřední, rovněž tak *parvus, angustus, levis, brevis*. Pro multitudinem hominum *angustos* se fines habere arbitrabantur *příliš* úzké. — *Post longum temporis intervallum teprve* po. — *Equites rem, uti erat* (jak skutečně, v pravdě se měla), *nuntiant. — Longum est příliš* obsírně by bylo, *sera gratulatio příliš* pozdní blahopřání, *mature decedere příliš* záhy zemřítí.

Jména zemí latinik často nahrazuje jménem *národa*: Relinquebatur Helvetiis una per *Sequanos* via (zemí Sékvanů, *Sékvanskem*); in *Dahis* (v zemi Dáhů), per *Ligures* (Ligurií). Caesar ab *Allobrogibus* in *Segusiavos* exercitum ducit. *Belgae* (Belgie) ab extremis Galliarum finibus oriuntur. Cato versatus est in *Sabinis* (v Sabinsku). Taktéž in *Persas* proficisci *do Perska*. Užívá-li se však jména země, *nesmí* státi za ně jméno národa, jako Italia, Graecia, Macedonia; proto jen in *Italiam* proficisci.

Jmenovitě, hlavně, vlastně, zvláště. 1. *Nominatim* Pythia praecepit, ut Miltiadem sibi ducem sumerent. *Nominatim jmenováním jména, jmenovitě, beze všeho stupňování.* 2. Alcibiades erat disertus, ut *inprimis* dicendo valeret. *Inprimis (imprimis) mezi prvními, v prvé řadě, obzvláště, = jako málokdo, vytyká podmět.* 3. Veneti maxime ea, quae ad usum navium pertinent, providere instituunt. *Maxime hlavně, vlastně, největší měrou.* 4. Decimae legioni Caesar et indulserat. *praecipue* et propter virtutem confidebat maxime. *Praecipue (od praecipere napřed vyjmouti) po přednosti, hlavně.* 5. Timoleon dis egit gratias, quod se *potissimum* esse ducem voluissent. *Potissimum [superl. k (pote) potius]; nejraději, nejspíše, právě, značí volbu.* 6. *Praesertim* zvláště, obyč. s *cum, si, quod.* 7. In Miltiade erat *cum summa* humanitas *tum* mira comitas. *Cum — tum jak — tak zvláště; cum uvádí všeobecné, tum zvláštní.*

K.

Karthágiňan, Pún. 1. Hannibal, Hamilcaris filius, *Carthaginiensis*. *Carthaginiensis (z Kartháginy, kartháginský) značí lid a zemi bez vedlejšího pojmu.* 2. Gaius *Poenus* plane est. *Poenus a Punicus* nazývá na *chytrost a nevěrnost* Karthágiňanů jako nepřátel římských; *fides Punica* nevěrnost. Ale říká se *bellum Punicum*, *litterae Punicae* (literátúra), *malum Punicum* (granátové jablko).

Kdysi v. jednou.

Konečně, teprve. 1. *Postremo* optanda est mors. *Postremo (ad extremum, ad ultimum) konečně, o tom, co se děje naposledy.* 2. Dionysius fuit non luxuriosus, non avarus, nullius *denique* rei cupidus nisi imperii. *Denique konečně, při delším vypočítávání (někdy stojí denique za postremo).* *Demum* teprve, o věcech později nastávajících, než se slušelo aneb mohlo, a poji se enkliticky k důraznému slovu *tum demum*, (*tum denique*) *hic, ille, is demum.* 4. *Pugnatum* est diu atque acriter; *tandem* confecti vulneribus hostes terga verterunt.

Tandem konečně, o věcech, kterých jsme delší dobu *netrpělivě* očekávali. *Tandem aliquando konečně jednou. T. aliquando* Catilinam ex urbe eiecimus. V naléhavých otázkách *ještě, pak ještě*: Quo usque tandem abutere, Catilina, patientia nostra?

Kořist. 1. Hostes invitati *praeda* longius procedunt. *Praeda* (srv.prehendere; ἡ λεία) všeob. *kořist, válkou, lovem, loupeží (magna praeda bohatá* k.; *praedam facere, nancisci, praeda potiri; praedam agere* odháněti ukořistěný dobytek). — 2. Pometinae *manubiae* vix in fundamenta templi suppeditaverunt. *Manubiae* (m. man-uv-iae rukou stažené) vl. co připadá každému vojáku, zvl. však *vojevůdci* z válečné *kořisti, válečná kořist, vítězelské kořisti, podíl, peníze ukořistěné*: His ex *manubiis* arx Athenarum est ornata. 3. Romulus *spolia* ducis hostium caesi gerens in Capitolium escendit. *Spolia* (spolium stažená kůže *σπίλον*) a *exuviae* (exuere) *zbraně odháté nepříteli, ukořistěné oděně* (*spolia optima* zbraně, jež *vojevůdce* odňal v boji nepřátelskému vojevůdci). 4. *Sectionem* eius oppidi universam Caesar vendidit. *Sectionem* (řezání, oddíl) dražba statkův odsouzcenců a lidí proskribovaných, pak *statky* neb *kořist* sama, kterou *jeden* kupec celon (sector, redemptor) koupil (*sectio urbis* venit kořist města se prodává).

Kralovati, panovati, vládnouti. 1. Romulus septem et triginta annos *regnavit*. *Regnare* králem býti, vládnouti jako král, *kralovati, jest* jenom u básníků v *passivě* *tránsitivně* (za to *regere, gubernare* rem publicam, civitates, *imperare, imperitare* populis vládnouti někomu, nad někým, ovládati); pojí se s výrazy *lokálními* (*regnare Romae, in Graecia, in iudiciis, per Italiam*); opak *parere, obedire, obtemperare. Regnum* (βασιλεία) *království, kralování*. — 2. Aduatuci inter finitimos *dominari* consueverunt. *Dominari* jako *pán* (dominus) *poroučeti, na pána* si hráti, je rovněž *intránsitivně* a pojí se jen s *inter, in aliquos, in re* (fortuna in omni re *dominatur*) nebo s výrazy *lokálními* (*Alexandriae*); opak *servire. Dominatus, dominatio* (τυραννίς) *neobmezená vláda, násilná vláda*. — 3. Tanta multitudinē confusa principes *moderari* suos non potuerunt. *Moderari mēriti, na uzdě držeti* (irae, odio), *říditi, vésti, ovládati* (equos, navem, omnia sua prudentia). *Moderatio* *mírnění, umírněnost* (in dicendo), *obmezování, vláda* (populi, cupiditatum), — 4. *Panství, vládu rozšířiti fines imperii* (regni) *proferre*.

L.

Lehký, těžký. 1. *Facilia* ex difficillimis animi magnitudo redigit. *Facilis*, co se dá provésti, *snadný, lehký, neobtížný* (victoria,

iter, f. est intellectu); o osobách *přívětivý, shovívavý; facultas* schopnost, možnost, příležitost; *facilitas* lehkost, přívětivost. Opak *difficilis* (δυσχερής) těžký, nesnadný, obtížný ku provedení (oppugnatio, quaestio, dictu); o osobách *rozmarný, mrzutý* (senex); *difficultas* obtíž, nesnáz, nesnadnost (navigandi, viarum). 2. Caesar omnem equitatum et *levis* armaturae Numidas pontem traducit. *Levis* (naproti tomu *levis* λείος, hladký) lehký *na váze*, bezvýznamný; co do smýšlení *lehkomyslný*, bezcharaktérní (plāgā, proelium, homo): *levitas* lehkost, lehkomyslnost, nestálost (armorum, animi, vulgi). Opak *gravis* (βαρὺς) těžký *na váze*, tvrdý, důležitý, vážný (navigium, morbus, bellum, homo, *gravior* aetas). 3. Pamatuj: *onustus* s nákladem, obtížen (asellus auro, praeda); *onerarius* břímě nesoucí (navis o. nákladní loď).

List v. dopis.

Litotés. Místo *kladného* pojmu dáváme často *záporný opak*, čímž pojem zdůrazňujeme. To je litotés. Timor *non mediocriter* mentes animosque perturbavit ne prostředně, *značnou měrou*. Fuit haec oratio *non ingrata* Gallis *velemila*. *Non sine magna spe* = cum magna spe; *haud procul* abesse *zcela* blízko býti; *haud dubie* = certissime; *non nescio, non* (haud) *ignoro, non me fugit, non dubito* vím dobře, jsem přesvědčen; *non neglego* bedlivě si všímám, *non frustra* esse *vydatným* býti; tuum *consilium non possum non maxime* laudare jest mi *velice* chváliti; *non possum non gratus* esse *mohu jen vděčným* býti; *nihil non* facere žádné oběti se nelekati; *nemo non* každý (ale *non nemo* mnohý), *nullus non* každý (ale nonnulli někteří).

M.

Magnus má mnoho významů, tak že nemůže se vždy přeložiti doslovně. *Magna* (exigua, tenuis) *pecunia mnoho* (málo) peněz, *magnum* (exiguum) *aes alienum mnoho* (málo) dluhů, *magnae* (exiguae) *copiae* mnoho vojů, *znameníte, četné* voje; rovněž tak *magnitudo* (exiguitas) *copiarum množství* (malý počet); *magni* *interest mnoho* na tom záleží, *magni* *haberi velevážen* býti, *m. opinio* vysoké mínění, *m. duces* *znameníte, výteční* v., *m. cognatio* vážené, mocné příbuzenstvo, *m. iactura* *těžká* ztráta, *m. voce* *hlasitě* (clara voce srozumitelně) *m. iter* spěšný pochod, *m. impetus* *prudký* útok, *m. imber* *silný* déšť *m. studium* *čilá* horlivost, *m. amor* *vřelá* láska, *m. officium* *důležitá* povinnost (summum svatá), *m. causa* (těž *gravis*) *důležitá* příčina, *m.*

casus čirá náhoda, *m. potestas* úplná moc, *m. occasio* dobrá příležitost (též *opportunitas*), *maxima*, *summa occasio* nejlepší př., *m. preces* *naléhavá* prosba (*maximae* vřelá, *infimae* pokorná) *m. iudicium* významný úsudek, *m. ratio* *pádny* důvod, *m. exemplum* *pádny* příklad, *m. consuetudo* *úzký*, *blízký* styk, *m. scientia* *hluboké* vědomosti, *m. dolor* *hluboký* žal, *m. silva* *hluboký* les.

Metafora (translatio) jest nejčastější tropus a povstává, klademe-li za obyčejný výraz podobný, obrazný. 1. Mnohé metafory mají v latině i češtině týž základní názor: *Ira incensus*; *silent leges inter arma*; *Helvetii florentissimis suis rebus domos suas reliquerunt*; *capita conirationis*; *vires fractae*; *ares veritati claudere*; *precibus fatigare unavovati*, *naléhati*. 2. Mnohé mají názor různý: *in oculis aliquem ferre v srdeci*; *litteris imbutus uведен, zasvěcen*, *gloria circumfluens obsypán* slávou.

Metonymie. *Μετωνυμία* jest tropus vznikající, klademe-li za výraz jiný příbuzný, stojící ve vnitřním myšlenkovém spojení. Tak často měníme 1. *Effectus* (consequens) za *causa* (antecedens). *Lego Ciceronem* = *Ciceronis libros*. *Mars* = bellum, *proelium* (aequo *Marte*, *ancipili M. pugnare*), *Vulcanus* = ignis, *Ceres* = frumentum *Misae* = ars poëtica. *Sunt etiam sua praemia laudi* (= *virtuti*). 2. *Látku* za *výrobek*: *Ferrum* = gladius, *sica*, *securis*; *abies* = navis; *aes*, *argentum*, *aurum* *kovové*, *stříbrné*, *zlaté nádoby*. 3. *Abstráctum* za *konkrétnum*. *Cum luxuria nobis*, *cum amentia*, *cum scelere certandum* = *cum hominibus luxuriosis*, *amentibus*, *scelestis*, *vicinitas* = *vicini*, *coniratio* = *conirurati*. 4. *Majitele* za *majetek*. *Iam proximus ardet Ucalegon* = *Ucalegontis domus*. *Tale ingenium* = *homo talis ingenii*. 5. *Místo*, čas a co v něm *jest* a se *děje*. *Relinquebatur Helvetiis una per Sequanos via* (v. též *jména zemí*); *dies Alliensis* = *pugna*. 6. *Znak* za *věc označenou* (*signum* a *res signata*): *Palma*, *laurus*, *tropaeum* = *victoria*, *toga* = *pax*, *olea* = *mír*, *fasces* = *vláda*, *konsulát*.

Město. 1. *Urbs* středisko národa s veřejnými budovami, trhy a vzdělanými obyvateli, proto *hlavní město*, často *Řím* (*Ῥώμη*); opak *rus*, *agri*; k *urbanus* opak je *rusticus*, *agrestis*. *Laelius et Scipio rus ex Urbe* *tamquam ex vinculis* *evolabant*. 2. *Oppidum* *Britanni* *vocant*, *cum silvas impeditas vallo et fossa muniverunt*. *Oppidum* (*ob-pedum* *πέδον* *pole*, *půda*; kořen *ped*, od toho *pes*, *impedire* *πεδᾶν*) *město*, jež přirozeným neb umělým opevněním pevného postavení proti nepříteli poskytuje, *pevnost*, město nehledíc k městskému životu; *oppi-*

danus maloměstský. 3. *Municipium* venkovské město s římským právem občanským, ale se samosprávou. 4. *Civitas* město jako obec, jež tvoří politický celek; stát, obec pospolitá. 5. *Colonia* osada.

Mluvíti, řečníti dicere, adfirmare, contendere, verba facere, profiteri *apud* aliquem před někým, k někomu u přítomnosti úřední osoby, k lidu, před soudem mluvíti. Themistocles *apud* ephoros *contendit* falsa iis esse delata; idem *apud* eos liberrime *professus* est; *apud* regem Persarum commodius verba fecisse dicitur, quam ji poterant, qui in Perside erant nati. Naproti tomu v obyčejné rozmluvě k někomu mluvíti dicere *alicui*: Puer Hannibali dixit plures praeter consuetudinem armatos apparere. — Odporovati *contra* aliquem *dicere*, alicui *adversari*.

Moc 1. *Potestas* (ἐξουσία, ἀρχή) moc úřední (vojenská imperium, civilní magistratus); p. *vitae necisque*; *sui potestate* *facere* dáti *se* sobě *přístup* a to buď v souboj se pustiti neb slyšení uděliti. 2. *Potentia* (δύναμις) politický vliv, převaha. 3. *Opes*, *um* (sing. opis, opem, ope; opem ferre alicui) a *opulentia*, -ae, pomocné prostředky (*opulentia* fretus), peněžní *prostředky* (*opibus* valere), síla vojenská (*opibus* praesesse). 4. *Vis* (vim, vi; ἔς) tělesná neb duševní síla, násilí, moc (*fluminis*, *orationis*, *Clodii*, *conscientiae*), *vires* tělesná síla a vojenské síly; *vis* s gen. *hojnost* (*auri*). 4. *Facultas* možnost, schopnost, příležitost (*dimicandi*, *belli gerendi facultatem* habere); *facultates* souhrn všech možných *prostředků*: Hannibal exhaustis iam patriae *facultatibus* cupivit in praesentia bellum componere. 5. *Copia* (co-ops) dostatečná síla, zásoba, hojnost (*frumentum*, *navium*, *verborum*, *dicendi*), příležitost (*pugnandi*); *copiae* zásoby, dostatečné *prostředky*, peněžní *prostředky*, síla vojska (*magnae*, *exiguae*, *nikoli multae*, *paucae*).

Mor v. nemoc.

Můj, já, vyjadřujeme někdy ze zdvořilosti neb skromnosti v latině plurálem (*nos*, *noster*). Ciceró píše: *Ardeo incredibili cupiditate*, ut nomen *nostrum* scriptis tuis illustretur. Zvláště ve slohu historickém ut supra *diximus* (jak jsem již podotkl).

Multus jako *magnus* nedá se vždy doslovně přeložiti: *multa* nocte v *pozdní* noci, ad *multam* noctem etiam ještě *pozdě* v noci, *multa* (*summa*) pax *hluboký* mír; *multo* denique die teprve *pozdě* ve dne; *multa* luce když den *pokročil*; *multo* mane *časně* z rána;

in *multo* sermone v *dlouhém* hovoru; *multum esse* in re dlouho se zdržovati u něčeho, *rozvládným* býti; *multo labore consumpto* poplotné práci; *multum versari* in re dlouho se něčím obírat; Rhenus *multus* fluit teče *silně*; Ariovistus *multa* lingua Gallica utebatur užíval často; Ingurtha *multus* atque ferox instat často; ne *multa*, ne multis! *krátce*; *multum* posse veliký vliv, platnost, váhu míti. Při slovesech *multum* diligere, irasci etc. tuze, velmi, velice, Koř. 235.

Muž. 1. Pausanias magnus *homo*, sed varius in omni genere vitae fuit. Homo (*ἄνθρωπος*) člověk, muž s přednostmi a slabostmi lidem vrozenými (opak *dii* immortales, animalia bruta). 2. Publius Sublicius iter paene hostibus dedit, ni unus *vir* fuisset, Horatius Cocles. *Vir* (*ἄνθρωπος*) muž s *dobrými* vlastnostmi mužskými: silou, odvahou, silou povahy, proto též rek. *Virum* te praebe! (opak puer, senex, mulier). 3. Muž vyjadřuje se v latině často zájmeny *is* neb *hic*, ukazuje-li se na předcházející jméno vlastní aneb následuje-li hned relativum. Tento *muž*, tato *paní*, tento *básník*, *spisovatel*, *dějepisec*, *malíř*, *umělec*, *řečník*, *obžalovaný* překládá se dle toho jen zájmeny *hic*, *is*, *ille*, *idem*, *ipse*, *iste*. Themistocles, Neocli filius. *Huius* (tohoto *muže*) vitia ineuntis adulescentiae magnis sunt emendata virtutibus. — Alcibiades, Cliniae filius. In *hoc* (na tomto *muži*) natura, quid efficere posset, videtur experta. — Nos potissimum Thucydidem auctorem probamus, qui Themistoclem ait Magnesia morbo mortuum. *Idem* (tento *dějepisec* vypravuje též) ossa eius clam in Attica sepulta esse memoriae prodidit. — V řeči obhajovací značí *hic* často „můj *chránělec*, *obžalovaný* Koř. 312, *iste*, *ille* *žalobník*. 4. Muži jako *Kató Catones*; 10.000 mužů decem milia *militum*. *Mladý* muž v. adjektiva A.

Mysliti. I. Jako výrok znalečův v úředním postavení. 1. *Ceterum censeo* Carthaginem esse delendam. Censere mínění míti, uznati, souditi z důvodů *povinnosti*. 2. *Existimare* (aestimator soudní *odhadce*) určití, vypočítati, za to míti; *pass.* často pověst míti, timidus existimor. 3. *Iudicare* (iudex přísězný soudce) souditi, rozsudek vynésti, vyhlásiti někoho zač (hostem), uznati z důvodů *práva*. 4. *Arbitrari* (arbiter očitý svědek, rozhodčí) mínění pronésti z důvodů *slušnosti*. II. Jako výraz všeobecného neb méně podstatného mínění. 5. *Videri*; videor, mihi videor (*δοκῶ*) mně se zdá, myslím. 6. *Opinari* nepodstatná domněnka (opak *scire*), často parentheticky (jak *ořkat*), výraz skromnosti (nihil, opinor, causae est). 7. *Putare* (počítati) za pravdu

míti s *rozvahou*, ale snad neprávem. III. Výraz přesvědčení. 9. *Credere* důvěřovati, pevně věřiti, o pravdě přesvědčen býti. V parenthesis často ironicky (male, *credo*, mererer *tuším*). 10. *Cogitare* přemýšleti, přemítati o čem, rozjímati. *Docto et erudito homini vivere est cogitare*. 11. *Sentire* (sensus) smýšleti, mysliti, *bene, male, recte* dobré, *zlé mínění* míti. 12. *Meditari* pomýšleti nač, chystati se k čemu, strojití, osnovati něco (fugam, pestem); zvl. o přípravě řečnické: *Nisi meditatatus* (commentatus) in contionem ne prodito! *k řečnění* připraven; *meditatio* (commentatio) příprava k řečnění.

N.

Nalézti. 1. *Invenire* (in-venire, vl. na něco přijíti) a) *náhodou* nalézti, b) něco nového nalézti, vynalézti (nova verba). 2. *Perpauci* lintribus *inventis* salutem sibi *reppererunt*. *Reperire* (re-parere vl. opět zjednati) *hledáním* nalézti. 3. *Deprehendere* *napadnouti*, *zastati* koho při něčem *nesprávném* (in furto, in ipso facinore, recenti re při skutku polapiti).

Námaha v. dílo.

Nápis, nadpis. O nápisu v. cvičení 1. P. 1. *Pokračování* materia instituta *porro tractatur, dokončené* mat. inst. *absolvitur*. — Při nadpisech listů stávají v latině tyto formule: Jméno pisatelovo, pak příjemcovu (v dat.), na to *s. p. d.* (salutem plurimam dicit): *M. Tullius Cicero Attico s. p. d.* 2. Kratší forma *s. p.* neb *s. d.* obyčejně v prostředku: *Tullius s. d. Attico suo*. 3. Zkratka *s.*, která stojí vždy za dativem: *Marcus Quinto fratri s.* 4. Jen jméno odesílatelovo a dativ příjemce: *Cicero Ligario*. — Na konci listů stává po *vale* (fac neb cura, ut valeas) obyčejně *datum*, pak *místo* (hlavně, na otázku *odkud?*); před datem stojí obyčejně *D.* (data): *Ante diem XV. Calendas Decembres Coreyrā* (Na Korkýře, 17. listopadu).

Napomínati. 1. *Monere*, admonere, commonere, commonefacere někomu na uváženou dáti, k vědomí přivésti, *varovati*. 2. *Dux* suos ante proelium *hortatus est*. *Hortari*, *adhortari*, *cohortari* vyzvati, povzbuditi, *vzpružiti*.

Nemo, nullus. *Nullus* (ne-ullus) je adjektivum. *Nemo* [ne-homo; jen v nom., dat., akk. singul.; v gen. a abl. *vyskytá* se *nullius* a *nullo*. *Si iniuste neminem laesit, si nullius aures violavit, si nemini odio fuit*] je substantivum, ale spojeno jsou se jmény původně přídavnými překládá se adjektivně: *Nemo nobilis* žádný šlechtic, *nemo doctus*

žádný učenec. Rovněž tak před atributivními substantívými značícími osobu: *nemo* poëta, *nemo* civis Romanus. *Nemo non* (pl. *nulli non*) každý, *non nemo* (pl. *nonnulli*) mnohý.

Nemoc, mor. 1. *Morbus* (sr. *μαραινω*) všeob. nemoc (*morbo* implicari, affici, conflictari, corripiti; *in morbum* incidere; *ex m.* convalescere). 2. *Pestilentia* (básnický *lues*) nakažlivá, epidémická nemoc, mor. *Pestilens* nezdravý (*annus, locus, aedes*). 3. *Pestis* (nikdy ve smysle *pestilentia*, nýbrž = *perniciēs*) neštěstí, zkáza; konkrétně záhubná osoba (Catilina, Clodius). *Pestifer* zkázonosný (*bellum, civis*). 4. *Contagio-onis*, nákaza; *tabes* úbytě.

Neporušen. 1. *Integer* (sr. tag, tangere) ještě nedotknut, nezměněn, nezmenšen, neselaben, zachovaný (*integrum caput, exercitus, valetudo, regnum, re integra* znova); mravně bez úhony (*homo*); *integritas* neporušenost, bezúhonnost (*corporis, vitae*); *intactus* čerstvý, neunaven (*milites integri intactique* neselabeni a čerství = *milites integri et recentes*). 2. *Incolumis* (*κολούειν* zmrzačovat) bez úrazu, beze ztráty, zachovalý (*legio, navis, exercitus*). 3. *Inviolatus* (violare) ne násilně utýrán, neposkvrněn (*amicitia, religio*) i neposkvrnitelný (*nomen legatorum*). V. též *zdráv*.

Nepřítel, sok, nepřátelský. 1. Alcibiades adversus *inimicos* suos bellum gessit, quod iidem *hostes* essent civitati. *Hostis* (*πολέμιος*) nepřítel ve válce, státní nepřítel; *hostilis* obyč. smýšlející nepřátelsky se státem, nepřátelský (*animus, hostilem in modum*); nepřátelský = nepřátelům náležející vyjadřuje se genet. *hostium* Koř. 299. *Inimicus* (*ἐχθρός*) osobní, soukromý nepřítel; *adjekt. osobně* nepřiznivý. *Inimicitiae* osobní nepřátelství (*inimicitias suscipere* způsobiti si, vyvolati n.). — 2. Vercingetorix magnis coactis copiis *adversari* suos expellit ex civitate. *Adversarius* (advertere obrátiti, naproti státi) protivník, sok, odpůrce v politickém ohledě, před soudem, při ucházení se o úřad a ve válce; *adversus* obrácen, naproti stojící, protivný, nepřiznivý (*vulnera* v předu na prsou; *flumen, ventus, mons, proelium, res*). — 3. Galli Romanos *infestis* signis (k útoku hotoví) ad se ire viderunt. *Infestus* (in-fendere) nepřátelsky hrozící (Gallia provincia), nepř. útočící, neúprosný (*hostis*), nejistý (*regio*); *infensus* rozhořčen, rozhněván (*hostis*).

Někdy v. jednou.

Noc v. den.

Nouze, chudoba, nuzný, chudobný. 1. Phocion erat perpetuo pauper, cum ditissimus esse posset. Pauper (z pau- [cus] a par-ře původně kdo málo zjednal; opak dives) nemajetný, nezámožný, kdo při skrovných poměrech s příjmy vystačí. Paupertas nedostatek jmění. 2. Mors patris Sexto Roscio egestatem attulit. Egestas (egere, opak abundantia) chudoba, nouze, nedostatek. Egens potřebný, strádající s pocitem svého nedostatku. 3. Inopia nedostatek, opuštěnost; inops jsoucí bez pomoci, bez prostředků, jimiž by nějakého účelu vůbec dosáhl. 4. Mendicitas žebrácká nouze; mendicus žebrácký, žebrák.

Nyní, tu. 1. Nunc (vův) nyní, v tomto okamžiku, v přítomnosti; etiam nunc ještě nyní. 2. Romani Sabinique redintegrant proelium. Tum Sabinae mulieres ausae sunt se inter tela volantia inferre. Tum tu, potom, dále, na to, po té, tehdy, živější nyní o minulých událostech; etiam tum ještě tehdy: Xerxes tantas habebat reliquias copiarum, ut etiam tum his opprimere posset hostes. Vyjadřuje současnost minulého děje s předcházejícím aneb s cum (si) s následujícím: Themistocles, reliqui legati ut tum exirent, cum satis altitudo muri exstructa videretur, praecepit. Tum vero na to však, ale nyní; tum demum tu teprve. Proto tum, eo tempore místo nunc v oratio obliqua Koř. 428, 4. P. Tum stojí dále při vypočítávání: Dicemus primum de genere Epaminondae, deinde quibus disciplinis et a quibus sit eruditus, tum de moribus ingeniique facultatibus, postremo de rebus gestis. Z tum povstalo tunc, které poukazuje se zvláštním důrazem na nějakou dobu minulou proti nunc: Macedones eā tunc erant fama, qua nunc Romani feruntur. 3. Quid dico nuper (nedávno), immo vero modo ac paulo ante. Modo právě nyní.

O.

Oba. 1. Ambo (ἀμφο, ἀμφοτέροι) oba dva spolu, najednou. 2. Uterque (ἐντέρωτος) každý z obou pro sebe, oba, ale místem i časem rozdělení; utriusque obě strany. 3. Duo (δύο) dva jako protiva jiných čísel, při osobách a věcech již jmenovaných neb známých *ti dva, oba*: Forte in duobus tum exercitibus erant trigemini fratres. 4. Dvé, dvojice o osobách par (par gladiatorum nobilissimum, par nobile fratrum).

Obdržeti v. dostati.

Obec v. stát.

Obléhati. 1. *Obsidere* (před něčím seděti) vojsky neb kruhovým náspem a příkopem (*circum vallatio*) pevnost *sevríti*; *obsidio* sevření, blokáda; *obsidione relinquare, dimittere* obléhání zastaviti, *obsidione desistere* ustati od obléhání. 2. *Oppugnare* na pevné místo *útok učiniti* s použitím obléhacích prostředkův (*agger* hráz, *vinea* přístřeší, *turres, arces*); *magno impetu oppugnare* prudce útočiti; *oppugnationem dimittere* vzdáti se útočení. Zdaří-li se *oppugnatio*, vznikne z ní *expugnatio* dobytí, ztečení; *expugnare* = *per vim* neb *vi capere* (κατὰ κράτος ἐλαύν).

Obraz. 1. *Pictura* (*pingere, πικρ* v *ποιεῖλος*) malba (vyšívání) bez ohledu na materiál, na němž provedena. 2. *Tabula* (*πίναξ*; km. *τα, τείνω* napjaté) pomalovaná tabule, obraz na dřevě, obraz i s přenosným materiálem (často *picta* t., neboť *tabula* značí též *listiny*). 3. *Simulacrum* (*similis*) každý obraz v plastice neb malířství, zvláště socha božská. 4. *Statua* socha lidská. 5. *Imago* (*εἰκών* srv. *im-* [sim- v *similis*]) *icon* obraz (plastika, malířství, fantasie) poprsí, předpokládá podobnost s *originalem* (*prima Miltiadis imago posita est*); *imagines maiorum* obrazy předků, voskové podobky předků, kteří zastávali kurálský úřad. 6. *Effigies* umělé dílo *plastické* a věrný obraz skutečného, podoba, podobizna. 7. *Figura* (*ingere*) tvar daný látkou, *figúra* (*hominum, navium*). 8. *Forma* podoba v ohledě *aestheticém* nehledíc k látce, *obrys* (*corporis*), často přímo: *krása* (srv. *formosus, deformis*); *formae geometricae* měrické tvary. 9. *Species* (ze zastaralého *specio* Koř. 134, 8. zírati) vl. *pohled* (*prima specie*), vnější podoba (*speciem boni viri prae se ferre*), často *praegnantně* *rouška, zdání, speciem utilitatis habere, per speciem auxilii ferendi*.

Obývati v. bydliti.

Obžalovati. 1. *Accusare* (*ad-causa*) stěžovati si zvl. před soudem obžalovati. 2. *Caesar, centuriones vehementer incusavit*. *Incusare* (*in-causa*) obviňovati, vytýkati, obžalovati *nimo soud*. 3. *Arguere* (*ἀργός* jasný) s *důkazy* obžalovati a *usvědčiti*. 4. *Criminari* obviňovati, *očerňovati*. 5. *Insimulare* *pokrytecky při pouhém podezření* obžalovati. 6. Pamatuj *causam deferre* žalobu zadati, *reum facere* (*postulare, arcessere*) *aliquem de re* neb *rei* žalovati; *lege agere cum aliquo, in ius vocare, adducere, rapere* před soud pozvati, povolati; *in ius adire* k soudu se dostaviti; *apud iudices* (*praetorem*) *causam dicere* před soudem se hájiti.

Očekávati v. čekati.

Odvážiti se. 1. Lemnii *ausi non sunt* Miltiadi resistere. Audeo osměliti se, něco *nebezpečného s odvahou a smělostí* podniknouti (verb. s *inf.* neb neurč. předm.: id, multa, omnia, nihil). 2. Helvetii, si perrumpere possent, *conati sunt*. Conari *odvážný pokus* učiniti, něco těžkého *se sebedůvěrou* prováděti (conata perficio); s předmětem magnum opus, tantam rem; s *inf.* neb nepřímou větou tázací se *si*. 3. Zkusme to *alea iacta esto!*

Opustiti. 1. Florentissimis rebus domos suas Helvetii *reliquerunt*. Relinquere (*καταλείπειν*) všeob. za sebou nechati, opominouti. 2. *Deseperere* z řady vystoupiti, opustiti *proti povinnosti*, zády se obracet (exercitum ducesque, amicum, patronos). 3. Caesar, quod ab Aeduis *sit destitutus*, queritur. Destituere opustiti, bez pomoci nechati *klamáním nadějí* a přiváděním v osudné postavení (homines honestissimos, defensores; nudus paene est destitutus). Opuštěný *destitutus, derelictus*; pustý *desertus* (loca). 4. *Omittere* úmyslně nechati, nevšímati si (obsessionem, timorem, spem; též s *inf.* laborare, dicere); tantum scelus impunitum omitto (bez trestu).

Otázka. Tvzení, jež pronášíme v podobě otázky, na kterou nečekáme odpovědi, sluje řečnická otázka (*interrogatio ἐρωτημα*): Quis amicitior quam frater fratri? (= nemo est . . .). Quid nos iuvant lamentationes? (= nihil . . .). Často se otázky ty uvádějí elliptickými obraty *quid? quid vero? quid? quod?* po kterých jde *napřed důrazné* slovo neb věta, pak teprve zvláštní *částice* tázací. *Quid? poëtae nonne post mortem nobilitari volunt? Quid? quod adventu tuo ista subsellia vacuefacta sunt, quo tandem animo hoc tibi ferendum putas?*

P.

Paní, žena. 1. Caecilia, Balearici filia, spectatissima *femina*, cum esset *mulier*, virtute excellebat. Femina žena co do *pohlaví* na rozdíl od muže (opak mas; srv. genus femininum, masculinum). 2. *Mulier* slabá, *ochrany potřebná žena*, paní (protiva virgo, miles). 3. *Matrona* ctihodná, vdaná paní (opak vir, ancilla). 4. *Uxor, coniunx* (-ugis) manželka. 5. *Mater familias* hospodyně.

Panovati v. kralovati.

Participia. Mnohá participia, jichž užíváme v češtině adjektivně neb substantivně, latinik opisuje větou relativnou; tak *zvaný mír quae dicitur* (vocatur) pak Koř. 320; svrchu *podotčený quem supra* (ante) *diximus* (nominavimus); nejdříve *vydané dílo liber, quem*

primum edidit; ztracené spisy scripta, quae interierunt, předhomérskýj qui Homeri aetati antecessit; přítomní qui adsunt; zdánlivé, domnělé statky quae videntur bona; domnělé kosti quae putantur ossa, domnělý přítel quem puto, qui dicitur; nedobytný hrad arx, quae expugnari non potest; potomní konsul qui postea consul est factus; přistěhovalí Sabínové qui immigraverunt; vše možné omnia quae relinquere licet; s obvyklou odvahou qua consuevi fortitudine, vrch naproti ležící qui oppositus est.

Často nedostačují latiníkoví předložky. I klade vedle nich pak 1. participium nebo větu relativnou: pohár ze zlata poculum ex auro factum, činy u Numantie res gestae ad N., list Cicerónovi epistula ad C. data, list Micipsovi litterae ad M. datae, Řím nad Tiberou R. ad Tiberim sita, válka s Jugurthou bellum cum Jugurtha gestum neb quod cum Jug. gestum est, příklad ze života exemplum e vita petitum. — 2. Nahrazuje předložku participiem: Utribus incubantes (na měsích) tranabimus amnem; equo insidens, vectus, vehens (na koni); curru, navi (navibus, classe) vehens, vectus po voze, po lodi; scalis egressi po žebřících, na pochodě iter faciens; alba veste indutus v bílém rouše; amore impulsus, ductus, captus z lásky, timore percussus ze strachu, precibus adductus na prosby; z vládychtivosti imperii libidine ductus; po málo dnech paucis diebus interpositis; triduo intermisso po třech dnech; přísahou iure iurando interposito; před svědky adhibitis (praesentibus) testibus; hoc proelio facto, commisso po té bitvě; po tomto odbočení hac digressionem facta, militibus amissis se ztrátou vojínů. — 3. Výrazy předložkové vyjadřují se pouhým participiem: Romulo regnante za vlády, Micipsa moriens na smrtelné posteli, decedens na odchodě, s nevolí iratus, s radostí laetus, v naději sperans, po koupeli lavatus, při příchodě adveniens. — 4. Za výrazy předložkové nastupují věty spojkové: quae cum ita sint za toho stavu věcí, dum haec geruntur mezi tím, zatím; Socrates, cum triginta tyranni essent, pedem porta non extulit za doby třiceti tyranů; postquam rediit po mém návratě; hostes cum paulum restitissent, fusi sunt po krátkém odporu; postquam viginti annos regnavit po dvacetileté vládě; priusquam profectus esset před odchodem; Xenophon narrat dle vypravování Xenofóntova. — Viz též subst.

Podmaniti. 1. Galli se populi Romani imperio subiectos esse dolebant. Subicere podmaniti, je-li podmět a předmět stejný (subicío me alicui, legibus). — 2. Hamilcar maximas bellicosissimasque gentes

Hispaniae *subegit*. Subigere obyč. s *bello* podmaniti, je-li podmět jiný než předmět, a vždy bez dativu. — 3. *Podmaniti*, je-li spojeno s dativem jako ve větě: „Hamilkar podmanil Karthágiňanům mnoho národů“, překládej: *Hamilcar multas gentes in potestatem (dicionem) Carthaginiensium redegit, multas gentes dicionis Carth. fecit, subiunxit sub imperium (potestatem) dicionemque Carth., sub imperium Carth. coëgit*. 4. *Caesar nationes Galliae domuit*. Domare (vl. krotiti, beluas) nutiti, aby někdo uznal něčí vládu (dominus); homines bello domare, libidines domare. — 5. *Allobroges nuper pacati erant*. Pacare lid, zemi mocí zbraně k míru donutiti, utišiti (Galliam).

Podmět. Latiník užívá raději *osobných* než věcných podmětů, značí-li výrok činnost: *Rozhořčení lidu* propuklo *plebs indignatione exarsit*. Proto se užívá jmen národů za jména zemí a měst, spojen-li s nimi výrok vyjadřující činnost. *Kým smluvil s Kartháginou* *mír Romani cum Carthaginiensibus pacem fecerunt*. — Při *esse, passivu* a *nepřechodných* stojí však věčné podměty bez rozdílu vedle osobných: *Hostium opes crescunt a hostes opibus crescunt; oratoris vox suavis est a orator voce suavis est*.

Politika. *Politica*, slovo pozdější latiny (*τὰ πολιτικά*) *státnictví, politika*, nahrazujeme klassickým *res publicas administrandi scientia, disciplina rei publicae, ratio rei publicae administrandae (tractandae), civilis prudentia*. O politice psáti *de rebus publicis (civilibus) scribere*. Zdravá politika *consilium*; vnitřní a zahraniční politika *belli pacisque consilia*. — Politikové, státníci (nastávající) *qui ad rem publicam adeunt*, (již činí) *qui ad r. p. se contulerunt, qui r. p. (civitatem) administrant, gubernant, rerum civilium periti*; vstoupiti na dráhu státní *r. p. capessere, ad rem publicam accedere, opustiti dráhu státní r. p. deserere*; velicí státníci *principes rerum publicarum*; mocný státník *qui in re publica valet*; vůdce veliké politické strany *magnarum partium caput (princeps)*. Větší politický rozhled, důvtip míti *plus in re publica videre*.

Ponenáhl. *Sensim sine sensu aetas senescit*. *Sensim* (st. akkus.) nepozorovaně, sotva pozorovatelně (při důkladném pozorování); opak *repente, citato gradu*. 2. *Paulatim* (st. akk.; sr. paulum) *ponenáhl*, *jen málo najednou* (*principes p. discedere coeperunt*); opak *univversus, totus, protinus*. 3. *Cicero honores gradatim singulos assecutus est*. *Gradatim* (*gradus*) po stupních, v určitém, stupňovitém pořádku; opak *raptim, nullo certo ordine*. 4. *A me omnia caute pedetentimque*

dicentur. Pedetentim (pedem tenere) krok za krokem, rozvážně; *op. propere, festinanter.*

Pospíchati v. chvátati.

Práce v. dílo.

Praegnance (plnost). 1. u sloves; v. o tom *absolútně* a *verba*; 2. některých pádů předložkových. Quae apud privatos libido, ea in imperio superbia appellatur = apud eos, qui in imperio sunt; 3. adverbii (v. t.); 4. *náměstek*, v. *subst.*

Pro, za překládá se: 1. *Dativem commodi* neb *incommodi*. Non scholae sed vitae discimus. 2. *Pro a)* na znamení ochrany neb pomoci: *Dimicare pro patria*, dicere *pro Milone* (opak contra); *b)* aliquem *pro hoste* habere; *c)* k označení *zaplacení, odplaty*: *Multae civitates nihil pro frumento acceperunt. Pro beneficiis gratias egit* (gratiam habuit, retulit, debuit).

Pronomina possessiva důrazná stojí často před svým podstatným zvl. v protivách a překládají se *vlastní, osobní* a p. *Miltiades amicior omnium fuit libertati quam suae dominationi* (své vlastní). *Mea manu scripsi vlastní* rukou; *mea* (tua, sua) *sponte z vlastního* popudu; *suo periculo* s vlastním nebezpečenstvím. Též se překládají *předepsaný, náležitý suo anno consul factus est*; též *pravý, příhodný suo tempore rediit*; *Caesar suis locis aciem instruxit na příznivých* místech. *Pro sua clementia* (vedle své obyčejné mírnosti); ale: *na vlastní oči vidím ipse* (praesens) *video.*

Předložky v. participia.

Příbuzný. 1. *Suessiones fratres et consanguinei Remorum sunt.* Consanguinei krevní příbuzní, pokrevenci. 2. *Ambarrii necessarii et consanguinei Aeduorum erant.* Necessarii ti, kdož *obchodem* (*collega, patronus, cliens*) neb přátelstvím (*amicus, familiaris*) úzce se stýkají (necessitudo). 3. *Pausanias, cum nonnullos regis propinquos cepisset, hos clam Xerxi remisit.* Propinqui *blízcí, příslušníci, příbuzní* všeobecně. 4. *Timoleon per affinem fratrem interficiendum curavit.* Affines *svatbou* příbuzní, sešvagření (*socer, socrus -ūs* *tehán, tehýně; gener, nurus -us* *zeť, snacha; vitricus, noverca, privigni* *otčím, macecha, pastorkové*). 5. *Agnati patris, cognati matris habentur.* *Agnati* (ad-gnasci) příbuzní s *otcovy* strany, *cognati* příbuzní s *matčiny* strany, obyčejně též stává místo *agnati* = *consanguinení* krevní příbuzní (*pater, filius, frater, fratris filius, fr. filia* *synovec, net*); *nepos*

vnuč a též synovec = sororis filius; *patruus* strýc, *amita* teta, *patruelis* strýc s otcovy strany; *avunculus* strýc, *matertera* teta s matčiny strany.

Příhodný, vhodný. Miltiades loca castellis idonea communiit. Idoneus od přírody vhodný, ten, jehož se dá užití (tempestat, ventus). 2. Aptus (part. od *ap* zaříditi) důkladně zařízen, schopný, vhodný (pallium *aptum* ad omne anni tempus, oratio *apta* náležitě zaokrouhlená, natura nihil est aptius harmoničtější); o osobách *způsobilý*. 3. Calcei ad pedem *habiles* et apti sunt. Habilis náležitěho tvaru, ohebnosti, ohebný, příručný, pohodlný (gladium, ingenium). 4. *Commodissimum* visum est Procillum ad Ariovistum mittere. Commodus (modus) *přiměřený*, laskavý (mores), přizpůsoben poměrům, účelu vyhovující (hiberna), pohodlný (traiectus). 5. *Opportunus* (sr. portus přístav) příznivě položen, něco, co *přízeň štěstí* někomu ukázala (vadum, tempus); urbs consilio *opportuna* město záměru, *útoku* příznivé, loca *opportuna* místa k útoku, hosti *opportunum* fieri slabou stránku nepříteli ukázati. *Opportunitas* příznivá poloha (hibernorum), příznivá příležitost (o. datur, offertur).

Příliš v. již.

Přívlastek a přístavek stojí obyč. za slovem, jež vysvětlují: Aristides, *Lysimachi filius*, *Atheniensis*. Caesar per C. Valerium Procillum, *principem* Galliae provinciae, *familialem* suum, cum Divitiaco colloquitur. Pravidelně: rho *littera* písmě r, ex *praepositio* předložka ex. 2. Někdy za důrazem se kladou napřed: Quoniam Miltiades ipse pro se dicere non poterat, verba facit *frater eius* Stesagoras. Cinna *collegae sui* Cn. Octavii *praecidi caput* iussit. Z pravidla: *Urbs* Říma, *fabula* Oedipus (drama), *tragoedia* Medea, *ludi* Megalesia, Cerealia, *terra* Africa, imperator Claudius císař Klaudius (ale Claudius *imperator* vojevůdce Klaudius); taktéž *rex* Dareus, *rex* Alexander (ale Alexander, *rex* Macedonum, Ptolomaeus, *rex* Aegypti). V. též jako.

Přivrženec. V obrazech „přivrženci Caesarovi, Pompéjovi, Sullovi, Mariovi“ klade latiník pouze *Caesariani*, *Pompeiani*, *Sullani*, *Mariani* (rovněž napodobitel Sallustia, Sallustiovec Sallustianus) aneb opisy: (illi) *qui faciunt* (faciebant, sentiunt etc.) *cum Caesare*, *qui Caesari student*, *qui Caesaris parti* (strana) neb *partibus favent*, *qui C. partes sequuntur*, *qui stant a Caesare*, tak býti přivržencem něčím *stare ab aliquo* etc. — *Přivrženci*, *žáci*, *učenníci* Sókratovi, Platónovi, Pythagorovi *Socratici*, *Platonici*, *Pythagorei*, neb *discipuli*, amici Socratis,

qui sunt a Socrate, qui a S. profecti sunt, Socratem secuti sunt, qui sunt a S. disciplina. — Přívrženci Jugurthovi *fautores, ministri* Jug.; přívrženci šlechty *qui factionis nobilitatis sunt* neb jednoduše *nobilitas, nobiles*; opak *populares* strana lidu.

Pún v. Karthágiňan.

R. Ř.

Radosť, radovati se. 1. Cum ratione animus movetur placide atque constanter, tum illud *gaudium* dicitur. *Gaudium* tiehá, *vnitřní* radost; *gaudere* (*χαίρω, γηθέω*) radost pocitovati (aliorum bonis, incommotis). — 2. *Laetitia* veselost, *hlasitá, bouřná* radost ve slovech a posnučích se jevíci; *laetari* (*ἠδασθαι*) vesel býti, radovati se z míry, hlasitě jevíti radost; *laetitia exsultare* radostí výskati. 3. *Hilaritas*, veselá mysl, dobrá chuť, dobrá míra (nespr. nálada, rozmar); *hilaris* a *hilarus* (*ἰλαρός*) vesel, dobré chuti (conviva).

Reliqui v. ceteri.

Res. 1. *Opisy s res.* České zpodstatnělé přídavné opisuje se vždy v latině s *res*, nelze-li neutra rozeznati od maskulina; *humana* lidské věci, genet. *rerum humanarum* dat. a abl. *rebus humanis*. Toho opisu třeba i u těchto zájmen a příslovek: *nic, něco, to, obé; v tom, tím, čím, o tom; proto; nulla, aliqua, ea utraque res; qua in re* (ea in re), *ea re, qua re; de ea re; qua ex re; quibus rebus, quam ob rem*. Animadvertit Caesar unos ex omnibus Sequanos nihil *earum rerum* facere, quas ceteri facerent. . . . *Eius rei* quae causa esset, miratus ex ipsis quaerit. Tak i nihil v nepřímých pádech se opisuje s *res* mimo abl. *nihilo* minus, *nihilo* setius, pro *nihilo* putare. Ablatív od id je *eo*, jenom ve spojeních: *eo quod* tím, že; *quo factum est*, ut; *eo magis, quo* minus; jako adverbium loci: *eo tam, quo kam, někam, nač* (quo terrarum, quo tantam pecuniam?) 2. Významy slova *res*. *Res* překládá se různě často naše *-ství* neb *-ctví* (*res* *militaris, navalis, maritima, frumentaria*), *s tav, poměry* (quidnam facient de rebus suis), *okolnosti* (cum *res* ita se habeant); *zájem, blaho* (*res* publica, omnium), *dostičinění* [*res* repetere (žádati)]; *čin, jednání, událost* (*illustris, magna*); skutečnost, pravda (ex *re* podle pravdy); *prostředky* (*apta res*); *příčina, pohnutka, podnět* (multis rebus Rhenum transire); účel (ad *eam rem*); *podnik, obchod, plán, zařízení* (nulla *res* maior); *případ, událost, příběh* (*opportuna*); *vztah, vzhled, způsob*

(omnibus ceteris rebus); *předmět, thema* (ad rem redeamus); *sporná věc, spor* (rem iudicare); *majetek, jmění* (exilis, familiaris); *život* (rustica); *chov* (apiaria včelařství, pecuaria chov dobytka); *boj, válka* (rem bene gerere); *dějiny* (Persicae); *moc, vláda* (rerum potiri); neosobně *res ad manus venit došlo k seči*.

Rodina. *Familia* (srv. *fam-ulus*) značí 1. *čledeč*, otroky, nevolníky: Orgetorix ad iudicium omnem suam *familiam*, ad hominum milia decem, coëgit. 2. Celou *domácnost*, proto pater, mater *familias*, filius, filia *familias*. 3. Část rodu (ve smysle politickém), *gens*, jejíž členové měli společné *cognomen*. Tak v názvu P. Cornelius Scipio Africanus *praenomen* Publius značí individuum (člena rodiny); *nomen* Cornelius značí *gens*, *cognomen* Scipio udává jednu z *mnohých* rodin *jedné* *gens*; Africanus je čestné *agnomen*. Stará rodina familia vetus, slavná r. f. nobilis, clara, illustris. Ale v tomto smysle obyč. se klade *genus*, *locus*, *stirps*: Amplissimo, nobili *genere* natus, summo *loco* natus; nepocházím ze vznešeného rodu *ignobili genere* natus sum. — Konečně rodina ve smysle *muž, žena, děti* vyjadřuje se slovem *domus* neb *mei, tui, sui*: In Gallia in singulis *domibus* factiones erant. Dio Dionysium etiam *suorum* causa salvum esse studebat. Královská rodina *domus regia*.

Řeč. 1. *Sermo* (sero, *εἶπω* pojím, řadím) a) rozmluva, hovor, řeč ve všedním, denním životě (ingredi in sermonem rozpřísti hovor); b) způsob ústního a písemného se vyjadřování (s. purus. elegans emendatus); fuit in Catulo *sermo Latinus* dobrá, *správná latina*; řeč mateřská *sermo patrius*. 2. Cicero de imperio Cn. Pompei *orationem* habuit. Oratio (os, orare): a) řeč jako schopnost vyjadřovati myšlenky (ferae sunt rationis et *orationis* expertes); b) řeč umělecká, oslovení, přednes (orator řečník umělecky mluvící, *rhetor* učitel řečnictví); c) *sloh* (o. soluta neb jen oratio = *prosa*). 3. *Contio* (co-ventio neb con-itio schůze): a) sněm lidu = concilium populi (c. advocare; oslovení, řeč k lidu neb vojsku (c. habere *apud* populum, milites); v. též *mluviti*). 4. *Lingua* (jazyk) mluva vůbec (Graeca lingua loqui po řecku mluvíti). 5. De re *agimus, quaerimus* mluvíme, je *řeč* o čem.

Řeka. 1. *Fluvius* řeka je *zeměpisný* pojem (protiva moře, hory); *ne* *obrazně*. 2. Gallos ab Aquitanis Garumna *flumen* dividit. Flumen (častější než fluvius) řeka jako *tekoucí voda, proud*; *secundo, adverso flumine* *po* proudě, *proti* proudu; i *obrazně*: *flumen verborum, orationis*. 3. *Amnis* hluboká a široká řeka, *veletok*; *rivus* říčka, potok.

S.

Skoro v. téměř.

Slavný. 1. Dio in urbe *celeberrimo* loco elatus est publice. Celeber (*πολυάνθρωπος*) silně neb čestně navštěvován, proto slaven, jen o místech, slavnostech a hromadách (nrbs, oraculum, triumphus, con-tiones), od Livia též o slavných osobách; *celebrare oživovati, staviti* o schůzích a slavnostech; *celebritas* hojná návštěva. 2. *Clarus* [(co má na sobě světlo, jasný, světlý (stella, vox); přeneseně: luce sunt *clariora* tua consilia] vynikající, výtečný *přednostmi a zásluhami* (cives, viri clarissimi titul těch, kdož byli aspoň quaestory). 3. Pausaniae *illustrissimum* est proelium apud Plataeas. Illustris (in-lux co ve světle stojí, jasný: stella); osvětlený, zářící, stkvělý, podiv vzbuzující. 4. *Nobilis* (gnoscere *γνώσκειν*) znatelný, před jinými znám (vir, oppidum; ve špatném smysle: n. ille taurus Phalaridis pověstný, zlopo- věstný), zvl. o rodu *šlechtický* (= generosus), vážený, vznešený (no- bili genere natus); *nobiles* vzněšení, šlechtici, jichž předkové zastá- vali vyšší úřady; *nobilitas* sláva (virtutis), urozenost, šlechtictví (viz summa n.); metonym. šlechta (coniuratio nobilitatis). 5. *Insignis* (zvláštními znaky) vynikající, nápadný, výtečný i v dobrém i ve špatném smysle (genere, pugna, improbitas, iniuria); *insigne* odznak (militare), čestný odznak (regium, imperatoris). 6. *Inclitus* (includus *κλώω*, o čem *slyšíme*), daleko známý (iustitia Numae); Cicero a Caesar neužívají slova toho. 7. Viri *amplissimi* et *clarissimi* (senátoři), viri *honestissimi* et *ornatissimi* (rytíři).

Slovosled. Přirozený *grammatický slovosled* vyžaduje, aby pod- mět větu začínal a výrok končil, kdežto předmět a určení doprostřed se kladou a to tím blíže podmětu neb výroku, čím těsněji dle my- šlenky k tomu neb onomu náležejí: *Caesar* ab Allobrogibus in Segus- iavos *exercitum ducit*. *Dumnorix* gratia et largitione apud Sequanos *plurimum poterat*. — Ale často se od toho uchylujeme; zvláště důle- žitý a důrazný pojem klade se na *prvé*, druhý důležitý na *poslední* místo (zvrácený slovosled). *Est Deus*. *Apud Helvetios longe nobilis- simus fuit et ditissimus Orgetorix*. V souvislém vypravování na první místo klademe slovo, jež pojí větu k větě předešlé (ac, atque, sed verum, postquam, simul, ubi), často *relativně* a *demonstrativně* zájmena a adverbia (na to *quo facto, deinde*; tam *quem in locum, eo*; tak *ita, eo modo*).

V latině slova, která náležejí zároveň větě hlavní i vedlejší, dávají se do věty hlavní a *před* větu vedlejší, kdežto v češtině kladou se do věty vedlejší. Hlavně jsou tři případy: a) je-li podmět věty hlavní i vedlejší společný: Ač Datis seznal, že místo je pro jeho vojsko nepříznivo, přál si přec bojem se utkati *Datis*, etsi non aequum locum videbat suis, tamen configere cupiebat. — b) Předmět (akk., dat., etc.) věty hlavní stojí napřed, je-li zároveň podmětem věty vedlejší. Když Lykúrg vstoupil do chrámu Apollónova, promluvila k němu Pythia *Lycurgum*, cum templum Apollinis intrasset, Pythia his verbis allocuta est. — c) *Podmět* hlavní věty stojí napřed, je-li zároveň *předmětem* věty vedlejší; v té se předmět naznačí *zájmenem*. Když byly Alkibiadovi všechny hodnosti přiděleny, upadl opět v podezření spoluobčanův *Alcibiades*, cum ei omnes honores essent decreti, in invidiam civium recidit. — V. též *přístavek*.

Smlouva, spolek. 1. *Pactum* všeobecná smlouva, narovnání. úmluva. 2. *Societas* spojení ke *společnému cíli*, zvl. ku vedení války (*συνουχία*) spolenectví, alliance. 3. *Foedus* státní úmluva, formální spolek s náboženským posvěcením. 4. *Sponsio* (vlastně akt toho před soudem, qui spondet) slavnostní prohlášení, že někdo chce slibu dostáti: slib, slavnostní přívověď.

Smrt. Pausanias magnam belli gloriam turpi morte maculavit. Mors (srv. morbus) přirozená neb násilná smrt (*necesaria* neb *sua morte mori*, *ipsum sibi mortem consciscere*; *ad mortem ducere*; *morte multare*; *pro patria mortem oppetere* na se vzíti, podstoupiti; *honeste mortem* neb *morte occumbere* smrti čestně podlehnouti) 2. *Nex* (srv. necare *νεκρός, νέκρυς*) násilná smrt, vražda, poprava. 3. Odsouditi k smrti *damnare capite*, *condemnare capitis*, osvoboditi *capitis absolbere*; utrpěti trest smrti *capitis poenam subire*, rozsudek smrti vynésti nad někým *supplicium constituere in aliquem*, rozsudek smrti vykonati *supplicium sumere de*. *Eufémistické* výrazy *exitus*, *finis vitae*, *obitus*, *decessus*, *excessus*, *discessus e vita*; *dies supremus* den smrti. Zemřítí: *mori*, *morbo consumi*, *perire*, *extinguui*, *cedere*, *excedere* vita (e vita), *decidere* vita neb jen *decidere*, *discedere* ex vita, *migrare* de (ex) vita; *vitam ponere*; *animam edere*, *emittere*, *efflare*; *mortem* (diem supremum) *obire*; *naturae concedere*, *satisfacere*; *accidit* alicui aliquid, aliter *accidere*.

Snad. 1. *Forte* (fors) *náhodou*, nahodile, právě stojí jen po *si*, *nisi*, *ne* snad, asi (ne po *num* a *an*, kde *snad* již v částicích tázacích

skryto). 2. Cras ad te *fortasse* veniam. *Fortasse* z pravidla s *indik.* snad, pravděpodobně, možná že; *fortasse verum est* jest *spíš pravda* než ne; při číselných udáních = *fere* asi (*biennio fortasse maior*, *triginta fortasse versus eligere*). 3. *Forsitan* quaeratis. *Forsitan* (*fors sit an*) s *kónjukt.* snad, možná, asi; *forsitan verum sit* snad je též nepravda. 4. *Snad* ironicky, = tuším, rozumí se, *credo*. — V. též *adverbia*.

Spartané. Spartan, spartský u dobrých spisovatelů = *Lacedaemonius* anebo *Spartiates*, plur. *Spartiatæ*, *nikdy Spartanus*; na označení jich úsečnosti *Laco*, plur. *Lacones*.

Spěchati v. chvátati.

Starý. *Statua antiquo artificio facta est* (umělecké práce techniky *nyní již neobvyklé*). *Antiquus* (*ante*; *παλαιός*), *co před věky* bylo: *Aegyptii*; *naves* jak ve starověku, *pravěku* (*antiquitas*) se jich užívalo; *chvalně* o starých, dobrých časech: *čacký*, *prostý* (*homo antiqua virtute et fide*). Silnější než *a.* je *priscus* starobylý, *prastarý* (*mores*, *severitas*, *verba*); opak *k a.* je *novus* (*νέος*), *co zde ještě nebylo*, tedy *nápadný*, *neslýchaný* (*res*, *ars*, *consules*, *lex*). 2. *Si veteris contumeliae oblivisci velim*, *num recentium iniuriarum memoriam deponere possum?* *Vetus* (*srv. ἔνος*), *co od mnoha let ještě je* (*naves*, *institutum*, *inimicitiae*, *proverbium*); *veteres rerum scriptores* jsou *starí* dějepisci, *jichž díla ještě jsou*, *antiqui* r. *ser.* lidé starověcí, kteří *tehdy* dějepisci *byli*; *vetus* přeneseně *vysloužilý*, *prohnaný* (*miles*, *accusator*); *vetustus* *co dlouhým trváním sestárlo a zmohutnělo* (*arbor*, *disciplina*, *mores*); opak *recens* (*καινός*) *nedávno povstalý*, *ještě čerstvý* (*victoria*, *lex*, *milites rec. atque integri*). 3. *Pristinus* bývalý, *staroslavný* jako *opak nynějšího* (*virtus*, *laus*, *in prist. statum restituere*). 4. *Senex grandis* *natu* (starý, letitý); *puer decem annos natus* (stár). — *Antiquitas* starověk (opak *media aetas* středověk, *recentior aetas* nový věk); *vetustas* (vysoké) stáří, *novitas* nová doba, *actas* věk životní.

Stát, obec. 1. *Civitas* souhrn všech práv občanských; právo občanské (*civitate donari*); pak jako *kollékt.* obec, občanstvo (*universa c. in Piraeum descendit*), stát, myslíme-li na *občany*. 2. *Alcibiadi tota res publica domi bellicque tradita est*. *Res publica* *obecní zařízení*, stát, myslíme-li na *veřejná zařízení, správu a vládu*. *Adhibenda est rei publicae severitas*, *sine qua administrari civitas non potest*.

Statek v. villa.

Stavěti se, pokrytecky jednatí v. Koř. 228 P. 4 a pod čarou.

Stráž v. bdíti.

Substantiva. A. Vyjádřená zájmeny (praegnance náměstek) Naše substantiva předkládají se v latině často jen neutry zájmen *hoc, illud, id, quod*. To zvláště u oněch subst., jež ukazují na větu následující vysvětlovací: *Hoc teneo beatum esse neminem nisi sapientem té pravdy, té zkušnosti, té zásady se držím, že . . Praeclarum hoc quoque Thrasybuli, quod legem tulit, ne quis ante actarum rerum accensaretur, to je přeslavný čin. Illud Solonis clarum . . . onen (znamenitý, výborný, krásný) výrok, tvrzení, soud, slovo, přísloví. Hoc (quod) contingit záměr se daří. Istud (ista) accipio návrh přijímám. Non minus clarum est hoc quam illud tento, onen čin. Quod difficile est probatu věta, pravda, již nesnadno dokázati; hoc „cave canem“ addere tu výstrahu. — V. též muž 3.*

B. Vyjádřená infin., part. neb celou větou. Česká substantiva vyjadřují se často v latině

1. pouhým *infinitivem*. *Utinam mori fortunis meis honestus exitus esset smrt; urbem diruere coepisse začátek boření města.*

2. *alckús. s infin. censeo animadvertendum esse* hlasuji pro potrestání; *hostes adesse cognovi blízkost nepřátel; video castra occupata esse* pozorují přepadení tábora.

3. *participiem*: *Albanis receptis civitas aucta est přijetím; ab oppugnanda Neapoli od obléhání; Hannibalem absterruere conspecta moenia pohled na; Romulo regnante za vlády; nullis militibus amissis beze ztráty; in urbem ingrediens při vstupu. — Ostatní příklady v. u čl. participia.*

4. *nepřímou větou tázací zvláště v nadpisech: Tempora quid postulent, non videt časové požadavky, duch času; quanta vis amicitiae sit, ex hoc intellegi potest veliká platnost přátelství; quid (quae) de ea re sentiam (sentio) mé mínění; tak v nadpisech a větách závislých: quantum valuerit, perspicitur vliv, quae acciderint události, quae caedem proxime secuta sint nejbližší následky.*

5. *větami kónjunktívními*: *Orgetorix per clientes se eripuit, ne causam diceret, vymkl se zodpovídání; caveo, ne tale quid fiat vyhýbám se zlořádu; efficio, ne consul creeris kazím volbu tvou na kónsula.*

6. *větami relativními: quae gesta sunt události, quae ex temeritate evenerunt následky opovážlivosti; qui ante me bellum gessit můj předchůdce (ve válce); qui ante me regnavit předchůdce (na trůně); is, qui ante me dixit předřečník; quae adsequi volo cíl, quod mihi proposui můj pevný cíl; per quae bene meruerunt, oro při zásluhách;*

qui mihi succedit nástupce; quacumque vi possum všemi prostředky; quo ire contendo cíl cesty mé. — V, též participia.

C. *Substantiva verbálná a. na -tor (-sor), -tria a -a.* Těchto se užívá 1. Je-li jednání jimi označené *úřad, povolání, řemeslo, zvyk* některé osoby: *dictator, censor, quaestor; pictor, mercator* kramář, kupec, *negotiator* obchodník, směnárník; *calumniator, lector, recitator, conquisitor* pomlouvač, předčítatel, sbírař (verbiř); ti všichni mají ze svého povolání *výživu; nauta, agricola, scriba, poeta*. 2. Je-li jednání jimi označené ojedinelé, ale propůjčuje osobě *trvalý ráz* nebo *dějepisnou proslulost*. *Romulus conditor* Romae fuit. *Cicero, Verris accusator, res publicae conservator*. *Themistocles, liberator* Graeciae, *victor* apud Salamina (ale i *is, qui liberavit*, vicit). 3. Užívá-li se jich *adjekt.*, je při tom též naznačeno *opakování* neb *trvalý ráz*: *Exercitus victor* legio *victrix*, *Aeneas victor*, *Jugurtha victor* (vítězný, zvyklý vítěziti). *Fuit in Metello contemptor* animus M. byl z míry domýšlivý; *pastor, accola eius loci, nomine Cacus*.

β. K naznačení *jediné*, ne markantní činnosti kladou se místo subst. *relativně a verbální* formy: *is qui dicit, dixit, dicet* řečník (při *jedné* příležitosti; *orator* v umění řečnickém zběhlý, též *mluvčí* vyslanectva, *rhetor ῥήτωρ* učitel řečnictví). *is qui canit, cecinit* pěvec (cantor zpěvák jako umělec), *qui rem narrat, narravit* vypravovatel, *qui Platonem audit (legit) neb Platonem audiens (legens)* kdo *náhodou* někdy Pl. slyší (auditor, lector Pl., kdo patří v počet stálých posluchačů, čtenářů Pl.); proto benevole auditor! benevoli auditores! v oslovení. Vítěz ve hrách olympijských *qui Olympia* (t. certamina) *vicit* (ὁ Ὀλύμπια νικήσας), *Olympiae victor* (ὁ Ὀλυμπιονίκης); přišli mnozí diváci *multi spectatum* neb *spectandi causa* venerunt.

D. *Verbálná subst. na -io a -us*, jichž se zřídka užívá, naznačují *abstraktní jednání* jako věc hlavní, *předmět* jeho jako věc *vedlejší*, kdežto *participii*, která je často zastupují, klade se důraz na *předmět* jednání. In *imitatione* Socratis v *napodobení* Sókrata (ne v jiné věci), in *imitando* *Socrate* v *napodobení* Sókrata (nikoho jiného). Srv. Liv. I., 30, 6. *Rem Romanam nuper etiam adiectione* populi Albani auctam. Zvl. v protivách: *Omne tempus non ad oblivionem veteris belli sed ad comparationem novi conferre*.

Svatyně v chrám.

Svěť. *Deus mundum aedificavit*. Ale často slova toho nelze užití; od stvoření světa, co svět světem stojí post *hominum memoriam*, post

homines natos; žádný člověk na světě *nemo homo, nemo omnium hominum*. Co na světě, kde na světě *quid tandem? Ubi gentium, ubi terrarum?* Svět má velké ponětí o tobě *magna est hominum de te opinio*. Zapřísahám tě při všem na světě *obsecro te atque obtestor* anebo *per hominum atque deorum fidem te obtestor*, nejhorší člověk na světě *homo omnium, quos terra sustinet, sceleratissimus*, nynější svět *haec aetas*; učený svět *homines docti*; světovláda *omnium gentium imperium*, hlava světa *orbis terrarum caput*; zkušenost světa *rerum usus*; svět smyslný, svět zjevů *rerum natura*; se světa sejítí *cedere, excedere vita (e vita)*; v. též *smřf.*

Synekdocha. Συνεκδοχή (comprehensio) je výměna celku a části, všeobecného a zvláštního. 1. *Pars pro toto* (část místo celku) *tecta* = domus, *moenia* = urbs, oppidum; Caesar *animos* Gallorum verbis confirmavit vzmůžil *Gally*; *animos* confirmo též chlácholím *někoho*; *popularium animos* commoveo působím na *krajany*; *animum* alicuius perturbare, commovere, offendere, accendere *někoho* znepokojovati, dojmouti, urazit, rozhořčiti (roznítiti); *animum* (-os) doctrina excolere vzdělati *se*; *corpus* (corpora) lavare, abluere koupati *se*; *artus* (corpora) calefacere ohřívati *se*; *artus* calorem vitalem recipiunt *nabývám* životního tepla; *corpus* exercere evičiti *se*; *armatis corpus* circumsaepire otočiti *se*, obklíčiti *se*, opatřiti *se* tělesnou stráží; *vitae* alicuius parcere šetřiti *někoho*; Hasdrubal et Syphax *copias* iunxerunt (*castra* coniunxerunt) spojili *se*; *obscurare famam, gloriam, laudem* alicuius *někoho* zastíniti; *pedem* referre couvnouti, ucouvnouti, ustoupiti; *imperio* neb *potestati* alicuius *se* subicere *někomu* *se* poddati; *fidem* alicuius sequi k *někomu* *se* přidati; suo *imperio* aliquem subigere podmaniti *si* *někoho*; *memoriae* aliquid prodere *nám* (potomstvu) zachovati, zjeviti, *causam* alicuius dicere *někoho* obhajovati; *voluntati* alicuius morem gerere *někomu* po vůli býti; *opera* alicuius uti *někoho* používatí. — 2. Rod za druh (*genus pro specie*): Relicto in vulnere *telo* (místo securi) ambo *se* foras eiciunt. Poenus = Hannibal, *urbs* = Roma. 3. Opak *species pro genere*: Hostis, miles, pedes, eques, Romanus místo plurálu: in *rosa* dormire na růžích. 4. Určitý počet za neurčitý: *Sescentae* epistulae (= permultae). Numquam a te *pedem* discessit; tento druh synekdochy sluje hyperbola (ὕπερβολή) nadsázka.

T.

Také v. i.

Tak zvaný v. participia a Koř. 320.

Téměř skoro. 1. His constitutis rebus Caesar tertia fere vigilia (naves) solvit. Fere [u Livia častěji *ferme* (sr. *firmus*)] udává soud všeobecně důkladný: *asi, skoro*, při číselných udáních = *circiter* neb *ad*. 2. *Paene* in conspectu exercitus Romani agri Aeduorum vastabantur. *Prope* ad internecionem gens atque nomen Nerviorum reductum est. *Paene, prope skoro, téměř* *hnedle* značí, že jen málo chybí ke skutečnosti. *Paene, prope* s *indik.* v. Koř. 362, 3. 3. Někdy se *téměř* nepřekládá: *torpens téměř* ztuhlý.

Teprve v. již a konečně.

Těžký v. lehký.

Totíž. 1. *Nam, namque, etenim* (na počátku věty), *enim* (za jedním neb několika slovy jako *γάρ*) *totíž* = *zajisté*. Pamatuj, že při *relativěch* jen *nam* (*nam qui, n. quod, n. quo, n. cum*), u *demonstrativ* obyč. *enim* stojí (*illorum enim, eius enim*). 2. Meneclides satis exercitatus fuit in dicendo, ut Thebanns *scilicet*. *Scilicet* (ze *sci-licet*.) *nimirum, videlicet* (z *vide-licet*) *arci, přirozeně, rozumí se*, často *írónicky*; tak též *nempe* (*nam* a *demonstr.* suffix *pe* jako ve *quip-pe*), 3. *Duae urbes potentissimae, Carthago et Numantia (totíž K. a N.)*, ab eodem Scipione deletae sunt. *Totíž* se nepřekládá v latině, stojí-li u přístavku, ať tento už z jednotlivých slov neb celé věty se skládá. *Imitemur viros fortissimos Brutos, Camillos, Decios, Curios, Fabricios*. Je-li *totíž* u přístavku důrazno, vyjadřuje se *hoc est, id est, dico, inquam*.

Trůn, koruna. Řídké slovo *thronus* (θρόνος) i *solium* a *sella regia* značí trůn, povýšené křeslo boha neb krále ku př. in solio sedere; koruna ve vlastním smysle vyjadřuje se *diadema* (-atis) neb *insigne regium* (pl. insignia r.). Ale trůn, koruna obrazně o *vládě regnum imperium, summa rerum*; *toužím po trůně regnum appeto*, *dosahuji trůnu ad regnum pervenio, regnum adipiscor, regnum (summa rerum) defertur mihi*; koruna přechází na někoho *regnum transit ad aliquem*; na trůn dosednouti *regnum occupare*, uchvátiti trůn *regnum arripere* (*occupare*), zmocniti se trůnu *regno* (*imperio, rerum*) *potiri*; Numa byl povolán na trůn N. *in regnum* (*ad regnandum*) *accitus est*; někoho dosaditi na trůn *regnum alicui deferre, aliquem regem facere, creare*; opět dosaditi *in regnum restituere*; nabídnouti korunu *regnum offerre*; po někom na trůn přijíti, dosednouti *succedere* (*in regno*) *alicui* neb *in alicuius locum*; udržeti se na trůně *regnum (imperium) obtinere*; s trůnu sestoupiti, složiti korunu *regnum (imperium) deponere, regno*

(imp.) *cedere*; odmítnouti korunu *regnum non accipere*; s trůnu svrci, sesaditi *regno pellere, expellere, spoliare, regnum eripere*; koruny dáti a bráti *regna dare et adimere*.

Tu v. nyní.

U.

Udatnost, statečnost, mužnost. 1. *Helvetii virtute omnibus Gallis praestiterunt. Virtus mužnost tělesná i duševní statnost mužova, udatnost, osobní statečnost, zásluha, vznešené snahy (flamma virtutis plamen vznešených snah), poctivé smýšlení, vznešená povaha. Agesilaus, cum multi hortarentur, ut Corinthum oppugnaret, negavit id suae virtuti convenire.* 2. *Fortitudo est dolorum laborumque contemptio. Fortitudo síla a neohroženost při podnikání nebezpečnství a bolesti, odvaha, statečnost.* 3. *C. Laelius ferocitatem Viriathi repressit. Ferocitas (ferus divý; ferox neskrocený) je bezúzdá odvaha zakládající se na fysické síle, proto se užívá i o barbarech a zvířatech; rovněž tak ferocia vzdorovitá odvaha, přepjatá fortitudo. Tullus Hostilius Romulo ferocior fuit.*

V.

Verba. Mnohá naše slovesa pomocná se v latině nepřekládají (praegnance sloves) Caesar petit atque hortatur Divitiacum, ut ipse de Dumnorige causa cognita *statuat* (= statuere ipsi liceat) *směl rozhodnouti*; Rhónu lze přejíti Rhodanus vado *transitur*; právem může žádati iure *poscit*; *jest mi přemáhati, se vyznati, poslouchati, diviti se, pykati, trpělivě se dívati, viděti (zažiti), smáti se, plakati, postrádati, zakoušeti, uznati, vinco, fateor, pareo, miror, poenas do (persolvere), patior, video, rideo, lacrimo, careo, experior, cognosco; smím doufati spero, smím dovésti duco; mudrci v Indii dávají se upáliti aduruntur, dávám si zavolati voco; umím (dovedi) upoutati capio et teneo, dovedu se vyhnouti vito; jsem nucen ustoupiti me recipio ab aliquo; mám co vytykati reprehendo; přeji si změnití muto.*

Některé předložky se slovesy spojené překládáme příslovci neb příslovečnými určeními: *conclamare jedním hlasem volati, contendere vši silou chvátati, cohortari důrazně, vážně napomenouti, componere umělecky řaditi (kupiti) (verba), devincere na hlavu, nadobro, úplně potříti, describere názorně popisovati, exprimere (imaginem) nastíniti pravý (obraz), edicere veřejně oznámiti, exaudire z daleka, patrně*

slyšeti, *perscribere obsérně* popsati, *proscribere veřejně* přibiti; *subtrahere tajně*, *ponendhlu* odniti, *succurrere ku pomoci* přispěti, *subridere* trochu se usmívati. — V. též *absolutně*.

Vhodný v. příhodný.

Villa, letohrad, statek. 1. Attius nullam habuit suburbanam aut maritimam *villam* neque in Italia praeter Ardeatinum et Nomentanum rusticum *praedium*. *Villa* (vic-la přib. *ὄκος*, vicus) venkovský letohrad, dům na venkově *k osvěžení*, *villa* (Tiburtina u Tibura, suburbana u města). *Praedium* venkovský statek t. j. letohrad (*villa*) i s dvorem a pozemky, hledíme-li k výtěžku (Tusculanum u Tuskula, Pompeianum u Pompej; p. rusticum selský statek); *praediolum* stateček. — 2. Pamatuj: *Fundus* statek totiž *dům i pozemky* (emere fundum, certis fundis frui); *rus* venkovský statek, opakem majetku ve městě (*amoenum*).

Vládnouti v. kralovati.

Vlastní v. pronomina.

Vojsko. A. 1. *Exercitus* (exercere) vojensky *vycvičené* vojsko. 2. His rebus iter *agminis* nostri impeditum est. *Agmen* (*agimen*) od ago) vojsko *na pochodě*; *agmen primum* (předvoj), *agmen medium*, *agmen novissimum* neb *extremum* (zadní voj). 3. Caesar instructa *acies* usque ad castra hostium processit. *Acies* (ostrost, břitkost) vojsko *v šiku bitevním*; vojsko v šik rozestaviti *aciem instruere*; *prima acies* první řada, *media* střed; *acies dimicare* šikem se sraziti; *acies decernere* (*διακρίνειν μάχην*) otevřenou bitvou rozhodnouti, *otevřeným bojem* se utkati, *bojovati* rozhodný boj.

B. *Vojska.* 1. Copias suas Caesar in proximum collem subduxit. *Copiae* zástupy bojovníků jako *nástroj* vojevůdců; *hojná*, četná v. c. *magnae* (ne multae); *parvae*, *minimae*, *tantae*, *maximae*, *ingentes*; *dosti* v. *satis magnae copiae*; *velké množství* v. *magnitudo*, *malý počet* *exiguitas*. 2. *Exigua militum pars* incolumis in castra pervenit. *Miles* neb *milites* vojska ve smysle *jednajících osob* (*pugnant*, *subsistunt*, *fugiunt*); v stejném smysle často *kollekt. exercitus* (*tentatur*, *corruptitur pecunia*, kde by *copiae* nebylo na místě).

Volati. 1. Cum tacent, *clamant*. *Clamare* hlasitě *volati*, *křičeti* (s acc. c. inf.); *clamitare* často, *nahlas křičeti*; *exclamare* z plných plic *křičeti*; *vítězství* *provolati* *victoriám conclamare*, *do zbraně* *volati ad arma conclamare*. 2. Caesar Divitiacum ad se *vocari* iubet. *Vocare* *přivolati*, *zavolati*, *vyzvati* někoho, aby někam *přišel* (*in contionem*,

in ius, ad cenam pozvati), jmenovati, nazvati (*porticus, quae Poecile vocatur*). 3. *Arcessere, accire* dáti povolati, obeslati: Dionysius Platonem Athenis *arcessivit*.

Z. Ž.

Za v. pro

Zájmena v. pronomina.

Zasloužití. 1. *Merere a mereri* — o různém užívání jich v Koř. 144, 2 pod čarou — nějakým činem si zjednati nároky na něco (akk., neb ut.); *meritum erga* neb *in aliquem* zásluha o někoho 2. *Qui modeste paret, videtur, ut aliquando imperet, dignus esse.* Dignum esse nějakou *vlastností* něčeho býti hodným (s abl. neb s *qui* s konj.) 3. *Nonnulli contemnendos se arbitrantur* (zasluhují opovržení). *Gerundium* (*gerundivum*) značí zásluhu vycházející *ze vnitřního ocenění* a tudíž nutnou.

Zastíniti v. synekdocha.

Závisť, žárlivost. 1. *Invidia gloriae comes est.* Invidia nepřízeň jako *pomýjejší stav* myslí. *Invideo* nepřěji, závidím (*commodis hominum, laudi aliorum*); v Koř. 237, 1 P. 2. *Livor* (*liveo* závisť zesinati) závisť, *jež nás sežírá*, tak že pleť naše vadne. 3. *Malignitas* nepřízeň, *neužilost, sobectví*, které druhému všeho závidí sobě přejíc. 4. *O detracto* v Koř. 219, 6, b, 4.; *obtrecto* Koř. 238.

Zavražditi. 1. *Tigurinus pagus L. Cassium consulem interfecerat.* *Interficere* (vl. život přetrhnouti) všeob. usmrtiti (*ferro, fame, veneno, igni, naufragio*); *κτείνειν, ἀποκτείνειν*. 2. *Jugurtha Adherbalem ex cruciatum necavit.* *Necare* (*nex*) zavražditi, *ukrutně* usmrtiti (*fame igni, verberibus ubičovati, omnibus tormentis*); *φονεύειν*. 3. *Mithridates cives Romanos necandos trucidandosque curavit.* *Trucidare* (*truncus a caedere*) zmrzačiti, skoliti jako dobytek (*pecus, aliquem ferro*); *σφάττειν, μασχάλλειν*. 4. *Romulus cum pastoribus Amulium obtruncant.* *Obtruncare na kusy* rozsekati (*Medea puerum*) zvl. bezbranné; *κατακόπτειν*. 5. *Hannibal Tib. Gracchum in insidias inductum sustulit.* *Tollere, de (o) medio* tollere odkliditi, lestně zavražditi (*ferro, veneno, hominem rusticum de medio*); *ἐκ τοῦ μέσου αἶρειν*. 6. *Amulius stirpem fratris virilem interemit.* *Interimere* (*inter-emo* ze středu vzítí) tajně zabiti, odstraniti, v tichosti se světa sprovoditi; *ἀναιρεῖν*. 7. *In pugna apud Cannas L. Aemilius consul exercitusque caesus est.*

Caedere ranou, úderem povaliti (silvas materiam, hostias), skoliti, ubiti. 8. Aquilifer pro castris fortissime pugnans *occiditur*. Occidere *zbrani* zvl. v boji zabiti. 9. *Jugulare* (jugulum) hrdlo uříznouti, 'zapíchnouti (suem); *laqueo gulam frangere* zardousiti; *percutere* probodnouti, o katovi (carnifex) *odpraviti, stiti* (securi, gladio), *suffocare* (sub a fauces) hrdlo zadržnouti, udusiti, o *samovrahu*: zavražditi se *ipsum sibi mortem consciscere, manum* (manus, vim) *sibi inferre* (adferre), *se interimere veneno*.

Zbraň v. arma.

Zed', hradby. 1. Themistocles *muros Atheniensium restituit suo praecipuo periculo*. Murus zed' všeob. jako *stavba*. 2. *Moenia* (munire) *okružní zed'* pevného města. 3. *Paries* stěna, zed'.

Zdravý. 1. Hominum generi cultura agrorum est *salutaris*. Salutaris (bez superl.) ku *blahu, blahobytu náležející, vydatný, blahodárný* (herba, severitas, civis; s datívem, ad, in). 2. *Locí alii sunt salubres*, alii pestilentes. Salubris, e (vedlejší tvar *-ber*; salus, ferre) zdraví přinášející, zdraví prospěšný, zdravý (annus, ventus), opak *pestilens*; v. též *nemoc*; *salubritas* zdravota zvl. míst co do podnebí, vzduchu (loci, caeli, aquarum). 3. *Medicamentis sanus factus sum*. Sanus (*σῶος, σῶς*) všeob. zdrav tělesně (corpora), duševně (mens): rozumný (jako *ὀπίης*); sanitas zdraví těl. i duš.: zdravý rozum (ad s. reverti, revocare, perducere); *sanare* uzdraviti, vyhojiti (curare pečlivě ošetřovati) 4. Dio Dionysium *salvum esse* propter necessitudinem studebat; *salvus zachovalý*, co nezakusilo škody a ztrát (exercitus); *salus* stav neporušený, blaho, blahobyt, život. 5. Zdráv býti *valere*, bona uti valetudine; uzdraviti se *convalescere* (varuj se *reconvalescere*).

Zvláště v. jmenovitě.

Žena v. paní.

Život. 1. Germanorum *vita* omnis in venationibus atque in studiis rei militaris consistit. Vita (vivo *βίος*) život, životní síla, již činni jsme (vitam agere, degere, vita frui, privare), *způsob života* (v. rustica, urbana); opak mors. 2. Caesar, ne quid e iam de sua *salute* ab Aeduis iniretur consilii, verebatur. Salus (salvus) neporušený stav, blaho, blahobyt (rei publicae, communis, fuga salutem petere, *salutem* alicui *dicere* pozdravovati) *život*, pokud *ohrožen jest*, osobní bezpečnost (suae salutis consulere, alicui salutem suam committere).

3. Breve tempus *aetatis* satis longum est ad bene honesteque vivendum (z aevitas od básnického aevum *αιών*) život dle trvání, doba života (omnem *aetatem agere in litteris*; degere omnem *aetatem sine dolore*), *věk, stáří* (anteire alicui *aetate*, *aetas puerilis*, *iniens*, *militaris*, *aetatis excusatio* omluva pro vysoké stáří, ad dicendum impedimento est *aetas* mladý věk; tedy jest *aetas vox media* jako fortuna, valetudo. 4. *Res publica* život veřejný; *rei publicae se dedere* oddati se životu veřejnému; a *republica remotus* vzdálen života veřejného.

